

Василь СИМОНЕНКО

У твоєму імені живу

Василь СИМОНЕНКО

У твоєму імені живу

Серію засновано 1964 року

*Василь
Симоненко*

У ТВОЄМУ ІМЕНІ ЖИВУ

Поезії, оповідання,
щоденникові записи, листи

Упорядкування та післямова
ВАСИЛЯ ЯРЕМЕНКА

Передмова
ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

*Рекомендовано Міністерством
освіти і науки України*

Київ «ВЕСЕЛКА» 2003

*Рекомендовано Міністерством
освіти і науки України
(Лист Міністерства освіти і науки України
№ 1/11-4756 від 18. 12. 2001).*

Книга видатного поета-шістдесятника Василя Симоненка (1935–1963) містить не тільки хрестоматійні твори, а й низку таких, що не друкувалися десятиліттями. Здобутком широкого загалу читачів стануть поезії, оповідання, щоденникові записи, добірка листів, біографічні матеріали.

2-ге видання,
доповнене й перероблене

Друкується за виданням: К.: Веселка, 1994

На обкладинці портрет роботи
Василя Касіяна

Художнє оформлення
Миколи Стратілата

Упорядкування фотоілюстративного матеріалу
Дмитра Чередниченка

Редакційна колегія:

Бойко І.Т., Волошина Н.Й., Жлуктенко Н.Ю.,
Мушкетик Ю.М., Наливайко Д.С.,
Огнев'юк В.О., Погрібний А.Г.

ISBN 966-01-0000-0 (серія)
ISBN 966-01-0153-8

© Видавництво «Веселка»,
підготовка видання, 1994, 2003
© Василь Яременко, упоряд-
кування, післямова, 1994, 2003
© Олесь Гончар, передмова, 1994
© Микола Стратілат,
художнє оформлення, 1994
© Дмитро Чередниченко,
упорядкування фотоілюстра-
тивного матеріалу, 1994

ВИТЯЗЬ МОЛОДОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

З глибини народного життя вийшла поезія Василя Симоненка. З мужності народу, з горя його і його звитяжної боротьби виспівалась вона. Звідси той дух непоборний, яким вона пройнята; звідси та розпашіла пристрасть, яка буяє в ній. Вітер часу не остудив Симоненкових поезій, вогнем душі жевріють вони й сьогодні, як і тоді, коли вперше так жагуче й неповторно вибухнулися у світ.

Вийшов він з того дитинства, що його в самій зав'язі опалила своїми чорними ураганами війна; звідти з'явивсь, де гули жорна окупаційні, ті ненависні жорна біди, що їх «із кам'яного віку на танках варвари з Європи привезли».

Дитинство його чуло ридання матерів, що безуміли від горя над фронтowymi похоронками; воно брело за ними скородити повоєнні поля, тяжко добувати хліб насущний. Скупе на ласку було, мінами та снарядами бавилось його дитинство, коли від запізнiлих вибухів десь біля вогнища степового інвалідами й діти ставали, ці найменші безневинні солдати народу.

Будь хлопець старший на кілька літ, легко було б уявити його серед численних школярського віку сподвижників, що по всій Україні, услід за батьками й старшими братами, виставляли проти ворога свою нескорену, волелюбну юнь.

Читаючи поезії Василя Симоненка, вловлюєш їхню внутрішню спорідненість з творами тих молодих наших поетів, чия юність ходила в шинелях, чії голоси по фронтах на півслові були обірвані фашистською кулею чи снарядом.

Згадується Володимир Булаєнко, згадуються такі,

як він. Та ж енергія вірша, той же могутній вибух пристрасті, гніву, дух патріотичної самопожертви й непокори.

Хлоп'ям зустрів Симоненко сонячний День Перемоги. Фронтіві випробування минули його, малолітка, але червоно-вишневі Малишкові зорі з дивною силою продовжили себе в Симоненковій поезії. І якщо Андрій Малишко для нас — сурмач покоління фронтowego, то Симоненко постав перед нами сурмачем покоління молодшого, того, що дітьми-пастушатами вийшло з воєнних заграва.

Зболений ранніми болями, одержимий жагою любові до матері-України, він виповів цю любов і цей біль у слові пекучому й шаленому:

Дай мені у думку динаміту,
Дай мені любові, дай добра,
Гуркочи у долю мою, світе,
Хвилями прадавнього Дніпра.
Не шкодує добра мені, людині,
Щастя не жалій моїм літам —
Все одно ті скарби по краплині
Я тобі закохано віддам.

Його любов до України — це любов юнака, який широко дивиться на світ, вміє дорожити своєю голубою планетою, адже вона не лише для космонавтів — для всіх націй і рас уже постає в унікальності, у єдиності, як спільна колиска людства, живлючий оазис у Всесвіті. Симоненко бачить народ свій і в його багатющій героїчній історії, і в реальній неминучості майбуття, де українська нація — після тоталітарних жахів імперії, після геноцидів та голодоморів — посяде гідне місце в житті цивілізованого вільного людства. Україна для Симоненка — мати, святиня, вона йому дає крила й снагу, глибіню роздумів і художні барви, у відданості їй для поета — синівське щастя його, і сила, і честь. Нещадний він до її ворогів, глумителів

та відступників, проти яких спрямована його спопеляюча ненависть:

Народ мій є! Народ мій завжди буде!
Ніхто не перекреслить мій народ!
Поцезнуть всі перевертні, й приблуди,
І орди завойовників-заброд!
Ви, байстрюки катів осатанілих,
Не забувайте, виродки, ніде:
Народ мій є! В його волячих жилах
Козацька кров пульсує і гуде!

Глибинне патріотичне почуття живило бентежну душу поета, щодень вело його в життя, як на подвиг. З творів Василя Симоненка постає образ сучасної молоді людини, цільної і благородної у своїх пориваннях, у гуманістичнім устремлінні до високих ідеалів, заповіданих нам ще Шевченком. Випоєний соками рідної землі, духовно багатий, сповнений почуття національної гідності, Симоненко вважає себе повністю відповідальним за долю України, і тому беззастережно віриш кожному слову його натхненних поетичних присяг:

Я живу тобою і для тебе,
Вийшов з тебе, в тебе перейду,
Під твоїм високочолім небом
Гартував я душу молоду.

Високе розуміння синівського обов'язку, щира внутрішня віра у своє покликання — саме це дає поетові моральне право бути суворим, нещадно вимогливим до себе й до інших, бути тим, чие слово може судити й висміювати, обурюватись і таврувати. Натурою він боєць, таким виступає в найдраматичніших колізіях сьогодення, де фронти нерідко пролягають через душі людські, де від людини не менше, ніж будь-коли, вимагається мужності, й гніву, й любові. Василь Симоненко з тих молодечих завзятих натур,

що не дають прощення нічому фальшивому, тупому, потворному, здатному хіба що нівечити буйнозелені парості життя. Тому громадянський пафос поета, його патріотична патетика так природно поєднуються з гнівною інвективою, сатиричним викриттям, що раз у раз сусідять у нього зі строфами найінтимнішої лірики.

Слово його б'є з розмаху; поет уміє сказати, як «параграфи присіли біля столу», як на свіжу думку чатують «цитати із багнетами в руках»...

Гостроязиковий, насмішкуватий, поет ніде не поступається своїм правом викривати рутизму й трутизму; він охоче виносить на посміх громадянський все те, що йому бачиться негідним, принизливим для людини.

Художня палітра його багатюща. Симоненко сміливо випробовує себе в різних жанрах. Поряд із творами громадянської та інтимної лірики (ці мотиви в нього часто гармонійно зливаються в однорідний поетичний сплав) з-під його пера виходять і дошкульні сатиричні епітафії, і твори такого улюбленого народом жанру, як байка; він пише віршовані жарти й казки для дітей, зігріті теплим гумором, усмішкою, народним дотепом. Буває він різкий, іноді зумисно грубуватий, але й тоді під цим покровом вчувається щира, відкрита для ніжності душа. Творчий діапазон його щодамі розширювався, про що свідчить, зокрема, й художня проза молодого митця, його оповідання, в яких він теж залишався поетом.

Серед літераторів трапляються й такі, без яких їхня доба могла б спокійно обійтись, нічого істотного не втративши. А є й такі, що стають речниками свого народу, свого часу, живими нервами його драм і борінь, відтворюють у собі самий дух епохи, — її кровообіг проходить крізь них. Є такі, чия творчість стає часткою нашого буття, часткою повітря, яким ми дишаємо, і тих ландшафтів, що нас чарують, і помислів, що ними живемо.

Симоненко такого типу поет. По таких читач вивіряє свої емоції, свої заповітні думи.

Полтавець родом, він закінчив свій короткий життєвий шлях у Черкасах, в Шевченковім краю. 8 січня 1935-го — 14 грудня 1963-го... Ці дати обрамляють його життя. І не тільки біографічно пов'язаний він із самою серцевиною української землі: для співу свого, для думи своєї в щасливу мить народила його Україна. І він, за прикладом найкращих наших поетів, синівською відданістю їй віддячив, напружено чесним горінням душі.

Не випадково шевченківські інтонації, мотиви народної пісні так часто озиваються, відлунюють у поезіях Василя Симоненка. Непідробна глибока народність органічно притаманна його творчості, його поглядам на світ і на життя, на своє місце в ньому. Перед нами — молода людина, яка до важливих життєвих істин здобувалась сама, жила своїм розумом, непозиченими уявленнями, перед нами — образ людини, для якої етичною нормою стала сувора, майже аскетична вимогливість до себе, прагнення самовдосконалюватись, готовність взяти будь-який труд, будь-який випроб на себе ради України і людства.

Не якимись формальними новаціями вразив він нас, не умільським мереживом слів, а тією внутрішньою красою, істинністю почуття, інтелектуальною наповненістю, щирим юнацьким поривом, що властиві його найкращим поезіям:

Кораблі! Шикуйтесь до походу!
Мрійництво! Жаго моя! Живи!
В океані рідного народу
Відкривай духовні острови!

Багато він ще міг би створити. Може, лише третину відміряв свого звитяжного шляху, і скільки незробленого зосталось по той бік трагічної межі, за тими непройденими верстами...

Лицарськість, безперечно, притаманна була його вдачі, його безкомпромісній, вольовитій натурі. Обдарованість його була щедра, яскрава, однак почуттями, безоглядною відданістю народові поет не був винятком, він висловив характерне для багатьох, спраглими вустами виспівав він юність свого покоління, став чистим, непідкупним сумлінням своїх ровесників, і в цьому особлива сила і зваба його поезій.

Не примеркла з літами поетична зоря Василя Симоненка. Горить високим, чистим світлом у небі українського красного письменства. По цій високості й чистоті, по алмазному блиску пізнаємо її серед інших.

Є в його творчій доробку речі, які сьогодні справедливо можемо назвати класичними. Його поезія живе, їй відкритий шлях до юнацьких сердець, до народу, до України, — нині вже оновленої, незалежної, соборної, — вона навіки увінчала поета своєю любов'ю. Справді, ніби молодий витязь, звівся він у нашій поезії, і так виразно чуємо його свіжий, мажорний, юнацьки бадьорий голос, яким він і сьогодні вітає життя:

Здрастуй, сонце, і здрастуй, вітре!
Здрастуй, свіжосте нив!
Я воскрес, щоб із вами жити
Під шаленством весняних злив.

Олесь ГОНЧАР

ПОЕЗІЇ

ЖОРНА

Натуга на руках,
від втоми чорних,
здувала жили,
ніби мотузки.
Каміння клацало зубами
в жорнах,
жувало жовті зерна на друзки.
І сіялось не борошно,
а мўка...
При тьмяному мигтінні каганця
жіночі ніжні
материнські руки
тягли за ручку
камінь без кінця.
Журливо мліли очі сумовиті,
І борошно,
мов біла кров, лилось...
Це все було
в двадцятому столітті,
що грозами над нами пронеслось.
Ми часто чуєм
радісну зловтіху
у голосі ворожому,
чужім,
що заглядали кривда
й люте лихо
у наш —
для щастя виведений — дім.
Хай сатаніють
виродки од крику —
нас не знобить
од їхньої хули:

* Більшість поезій звірено з оригіналами, відновлено заголовки, скорочення і цензурні пропуски. — Упоряд.

нам жорна ті
із кам'яного віку
на танках варвари
з Європи привезли.
І то для них
таки й була наука,
коли —
у всього світу на виду, —
немов у жорнах,
дужі наші руки
перемололи варварську орду.
Народе мій!
Титане непоборний,
що небо підпирає голубе!
Твій гордий подвиг
не принизять жорна —
вони лиш возвеличують тебе.
Дарма біситься
злість ворожа, чорна —
нічим не очорнить
твоеї боротьби!..
Цілую руки,
що крутили жорна
у переддень космічної доби.

* * *

Я закоханий палко, без міри
у небачену вроду твою.
Все, що в серці натхненне і щире,
Я тобі віддаю.

Ти дала мені радісну вдачу,
кров гарячу пустила до жил.
Я без тебе нічого не значу,
Ніби птиця без крил.

Кожну хвилю у кожную днину
Гріє душу твоє ім'я,
Ненаглядна, горда, єдина,
Україно моя.

31.VII.1958

Можливо, знову заgrimлять гармати,
І танк зімне пшеницю на лану,
І буде плакати і журитись мати,
Коли сини ітимуть на війну.

І хтось востаннє поцілує милу,
І хтось сльозу непрохану змахне,
А може, дехто втратить віру й силу,
Своє життя рятуючи одне.

Але не я... Я квиснути не стану,
Хоч як не буде боляче мені,—
За нашу землю, дорогу й кохану,
Я рад прийняти на себе всі вогні.

За тих дітей, що бігають до школи,
За матерів, змарнілих у труді,
За рідні наші верби довгополі,
За наші дні прекрасні й молоді.

І тут ні сліз, ні відчаю не треба,
І тут не треба страху і ниття —
Живе лиш той, хто не живе для себе,
Хто для других виборює життя.

1955

БАБА ОНИСЯ

У баби Онисі було три сини.
У баби Онисі синів нема.
На кожній її волосині
морозом тріщить зима.
Я горя на світі застав багато.
Страшнішого ж горя нема,
ніж те, коли старість мати
в домівці стрічає сама.

Немає такої біди і муки,
ніж сумно з-під сивих брів
дивитись щодня, як внуки
ростуть без своїх батьків.
За те що ми в космос знялися,
що нині здорові й живі,
я пам'ятник бабі Онисі
воздвиг би на площі в Москві.
Щоб знали майбутні предтечі
в щасливій і гордій добі:
їх горе на утлі плечі
Онися взяла собі.
Щоб подвиг її над землею
у бронзі дзвенів віки,
щоб всі, ідучи повз неї,
знімали в пошані шапки.

ПІЧ

Лиже полум'я жовте черево,
Важкувато сопе димар,
Галасує від болю дерево,
Піднімаючись димом до хмар.

Бубонять рогачі і кочерги —
Щось пригадують з давнини,
І чекають покійно черги
Засмаглілі горшки й чавуни.

З тітки полум'я сон злизало,
Тітка гладить рукою глек,
Теплий ватяник зав'язала
На застуджений свій попереk.

Біга тітка із кухні в сіни,
З-під повітки заносить дров —
З них струмує жовтаво-синя
Віковічна печаль дібров.

Звично грюкають мляві двері,
Піч гуде і димить у світ —
Скільки в пащу цій ненажері
Тітка вкинула кращик літ!

Сновигають по зморшках думи,
На щоках танцює вогонь,
Сажа в'їлася чорним глумом
У пелюстки її долонь.

Біля печі вона, мов бранець,
Слугувала під шурх спідниць,
Віддавала дівочий рум'янець
Чистоті смачних паляниць...

Менше ми гіркоти нестимем.
Стане ближчою наша мета,
Як не будуть у небо димом
Підніматись жіночі літа.

28.I.1962

**ПРОЩАННЯ
ФЕДОРА КРАВЧУКА,
КОЛГОСПНОГО КОНЮХА,
З СТАРОЮ ХАТОЮ**

Ти стоїш, небагата й непишна,
виглядаючи з саду в луг.
Рясний цвіт обтрусили вишні
на солом'яний твій капелюх.
Ти приймала і щастя, і лихо,
поважала мій труд і піт,
із-під сірої теплої стріхи
ти дивилася жадібно в світ.
Відчиняла ти лагідно двері
для нового добра й життя,
друзів кликала до вечері,
рідна хато моя стара.
Я в тобі розлучився з журбою
і навіки спекався біди.

Я прощаюся нині з тобою,
рідна хато моя, назавжди.
В нову хату ідуть твої діти
з сміхом, з піснею, як вогнем.
Як же радість тобі втаїти
під старечим своїм брилем!
Ти була мені наче мати,
ти служила мені як могла —
кожна кроквочка, кожна лата
не жаліла для нас тепла.
Тож сьогодні і в тебе свято,
в шибках вогники голубі.
Переходячи в нову хату,
говорю я:
— Спасибі тобі!

1.XI.1961

ДІД УМЕР

От і все.
Поховали старезного діда,
закопали навіки у землю святу.
Він тепер вже не встане
і ранком не піде
із косою під гору круту.
І не стане мантачкою тишу будити,
задивлятися в небо, як гаснуть зірки.
Лиш росою по нім буде плакати жито
і пливтимуть над ним непомітно віки.
От і все.
Поховали хорошу людину,
повернули навіки у лоно землі.
Та невже ж
помістились в тісну домовину
всі турботи його,
всі надії,
жалі!
Та невже ж то
йому все віднині байдуже —
чи світитиме сонце,
чи ніч напливе!

Біль у душу мою закрадається вужем,
відчай груди мені розпанахує, рве.
Я готовий
повірити в царство небесне,
бо не хочу,
щоб в землю ішли без сліда
безіменні,
святі,
незрівнянно чудесні,
горді діти землі,
вірні діти труда.
Хай шалені гудуть
над планетою весни,
хай трава пнеться вгору
крізь листя старе...
Я не вірю,
що дід із могили воскресне,
але вірю,
що ні —
він увесь не умре.
Його думи нехитрі
додумають внуки,
і з очей ще віки пломенітимуть в них
його пристрасть і гнів,
його радощі й муки,
що, вмираючи,
він передав для живих.

МІЙ РОДОВІД

Вельможі пихаті і горді
Плетуть родоводів в'язь:
В одного — прапрадід став лордом,
В іншого — прадід князь.

Баньки уп'явши в минуле,
Гордо ця знать рече:
— Про нас хрестоносці чули...
— В нас Рюрика кров тече...

— Мій предок вогнем і залізом
Титул собі добув...

— А мій тисяч сорок зарізавав,
За це і в пошані був...

Нічого собі родоводи!
Та киньте свій гвалт і крик:
Я із древнішого роду,
Бо я — полтавський мужик.

Ви скорчите кисло пику,
Коли повідомлю вас,
Що предок мій споконвіку
Хліб сів і свині пас.

Щоб жерли ви булки й сало,
Віками пер соху-плуг.
Хіба ж для історії мало
Оцих видатних заслуг?!

Я вами гордую, панове,
Бо я — знатніший од вас.
Звиняйте за грубе слово —
Я з вами свиней не пас!

23.II.1960

ШУМ ПОЛІВ

(Над «Кобзарем»)

Поля мої! Суворі таємниці
Я відчуваю в плескоті хлібів —
Здається, сотні змучених рабів
Звели до сонця стомлені правиці.

Зелений подих теплої пшениці
Доносить розшум Кобзаревих слів.
Любов і ласка, ненависть і гнів
Спалахують в рядках, як блискавиці.

Скорбота матері, і сльози немовляти,
І задуми безпомічно крилаті
Шукають — не знаходять берегів.

Тут правда з кривди злускала облуду,
Щоб розказали нам з віків минулих люди
Історію насильств і батогів.

1955

ЛЕСЯ УКРАЇНКА

Десь вітер грає на віолончелі,
Морозні пальці приклада до скла,
І ти одна в зажуреній оселі
Замріяно схилилась до стола.

Мов раб німий на араратській скелі
Карбує написи про подвиги царя,
Ти на папері почуттів моря
Переливаєш в строфи невеселі.

Ти — хвора дівчина — серед глухої ночі
Вриваєш в вічність огненні, пророчі
Слова з прийдешніх сонячних віків,

Щоб ті слова хитали чорні трони,
Щоб їх несли з собою легіони
Нових, непереможних Спартаків.

КОСАР

А. С. Малишкови

В поле вийшов косар на світанні;
Ждуть його обважнілі жита,
Дзвонять радістю далі туманні,
Мов перейдені весни й літа.

Пристає косар до роботи,
Скісся блискає і співа.
Чисті краплі солоного поту —
Ваговиті, мов чесні слова.

Встало сонце і впало в очі,
Хмари втому зняли з плечей —
Служать людям ці руки робочі,
Сонце людям гріє з очей.

Стали копи рядами на чати,
Залицяється колос до губ —
Так свій полудень зустрічати
Вміє щирий косар-працелюб.

Хай тим стане оце за диво,
Хто під регіт і плач жоржин
Йде косить поетичну ниву,
Позичаючи мозку в машин.

Буде, мабуть, повік «кустарно»
Оброблятися нива оця —
Там пускати машину марно,
Де працюють людські серця!

Устає косар до роботи,
Скісся блискає і співа.
Ніби краплі солоного поту,
Світять чесні його слова.

ПЕРШИЙ

Першим був не Господь
і не геній,
першим був
простий чоловік.
Він ходив
по землі зеленій
і, між іншим,
хлібину спік.
І не зміг
заробить монумента

цей наївний франк
чи дуліб,
бо не зміг він
знайти момента,
щоб узяти патент
на хліб.
Постаріла вже
мудрість Божа,
розтрощив її
грізний час.
Хлібом
геній живився кожен,
щоби розум його не погас.
Та нехай над землею година
чи негода лютує і рве —
вічна мудрість простої людини
в паляниці звичайній живе.

14.X.1961

* * *

Ми думаєм про вас. В погожі літні ночі,
В морозні ранки, і вечірній час,
І в свята гомінкі, і в дні робочі
Ми думаємо, правнуки, про вас.

Ми думаєм про вас — і тому наші руки
Не в'януть біля плуга і станка,
Тому в серцях у нас не витончена мука,
А радість голосиста і дзвінка.

Ні, то не сум промінить риса кожна,
То творчість б'є з натхненних наших віч,
А творчість завжди мрійна і тривожна,
Немов травнева неспокійна ніч.

Ні, сонний спокій зовсім нам не сниться,
Ні, нас не вабить ніжна тишина —
Прийдешнє осяває наші лиця,
Неспокій творчий з вічністю єдна.

І тому ми спокійно і суворо
Стрічаємо у праці і борні
Наклепи злобні і тупі докори,
Потоки божевільної брехні.

Ми думаєм про вас. В погожі літні ночі,
В морозні ранки і вечірній час,
На свята гомінки і в дні робочі,
Нащадки дорогі, ми захищаєм вас.

1.II.1958

РОВЕСНИКАМ

Ми в світ прийшли успадкувати славу,
Діла, і думи, й чесні мозолі,
Батьків велику полум'яну справу,
Що захистила правду на землі.

Нам не дрімать на тихому причалі,
Не виливать в кімнатній тишині
Свої дрібненькі втіхи і печалі
В меланхолійні вірші і пісні.

Нехай серця не знають супокою,
Хай обганяють мрії часу біг,
І наша юність буде хай такою,
Щоб їй ніхто не задрити не міг!

22.VI.1958

* * *

Юність в інших завше загадкова.
А своя — проста була чи ні?
Це ж вона уперто й гарячково
Відкривала істини смішні.

Це ж вона, нестримана й криклива,
Повна вихвалянь і недовір,
В поєдинки рвалася сміливо,
Глуздові часом наперекір.

То чоґо ж стогнати кучеряво:
— Що за діти — хай боронить Бог! —
Юність має на тривоґи право,
Що ж то і за юність без тривоґ!

Хай ми посинієм од натуґи,
Поступ не зупиним все одно:
Нові покоління — не папуґи,
Щоб товкти заучене давно!

Юність вчать — наука їй не шкодить,
Але рветься зойк у мене з уст:
— Хай до неї й близько не підходить
Із своєю міркою Прокруст!

21.1.1962

ЯЗИК

(Балада)

Привели його на світанні
У баґнюці всього, в крові.
Захлиналися постріли дальні,
І дрижали бліді вартові.

Мов примари, гойдалися тіні
На колісках скуйовджених віт.
І було партизану-хлопчині
Вісімнадцять — не більше — літ.

Від втоми не міг стояти,
Від пропасниці — весь горів
І дивився понуро на ката
З-під кошлатих широких брів.

Нила в боці кривава рана,
І, мов кулі, пекли слова:
— Помирати тобі ще рано,
Непутяща твоя голова...

Ти із себе не корч героя.
А розумно себе веди:
Розкажи, що у вас за зброя
І сховався загін куди?

Розкажи — і життя дарую,
І до матері відпущу...
На столі, мабуть, в неї парусе
Повна миска смачного борщу...

Що він думав у ту хвилину?
Що ввижалось тоді йому?
Од стіни відступив хлопчина
І порушив мовчанку німу:

— Я не корчу із себе героя,
Тож відкрию правду для вас:
Гнів народний — то наша зброя,
Кожен кущик ховає нас!

Я торттури знести не зумію —
Признаюся зарані вам,
Але більше сказати не посмію,
Коли навіть захочу сам...

Очі з лоба вилізли дико,
Надірвався і тріснув крик —
Хлопець виплюнув катові в пику
Свій навіки німий язик.

Розстріляли його на світанні
За селом у глибокім рові...
І вставало, немов повстання,
Ранком сонце в його крові...

15.X.1961

Земля кричить. Шинкують кров'ю війни,
 І падають занози від ярма,
 І лиш годинник холодно й спокійно
 Рахує дні, розтрачені дарма.

І без кінця — окопи, барикади,
 Та над громадами кривавих тіл
 Гриміли пишні і бучні паради
 Нових Тимурів і Аттіл.

Це все було... Були німі кургани,
 І війни йшли не на життя — на смерть,
 Гриміли залпи, і ятрились рани,
 І світ ішов, здавалось, шкереберть.

І вся планета ніби очманіла,
 Людина в землю заривалася, мов кріт,
 А над землею бомби стугоніли,
 І падали тіла на рваний дріт.

Це все було... О, не забудьте, люди,
 Своїх братів, що нині неживі,
 Що руйнували світ тиранства і облуди
 І нищили в'язниці вікові.

О, не забудьте тих, що рвались крізь багнети,
 В степах поклали голови свої,
 Щоб більше нашу голубу планету
 Не шарпали розбійницькі бої.

Щоб не здригався Всесвіт малярійно
 І небо не стогнало від заграва,
 Щоб нам годинник радісно й спокійно
 Віки ясної дружби рахував!

РУСЬ

I

З глибин віків і гордо, й величаво
Встає легендами овіяне ім'я.
Минуле — сон, але сліпа змія
Не отруїла доблесті і слави.

То ж не орда завзята і кривава
Неждано появилася в степах,
Щоб у сплюндрованих і спалених містах
Шуміли оргії і варварські забави.

То встала Русь в кольчuzі і шоломі,
Щоб їй стихія покорилась дика,
І вів її у далі невідомі
Син Перуна Олег-владика.

І Візантія снила крізь туман —
Підводив голову народжений титан.

II

Підводив голову народжений титан,
І йшли назустріч вічності і смерті
Нездолані, гарячі і уперті
Дружини непокірливих слов'ян.

Русь не дрімала, стомлена і млява,
Забившися ведмедем у барліг,
Бо відчували грек і печеніг
Відлуння кроків князя Святослава.

Цвіли хоругви руські на Дунаї,
І Доростол навіки записав,
Що мертвий воїн сорому не має.

І ворог знав, підступний і лукавий,
Що витязь тут не здобичі шукав
І війни йшли не тільки ради слави.

III

І війни йшли не тільки ради слави,
Бо іншій все корилося меті —
Меч Святослава прокладав путі
Для мудрості ясної Ярослав.

Коли була Європа в забутті
Та істина у вогнищах палала,
Антична мудрість гордо оживала
В твоїм, о Русь, допитливім житті.

За ясні зорі і за тихі води
Ішли в бої сини твого народу.
І гинули, слабіючи від ран.

Але тебе ця кров не зупиняла,
Бо ти й тоді, хай підсвідомо, дбала
За кращу, світлу долю всіх слов'ян.

30.IV.1956

* * *

Флегматична зима тротуаром поскрипує.
Фантастичні плете казки,
Позіхне десь під білою липою,
На шибки покладе мазки.

Вкриє землю габою сріблястою,
І в напруженій тиші нічній
Світ здається чарівною казкою,
Нерозгаданим плетивом мрій.

2—20.I.1957

* * *

Вже день здається сивим і безсилим,
І домліває в зарослях ріка...
Луги, луги, пропахлі сіном прілим,
Чи ви мене впізнали, земляка?

Я тут колись бродив між лепехою
І спочивать сідав на купині —
Тоді ви разом бавились зі мною,
Свою журбу повідали мені.

Чому ж тепер така сумна напруга,
Завмерла мова в тиші верховіть?
Та ви не бійтесь — я вернувся другом,
Я зрозумію все — шуміть, шуміть...

ПУЧОК СУНИЦЬ

У степу не було нікого,
Тільки вітер, та ми, й ковила.
І мовчала струнка дорога,
Що, здавалося, в небо вела.

Та сміялося сонце в блакиті
Над безмежжям німим цілини.
В курені, що соломою криті,
Ми дівчатам несли кавуни.

І припала ж така година,
Дуже радісна й трохи сумна:
У Миколи були іменини,
А у нас не було вина.

Прокляли ми тоді дорогу,
Що вона подалась не туди —
Пнеться в небо, мабуть, до Бога,
А від нього вина не жди...

Гоготіло вночі багаття,
Танцювали зірки у вогні,
І дівчата в святешних платтях
Дарували Миколі пісні.

Чисту воду пили із бочки,
Брудершафти і тости були,
Пап солідних сини і дочки
Круг багаття тамтам вели.

І уже як першій зірниці
Усміхнулася жовта стерня,
Піднесли ми йому суниці,
Що збирали гуртом півдня.

Бо тоді у зелених суницях
Вся фантазія наша жила.
Бачив я: у Миколи в зіницях
Синім полум'ям радість цвіла.

І стояв він, як мак, рум'яний,
Бурмотів невиразно: «Бра...»
Був Микола від щастя п'яний,
Від хмільного людського добра.

14.X.1961

ГРУДОЧКА ЗЕМЛІ

Ще в дитинстві я ходив у трави,
В гомінливі трепетні ліси,
Де дуби мовчали величаво
У краплинках ранньої роси.

Бігла стежка в далеч і губилась,
А мені у безтурботні дні
Назавжди, навіки полюбились
Ніжні і замріяні пісні.

В них дзвеніло щастя непочате,
Радість невимовна і жива,
Коли їх виводили дівчата,
Як ішли у поле на жнива.

Ті пісні мене найперше вчили
Поважати труд людський і піт,
Шанувать Вітчизну мою милу,
Бо вона одна на цілий світ.

Бо вона одна за всіх нас дбає,
Нам дає і мрії, і слова,
Силою своєю напуває,
Ласкою своєю зігріва.

З нею я ділити завжди буду
Радощі, турботи і жалі,
Бо у мене стукотить у грудях
Грудочка любимої землі.

26—27.XI.1957

ГНІВНІ СОНЕТИ

1. Погода

Тремтить небіжчика не змушиш від морозу,
Та й від жару він пітувать не стане,
Як не народить думку, хоч погану,
Муштрований убогий розум.

Він буде завжди вірити прогнозам,
На все життя складать наївні плани,
Вмивати морду заспану з-під крана —
Він побоїться поклонитись грозам.

Він, може, нишком буде навіть злитись,
Та побоїться, грішник, помилитись
І буде тихо та спокійно жить.

І тільки той, хто чхає на погоду,
Той, хто не служить череву в догоду,
Зуміє правді й розуму служити.

9.XII.1955

2. Без назви

Комусь життя — забави та відради,
А світ закритий ширмою вікна,
Турбота в нього цілий вік одна —
Дістать дружині пудри та помади.

І він до всього шкірить зуби радо,
У все повірив і прийма сповна,
А думати тоді він тільки зна,
Коли відгадує кросворди та шаради.

Безпечний дурнику. Живи собі на втіху,
Не знай ні горя, ні страшного лиха
Думки носить у черепі тугому.

Мугич пісні гугняво під сопілку,
Їж досхочу, на свято пий горілку,
Але хоч жить не заважай нікому.

НІЧ В ОЗЕРІ

В мовчанні вод пригнічено-веселих
Застигли зорі на холоднім дні —
І озеро нагадує мені
Великий таємничий келих.

На дні повільно хмари темно-сині
Повзуть, немов підводні кораблі,
А навкруги ні клаптика землі —
Одні лиш зорі, строгі і красиві.

І я тремчу — у грудях канонада,
Я онімів, бо неземна принада
Мені так душу щастям колиса.

І соромно стає, і розум боре втома:
Адже болото й гнилизну у ньому
Хова ревниво крадена краса.

КОМЕТА І СІРНИК

I

В холоднім космосі блукаючи без цілі,
Вона Землі хвостом не обмине
І омахів огнисті заметілі
З нічного неба щедро сипоне.

І довго будуть дивуватись люди,
Напишуть вчені тисячі томів
Про те велике і незвичне чудо,
Про феєрверк небачених вогнів.

II

Сірник малий в руках у господині
В кімнаті темній спалахне на мить —
Хитне на стінах чудернацькі тіні,
Щоб потім вмерти й більше не ожить.

І люди всі не бачать в тому дива,
Звичайна річ, до цього кожен звук.
Хоч всім потрібний вогник сиротливий
Видобуває крихітний сірник.

КРИВДА

(Новела)

У Івася немає тата.
Не питайте тільки, чому
Лиш від матері ласку знати
Довелося хлопчині цьому.

Він росте, як і інші діти,
І вистрибує, як усі.
Любить босим прогоготіти
По ранковій колючій росі.

Любить квіти на луках рвати,
Майструвати лука в лозі,
По городу галопом промчати
На обуреній, гнівній козі.

Але в грудях жаринка стука,
Є завітне в Івася одно —
Хоче він, щоб узяв за руку
І повів його тато в кіно.

Ну, нехай би смикнув за вухо,
Хай нагримав би раз чи два,—
Все одно він би тата слухав
І ловив би його слова...

Раз Івась на толоці грався,
Раптом глянув — сусіда йде.
— Ти пустуєш тута,— озвався,—
А тебе дома батько жде...

Біг Івасик, немов на свято,
І вибрикував, як лоша,
І, напевне, була у п'ятах
Пелюсткова його душа.

На порозі закликав винувато,
Але в хаті — мама сама.
— Дядько кажуть, приїхав тато,
Тільки чому ж його нема?..

Раптом стало Івасю стидно,
Раптом хлопець увесь поблід —
Догадався, чому єхидно
Захихикав сусіда вслід.

Він допізна сидів у коноплях,
Мов уперше вступив у гидь,
З оченят, від плачу промоклих,
Рукавом витирав блакить.

А вночі шугнув через грядку,
Де сусідів паркан стирчав,
Вибив шибку одну з рогатки
І додому спати помчав...

Бо ж немає тим іншої кари,
Хто дотепи свої в іржі
Заганяє бездумно в рани,
У болючі рани чужі...

ОШУКАНА МОГИЛА

Отут, де сумно опустили віти
Стрункі тополі на твердий обліг,
В пропахле димом сорок третє літо
Він за неправду у бою поліг.

Його селянки в землю тут зарили
Без почестей, без жалю, без труни...
Шумлять тепер навкруг його могили
Розкішні придорожні бур'яни.

І лиш діди, як сонце похолоне,
Розказують повільно, ніби сон,
Що бивсь він до останнього патрона
І не хотів здаватися в полон.

Та не вінча його героїв слава —
Під небом неосяжно голубим
Тополі українські величаві
Докірливо гойдаються над ним.

Прислужнику лукавих і неситих,
За що поліг в неправому бою?
І сироти твої й тобою вбитих
Дурну відвагу прокляли твою.

Життя твій слід і пам'ять загубило:
Нема хреста, ні імені, ні дат —
Стоїть німа, ошукана могила,
Де спить безславно фюрера солдат.

17.VI.1958

ВАРВАРИ

Круг багаття не танцюють дико,
Не беруться в бійці за чуби
Варвари із атомного віку,
Варвари з космічної доби.

Захищають горді ідеали,
Перегоняють в гроші кров і піт,
Крізь холодні скельця-окуляри
Оглядають благодійно світ.

У палацах пишних — не в печері —
Барвари з космічної доби
Мріють дати людству на вечерю
Атомні опеньки і гриби.

23.X.1961

ПОРАДА ТОВАРИШЕВІ З КДБ

Чого вдивляєшся так пильно й підозріло
У тих, хто сумніви свої явля на людях сміло?
Якщо ти дійсно служиш правді, а не злу —
Чому ж у щирості вбачаєш крамолу?
При людові не стане ворог горло дерти,
Бо тільки добрий друг буває завжди одвертим,
Ти краще придивляйся, як належно,
До тих, хто мислить і говорить обережно.

22.II.1959

ЗАПИС У КНИЗІ ВРАЖЕНЬ

Я не знайшов тут тих,
кому імення — люди,
хто хлюпав у життя
із серця чистоту,
хто з світу обскрібав,
немов луску, огуду,
прожектором думок
розгонив темноту.
Я зустрічаю їх
щодня у праці й поті —
вони ідуть ламать
віджиле і старе,
вони живуть в простій,
земній своїй роботі,

і смерть минає їх —
вона їх не бере.
Ніякі хробаки
не можуть розточити
ні мислі, ні діла,
ні мрії щирий злет —
краса їх душ
стає красою світу,
обличчям міст,
материків,
планет.

29.XI.1961

ЛИСТ ЧИТАЧІВ ПОЕТУ

Твої вірші — думок великих злиток:
У них епоха і життя нове —
Від екскаваторів до шоколадних плиток
Яскравими картинами пливе.
І трактори, що заповзли в аули,
І літаки над хмарами шугають —
То не біда, що те сто раз ми чули,
То не біда, що те і діти знають.
І хоч про все те знаємо з газети,
Любов до тебе все-таки лелієм,
Бо нам приємно знать, поете,
Що ми й самі писати так умієм.

ГОДИННИК

Годинник бідкався: «Здоров'я препогане.
А що ж то скоїться, як цокать перестану?
Це ж час зупиниться!
І Всесвіт пропаде!
Ой-ой, біда! Рятуйте мене, люди, —
Без мене ж і для вас життя не буде...»

Давно Годинник той лік часу не веде,
А час іде!

14.II.1960

МУДРА СОВА

Стара Сова, знай, все своє веде:
— Їй-богу, світ навиворіт іде:
Вночі всі сплять, а вдень спішать робити...
І не обридне ж їм навпомацки ходити!

15.II.1960

ЯКЕ ЗУХВАЛЬСТВО!..

Сів Горобець і скаргу пише в суд:
«Від Солов'я життя мені немає —
Мої пісні, весь мій натхненний труд
Цвіріньканням, бездара, називає!»

РІКА Й ЗАПЛАВА

Буває так, що у гаряче літо
Заплава ремствувати стане на Ріку;
«Куди вона так пре несамовито?
В таку жару не гріх і відпочити —
Ще вистачить роботи на віку.
Нехай, дурна, сама до Моря плине,
А я косу піщану протягну
І тут собі спокійно відпочину,
А восени притулок свій покину
Та ще й Ріку, дивись, пережену —
До Моря першою прилину».
Подума так і пересохне скоро.
Ріка сама уперто попливе —
Не тільки воду донесе у Море,
Але й запліднить спрагнучі простори
Та силою напоїть все живе.
Заплава ж вляжеться, куняючи ліниво,
Під сонцем висихаючи щомить.
Коли ж не висохне розумниця спесива,
То жабуриння розведе на диво —
Вода в ній зацвіте і засмердить.

Скажу я вам, що звіку-зроду
І між людьми воно так є:
Хто спокою шукає у негоду —
Хоч здохне, хоч живим згниє.

21.II.1959

Ю-ВИЛЯЄМО

Збіглись кури та індики,
Підняли страшний базар:
— Слава Півневі навіки!
— Півень!
— Півень!
— Ювіляр!
Крекчуть селезні з заплави,
Гуси хлипають з Дніпра:
— Ювіляру вічна слава!
— Слава генію!
— Ура!
І розчулено ридає
Із трибуни Горобець:
— Рівних Півневі немає,
Півень — перший наш співець!
Молодець!
Станьте, птахи, на коліна!
Заздріть Півневі, півні!
Він співає солов'їно
Голосні свої пісні.
Дай вам Боже стільки сили,
Щоб по разі на віку
Ви, як він, сказати зуміли
Голосне, дзвінке, стокриле,
Граціозне, свіже, миле,
Дуже мужнє й дуже сміле,
Сонячне
«Ку-ку-рі-ку!» —
Це — пошана! Це — довір'я!
Це — скажу вам — ювілей!
Лоскїтливі, наче пір'я,
Рвуться оди із грудей!

Ніби роси-росяниці,
Сльози капають з очей,
Мов навчилися ці птиці
Ювілеїти в людей.

25.I.1962

ЛИСТ

Знов листа мені прислала мати,
Невеличкий лист — на кілька слів.
Пише рідна, що навколо хати
Наш садок вишневий забілів.

Наче вчора бігав я до школи
І садив ті вишеньки малі,
А тепер гудуть над ними бджоли
І поважні пустуни-джмелі.

Слів таких і треба небагато,
Та вони, як весняні пісні,
Принесли в гуртожиток в кімнату
Теплі-теплі спогади мені.

1954

ТИША І ГРІМ

Средь этой пошлости таинственной
Скажи, что делать мне с тобой:
Недостижимой и единственной,
Как вечер дымно-голубой?

А. БЛОК

I

Довго спали вітри у ярах на припоні,
Довго тиша гнітюча полями повзла,
І стояли дерева німі на осонні,
Знемагала в пилюці вечірня імла.

І на трави не бризнули роси, мов перли,
Як рум'янець густий ранне небо залив.
І здавалось — життя задрімало, завмерло,
Заблукало в безмежжі неміряних нив.

І здавалось — нема ні початку, ні краю
Цій нудоті німій і нудній німоті...
Найстрашніше, мабуть, тільки тиша карає,
Коли поруч з тобою повзе по житті.

II

Та звелася з-за лиману
Хмара темно-сиза,
Полоснули ятагани —
Блискавки — донизу.

І вітри на перепутті
Загриміли цепом,
Розірвали свої пута
І помчали степом.

І озвалися долини
Гомоном знайомим,
І упала на коліна
Тиша перед громом.

І земля впиласть водою,
Мов живою кров'ю.
І обнявся сміх з журбою,
Ненависть — з любов'ю...

Гей, почуйте, добрі люди,
Заздрить мені треба:
Грім ударив мені в груди,
Грім з ясного неба.

І убив у серці тишу,
Розпанахав спокій —
Я стою і вітром дишу
На землі широкій!

III

Люди різні між нас бувають —
Симпатичні, гарні, чудні.
Дні за днями, бува, куняють,
А живуть лиш у мріях та сні.

Може, це і не дуже грішно —
Не для всіх же доступна даль,
Тільки чомусь в очах їх смішно
Заплелися журба і жаль.

І життя мовби їх не било,
І дріма в них чимало сил.
Але їм тільки сняться крила,
Наяву ж — вони зовсім без крил.

Я судить їх не маю права,
Я для них не бажаю зла —
Я і сам жив отак «цікаво»,
Доки в мене ти не ввійшла.

Сам я сонний ходив землею,
Але ти, як весняний грім,
Стала совістю, і душею,
І щасливим нещастям моїм.

IV

Пригадаю усе до слова,
До зітхання згадаю все,
І мене — в недосяжне — знову
Хвиля спогадів понесе.

То наївні, а то суворі,
Сколихнуть вони спокій мій,
А за ними в холодне море
Рушить човен моїх надій.

Ой, ті плавання невеселі
(Як від правди себе втаю?) —
Розіб'ється човен об скелі,
Об гранітну байдужість твою.

V

Не жартуй наді мною, будь ласка,
І, говорячи, не мовчи.
Нащо правді словесна маска?
Ти мовчанням мені кричи.

І без слів я все розумію,
Що сказати маєш мені,
Та в мовчанні живе й надія
Не почути жорстоке «ні!».

VI

Ображайся на мене як хочеш,
Зневажай, ненавидь мене —
Все одно я люблю твої очі
І волосся твоє сумне.

Хай досада чи гнів жевріє,
Хай до сліз я тебе озлю —
Ти для мене не тільки мрія,
Я живою тебе люблю.

Для кохання в нас часу мало,
Для мовчання — у нас віки.
Все віддав би, що жить осталось,
За гарячий дотик руки.

Влийся сонцем у щиру мову,
У думок моїх течію —
Я люблю твої губи, і брови,
І поставу, і вроду твою.

Ображайся на мене як хочеш,
І презирством убий мене —
Все одно я люблю твої очі
І волосся твоє сумне.

VII

Чому смуток з тобою поруч
Часто ходить у світлі дні?
Певне, є в тебе біль і горе,
Невідомі зовсім мені.

Хоч на щастя життя багате,
Але кожду людину ждуть
І печалі, і сум, і втрати,
І не можна їх обминуть.

Але к бісу цю мудрість убогу!
І догадки під три чорти!
Я бажаю, щоб всю дорогу,
Все життя уміхалась ти.

Щоб ніколи сльоза на вії
Не світилася, мов роса.
Хай же щастям завжди ясніє
Некриклива твоя краса.

Я не йму тобі зовсім віри,
Як сумною побачу тебе,
Небо в сутінь буває сірим,
А насправді ж воно — голубе.

VIII

Здрастуй, сонце, і здрастуй, вітре!
Здрастуй, свіжосте нив!
Я воскрес, щоб із вами жити
Під шаленством весняних злив.

Хай заляжеться тиша навколо
Й знову стану, як ви, німим,
Але в серці моїм ніколи
Не замовкне весняний грім.

Пройдуть зливи, замовкнуть грози,
 Задрімають вітри на ланах.
 І весняного грому погрози
 Пронесе стороною луна.

А проміння довге, як мітли,
 Обмине сизохмарну даль.
 І пройдеш ти, лишивши світлу
 Невгамовну мені печаль.

Та в прекраснім житті важкому
 Будуть завжди сіять мені
 В душу, повну вітрів і грому,
 Сіруватих очей вогні.

Січень 1961

ЛЮБОВ

Дзвенять німою тугою ліси,
 Коли їх ніч тремтлива обнімає
 І від очей у ревності ховає
 Принади їх первісної краси.

Бринять живою радістю ліси,
 Як ранок спалахне на небокраї,
 Як сонце огняне завісу піднімає
 Із їх первісної і чистої краси.

Мені здається,— може, я не знаю,—
 Було і буде так у всі часи:
 Любов, як сонце, світу відкриває
 Безмежну велич людської краси.

І тому світ завжди благословляє
 І сонце, що встає, і серце, що кохає.

Десь на горизонті хмара-хустка
Манить в даль, мов дівчина у сад,
І весни такі пахучі згустки
Розплескалися об голубий фасад.

Дні стоять погожі і привітні —
Розтопилося б і серце кам'яне;
Всі на вулицях — немов знайомі, рідні,
Лиш чомусь не впізнають мене...

КОМПАНЬЙОНКА

Повільно йшли мовчазні до перону,
Пожитки бідні склавши до валіз.
Ти одягла вінок, немов корону,
Така сумна, така близька до сліз.

І сутінки мутні, немов солоні,
Десь виповзали з лісу чи ярів,
І все навкруг — в осінньому полоні,
Лиш твій кісник червоний майорів.

Біля кіоску пінилися бокали,
Бідовий хлопець пиво розливав...
Тепер я знаю: ти тоді чекала,
Щоб я нарешті все-таки сказав...

Але мене фантазія проворна
Несла галопом у ясні світи.
А ти була, як мрія, неповторна,
Такою зроду не була ще ти.

І я не знав: ти плакати готова,
Ти аж тремтіла, щоб мене побить
За усмішку і за пусті розмови,—
Я був школяр, хіба ж я вмів любити!

І ось ми знов з тобою на вокзалі,
Де пасажирів суєта нудна,
І знову пиво піниться в бокалі,
І ти додому їдеш... не одна.

Він там стоїть, вартує чемодани,
А ти ідеш зі мною на перон —
І зустріч ця, приємна і неждана,
Нагадує мені забутий сон.

Я знов мовчу. Бо що мені казати?
Все — як тоді. А втім, різниця є —
Бо ти тепер уже не хочеш ждати,
Бо ти спішиш до нього у фойє.

СУПЕРНИКИ

I

Вітер пісню співав стоголосо,
Але раптом в екстазі німім
Зупинивсь біля тебе і млосно
Зазітхав у волоссі твоїм.

І підслухали зорі й трави,
І підслухали ріки й мости,
Як шептав тобі вітер ласкаво:
«Я такої не бачив, як ти...

Хочеш — хмари для тебе розвію?
Хочеш — землю в дощах утоплю?
Тільки дай мені крихту надії,
Тільки тихо шепни — люблю...»

І хоч ти не сказала нічого,
Бо не слухала вітрових слів,
Він, забувши солодку знемогу,
Розганяти хмарки полетів.

А як глянуло сонце із неба
Через сині зіниці ніш,
Закохалося сонце у тебе,
Засіяло іще ясніш.

II

Вітер в небі за хмарами гониться
І про тебе складає пісні,
Почалася у сонця безсонниця —
І подовшали раптом дні.

І обоє тобі заходились
Говорити у всякий час:
«Ми по вуха в тебе влюбились,
Усміхнися ж хоч раз до нас...»

III

Тож послухайте, сонце і вітре!
Перестаньте скиглити на мить!
Маю річ я до вас нехитру,
Ви послухайте, помовчіть.

Я б хотів, щоб мені ви сказали
Без брехні, без ридань і виття:
Скільки раз ви уже кохали
За своє безконечне життя?

У скількох у волоссі мліли,
У скількох іще будете мліть?
Ви всіх разом так не любили,
Як одну її треба любити!

Я для неї хмар не розвію
І дощами землі не залюю.
І хвалитись, як ви, не вмію,
Але я її дужче люблю.

Те, що кидали ви, як намисто,
Міліонам красунь до ніг,
Я в душі недоторкано чистим
Для одної для неї зберіг.

1.III.1961, Корсунь

ВОНА ПРИЙШЛА

Вона прийшла непрохана й неждана,
І я її зустріти не зумів.
Вона до мене випливла з туману
Моїх юнацьких несміливих снів.

Вона прийшла, завітчана і мила,
І руки лагідно до мене простягла,
І так чарівно кликала й манила,
Такою ніжною і доброю була.

І я не чув, як жайвір в небі тане,
Кого остерігає з висоти...
Прийшла любов непрохана й неждана —
Ну як мені за нею не піти?

* * *

Буду тебе ждати там, де вишня біла
Виглядає з саду тихо і несміло,

Де, здається, спокій і нема нікого,
Тільки завмирає, журиться дорога.

Може, ти не прийдеш, гарна й кароока,—
Буде мене пестить нічка одинока,

Буде мене тішить, лагідна та любя,
Цілувать у щоки, розвівати чуба.

Може, ти не прийдеш, лаяти не стану —
Буду сам гуляти з вечора до рану.

Бо й признатись щиро: не тебе я жду,
Жду свого кохання в білому саду.

* * *

Ти не можеш мене покарати
Блискавками з-під милих брів,
Бо тебе я навіки втратив
Ще до того, як вперше стрів.

Ти не можеш мене любити,
Ненавидіть не можеш теж —
Ти прийдеш, як гаряче літо,
Тільки грозами обпечеш.

Через теплі зелені трави
Поведе тебе в далеч путь.
Та за мною лишиться право
До кінця тобі вірним быть.

Дні і ночі думать про тебе,
Виглядати тебе щомить —
Лиш для цього, їй-богу, треба,
Тричі треба на світі жить!

[1961]

* * *

Коли б тобі бажав я сліз, і муки,
І кари найстрашнішої бажав,
Я б не викручував твої тендітні руки
І в хмурім підземеллі не держав.

Ні, я б не став тебе вогнем палити,
З тобою б розквитався без жалю:
Я б побажав тобі когось отак любити,
Як я тебе люблю.

* * *

Спади мені дощем на груди,
Пустелю-душу ороси —
Я стану жить. Я мріять буду,
Як мріють ранками ліси,

Коли салютами-громами
Гуркоче небо навесні,
Ти тільки спокою ні грама
Не дай воскреслому мені.

Якщо ж ти хмара, а без грому,
Якщо ти буря без води —
Пливи у далеч невідому,
А душу збоку обійди...

4.III.1961

МОРЕ РАДОСТІ

Я із надій будую човен,
І вже немовби наяву
З тобою, ніжний, срібномовен,
По морю радості пливу.

І гомонять навколо хвилі,
З бортів човна змивають мох,
І ми з тобою вже не в силі
Буть нещасливими удвох.

І ти ясна, і я прозорий,
І душі наші мов пісні,
І світ великий, неозорий
Належить нам — тобі й мені.

О море радості безкрає,
Чи я тебе перепливу?
Якби того, що в мріях маю,
Хоч краплю мати наяву.

9.III.1961

ЗАКОХАНА

Ось на тому й ущухла злива,
Розійшлися з під'їзду всі.
Ти брела по струмках, щаслива,
В загадковій своїй красі.

Били блискавки ще тривогу,
Розтинаючи небосхил,
І веселка тобі під ноги
Опустилась, чудна, без сил.

Довго вітер уперто віяв,
Але чомусь і він тепер,
Зазирнувши тобі під вії,
У волоссі твоєму вмер.

Через вулиці нахололі
Повз очей зачарований хміль
Йшла ти в сонячнім ореолі
Невідомо куди й звідкіль.

Йшла та й годі. Може, з роботи,
В магазини чи на базар.
Дріботіли маленькі боти
Об розчулений тротуар.

Не дивилася ні на кого,
Йшла й не чула, напевне, ніг.
Але щастя твоє ще довго
Голубіло з очей у всіх.

[1962]

* * *

Берези, в снігу занімалі,
Іній на вітах слізьми,
Про що ви мрієте, білі?
— Про сонце мріємо ми...

Дуби в крижаній кольчuzі,
Одягнуті в сиві шовки,
Про що замислились, друзі?
— Про сонце наші думки...

Вітри із морозяним шпаром,
Куди вас несуть чорти,
Чого галасуєте даром?
— Хочемо сонце знайти...

Очі, наповнені горем,
Очі сумні мої,
Чому ви блукаєте зором?
— Хочем побачить її...

Серце, недавно кволе,
Муко моя мала,
Чому щеміш, як ніколи?
— Хочу її тепла...

Розуме мій байдужий,
Вируч мене хоч ти —
Над чим ти думаєш, друже?
— Хочу надію знайти...

14.IV.1961

* * *

Ніби краплі жовті, в темну воду
Стигли зорі падають вночі.
Ти ідеш крізь синю прохолоду,
Підійнявши місяць на плечі.

Ти ідеш... Іди собі, щаслива,
Мрій і смійся, думай і мовчи,
Посміхайся вітрові грайливо,
Травам ім'я милого шепчи.

Ти ідеш... Звичайно, не до мене,
Не мені замріяність несеш.
Ніжна й добра, щедра і шалена,
Іншому в обійми упадеш.

Іншому у душу зрониш слово,
Сумнів розпанахавши навпіл.
Вечір перли вам до ніг казкові
Буде сипать росами на діл.

І від вас між сонних незабудок
Без злости, досади і обмов
По росі брестиме босий смуток
І моя нерадісна любов.

Я дивлюся в твої перелякані очі,
 Я тебе заголубить, запестити хочу.
 Тільки знаю: не треба! Не треба!
 Міг раніше я жить
 І не думать про тебе.
 Все вривалося в душу, в тривожне чоло —
 Все на світі було,
 Лиш тебе не було.
 А тепер уже й світу, здається, нема —
 Тільки ти залишилась сама.
 Але я протестую, волаю: не треба!
 Та не можу вже жить
 І не думать про тебе.

17.XII.1961

* * *

Є в коханні і будні і свята,
 Є у ньому і радість і жаль,
 Бо не можна життя заховати
 За рожевих ілюзій вуаль.

І з тобою було б нам гірко,
 Обіймав би нас часто сум,
 І, бувало б, темніла зірка
 У тумані тривожних дум.

Але певен, що жодного разу
 У вагання і сумнівів час
 Дріб'язкові хмарки образи
 Не закрили б сонце від нас.

Бо тебе і мене б судила
 Не образа, не гнів — любов.
 В душі щедро вона б світила,
 Оновляла їх знов і знов.

У мою б увірвалася мову,
Щоб сказати в тривожну мить:
— Ненаглядна, злюща, чудова,
Я без тебе не можу жити!..

22.II.1961

ДУПЛО

Одлунала далека пісня,
Гамірливий вечір замовк.
А тобі, видно, вдома тісно,
Що бредеш по дорозі, як вовк.

Сумно бачить тебе самотнім —
Де подруга твоя чи друг?
Ну, чому ти проходиш боком,
Не завернеш ніколи в круг?

Може, в тебе у грудях мука,
То прийди, розкажи її —
Ми простягнем на поміч руки,
Мозолясті руки свої.

Може, душу пече образа,
Може, впав ти від неї в сум?
Не вагайся, підходь, розкажуй —
Ми у пісні розвієм сум.

Та в очах твоїх завжди спокій,
І обличчя кругле, мов книш,
І проходиш ти завжди боком,
І підкреслено ти мовчиш.

І у всьому така погорда,
Що говорять дівочі уста:
— Запишався... якого чорта?
— Торрічелева пустота!

На трухляву столітню грушу
Ти схожий, чванько й мурло,
І боїшся, щоб хтось у душу
Не заглянув, мов у дупло.

14.I.1960

* * *

І чудно, і дивно якось
Відчути, що поруч ти,
Що в серці тривога й м'якість,
На серці — думок бинти.

Ну чим я себе розважу?
Мені не пробачиш ти,
Що я в вечори оранжеві
Тебе не зумів знайти.

Несу я німих докорів
У грудях, напевне, з пуд.
В блискучому теплому зорі
Читаю твій ніжний суд.

Тепер крізь обов'язків ґрати,
Крізь холод порожніх днів
Збагнув, що не вмів шукати
І ждати тебе не вмів.

Ну чим я себе розважу?
Мені не пробачиш ти,
Що я в вечори оранжеві
Тебе не зумів знайти.

Не знаю — чи був я кволим,
Чи ти загубилась в юрбі?
Та знаю, що й я ніколи
Цього не прощу собі.

[1962]

* * *

Ой майнули білі коні, тільки в'ються гриви,
Тільки курява лягає на зелені ниви.
Пронеслись, прогупотіли, врізалися в небо,
Впала з воза моя мрія — пішки йде до тебе.

Знаю: дійде, не охляне, в полі не зачакне —
Світ твоїми, моя люба, кучерями пахне!
Крізь пилюку, по багнюці, в холод і завію
Прийде чистою до тебе біла моя мрія.

26.I.1962

* * *

В грудях набубнявіла тривога
Світла, ніби ранок запашний,—
Ти ще не хилила ні до кого
Лобик свій упертий і смішний.

Ти ще не торкалася губами
Вічних і прозорих таємниць.
Чистота твоя тремтить вогнями
У червонім клетоті зірниць.

Тільки манить ввечері дорога
У казково загадковий світ...
В грудях набубнявіла тривога,
Тиха й мовчазна, як динаміт.

РУСАЛКА

(Легенда)

Повела житами стежка неширока
В поле, де тополя мріє одинока.
А над нею плинуть хмари, ніби думи,
Повні весняного трепетного суму.
А до неї гнуться, лащатся ласкаво
Ніжні, нетолочені, росянисті трави.
І стоїть тополя, повна сонця й болю,
Вітами-привітами кланяється полю.
Розкажи, тополе, не ховай од всіх,
Чому слабне вітер в кучерях твоїх?
Розкажіть ви, роси, ніби перли, чисті,
Чому вас роняють трави урочисті?

— Ой, я ж не тополя, я ж не деревина:
Серце в мене людське — я була дівчина.
Трави — мої коси, коси — мої сльози,
Хмари — мої думи, що плекають грози.
Я була дівчина, я колись любила,
Чисту мою душу злоба загубила.
Я журби своєї не ховаю, ні,
Лиш ніхто не слуха ці слова смутні,
А мені дзвеніти кожен день несила,
Як я полюбила, та й не долюбила...

По хмарах місяць стрибав щоночі,
Пірнав до мене на саме дно,
Дивився сумно мені ув очі,
І коси гладив мої дівочі,
І говорив мені одно:

— Ой вийди, серце, з води на волю,
На трави чисті, на срібний луг,
Ковтни повітря хоч раз уволю;
Як я, напийся людського болю —
Війна жорстока іде навкруг.
Тоді кричала йому сердито
Цариця наших підводних нив:
— Я не дозволю на луг ходити,
Війна навколо — можуть убити...—
І сумно місяць над нами плив.

Але на Йвана та й на Купала
Цариця наша добріша стала.
Розчинила вона двері підводної хати
Та й пустила русалочок на луг погуляти.
Небо кров'ю паленіло, тонуло в загравах,
А ми собі веселились на шовкових травах.
Залицялися до вітру, з вихором кружляли,
Вели танок і піснями смуток відганяли:

— Ой ти, місяцю,
Ой ти ясний,
Ми тебе голубить хочемо.
Ти зійди до нас,

Прекрасний, —
Зацілуємо, залоскочемо.
Не ховайся поза хмарами,
Не гребуй речами-чарами.

І раптом — вітер стрибнув угору,
Підняв шалений і дикий рев.
Рвав на деревах трухляву кору
І сльози-роси трусив з дерев.

Кричав, і плакав, і вив завзято,
І кидав хмари, немов м'ячі.
І десь далеко в порожній хаті
Озвались криком сумні сичі.

А потім хлопець прямо з туману
У наше коло весело вбіг,
Благальним зором у душу глянув —
І впав, кривавий, мені до ніг.

За ним свистіли сердиті кулі,
Будила темінь сліпа луна.
А в нього брови — крила зозулі,
А губи в нього — келих вина.

І вітер знову стрибнув до мене,
«Сховай!» — промовив і дибки став.
Я чула крики убивць шалених,
Їх лютий тупіт землю хитав.

І я вербою зазеленіла,
Своїм волоссям хлопця укрила.

Кати снували навколо мене
І люто темінь і ніч кляли,
Убрання рвали моє зелене,
А партизана все ж не знайшли.

Над ним сиділа я довгі ночі,
Ласкала й гріла своїм теплом —
І зясніли у нього очі,
Життя торкнуло його крилом.

Я так манила його до себе,
У нашу сонну, спокійну тиш,
А він сміявся: «Мила, не треба,
Не треба жартів таких! Облиш!

Хіба я можу спокійним бути,
Коли довкола — вістря пожеж?
Це буде зрада, і підла, й люта,—
Твоє б кохання я зрадив теж...»

І я сказала: «Піду з тобою,
Назавжди кину цю тишину...»
Але Цариця, повна злобою,
Мені кричала: «Я проклену!»

Ми з ним тікали, і серед поля
Отут я стала немов тополя.
Мене Цариця заворожила,
Щоб я ніколи вже не любила,
Щоб я стояла й на сонці мліла,
Щоб сохло з туги дівоче тіло,
Щоб не могла я дійти до річки,
Де веселяться мої сестрички.
Але, убога, вона й не знала,
Що я багатша від того стала:
Я бачу сонце і бачу квіти,
І вітер носить мені привіти.

Я жду, що милий скоро прилине,
Щоб обійняти свою дівчину:
Любов розвіє зловісні чари,
Розіб'ють тугу сердець удари.

Так стоїть тополя, повна сонця й болю,
Вітами-привітами кланяється полю.
Добра та ласкава, ніжна й молода,
Милого з походу вірно вигляда.

І не зна, що поруч, де життя шумить,
Милий на майдані бронзовий стоїть.
Але їх кохання вічно жить і жить —
Листям на тополі й бронзою дзвенить.

20—24.IX.1961

Із збірки
«ЗЕМНЕ ТЯЖІННЯ» (1963)*

* * *

Світ який — мереживо казкове!..
Світ який — ні краю ні кінця!
Зорі й трави, мрево світанкове,
Магія коханого лиця.

Світе мій гучний, мільйонноокий,
Пристрасний, збурунений, німий,
Ніжний, і ласкавий, і жорстокий,
Дай мені свій простір і неспокій,
Сонцем душу жадібну налий!

Дай мені у думку динаміту,
Дай мені любові, дай добра,
Гуркочи у долю мою, світе,
Хвилями прадавнього Дніпра.

Не шкодуй добра мені, людині,
Щастя не жалій моїм літам —
Все одно ті скарби по краплині
Я тобі закохано віддам.

10.XI.1962

ЛЕБЕДІ МАТЕРИНСТВА

Мріють крилами з туману лебеді рожеві,
Сиплють ночі у лимани зорі сургучеві.

* Книга вийшла в світ після смерті автора (1964 р.), спотворена редакторами і цензурою. Ми подаємо її в такому вигляді, як вона була укладена Василем Симоненком. — Упоряд.

Заглядає в шибку казка сивими очима,
Материнська добра ласка в неї за плечима.

Ой біжи, біжи, досадо, не вертай до хати,
Не пущу тебе колиску синову гойдати.

Припливайте до колиски, лебеді, як мрії,
Опустіться, тихі зорі, синові під вії.

Темряву тривожили криками півні,
Танцювали лебеді в хаті на стіні,

Лопотіли крилами і рожевим пір'ям,
Лоскотали марево золотим сузір'ям.

Виростеш ти, сину, вирушиш в дорогу,
Виростуть з тобою приспані тривоги.

У хмільні смеркання мавки чорноброві
Ждатимуть твоєї ніжності й любові.

Будуть тебе кликати у сади зелені
Хлопців чорночубих диво-наречені.

Можеш вибирати друзів і дружину,
Вибрати не можна тільки Батьківщину.

Можна вибрати друга і по духу брата,
Та не можна рідну матір вибирати.

За тобою завше будуть мандрувати
Очі материнські і білява хата.

І якщо впадеш ти на чужому полі,
Прийдуть з України верби і тополі.

Стануть над тобою, листям затріпочуть,
Тугою прощання душу залоскочуть.

Можна все на світі вибирати, сину,
Вибрати не можна тільки Батьківщину.

Весна 1962

Скільки б не судилося страждати,
 Все одно благословлю завжди
 День, коли мене родила мати
 Для життя, для щастя, для біди.

День, коли мої маленькі губи
 Вперше груди мамині знайшли,
 День, що мене вперше приголубив
 Ласкою проміння із імлі.

Як мені даровано багато,
 Скільки в мене щастя, чорт візьми!
 На землі сміятись і страждати,
 Жити і любити поміж людьми!

16.XI.1962

* * *

Ти знаєш, що ти — людина?
 Ти знаєш про це чи ні?
 Усмішка твоя — єдина,
 Мука твоя — єдина,
 Очі твої — одні.

Більше тебе не буде.
 Завтра на цій землі
 Інші ходитимуть люди,
 Інші кохатимуть люди —
 Добрі, ласкаві й злі.

Сьогодні усе для тебе —
 Озера, гаї, степи.
 І жити спішити треба.
 Кохати спішити треба —
 Гляди ж не проспий!

Бо ти на землі — людина,
І хочеш того чи ні —
Усмішка твоя — єдина,
Мука твоя — єдина,
Очі твої — одні.

16.XI.1962

* * *

Я чую у ночі осінні,
Я марю крізь синій сніг:
Вростає туге коріння
У землю глевку із ніг.

Стають мої руки віттям.
Верхів'ям чоло стає,
Розкрилося ніжним суцвіттям
Збентежене серце моє.

Вростаю у небо високе,
Де зорі — жовті джмелі,
І чую: пульсують соки
У тіло моє з землі.

Зі мною говорять могили
Устами колишніх людей,
І їх нерозтрачені сили
Пливуть до моїх грудей.

О земле жорстока й мила,
Ковтнула ти їхні дні —
Усе, що вони любили,
Віддай долюбить мені!

Усе, що вони не домріяли
У чорному гвалті боїв,
Хай клетотом і зав'яями
Ввірветься в думки мої!

Вслухайтесь, земле і небо,
У рокіт страждань моїх—
Живу не лише за себе,
Я мушу жити й за них.

13.V.1962

УКРАЇНІ

Коли крізь розпач випнуться надії
І загудуть на вітрі степовім,
Я тоді твоїм ім'ям радію
І сумую іменем твоїм.

Коли грозує далеч неокрая
У передгроззі дикім і німім,
Я твоїм ім'ям благословляю,
Проклинаю іменем твоїм.

Коли мечами злоба небо крає
І крушить твою вроду вікову,
Я тоді з твоїм ім'ям вмираю
І в твоєму імені живу!

10.XII.1962

ПРОРОЦТВО 17-го РОКУ

Гранітні обеліски, як медузи,
Повзли, повзли і вибилися з сил —
На цвинтарі розстріляних ілюзій
Уже немає місця для могил.
Мільярди вір зариті у чорнозем,
Мільярди щасть розвіяні у прах.
Душа горить. Палає лютий розум.
І ненависть регоче на вітрах.
Коли б усі одурені прозріли,
Коли б усі убиті ожили,
То небо, від прокльонів посіріле,
Напевно б, репнуло від сорому й хули.

Тремтять, убивці! Думайте, лакузи!
Життя не наліза на ваш копил.
Ви чуєте? На цвинтарі ілюзій
Уже немає місця для могил!
Уже народ — одна суцільна рана,
Уже від крові хижіє земля,
І кожного катюгу і тирана
Уже чекає зсукана петля.
Розтерзані, зацьковані, убиті
Підводяться і йдуть чинити суд,
І їх прокльони, злі й несамовиті,
Впадуть на душі плісняві і ситі,
І загойдають дерева на вітті
Апостолів злочинства і облуд!

23.XII.1962

МОНАРХИ

Диктатори, королі, імператори,
Мліючи в димі хвальби,
Роззявляли пащі, мов кратери,
І гукали:
— Ми — символ доби.

— Хто не з нами, той проти Бога.
— Хто не з нами, той проти всіх! —
І сипались лаври убогі
До куцих кривавих ніг.

Нікчемна, продажна челядь,
Банда кривляк для втіх,
Щоб мати що повечерять,
Годували холуйством їх.

Ідоли обслинені, обціловані
Ішли величаві в своїй ході.
А поруч вставляли некороновані
Корифеї і справжні вожді.

Вставали Коперники і Джорджоне,
Шевченко підводив могутнє чоло,
І біля їхнього вічного трону
Лакузи жодного не було.

Бо щире, високе небо
Не підмалюєш квачем,
Бо величі справжній не треба
Спиратись на плечі нікчем.

13.XI.1962

* * *

Де зараз ви, кати мого народу?
Де велич ваша, сила ваша де?
На ясні зорі і на тихі води
Вже чорна ваша злоба не впаде.

Народ росте, і множитьься, і діє
Без ваших нагаїв і палаша.
Під сонцем вічності древніє й молодіє
Його жорстока й лагідна душа.

Народ мій є! Народ мій завжди буде!
Ніхто не перекреслить мій народ!
Пощезнуть всі перевертні, й прибудути,
І орди завойовників-заброд!

Ви, байстрюки катів осатанілих,
Не забувайте, виродки, ніде:
Народ мій є! В його волячих жилах
Козацька кров клекоче і гуде!

24.XII.1962

ПОКАРА

Не всі на світі радощі священні —
Є радощі, народжені з проклять:
Коли, метнувши громи навіжені,
Став Єву Бог із раю проганяць.

Він їй сказав: «Ослушниче зухвала!
Мені твого не треба каяття —
Прирік тобі, щоб в муках сповивала,
Живила кров'ю завтрашнє життя».

Адам ходив насуплений, мов хмара,
У розпачі кривила Єва рот,
Бо ще не знала ця наївна пара,
Що та жорстока помста і покара
Дорожча всіх утрачених щедрот!

30.XII.1962

* * *

Гей, нові Колумби й Магеллани,
Напнемо вітрила наших мрій!
Кличуть нас у мандри океани,
Бухту спокою облизує прибій.

Хто сказав, що все уже відкрито?
Нащо ж ми народжені тоді?
Як нам помістити у корито
Наші сподівання молоді?

Кораблі! Шикуйтеся до походу!
Мрійництво! Жаго моя! Живи!
В океані рідного народу
Відкривай духовні острови!

Геть із мулу якорі іржаві —
Нидіє на якорі душа!..
Б'ються груди об вітри тужаві,
Каравела в мандри вируша.

Жоден вітер сонця не остудить,
Півень землю всю не розгребе!
Україно! Доки жити буду,
Доти відкриватиму тебе.

Мріяти й шукати, доки жити,
Шкварити байдужість на вогні!..
А якщо відкрию вже відкрите,—
Друзі! Ви підкажете мені...

15.X.1962

* * *

Найогидніші очі порожні,
Найгрізніше мовчить гроза,
Найнікчемніші дурні вельможні,
Найпідліша брехлива сльоза.

Найпрекрасніша мати щаслива,
Найсолодші кохані вуста,
Найчистіша душа незрадлива,
Найскладніша людина проста.

Але правди в брехні не розмішуй,
Не ганьби все підряд без пуття,
Бо на світі той наймудріший,
Хто найдужче любить життя.

27.XI.1962

* * *

О земле з переораним чолом,
З губами, пересохлими від сміху!
Тебе вінчали з кривдою і злом,
Байстрятам шматували на утіху.

Вкраїнонько! Розтерзана на шмаття,
У смороді й тумані гнойовім,
Кричиш ти мені в мозок, мов прокляття
І зайдам, і запроданцям твоїм.

Любове світла! Чорна моя муко!
І радосте безрадісна моя!
Бери мене! У материнські руки
Бери моє маленьке гнівне Я!

Візьми всього! І мозок мій, і вроду,
І мрій дитинних плеса голубі.
Для мене найсвятіша нагорода —
Потрібним будь, красо моя, тобі.

29.IX.1962

ОДИНОКА МАТІР

Він мовчки впав.
Отерпли зорі строгі,
Страждання опустилось на лице,
І краєв темінь
Передсмертний стогін,
Безпомічний і гострий,
Мов ланцет.
Його вже не було.
А ненависть стожала
Мечами помсти рвалася у світ,
Бо поруч з ним
Прострелені лежали
Твоя любов,
Твої сімнадцять літ.
Життя тріумфувало у двобої,
Життя крізь смерть
Утвердило себе...
І стала ти
В сімнадцять літ вдовою,
Хоч наречений твій
Ще й не знайшов тебе.
Повзли роки.
Росло твоє чекання.
Печаль смоктала радощі твої,
І над твоїм
Розстріляним коханням
Скажено глузували солов'ї.
Та право материнства — за тобою!
І син в колисці пісню наслуха.

Хай вузьколюбі звуть його ганьбою,
А лицеміри — пасинком гріха!
Нехай духовні покидьки
Й заброди
Байстрам, безбатченком
Назвуть твоє дитя!
Найтяжчий злочин —
Вкрасти у народу
Тобі довірене життя.
Мадонно мого часу!
Над тобою
Палають німби муки
І скорбот,
І подвиг твій,
Обпечений ганьбою,
Благословив розстріляний народ.

10.X.1962

ПЕРЕХОЖИЙ

Ліні Костенко

Як він ішов!
Струменіла дорога,
Далеч у жадібні очі текла.
Не просто ступали —
Співали ноги,
І тиша музику берегла.
Як він ішов!
Зачарований світом,
Натхненно і мудро творив ходу —
Так нові планети грядуть на орбіти
З шаленою радістю на виду!
З шаленим щастям і сміхом гарячим,
З гімном вулканним без музики й слів!
Як він ішов!
І ніхто не бачив,
І ніхто від краси не зомлів.

В землю полускану втюпився кожен,
Очі в пилюці бездумно волік...
Раптом —
Шепіт поміж перехожих:
— Що там?
— Спіткнувсь чоловік... —
Одні співчували йому убого,
Інші не втримались докорять:
— Треба дивитись ото під ноги,
Так можна голову потерять... —
Трохи в футболі пограли словами,
Обсмакували чужу біду.
А він знову йшов.
І дивився прямо.
І знову
Натхненно творив ходу!

[1963]

ПОМИЛКА

Помилялись не тільки люди,
Помилялись навіть святі.
Згадайте: Ісус від Іуди
Мав останній цілунок в житті.

Ми не святі, не боги, а значить,
Не варто втішати себе дарма.
Але, як твій промах
Лиш ворог бачить,—
Друзів у тебе нема!

29.XI.1962

* * *

Древній, обікрадений народі!
Над тобою прошумів розбій,
Та кати не вкрали твою вроду,
Не всушили дужий мозок твій.

Нові покоління, як обнова,
В лоні сповиваються твоїм.
І дідівська гордовита мова
Служить вірно і слухняно їм.

Пристрасним, орлино-мудрим зором
Дивишся у Всесвіт з-під повік...
Виродки — підтвердження суворе,
Що живеш і житимеш повік!

8.II.1962

* * *

Навіщо бундючитися пихато,
Грїтися в похвалах?
Слава не ртуть:
Мало великим себе уявляти,
Треба великим бути.

6.XI.1962

* * *

Минуле не вернуть,
 не виправить минуле,
Вчорашнє — ніби сон,
 що випурхнув з очей.
Як луки навесні
 ховаються під мулом,
Так вкриється воно
 пластами днів, ночей.
Але воно живе —
 забуте й незабуте,
А час не зупиняється,
 а молодість біжить,
І миті жодної
 не можна повернути,
Щоб заново,
 по-іншому прожить.

29.XI.1962

ЗЛОДІЙ

Дядька затримали чи впіймали —
Дядька в сільраду ескортували.
Дядька повчали і докоряли:
«Як вам, дядьку, не ай-яй-яй
Красти на полі свій урожай!
У кого ви крали? Ви крали в себе.
Це ж просто сором красти свій труд».
Дядько понуро тім'я теребив
І смакував махру.
Дядько кліпав товстими віями,
Важко дивитися в очі ганьби,
Важко йому із домашніми мріями
Враз осягнуть парадокси доби.
«Та воно, так, — у кулак кахикав,—
Красти погано... Куди вже гірш».
Рвися з горлянки свавільним криком,
Мій неслухняний вірш!
Чому він злодій? З якої речі?
Чому він красти пішов своє?
Давить той клунок мені на плечі,
Сором у серце мені плює...
Дядька я вбити зневагою мушу,
Тільки у грудях клекоче гроза:
Хто обікрав, обскуб його душу?
Хто його совісті руки зв'язав?
Де вони, ті — відгодовані й сірі,
Недорікуваті демагоги і брехуни,
Що в'язи скрутили дядьковій вірі,
Пробираючись в крісла й чини.
Їх би за ґрати! Їх би до суду!
Їх би до карцеру за розбій!
Доказів мало??? Доказом будуть
Лантухи вкрадених вір і надій.

12.X.1962

ГОЛОВЕШКА

Кажуть, люди жили табунами,
Спали покотом в млі печер,
Цілувались при зорях ночами
На крутих узбережжях озер.

Говорили, що знали і вміли,
Не таїли своїх думок,
А на брилах поети невміло
За рядком карбували рядок.

І тоді лиш з'явилося горе
В небагату і щиру сім'ю,
Як полізли люди у нори,
І до того ж — кожен в свою.

Найпаскудніший, підлий гаде!
Ти посіяв між нас брехню,
Як украв, вихаючи задом,
Головешку «свою» з вогню.

Ти за кривду усю в одвіті,
Бо від тебе до наших пір
Стільки правд розвелосся на світі,
Стільки лисячо-людських нір.

Ти живеш і до цього часу
У смердючій своїй норі,
Обпиваєшся пивом і квасом,
Виповзаєш на світ на зорі.

Будеш, мабуть, ще довго жити,
Але здохнеш нарешті ти,
Тільки треба з усього світу
Головешки докупити знести.

ГЕРОСТРАТ

Нащо мене засуджено до страти?
Нікчемні люди, ваш нікчемний суд
Не обезглавив слави Герострата —
Я єсьм живий, і я творю свій труд!

Забуті зодчі, муляри забуті,
І прахом взято скульптора ім'я.
На попелі їх дум встаю із каламуті,
Іду у Всесвіт і в безсмертя я.

Клянїть мене, кривіться від огиди,
Несїть мені прокльони і плювки —
Вже чорна слава вбивці Артемїди
Мені під ноги кинула віки!

Ви всі — ніщо. Ваш труд, і ваші болі,
І ваші мрії — порох все і тлін!
Над вами — я. Вулкан моєї долі
Веде мене крізь хаос поколінь.

Над світом галасливим і патлатим,
Що чварами гуде і клетотить,
Затис я в жмені божевільний атом,
І слава мені груди лоскотить.

Творїть красу! Дерзайте і не спїте!
Та пам'ятайте, що над вами — я,
Готовий все убити і спалити,
Щоб обезсмертити своє ім'я.

6.XI.1962

КРИК ХХ ВІКУ

У небі тішились хмари,
У небі сонце пливло,
Під небом кривавїли чвари
І лютувало зло.

Земля, вагітна скорботою,
(Відчай їй груди тне)
Над кривдою і підлотою
Народила в муках мене.

Народила, немов надію,
Колисала ночами без сну:
— Може, від тебе помолодію,
Може, побачу весну...

Може, твій струм і атом
Вгамують нестерпний біль, —
Голосила над віком двадцятим
Найгеніальніша з породіль.

Голосила велика мати,
Благала, кричала мені,
Щоб став я жорстоким катом
Недоумства, підлоти й брехні.

І стою у злобі по коліна
З серцем, повним ганьби й проклять,
Божевільні каліки й руїни
У зіницях моїх миготять.

Що залишу майбутньому дневі,
Чим ділитися буду з ним?! —
Вибухають бомби водневі
На обпеченім лобі моїм!

А люди забавляються, мов діти,
Катам співають гімни холуї,
І генерали мріють посадити
На всій планеті атомні гаї.

Ридаю і кричу, гилю себе у груди,
Волосся патраю з сідкої голови:
Що можу я, коли дрімають люди?
Що можу я, коли заснули ви?

21.X.1962

Як не крути,
на одне виходить,
слід би катюгам давно забурить:
можна прострелити мозок,
що думку народить,
думки ж не вбить!

26.X.1962

НЕКРОЛОГ КУКУРУДЗЯНОМУ КАЧАНОВІ, ЩО ЗГНИВ НА ЗАГОТПУНКТІ

Не чути голосінь, іржавіють оркестри,
Оратори втомились від кричань:
В труні лежить не вождь і не маестро,
А просто — кукурудзяний качан.

Труна із тупості, бездарністю оббита;
Бредуть за нею стомлені думки:
Кого оплакувать, кого мені судити,
Кому із серця відбивать замки?

Кого трясти за петельки і душу?
Кого клясти за цю безглузду смерть?
Помер качан, і я кричати мушу,
Налитий смутком і злобою вщертъ.

Качане мій, за що тебе згноїли?
Качане мій, кому ти завинив?
Качане мій, лягли в твою могилу
І людська праця, і щедроти нив.

Безсонні ночі, неспокійні днини,
Мозолі, піт, думок гарячий щем
Лягли з тобою поруч в домовину
І догнивають під густим дощем.

Прокляття вам, лукаві лицедії,
В яких би ви не шлялися чинах!
Ви убиваєте людську надію
Так само, як убили качана.

ОСІННІЙ ДИСОНАНС

Небо скуйовджене і розколисане
Дрантя спустило на темні бори.
Сонного місяця сива лисина
Полум'ям сизим горить.

З ротатим, ридаючим риком
Вітри орди хмар несуть,
І ходить за їхнім криком
Бажання лягти й заснуть...

10.XII.1962

ЗАВІРЮХА

Ой, зима!
Біжить, регоче біло,
Бубонами брязкає в степу...
Вам усе на світі зрозуміло?
Просвітіть, премудрі,
Недозрілу
Душу мою,
Зрячу і сліпу!
Душу примітивну,
Як метелиця,
Білу й зрозумілу,
Наче сніг!
Їй в очах
Чомусь туманом стеляться
Істини одвічні і нудні.
Ну й зима!
Сміється, свище, сіє,

Гонить дум урочистий кортеж:
Як усе на світі зрозумієш,
То тоді зупинишся
І вмреш!

17.X.1962

З ВІКНА

Синиця в шибку вдарила крильми.
Годинник став. Сіріють німо стіни.
Над сизим смутком ранньої зими
Принишкли хмари, мов копиці сіна.

Пливе печаль. Біліють смолоскипи
Грайливо пофарбованих ялин,—
Вони стоять, немов у червні липи,
Забрівши в сивий і густий полин.

Полин снігів повзе до видноколу,
Лоскоче обрій запахом гірким.
Лапаті білі і колючі бджоли
Неквапно кружеляють понад ним...

20.XII.1962

ЧАРИ НОЧІ

Лягла на всьому вечірня втома.
Палає місто, мов дивний храм.
І розтинають ніч невагому
Квадратні очі віконних рам.

Ці чари ночі такі знайомі —
Усі підвладні, покірні вам.
О, скільки вікон у кожному домі!
А там, за ними,— ідилій, драм!

Там заплітають життя тенета,
Там люди б'ються з останніх сил,
Там так знадливо звучать монети
І рве легені отруйний пил.

Там гинуть вчені, митці, поети
Але... й виходять вони звідтіль.

1.X.1956. Бійці

ВЕСЕЛИЙ ПОХОРОН

Били в дзвони вітри,
Калатали на сполох.
Зупинялися ріки і череди хмар.
То ховали байдужість.
На ратицях кволих
Тупцювали за гробом ватаги бездар,
Проводжали в дорогу останню.
До ями
Понесли її пишну і чорну труну,
І ридання, народжені холуями,
Покотили на цвинтар
Плаксиву луну.
Танцювали дерева,
Сміялися квіти,
Умивалося небо у синяві рік,
Виривався з грудей,
З-під холодного гніту,
Первозданної радості крик.
Ну чого б їм казитись,
Чого їм бриніти,
Знемагати од сміху й сміятися знов?
Хоронили байдужість.
Ніжнішали квіти,
Били в бубони неба
Розчулені віти —
Воскресала любов!..

28.IX.1962

Там, у степу, схрестилися дороги,
Немов у герці дикому мечі,
І час неспинний, стиснувши остроги,
Над ними чвалить вранці і вночі.

Мовчать над ними голубі хорали,
У травах стежка свище, мов батіг.
О, скільки доль навіки розрубали
Мечі прадавніх схрещених доріг!

Ми ще йдемо. Ти щось мені говориш.
Твоя краса цвіте в моїх очах.
Але скажи: чи ти зі мною поруч
Пройдеш безтрепетно по схрещених мечях?

20.XII.1962

ЧУЮ

Чую, земле, твоє дихання,
Розумію твій тихий сум,
Як на тебе холодні світання
Ронять пригорщами росу.

Знаю — зливи, та буйні грози,
І роса в шумовинні віт —
То сирітські, вдовині сльози,
То замучених предків піт.

Назбирала ти їх без ліку
На роздоллі полів, дібров,
Щоб живили тебе довіку
Людські сльози і людська любов.

3.I.1961

ЛЕВ У КЛІТЦІ

Залізні пруття обламали зуби,
Тепер ти — курка після зливи,
Лежиш у клітці, стомлений, лінивий,
Облизуючи спрагли губи.

Тебе цікаві розглядають косо —
Невже це ти, великий і всесильний,
Розбійнику, жорстокий і свавільний,
Невже тебе приборкати вдалося?

Що ж, їм пора б уже збагнуть,
Що ти носив лиш ненависть і лють
В своєму серці кам'янім і дикім,

Свободи не любив, як Ватикан Корану,
А тому можеш бути рабом або тираном,
Рабом — нікчемним, деспотом — великим.

9.XII.1955

КРАПЛЯ В МОРІ

На світі законів немало,
Я нагадаю один:
Щоб море не висихало,
Потрібно багато краплин.

Але в штормову годину,
Як море бурунить гнів,
Потрібна зайва краплина,
Щоб вийшло воно з берегів.

13.X.1962

ДО ПАПУГ

Ви, що слова у юрбу метаєте,
Ніби старі п'ятаки,
Чому ви лише повторяєте?
Де ваші власні думки?
Чи ви їх нікчемність ховаєте,
Чи взагалі їх не маєте,
Чи повсихали у вас язики?

Якщо повсихали, можна пробачити,
Можна простити, але ж...
У вас язики — можна коси мантачити
Або замітати манеж!
Чому ж ви чужими сльозами плачете,
На мислях позичених чому скачете? —
Хотілось би знати все ж!

29.IX.1962

НЕВЖЕ?

I

У табунах людинозвірів
Живуть самиці і самці,
Гібриди зміїв і вампірів,
Їх сила й розум — в кулаці.

Пильнуйте, люди добрі й щирі,
Не спіть, учені і женці!
Чатують вас людинозвірі
З страхіттям атомним в руці.

II

Я думаю про тих, що народитись мали
Із плоті вбитих неньок та батьків.
Цивілізовані мавпи в мундирах
Розтоптали їх незачаті життя,
Підірвали на мінах їх вроду,
Погасили пожежами дикими

Їх незапалений розум.
Бачу: геніальність мислителів і поетів,
Закоханих теслів і хліборобів,
Бистрооких красунь і красенів,
Які не народилися тому,
Що батьки їхні розтерзані
Не встигли зустріти своїх коханих.
Я чую: ридає за ними Земля,
Сива старенька мати,
Одурена своїми синами.
Я волаю:
— Н е в ж е?
Знову вмиратимуть неціловані?
Знову гинутимуть незачаті?
І знову голодні могили
Наситять своє чорне черевко?
— Н е в ж е?

III

Ми маємо право на сум і любов,
На щастя, на сонце і трави,
І навіть на булькання зайвих розмов
Ми іноді маємо право.

Ми маємо право померти самі,
І хочеш не хочеш — колись повмираєм,
Та треба зятимуть собі на умі,
Що світ зберегти од водневих громів
Ми з вами обов'язок маєм!

5.1.1963

* * *

Земле рідна! Мозок мій світліє,
І душа ніжнішою стає,
Як твої сподіванки і мрії
У життя вливаються моє.

Я живу тобою і для тебе,
Вийшов з тебе, в тебе перейду,
Під твоїм високочолим небом
Гартував я душу молоду.

Хто тебе любов'ю обікраде,
Хто твої турботи обміне,
Хай того земне тяжіння зрадить
І з прокляттям безвість проковтне!

16.I.1963

СТАРІСТЬ

Сім десятків дідові старому,
Сам незчувсь, коли і відгуло,—
Вже лице пожовкло, як солома,
Борознами вкрилося чоло,

Сяють очі глибоко спідлоба,
Тільки пух лишивсь на голові...
Лає син, що ні чорта не робить,
Допіка невістка: ще живі?

Остогидло діду хліб жувати,
Слухати образи від усіх,
Ціле літо горобців ганяти
Та граків сусідові на сміх.

Взять би істик, торбу через плечі
І піти світ за очі з села,
Але звук до хати, до малечі,
Що його, мов батька, облягла.

Все стерпить, хіба заплаче стиха,
Дивлячись на добрих малюків.
Все стерпить — докори, сором, лихо,—
Лиш би вмерти на землі батьків!

24.VI.1956

* * *

Люди — прекрасні.
Земля — мов казка.
Кращого сонця ніде нема.
Загруз я по серце
У землю в'язко.
Вона мене цупко трима.
І хочеться
Бути дужим,
І хочеться так любить,
Щоб навіть каміння байдуже
Захотіло ожити
І жить!
Воскресайте, камінні душі,
Розчиняйте серця і чоло,
Щоб не сказали
Про вас грядущі:
— Їх на землі не було...

16.I.1963

* * *

Торжествують:
Він не спотикався,
Не змочив —
Ні разу! —
Підошов,
Проти вітру —
Жоден раз! —
Не пхався...
Але ж він нікуди і не йшов!

16.I.1963

УКРАЇНСЬКА МЕЛОДІЯ

Довго тужить сумна бандура
Про діла у старій сивині,
І якусь невідому зажуру
Навіває та пісня мені.

Не мелодія — збурена рана,
Не слова, а безжальні голки,
Тільки бачу не сині лимани
І не горді козацькі полки.

А ввижається — там, біля шляху,
На потоптаній кіньми траві
Жирний ворон, мов чорна папаха,
На козацькій сидить голові.

А нав-круг по-ру-ба-ні
До-си-на-ють сни,
І да-ле-ко бу-бо-ни
Кли-чуть до вій-ни.

18.I.1957

ГАЛАСЛИВОМУ МЕНТОРОВІ

Навіщо? Навіщо? Навіщо
Отой катехизис заслуг?
Залиш мені в спадщину
Думку найвищу,
Нерепнute небо і гострий плуг.
Не треба! Не треба! Не треба
Читати мені букваря!
Залиш мені правду
Про час твій і тебе
Без дріб'язку, без «ура».
Ну, як тобі, друже,
Не гріх докоряти,
Що я народився
Від тебе пізніш?
Навчи мене краще землю орати,
У правди із серця виймати ніж.
Навчи мене всьому!
Навчи мене мріяти,
Кувати і сіяти,
Жати навчи!

Я буду твій час не словами міряти —
Ділами мені кричи.
Кому зрозуміла твоя скорбота,
Що я не вчорашнім —
Прийдешнім живу?
Дав час мені вдосталь
Турбот і роботи,
І клопіт новий, і насагу нову.
Навіщо? Навіщо? Навіщо?
Закрий катехизис заслуг —
Залиш мені в спадщину
Правду найвищу,
Коли ти мій вчитель і друг.

24.IX.1962

* * *

Люди часто живуть після смерті:
Вріже дуба, а ходить і їсть,
Перепродує мислі підтерті
У завулках тісних передмість.

Гилить зуби, дає поради,
Носить лантухи настанов,
Підмічає серйозні вади
У діяльності установ.

Не втомляється спати і жерти,
На миліцях за часом біжить.
Їй-право, не страшно вмерти,
А страшно мертвому жити.

10.XI.1962

* * *

Може, так і треба неодмінно,
Як робить давно вже звикли ми:
Падати слухняно на коліна
Перед геніальними людьми.

Вихвалять, і славити, й кричати,
Роздувати фіміамів дим —
Геніїв між нами небагато,
То чому б не поклонялись їм?

Але я зібрав би всіх титанів
І сказав би, знявши капелюх:
Я не буду вам співать пеанів
І хвальбою лоскотати слух.

Ви усі розумні та відверті,
Тож скажіть по щирості мені:
Хто й за що вам дарував безсмертя,
Хто й за що продовжив ваші дні?

Говоріть, кричіть, щоб всі узнали,
Втямили нарешті до пуття:
Смертні вам безсмертя дарували,
Смертні вам продовжили життя!

Щоб надійно крила соколині
Вас у небі вічності несли,
Мудрості своєї по краплині
Смертні вам, як бджоли, віддали.

Вас, як прапор, підніма людина
В боротьбі за правду проти тьми.
Генії! Безсмертні! На коліна
Станьте перед смертними людьми!

11.VI.1962

ЗАСІВНА

Гей, прослала нива
Чорне полотно.
Ллється жовта злива —
Сіється зерно.
Сійся-родися,
Колосом розвийся,
Засівайся, ниво,
Людам на добро!

Хай у дні яснії
Зерно пророста,
Як мої надії,
Як мої літа.
Сійся-родися,
Колосом світися,
Засівайся щастям,
Ниво золота!

11.VII.1962

ЩЕДРІСТЬ

Благословенна щедрість! Все від неї,
Від щедрості думок, сердець і рук.
Краса сповита матір'ю-землею
Від щедрості страждань її і мук.

І ми народжені од щедрості любові,
Нас годувала щедрість матерів.
Ми теж її вихлюпувать готові
Із душ своїх, мов рибу з ятерів.

І все ж прожити, певне, так годиться,
Щоб старість не промовила, бува:
— Ти був, козаче, щедрим на дурниці
І на красиві та пусті слова!..

24.IX.1962

ДУМА ПРО ЩАСТЯ

Увійшла вайлуватю в сіни,
з хати віє нудьга й самота.
У руках засміявся віник —
спритно валянки обміта.

Тупотить об долівку ногами
і мороз вибива з рукавиць.
З нею в хату ввірвався гамір,
ошалілий сміх сніговиць.

Мов воскресли припишклі діти —
тупіт, лемент, вищання й писк.
Місяць хоче, мабуть, погрітись —
суне в шибку свій блідий диск.

Заглядає, цікавий, у миску:
що ви з'їли таке смішне,
що од вашого реготу й писку
тягне в хату із неба мене?

Хлюпа щастя дзвінкою хвилею,
ніби тут вікувало воно —
не життя тобі, а ідилія,
як в поганих книжках чи в кіно.

Де фотографі? Де поети?
Нуте, хлопці, сюди скоріш!
Можна знімок утнуть до газети
і жахливо веселий вірш.

Це ж така показна ситуація —
гарна мати і троє дітей!
Це ж чудова яка ілюстрація
для підтвердження наших ідей!

Застрибають веселі цифри
у ґрунтовно важких статтях,
та не встане з словесних вихрів
многотрудне її життя.

Ви мовчанкою соромливою
постараєтесь обминуть,
що в доярки цієї щасливої
руки й ноги вночі гудуть.

І чи прийде під ваші кашкети
блискавицею думка дзвінка:
в космос крешуть ото не ракети,
але пружні цівки молока.

А для неї це зовсім не диво,
бо збагнула давно таке:
справді, зараз вона щаслива,
тільки ж щастя яке важке!..

І тому ця Марія чи Настя
будить дзвоном дійниці село,
щоб поменше такого щастя
на Радянській землі було!

8.II.1962

* * *

Сонце впало в вечірню куряву,
Тиша виповзла за село.
Нашорошилось небо буряно
І погрозами зацвіло.

Ніч підходила з гуркотіннями,
Ніч несла божевілля й жах,
Плазувала потворними тінями
У нервово пружних куцах.

Ніч кричала мені, розтерзана,
Оперезана громом навхрест,
І у зойках її березяних
Закипівся гучний протест.

Хмари дибились волохато,
Місяць в небі петляв, мов кіт,
Вихор всівся на сіру хату
І загвинчував стріху в zenit.

Та встає перламутровий ранок
Крізь холодний і злісний рев,
І проміння зализує рани
В закатованих нічю дерев.

Безпорадні агонії злості,
Злість гармонії не порве!
Сонце ходить до нас не в гості,
Сонце з нами живе!

Вирина воно ранками з куряви,
На потрав'я обтрушує пил,
І пливе, й ховрахів обурює,
Повне ніжності й повне сил.

16.I.1962

ДО СУЄСЛОВІВ

Навіщо метушитися? Для чого
Обстоювати власну правоту,
Хвалить свої діяння і дороги,
Виправдувать мотиви і мету?

Здається, наче просите пощади
В історії, що горда і німа,—
Вона ж однак без вашої поради
Вам вирок винесе сама.

Вона словесні розметає шати,
Каміння лжі пониже, мов бурав,
Ви перед нею будете стояти
Не в тогах слів —
У трусиках зі справ.

26.III.1962

МІСТИКОВІ, ЩО НЕЙМОВІРНО ПРУДКО ВТІКАВ ОД ПОЇЗДА

Ти смерть учив любити,
Скажи: чому ж,
Потіючи, од неї мчиш чимдуж?
За висловом твоїм,
Вона припинить муки.
Спинися ж!
І впади в її холодні руки!
Ти ждав її,
То чому ж дикий жах
Замість блаженства
У твоїх очах?

26.III.1962

Україно, п'ю твої зіниці
 Голубі й тривожні, ніби рань.
 Крешуть з них червоні блискавиці
 Революцій, бунтів і повстань.

Україно! Ти для мене — диво!
 І нехай пливе за роком рік,
 Буду, мамо горда і вродлива,
 З тебе дивуватися повік.

Ради тебе перли в душі сію,
 Ради тебе мислю і творю —
 Хай мовчать Америки й Росії,
 Коли я з тобою говорю!

Одійдіте, недруги лукаві!
 Друзі, зачекайте на путі!
 Маю я святе синівське право
 З матір'ю побуть на самоті.

Рідко, нене, згадую про тебе,
 Дні занадто куці та малі,
 Ще не всі чорти втекли на небо,
 Ходить їх до біса по землі.

Бачиш: з ними щогодини б'юся,
 Чуеш — битви споконвічний грук!
 Як же я без друзів обійдуся,
 Без лобів їх, без очей і рук?

Україно! Ти — моя молитва,
 Ти моя розлука вікова...
 Гримотить над світом люта битва
 За твоє життя, твої права.

Хай палають хмари бурякові,
 Хай сичать образи — все одно
 Я проллюся крапелькою крові
 На твоє священне знамено.

26.XII.1961

ПОЕТ І ПРИРОДА

Пройшла гроза — і знову літня проза:
Парує степ, і оживає ліс.
І горобці, неначе з-за куліс,
Упали табуном на просо.

І знов спадають трафаретні роси
Із сінокосів буйних кіс,
І знову в небі невідомий біс
Підвісив сонце на прозорих тросах.

І, захолонувши у дивній грації,
Зітхають свіжістю дівочою акації,
Вітрами обціловані до ніг...

А я дивився, серце розривалося:
Ну що в тім нового, сучасного ховалося?
Так зрозуміти і не міг.

5.I.1956

САМОТНІСТЬ

Часто я самотній, ніби Крузо,
Виглядаю з-за обрію кораблів.
І думка безпорадно грузне
В клейкім баговинні слів.
На своєму дикому острові
В шкіряниці з убитих надій
Штрикаю небо очима гострими:
— Де ти, П'ятнице мій? —
Залпи відчаю рвуться з горла,
Гуркотять у байдужу даль:
— Пошли мені, Боже, хоч ворога,
Коли друга послати жаль!

БЕРЕГ ЧЕКАННЯ

Через душі, мов через вокзали,
Гуркотять состави почуттів...
Може, сподіватися зухвало,
Вірити і ждати — поготів.

Та не вірять я не маю змоги,
Обіймає сумніви огонь,
І червоним ліхтарем тривоги
Зупиняю поїзда твого.

І стою на березі чекання:
Що ти мені з гуркоту кричиш?
Станеш ти біля мого благання
Чи до інших станцій просвистиш?

27.X.1962

* * *

Чорні від страждання мої ночі,
Білі від скорботи мої дні
Впали у твої свавільні очі,
Жадібні, глибокі і чудні.

Я тебе не хочу обминути,
Я тебе не смію обійти.
Дай мені губами зачерпнути
Ніжної твоєї доброти.

Диких орд незлічені навали
Розтрощили пращури мої,
Щоб несла ти гордо і зухвало
Груди недоторкані свої.

Щоб горіли маками долоні,
Щоб гуло моє серцебиття,
Щоб в твоєму соромливім лоні
Визрівало завтрашнє життя.

І моє прокляття очманіле
Упаде на тім'я дурням тим,
Хто твоє солодке грішне тіло
Оскверняє помислом гидким.

Стегна твої, брови і рамена,
Шия і вогонь тендітних рук —
Все в тобі прекрасне і священне,
Мамо моїх радощів і мук!

16.XI.1962

* * *

Всі образи й кривди до одної
Я тобі забуду і прощу —
Жду твоєї ласки, хоч малої,
Як земля у спеку жде дощу.

О жорстока! Щастя хоч краплину
В душу мою змучену згуби —
Полюби — і зрадь через хвилину,
Та хоч на хвилину полюби!

21.IV.1960

* * *

Виє вітер, довго виє, навіть слухать обрида.
Ходить байда споконвічний та у вікна загляда.

Ну чому б тобі, приبلудо, не заснути уночі,
Не погрить старечі кості в димарі чи на печі?

Я не сплю — мені й не дивно: я ж не вітер —
чоловік,
Помитарствую, поб'юся та й засну колись навік.

Але ж я не спати — жити! Жити і мріяти люблю —
Через це у довгі ночі не вилежуюсь, не сплю.

Ну, вгамуйся, клятий вітре, не стогни та не хрипи,
У моє вкладайся ліжко і за мене там поспи.

І зітха тужливо вітер, кулаками в шибки б'є:
— І мені, — кричить, — кохання також спати
не дає.

Я давно про зірку мрію, світлу зіроньку одну,
Але як не дму, не вію, а до неї не сягну.

Тож ходжу я в довгі ночі та зітхаю знов і знов,
Їй пісні сумні складаю про сумну мою любов.

16.III.1961

* * *

Я чекав тебе з хмари рожево-ніжної,
Із ранкових туманів, з небесних октав,
Коли думи збігалися з мли бездоріжної
І незвіданий смуток за душу смоктав.

Я від тебе жадав незвичайного й дивного,
Щоб з'явилася маревом, видивом, сном,
Щоби я знемагав од дихання нерівного,
Од заклопотаної радості під вікном.

І не міг я спекатися словесної пишності,
Одсахнутись ураз од кокетливих мрій —
Волочив я тебе в ореолі безгрішності
Крізь хитливих ілюзій розкиданий стрій.

Припливла ти до мене з прибоєм уяви,
Несподівано встала над смутком чекань —
Розцяцькованих мрій павіани і пави
Повтікали ляжливо під купол світань.

Розгубили вони свої зваби і почесті,
І сьогодні вклоняється серце мое
Тій земній, соромливій, жагучій жіночості,
Що красою життя — материнством — стає.

4—6.V.1962

* * *

Ну скажи — хіба не фантастично,
Що у цьому хаосі доріг
Під суворим небом,
Небом вічним,
Я тебе зустрів і не зберіг!
Ти і я — це вічне, як і небо.
Доки мерехтітимуть світи,
Будуть Я приходити до Тебе,
І до інших йтимуть
Горді Ти.
Як це все буденно!
Як це звично!
Скільки раз це бачила Земля!
Але ми з тобою...
Ми не вічні,
Ми з тобою просто — ти і я...
І тому для мене так трагічно
Те, що ти чиясь, а не моя.

24.IX.1962

* * *

Говорю я з тобою мовчки,
Тиша хмарою проплива.
І вовтузиться думка, мов квочка,
В намаганні родить слова.

Тиша важчає. Терпнуть губи,
Тиша репне навпіл ось-ось.
Припаду я шалено й грубо
До безумства твоїх волось.

Упаде розідрана маска,
І сполохана вгледити ти,
Скільки в тиші чаїлося ласки,
Скільки в грубості — теплоти.

Насміються з своєї беззубості
Прописні допотопні думки.
Джерелом вдарить ніжність із грубості,
Заворкують живі струмки.

Задихнеться від люті сірість —
Нам на щастя, а їй на зло.
Поміж нас підведеться щирість
І з'єднає наше тепло!

[1963]

АБАЖУРИ

Ступає ніч ногами бурими
На почорнілий сніготал.
Під віями, як абажурами,
Блищить очей твоїх овал.

А я стою з думками хмурими,
Досада смутку додає:
Чому від мене абажурами
Прикрила сяєво своє?

12.I.1962

ЧАДРА

Я тебе не сприймаю за істину,
Бо таких, мабуть, зовсім нема.
Ніч, вітрами дурними освістана,
Свою чорну чадру підніма.

І дивлюсь я здивовано в очі,
Що заблискали з-під чадри.
У волоссі — у сірому клоччі —
Причаїлися дикі вітри.

Недарма понад нею пронісся
Ураганний тайфун стихій.
Виповзає на перенісся
Зморшка відчаю і надій.

І куди я до істини втраплю
Через ями й вибоїни слів?
Коли б випив її хоч краплю,
То, напевне б, від жаху зомлів.

Я тебе не сприймаю за істину —
Небо навіть, і те рябе.
Одчайдушну, печальну, розхристану,
Голубу і безжально освистану —
І таку я люблю тебе!

12.I.1962

ІКС ПЛЮС ІГРЕК

Чорнявій математичці

Я не заздрю уже нікому —
Де ще мудрих таких знайти?
Це ж мені стало вперше відомо:
Ікс плюс ігрек — це будеш ти.

І здається, що я володію
Віковічним секретом краси
Лиш тому, що я розумію
Загадкові твої ікси.

Розумію? Який там розум!
Просто здорово, що ти є!
Що вслухається в ніжні погрози
Збаламучене серце моє.

Я не заздрю уже нікому —
Де ще мудрих таких знайти?
Одному лиш мені відомо:
Ікс плюс ігрек — це будеш ти.

9.I.1962

Дотліває холод мій у ватрі,
Я один замріяний іду...
Ми тоді зустрілися в театрі,
На гальорці в третьому ряду.

І не вірю, що мені здалося,
Бо напевне знаю — так було:
То не скрипка кликала — волосся,
Що тобі спадало на чоло.

Тишина хиталася велично,
Ніжні струни квилили вниз —
Тож було і солодко й незвично
У твоїх очах читать грозу.

А коли виходили із залу
З думами про вічне і земне,
Довго ти під ліхтарем стояла
І чекала, радісна, мене.

Ми ішли через блакитне місто,
Мовчки зупинились на мосту.
Ти була така прозора й чиста,
Я не смів порушити чистоту.

Тільки досі знаю: не здалося,
Так і залишилось, як було,—
То не скрипка кличе, а волосся,
Що тобі спадає на чоло.

Дотліває холод мій у ватрі,
Біля мосту стишую ходу...
Часто жду тебе я у театрі
На гальорці в третьому ряду...

15.X.1961

НЕ ВІР МЕНІ

Не вір мені, бо я брехать не вмію,
Не жди мене, бо я і так прийду.
Я принесу тобі свою надію,
А подарую смуток і біду.

Слова ясні, лише мені відомі,
У бурмотіння скучне переллю,
Свою усмішку у холодній втомі
Бездумно, безголово утоплю.

І буду нерозумно обридати,
І недоречно скиглити чомусь,
Але, як треба буде заридати,
Я гомерично, тупо засміюсь.

Не вір мені, бо я брехать не вмію,
Не жди мене, бо я і так прийду,
Я принесу тобі свою надію,
А подарую смуток і біду.

[1963]

* * *

Я тобі галантно не вклонюся,
Комплімента зроду не зліплю,
Тільки в очі ніжні задивлюся,
В них свою тривогу утоплю.

І коли химерною габою
Спеленає землю довга ніч,
Довго серце тужить за тобою,
Довго сон мені не йде до віч.

Довго білі таємничі крила
Обвивають маревом видінь,
І стоїш ти, крихітна, і мила,
І прозора, мов ранкова тінь.

І палають, ніби стиглі вишні,
Владно підкоряючи собі,
Губи неціловані і грішні,
Очі божевільно голубі.

2.I.1957

* * *

Скільки хникають вже коханці,
Скільки пишних говорять фраз,
Скільки грошей потратив на танці,
На цукерки кожен із нас!

Скільки меду у кожному слові
Наточили ми для дівчат,
Що вони збожеволить готові
І готові «рятуйте!» кричать.

Щоб любили нас, щоб кохали,
Кожен з шкіри своєї ліз.
Скільки потім за нас проливали
Милі очі солоних сліз!

Розлилися вони, як море,—
Хто там берег у нім знайшов?
У жіночому лютому горі
Захлинається наша любов.

* * *

Розвели нас дороги похмури,
І немає жалю й гіркоти,
Тільки часом у тихій зажурі
Впливаєш з-за обрію ти.

Тільки часом у многоголоссі,
В суєті поїздів і авто
Спалахне твоє біле волосся,
Сірі очі і каре пальто.

24.XII.1962

КИРПАТИЙ БАРОМЕТР

I. ЗАМІСТЬ ВЕЧІРНЬОЇ МОЛИТВИ

Ти лежиш іще впоперек ліжка —
Ну до чого мале й чудне!
А до тебе незримі віжки
Прив'язали цупко мене.

Кажуть, носа ти вкрав у баби,
Губи й ноги забрав мої,
Взяв у матері синю звабу
І в очах своїх затаїв.

Спи, грабіжнику мій кирпатий.
Сумнів диханням розігрій,
Я тобі стану в голови слати
Найніжніші подушки мрій.

Розішлю свої думи в дозори,
Щоб у сизому міражі
Не ступило свавільне горе
На кордони твоєї душі.

Бо не змок ще убивчий порох
Од потоків дитячих сліз —
Через трупи надій бадьорих
Твій одвічний і підлий ворог
До усмішки твоєї ліз.

Над народами, над віками
Встало горе, мов чорний гном.
Торохтять бойові тамтами
Над прозорим дитячим сном.

Відгодована злість, і хитрість,
І закута в броню брехня
Атакують добро і щирість
Серед ночі й білого дня.

Гуркотять бойові колісниці,
Свищать ратища і шаблі...
І тривозі моїй не спиться,
Йде вона босоніж по землі.

І встає проти кривди й злоби
Мій обсмалений сонцем гнів,
Щоби спав ти спокійно, щоби
Ти сміявся і жебонів.

І ладнає совість гармати
Проти підлості і обмов,
І виводить зневіру на страту
Безпощадна моя любов.

Наливайся земними силами,
Вдосталь радощів зачерпни —
Над тобою тріпочуть крилами
Тихі-тихі спокійні сні...

II. ПОГРОЗИ НОЧІ

Вибіг він з туману муки, втомлено присів,
Гуртувались мляві звуки у сузір'я слів.

Мав він силу необорну, цей лукавий хтось,
Мені в душу світло чорне від тих слів лилось.

Він казав: «Скона твій спокій на моїх ножах,
Я — на місці, я — стоокий, я — всесвітній жах.

Дам тобі великі очі і великі вуха,
Страх до смерті залоскоче силу твого духа.

Гей, виходьте, мої слуги, мої вірні діти,
Мою владу, мою силу дурню покажіте!»

Вибігали із туману з галасом і гиком
Довгоруки, волохаті, обплетені ликом.

Вузьколобі й куцоногі, з іклами-зубами,
Заходились вибивати тропака ногами.

Танець пітекантропів

Ми не брешем, не лукавим,
Що подужаєм — берем!
Ми сьогодні світом правим,
Все жерем,
Жерем,
Жерем!
Тільки ми од страху вільні,
Ми — сини Європи!
Ми — могутні,
Ми — всесильні,
Ми — пітекантропи!
Нам живеться ласо й любо,
А на совість ми плюємо —
Що потрапило на зуби,
Те жуємо,
Жуємо,
Жуємо!

Тільки ми від глузду вільні,
Ми — сини Європи!
Ми — могутні,
Ми — всесильні,
Ми — пітекантропи!

Танцювали, гупотіли, раптом провалились,
На їх місці генерали як з землі вродились.

Оточили мою душу й заревіли п'яно,
Били в груди кулаками, мов у барабани.

Хор генералів

Слухай, мрійнику, ідіоте!
Ти — в комедії лицедій!

Ми випльовуєм сотнями з рота
Недогризки людських надій.

Не цяцьками — ракетами бавимо,
А життя не вертає назад —
Син ітима з очима кривавими
Крізь гарячий атомний чад.

Одсахнеться твоєї щирості
І шукатиме ласки у риб,
Коли з серця у нього виросте
Наша мрія — атомний гриб.

Ми його забере-м у тебе,
Вкрадемо юність його й любов
І піднімем в розчахнуте небо
Над німим божєвіллям дібров.

Здичавілі од крові нації
Будуть щирити ікла, мов звір,
І здихатимуть від радіації
У роззявлених пащах нір.

Як розірве космічну тишу
Передсмертний стогін землі —
Вічність подвиги наші запише
На своєму сивім чолі!

Вони пливли у ніч, як манекени,
Крізь їхні вигуки байдужі і страшні
Прилинув синім видивом до мене
Маленький привид і сказав мені.

Моноло г маленького
п ривид а

Я — твій ровесник. Доля моя куца,
Печаль моя не відає кінця —
Старих світил чіткі орбіти рвуться,
І гаснуть ненароджені серця.

Я — твій ровесник. Плоть моя убита,
Із ребер в мене вирости дуби.
Моє життя по-трощене, мов жито,
Ціпами божєвілля і злоби.

Коли я біг розхристаний на луку,
Де обрїй так прозоро глибенів,
Чужий солдат схопив мене за руку
І до людей у білому одвїв.

І я дививсь на них незрозуміло,
В зіницях метушилися зірки,
І кров моя червоно цебенїла
У банку із рожевої руки.

І чорна ніч звелась в очах у мене,
І сон легкий навїк мене зборов...
Моїм убивцям у голодні вени
Влили мою дитинно чисту кров.

Я — твій ровесник, пролісок надїї,
Розтоптаний жорстокїстю нїкчем,
Я — син краси і голубої мрїї,
Я — автор ненаписаних поем.

Я — твоя мука і твоє сумлїння,
Менї кати не обрубали крил:
Із ран моїх бере твоє корїння
Для боротьби і ненавистї сил.

Немає в мене страху за плечима —
Я розірвав його одвїчний гнїт.
Великими блакитними очима
Дивлюся я докїрливо на свїт.

Іди і спопеляй байдужї душі,
І слїпоту, й холопство прокляни,
Щоб не зїйшлись, в кривавицю заюшенї,
Народїв обїкрадених сини.

Я — твій ровесник. Доля моя куца,
Печаль моя не відає кїнця.
Я кличу вас у відчаї не гнутьєся,
А вибухати, як новї сонця!

III. РАНОК

Над тихим сном мого малого сина,
Над плетивом думок моїх і мрій
Пливла тривога, ніби Всесвіт, сива,
Гойдаючись на гребнях надій.

Цідилась ніч крізь темне сито неба,
І зорі танули, як вогники малі...
Кирпатий мій! Дивлюся я крізь тебе
У завтрашнє страдалиці Землі.

Я бережу для тебе її квіти,
Тобі несу думок своїх огонь,
Для тебе запускаю на орбіти
Ракети із порепаних долонь.

Ми народились в муках, щоб родити,
Синами обезсмертити свій рід,
Щоб квітував на диво всьому світу
Козацький геніальний родовід!

Сини! Сини! Барометри кирпаті
Людського спокою і завтрашнього дня!
Ми перед вами разом винуваті,
Що на планеті бійки і гризня.

Ми винуваті, що міліють ріки
І лисинами світять береги,
Що десь духовні лупляться каліки
І виростають ваші вороги.

Будь проклят спокій! Досить нарікати
На клопітливий і суворий час!
Грядуть сини — барометри кирпаті,
Вони за все спитають завтра нас.

17.IX.1962

МАДРІВКА ПО ЦВИНТАРЮ

(*Низка епітафій*)

БЮРОКРАТОВІ

Тепер спокійно можна спочивати,
Ніхто його не потурбує вже —
Від клопотів щоденних бюрократа
Смерть-секретарка пильно береже.
Робить їм, правда, нічого обом —
Ніхто до них не рветься на прийом.

29.XI.1961

НЕ ДОЧЕКАВСЯ...

Він ладен з себе шкуру здерти,
Аби як-небудь виправити зло:
Посмів нещасний самовільно вмерти,
А помирать — вказівки не було.

6.V.1962

БРЕХУНОВІ

І в спеку, і в мороз
Тут всяк сказати вагається:
Чи він умер всерйоз,
Чи тільки прикидається!

29.XI.1961

ЛЕДАРЕВІ

Цьому однаково, чи помирать, чи жить, —
Живим лежав і тут лежить.

30.IX.1962

ЗЛОДІЄВИ

Його за те Всевишній покарав,
Що він коси у смерті не украв.

30.IX.1962

ПЛАЗУНОВІ

Цей плазував на череві
І догоджати звик,
Начальникові килимом
Під ноги слав язик.
Тепер з могили темної
Благання шле у світ:
«Переверніть, о людоньки,
Зі спини на живіт!»

29.XI.1961

ХАБАРНИКОВІ

Він тут себе вважає випадковим,
Досада йому тім'я протира:
— Я був би досі ще живим-здоровим,
Якби підсунув смерті хабара...

6.V.1962

ЛЮБИТЕЛЮ ВКАЗІВОК

У цього пика від досади кисла:
Нема в могилі телефону й крісла,
А хочеться ж, їй-богу, хоч разок
Ще надавать підлеглим вказівок...

29.XI.1961

ЕПІГОНОВІ

Він, певне, ще б тягнув і в наші дні
На лан краси своє убоге рало,
Та вчасно пригадав, що видатні
І знамениті помиралі.

29.IX.1962

КЛЯУЗНИКОВІ

Отрути й жовчі стільки в нім засохло,
Що черв'яки в його труні подохли.

29.XI.1961

КОКЕТЦІ

Вона в труні веде змагання з часом
І стогне у вечірню каламуть:
— Якби хоч раз пройтися вихилясом,
Якби хоч раз піжонові моргнути!

29.IX.1962

ЗАЗДРІСНИКОВІ

А цей ночами все сичить і свище,
Хоч вже перетворивсь на порошок:
— Чого могила у сусіда вища
І домовина довша на вершок?..

29.XI.1961

РОЗЗЯВІ

Цей у могилі з горя занеміг,
Що власні похорони бачити не міг.

29.IX.1962

МЕНТОРОВІ

Нарешті люд знесилений спочив
Од язика, що всіх і всюди вчив!

29.IX.1962

ХОЛУЄВІ

Він тут снує свої тупі думки:
«Хіба такі за морем хробаки?
Хіба там так гризуть?
Хіба так просто точать?»

На наших хробаків
Там і дивитись не захочуть!»

29.XI.1961

МАЙСТРОВІ ЗАСІДАНЬ

Він смерть благає: «Не карай,
О матінко сувора!
Хоч раз на рік мене пускай
В президію на збори!»

30.IX.1962

ЗАТИСКУВАЧЕВІ КРИТИКИ

Він не виносив сміття з хати,
Щоб хтось комусь не мовив щось.
І ось тепер йому лежати
У купі сміття довелось.

23.X.1961

П'ЯНИЧЦІ

Від щастя грішник аж сія:
— Яку не вдію шкоду,
Однак у витверезник я
Не попадуся зроду!

30.IX.1962

ВИРВАВСЯ НА ВОЛЮ

Він сам дивується з такого вчинку:
Узяв помер і... не спитався жінку!

30.IX.1962

КРИВЛЯЦІ

Тепер і він пробрався в люди —
Принаймні вже ганьбити мавп не буде.

30.IX.1962

ПСЕВДОВЧЕНОМУ

Натомлений діяльністю своєю,
Почие тут в науку кандидат,
То ж прямо перед вами під землею
Закопано два рептухи цитат.

30.IX.1962

МЕТУШЛИВОМУ

Весь вік спішив і метушився —
Попав у пекло, в рай — спізнівся.

30.IX.1962

ПІДОЗРЛИВОМУ

Він хмуρο тут лежить
І знай підозріває,
Що тут усі живі,
А мертвих тут немає...

29.XI.1961

ЧЕРВОНІ КОНВАЛІЇ

(Поема)

Ми ішли через поле.
Двоє.
Говорили чи ні —
Хтозна.
Хмари плинули
Над Сулою,
І на них відлітала весна.
І уже задихалося літо,
І зітхали вітри у траві,
І колосся, промінням политі,
Ворушилися, мов живі.
Тільки обрій моргав суворо,
Де тополі, немов списи,
Підняли свої вістря вгору
На сторожі цієї краси.
Вуси-вусики у пшениці,
Стежка-стежечка, мов стріла,
До домівки мене і Фріца
Через лан голосний вела.
Ми зустрілися з ним у вузі,
І не відаю сам, чому
Раптом стали ми вірні друзі,
Полюбились один одному.
Ми не слухали, ми не чули
Чорний шепіт сліпих віків.
Ми навпіл розірвали минуле,
Що ковтнуло наших батьків.
Поклади мені в руку руку,
В очі глянувши — не моргай!
Виніс край мій жорстоку муку,
Щоб сьогодні ожив твій край.

БЕНКЕТ

Після першої дядько Оверко
Говорив ще про се про те:
Як знімали хрести із церкви,
Як палили Письмо Святе.

Після другої — він історик —
Про Хмельницького річ веде.
Як залізе в столітній морок,
То немов із могили гуде.
А як висушив третю чарку
(«Я за ваше здоров'я п'ю!»),
Пригадав дядько тітку Варку,
Ненаглядну кралю свою.
І почав:
«На моєму тілі
Дев'ятнадцять слідів од куль.
Ти мені не мішай, Василю,
І морганням очей не муль.
Я веду все оце до чого?
Жінка в мене, як грім, була.
Може, з виду і надто строга,
А в душі — джерело тепла.
З неї прямо хлюпала сила,
Ніби сік з виноградних грон...
Це вона Курта Шнайдера вбила,
Горлоріза на весь район».
Чому Фріцові стало жарко?
Чому виступив з нього піт?
«Отому, що убила Варка,
Скільки малось од роду літ?» —
«Скільки років?
Хай лічить дідько! —
Дядько входив уже в екстаз. —
А мені про це знати звідки?
Я не бачив його ні раз.
Я тоді, брат, служив у піхоті.
Я тоді, хлопче, був солдат.
І не хвастаю — в нашій роті
Поважали мій автомат...»
Я даремно міняв розмову,
Заганяв її в інше русло.
Фріца ранило кожне слово,
Кожне слово душу пекло.
Тиша раптом вповзла у хату,
Кинув бомбу із рота Фріц:

«Перестаньте!..
Це був мій тато...
Не кажіть
Про його убивць...»
Стало й дядькові раптом жарко,
Ледь промовив: «Оце тобі на!
Та налийте мені ще чарку!
Та горілки давай, не вина!
Ти вже, хлопче, не злись на мене,
Я кажу тобі, як солдат:
То не батько твій, а скажений
Був убивця, падло і кат!»
Як побитий, Фріц вибіг з хати
І допізна блукав один...
Хилиталася темінь патлата,
Вечір важко ліз через тин...

КОНВАЛІЇ

Ранком двоє ми йшли по лузі,
Де хлюпоче Сула в береги.
Ми були з ним уже не друзі,
Але ще не були вороги.
Холод з нами ходив у лісі,
Дибки стали уперті чуби.
І мовчали в блакитній висі
Величезні столітні дуби.
А на тулубах їх шершавих
Кров сочилася з-під кори...
Доцвітали конвалії в травах,
Голубої весни прапори.
Білі-білі конвалії милі,
Вас насіяла тут весна.
Їй змагатися з літом не в силі —
Утікає на північ вона.
Утікає ярами, ярками
За далекі ліси і горби.
Їй махають прощально гілками
Мовчазні і суворі дуби.
Їй дорогу обмиють росою

Теплі трави і світлі гаї.
За її неземною красою
Одридають в кущах солов'ї.
Білі-білі конвалії милі,
Перли радості у траві.
Вас обпалять вітри загорілі,
Галасливі вітри степові.
І самі зазітхають у листі,
Пил скорботи їм шлях замете.
Ви вмрете недоторкано чисті,
Недоторкано білі вмрете.
Як ви руки йому не спалили,
Коли він осквернив красу:
«Покажи,
Де його могила...
Я...
Букетик йому однесу...»
І зірвав несподівано пломбу
Із душі зубів перехруст.
Я жбурляв не слова, а бомби
Із обпечених гнівом уст:
«Ти прийшов до моєї хати,
Як приходить любов навесні.
Тож не смій мені в серце плювати,
Не пробуджуй злоби в мені!
Не розхлюпуй моєї печалі,
Душу зрадою не бентеж,
Я тебе прокляну без жалю,
Коли квіти йому понесеш.
І не тому, що помста груди
На шматки мені зараз рве,—
Правди там не було і не буде,
Де ще пам'ять його живе.
Я лякати тебе не смію —
Над тобою не владен страх.
Хочеш ти, щоб минуле зміїв
Пробудило в наших серцях?
Може, хочеш, щоб знову пальці
Затискалися в кулаки,
Щоб зустрілися ми в атаці,
Як в минулому наші батьки?»

Тільки розумом подивися.
Правду щиру побач в диму:
Жде ще дехто, щоб ми вп'ялися
У горлянку один одному.
Губи їхні від люті сині,
Злоба щелепи їм звела.
Хай минуле спить в домовині,
Не викопуй з могили зла.
І не гребуй моєю любов'ю.
Ми обидва сильні й живі.
Я ж не хочу, щоб плакали кров'ю
Ці конвалії в чистій траві.
Роздивися тверезо по світу —
Нас нова обнімає доба...
Не неси на могилу квіти,
Де заснула твоя ганьба!»
Він мовчав.
Але хмари з неба
Опустились йому на чоло.
«Це я знаю...
Про це не треба...
Розкажи, як усе було...»

ТІТКА ВАРКА

Навесні мені вперше мати
Із спідниці пошила штани
І сказала: «Годі гуляти,
Пасти свині, хлопче, жени».
То високе було довір'я,
В мене аж забивало дух,
Коли вперше вийшов з подвір'я
Не хлопчисько вже, а пастух.
Ми на вигоні в цурки грали,
Заганяли в ямки ошля,
Партизанили й воювали,
Вкравши пруття стальні в коваля.
Раз я біг завертати свині,
Що взяли маршрут на буряк,
І тоді із прозорої сині
Скинув бомбу на вигін літак.

Я кричав, надриваючись: «Ма-мо!» —
На зелений упавши едwab...
І зіяла холодна яма,
Де сидів «партизанський штаб».
Потім танки були й машини,
Наполоханий плач і гам.
І криваве намисто шипшини
Замінило цукерки нам.
Тато мій пішов до загону
У Козацький сосновий ліс.
Мама харч їм носила й патрони,
І про це хтось гестапо доніс.
Шнайдер маму одвів на страту,
Їй на шию петлю затіг,
А мене заховала від ката
Тітка Варка в свинячий барліг.
Лиш весною у темні ночі
Виповзав я з свого лігва.
Тітка Варка мене ув очі
Цілувала й шептала слова:
«Виростай для страшної кари,
Виростай на ворожу біду...»
І зірок незліченні отари
Миготіли мені в саду.
Раз вночі розбудив нас грюкіт,
Хрипла лайка й глуха возня:
«Одчиняй, партизанська суко!
Не сховаєш тепер щеня!..»
Тітка — в сіни, мене — за двері,
«Тільки крикну «тікай» — біжи!
Як повернеться мій Оверко,
Ти про мене йому скажи...»
А сама ухопила сокиру,
Притулилася до стіни
І сказала привітно й щиро:
— Хто там грюкає?
— Одчини!
Двоє кинулись люто в хату.
Я тоді з-за дверей — на поріг,
Прямо в руки потрапив кату.
«Я тебе тут, щеня, стеріг!»

Глухо впала важка сокира,
Я ще й жаху свого не зборов,
Як на чуба мого з-під мундира
Полилася чужинська кров.
Доки тітці крутили руки,
Я, мов миша, пірнув в гарбузи,
Ніби заєць, помчав через луки,
Через воду брів до лози.
До світання тремтів між латаття,
Доки люди мене не знайшли...
Тітку Варку в розтерзанім шматті
Того ранку на страту вели.
І вона величаво мовчала,
Дивний спокій світивсь на чолі —
Тітка Варка отак зустрічала
Двадцять першу весну на землі.
Говорити ще можна багато,
Але ти зрозумів, чому
Замінив мені дядько тата,
Став я сином навек йому.

БАТЬКО

Фріц мовчав. І мовчало літо.
І отерпли мої вуста.
Закликала нас щиро жити
Солов'їна печаль проста.
Що було — ми того не забули.
Те, що є, — перед нами тут.
Хай звільняється серце чуле
Од туману, брехні і пут.
Поклади мені в руку руку,
В очі глянувши — не моргай!
Виніс край мій жорстоку муку,
Щоб сьогодні ожив твій край.
Сонце впало на сизу хмарку,
Обрій полум'ям запалав...
На могилу селянки Варки
Фріц конвалій букет поклав.
Ми прийшли опівночі в хату,
І тоді, задавивши плач,

Фріц до дядька промовив:

— Батьку...

Ти, дурному мені, пробач... —

Дядько був до розмов охочий,

Але тут не знав, що казати.

Тільки витер долонею очі:

«Ну, хлоп'ята,

Пора вже спати...»

Скільки дядьку Оверку весен,

Запитайте в гаю зозуль.

Ніби русла Дніпра і Нейсе,

Обпекли його шрами від куль.

Він строчити умів з автомата,

Чобітьми толочив лани,

Щоб не знали війни й розбрату

Ворогів колишніх сини.

Хто посмів би його осудити,

Хто б його покарати смів,

Коли б серце його розбите

Осліпили помста і гнів?

Міг би він за глибокі рани,

За любов, що сконала в петлі,

Невблаганним кривавим бураном

По ворожій пройтися землі.

Але смерть він дурив без ліку

На суворих дорогах війни,

Щоб жили у братерстві довіку

Ворогів колишніх сини.

Світ зігрів він своєю любов'ю,

Переміряв шляхи вікові,

Щоб ніколи конвалії кров'ю

Не ридали

Ніде

В траві.

Вірші з різних посмертних видань, першодруки

ПРО ПОЕЗІЮ

Поету, кажуть, треба знати мову
Та ще уміти вправно римувать.
Натхнення і талант — і все готово,
Слова самі піснями забринять.

То правда все, але не в тому сила,
Мені здається, що не тим вірші
У дні тяжкі серця наші палили,
Любов і зненависть будили у душі.

Бо не запалить серце точна рима,
Яку хтось вимучив за місяць чи за ніч.
Ні, інша сила, буйна, незборима,
Вогнем і пристрастю напоює ту річ.

Ні, інша сила так цілющо діє,
Словам велику надає вагу,
Бо з нею світ цвіте і молодіє
І світло б'є крізь морок і пургу.

Без неї рими, точні й милозвучні,
Не варті навіть драного гроша —
Слова звучать примусить сильно й гучно
Лише одна поетова душа.

1953

ЩЕ ОДИН ПРОТЕСТ

До двадцяти бунтуємо завзято,
Шукаєм правди, кленемо брехню
І віримо, що нашому огню
Належить всяку нечисть спопеляти.

Тоді ми все бажаємо змінити,
В житті своє покликання знайти.
Яка хороша й нерозумна ти,
Наївна, мила юність неумита!

Та пройдуть дні, гарячі й безнадійні,
І ми стаєм холодні та спокійні,
Такі собі чиновнички черстві.

Уже в душі нема святого болю,
І розум наш не рветься вже на волю —
Ми раді тим, що ситі і живі.

1954

МАТЕРІ

В хаті сонячний промінь косо
На долівку ляга з вікна...
Твої чорні шовкові коси
Припорошила вже сивина.

Легкі зморшки обличчя вкрили —
Це життя трудового плід.
Але в кожному русі — сила.
В очах юності видно слід.

Я таку тебе завжди бачу,
Образ в серці такий несучу —
Материнську любов гарячу
І твоєї душі красу.

Я хотів би, як ти, прожити,
Щоб не тліти, а завжди горіть,
Щоб уміти, як ти, любити,
Ненавидіть, як ти, уміть.

1955

МОЯ ВИНА

За лісом дим підвівся по спіралі,
І ти, ображена, застигла у вікні —
На віях сльози... І осінні далі
Сумну мелодію навіяли мені.
Про те, як двоє молодих, гарячих
Палку любов зустріли у маю
І через гордість та уперті вдачі
Згубили щастя й молодість свою.
У мене в серці злиток горя й муки,
Та й ти вже, бачу, каєшся сповна.
І я кладу тобі на плечі руки
І говорю: «Пробач... моя вина...»

1955

* * *

Не докорю ніколи і нікому,
Хіба на себе інколи позлюсь,
Що в двадцять літ в моєму серці втома,
Що в тридцять — смерті в очі подивлюсь.

Моє життя — розтрощене корито,
І світ для мене — каторга і кліть...
Так краще в тридцять повністю згоріти,
Ніж до півсотні помаленьку тліть.

8.I.1955

НАРЕЧЕНІЙ

По Шляху Чумацькому у росах
Буде вічність мчати на коні,
Я ж губами у розкішних косах
Позбираю зоряні вогні.

Де світи стикаються у шалі
І сміється злісно маніяк,
Я свої повідаю печалі
Тій, що жду і не діждусь ніяк.

1955

ПЕРЕСПІВ З НАРОДНОЇ

Гей, у лузі та й не перше літо
Вигляда некошена трава.
Гей, у полі та й не перше жито,
Та й не перше жито дозріва.
Не повернуть козаки з походу,
Не заграють сурми на зорі...
Будуть вік стояти біля броду
Посивілі верби-матері.

1955

* * *

Немає смерті. І не ждїть — не буде.
Хто хоче жить, ніколи не помре.
І будуть вічно веселитись люди,
І танцювать дівчата в кабаре.

І в сіру ніч, коли мене не стане,
Коли востанне римою зітхну,—
Я не помру, лиш серце в грудях стане,
Схолоне кров, а я навик засну.

1955

У ВАГОНІ

Ти сидиш навпроти, кучерява,
І з-під вій на мене — блись та блись.
У твоєму погляді лукавим
Хитрість і захоплення сплелись.

Та весела посмішка дівоча
Будить в серці не любов, не спів.
Ні, твого кохання я не хочу,
Як ніколи фальші не хотів.

Я для тебе іграшка, забава,
Але й то всього лише на мить.
Я ж не хочу, я не маю права
На дрібниці серце розпилить.

Бо крізь очі видно порожнечу,
Легковажність у душі твоїй,
Та й сказати мушу я, до речі,
Що поклявсь у вірності другій.

Тій дівчині, що тобі не пара.
В неї очі ніжні та ясні,
А у тебе нині пашать жаром,
Тільки кригу видно в тім вогні.

Я ж себе не дам тобі в забаву
Ні тепер, ні завтра, ні колись...
Не дивись на мене так лукаво,
Не дивися, чуєш, не дивись.

1955

* * *

Я в світ прийшов не лише пити й їсти,
Скалити зуби до дурних дівчат
Та любуватись зоряним намистом
Під мариновані мелодії кантат.

З сім'ї селянської до грубості простої
В життя дороги стеляться мені...
Я хочу пити сонячні настої,
Пізнати до краю радощі земні!

І на стежках, порослих будяками,
Що обминали зморені діди,
Я залишу мужицькими ногами
Хай не глибокі, та чіткі сліди.

1955

МАНДРІВНИК

Кусень хліба, молоко в торбині,
Босі ніжки, збиті до крові,—
Гонить хлопчик гуси по стежині,
Прутиком похвиськує в траві.
І звертають хлопцеві з дороги,
Кидають привітно на ходу:
«Ти куди, козаче кривоногий,
Може, вже шукаєш молоду?»
Тільки він всміхається солідно
Та спідлоба гляне мимохідь,
І йому нітрохи не обидно,
Що його не хочуть розуміть.
Бо ж ніхто не знає, що хлопчина
Всі шляхи, де йшли мандрівники,
Буде знати, як оцю стежину,
Що веде від хати до ріки.

1955

СОБІ САМОМУ

Вже два десятки стукнуло хлопчині,
І вже під носом натяк є на вус.
Лише для мами я в одному «чині» —
Як був малим, так, певне, і лишусь.

Сусіди кажуть: парубок нічого...
Дівчата кажуть: хлопець так собі...
Якби, мовляв, був білий чуб у нього,
Та щоб до чуба очі голубі.
Лише одна цих вад не помічає,
А інколи, бува, наоднині
Вона мене несміло величає
Найкращим хлопцем в нашій стороні.
І всім я радий вірити охоче,
Бо за похвалами ніколи не женусь.
Чомусь лиш мамі вірити не хочу,
Що я завжди дитиною лишусь.

1955

ПІСНЯ

Що ярами глибокими, степом та лісами
Йшли козаки проти хана, блискали списками.
Гей, іржали ситі коні, вороні й булані,
Майоріли короговки у густім тумані.
Попереду на баскому на коні гарячим
Їхав славний Конашевич — кошовий козачий.
Ішли бити татарина, табуни займати,
І ревіло над степами грізне «ой, гай, мати».
Ой, гай, мати! Ой, гай, мати! Ой, широкі ниви —
Прийдем в гості к бусурману, натворимо дива.
Ой, гай, мати! Ой, гай, мати! Гай, та не загайся —
Не весілля, а поминки відправлять збирайся.
Та не плач ти над труною, не зітхай важенько,
Краще в пісню свою тугу вилий, стара ненько.
Щоби слава наша в пісні ожила з віками,
Щоб гордилась Україна нами — козаками.

8.XII.1955

Не знаю, ким — дияволом чи Богом —
 Дано мені покликання сумне:
 Любити все прекрасне і земне
 І говорити правду всім бульдогам.

А часто хочеться закрити очі кляті,
 Забути все і в затишку глухім
 Кубельце звити, завести свій дім,
 Щасливим бути, як дурак на святі.

Та тільки серце, серце ненавмисне
 Пекучим болем душу мені стисне
 І відчаєм її наповнить вщерть.

І шепче хтось (можливо, совість власна):
 — Не йди туди, дорога то нещасна,
 То не життя, то смерть.

12.XII.1955

ПОСВЯТА

Згадувать багато, а писати мало —
 Справді, до нудоти просто все було —
 Примітивна пісня тишину ламала,
 І холодна осінь кралася в село.
 І тремтіли в мене пальці задубілі,
 Як я не старався їх сховати в рукав,
 І під час поїздок у автомобілі
 Ти в моїх розмовах «ересі» шукав.
 І безплідні мандрі до німого бору,
 Де грибів немає, лиш трава руда,
 Де байдужий дятел оббиває кору
 І смішна синиця зиму вигляда.
 І була із нами дівчина в машині,
 Може, трохи гарна, але більше зла,
 І горіли фари, і шуміли шини,
 І дорога довга куючо була.

Згадувать багато, а писати мало,
Справді, до нудоти просто все було.
Тільки чомусь в душу глибоко запали
І старенька мати, і твоє село.

1956

ПОЕТ

Я жив не раз, хоч не в одній оправі,
Вмирав не раз і знову воскресав,
Серцями людськими, мов каменем, кресав,
Втопивши біль у віковій заграві.

Тоді як ви плелися невеселі,
Опутані кайданами в катівні,—
Мартинови під ваші сни наївні
Мені стріляли в груди на дуелі.

Я не вмирав. На прив'язі міцному
Мене, мов пса, покірні холуї
Тримали в закутку холодному, тісному,
Закинувши в віддалені краї.

Та не піддавшись зарібку легкому,
Я не прислужував ніколи і нікому.

3.II.1956

* * *

Ти йшла з села дорогою гнилою,
Місила грязь простими чобітьми —
І пахнув вірш твій теплою смолою,
Кленовими гарячими слізьми.

А чорне листя сипало під ноги,—
Тобі — дорога, а зимі — постіль.
І ти в душі несла людські тривоги,
Людські бажання, сумніви і біль.

Ревли вітри... Ти, стомлена ходою,
Зійшла з дороги на твердий обліг,
Змінила жар тепленькою водою,
Знайшла сухенький, затишний нічліг.

І заспівала про смачні цілунки,
І людський біль у віршиках затих,
Бо ти забула про мужицькі клунки,
Про жебраків на вулицях пустих.

Та я тебе не волочу до суду,
Я тільки хочу на кінець сказати:
Народ тебе ніколи не забуде,
Бо він ніколи вас не буде й знати!

29.III.1956

* * *

Проходять дні. Життя стікає,
І десь громи гримлять у високості.
Я жду весни, але її немає,
Вона до мене не приходить в гості.

Мене докука гадиною стисла,
Одна дорога — у Дніпро із кручі...
Будь проклят той, хто дав уміння мислити,
Хто дав нам розум і серця жагучі.

7.IV. 1956

РОЗКІШНІ ТРУПИ

Раби хвилиної непевної забави,
Легкого щастя й долі шукачі,
Хіба ви кращі, ніж бездарні, мляві,
На смітник викинуті паничі?

І совість ваша п'яна і нечиста,
Мов каламутна весняна вода.
Ви проїснуєте без цілі і без змісту
І по собі не лишите сліда.

О, ви навчилися носити зачіски модні,
Цінить красу, жувать слова чужі
Та проїдати копійки народні,
Ви — філістери, гниди — не мужі!

Але за ширмою чванливості і цноти,
За блиском розкоші і шиком суєти
Вам не втаїти власної гидоти
І не сховати своєї пустоти.

17.IX.1956

47-Й РІК

Забулися давно образи, суперечки,
Злиденні і напівголодні дні,
Та не забуду я, як пінилася гречка
І черногузи гуртувались на стерні.

І люди йшли байдуже, мов лелеки,
Із косами дідівськими на лан,
В полукіпках лишали чорні глеки
І, зуби стиснувши, «виконували план».

І вдови плакали, кричали діти «папи»,
А на сніданок — жолуді одні.
І в гарбах пнулися скелети-шкапи,
Худі, немов колгоспні трудовні.

Я не забув мужицькі очі хмурі,
Обличчя матерів налякані, тривожні,
Коли писали ви, продажні шкури,
Про їх життя, щасливе і заможне.

21.IX.1956

МОЖНА

Можна вірить другові чи милій,
Марить наяву чи уві сні,
Білизну червневих ніжних лілій
Заплітатъ букетами в пісні.

Можна жить, а можна існувати,
Можна думать — можна повторять.
Та не можуть душу зігрівати
Ті, що не палають, не горять!

Люди всі по-своєму уперті:
Народившись, помирає кожна,
А живуть століття після смерті
Ті, що роблять те, чого «не можна».

29.IX.1956. Бійці

ВІДПОВІДЬ СОМУ

Небагаті у мене скарби,
Але й ті я не всі зберіг,
Залишивши для віршів фарби
І думок нешвидкий розбіг.

І на мене колишні друзі
Сиплють лютих прокльонів град,
І стою я в тісному крузі
Між наклепів, образ і зрад.

Хай сміються тупі кентаври!
В мене власна погорда єсть,
Бо за ваші дешеві лаври
Не продам я совість і честь.

30.X.1956

БРАМА

Дикими, незнаними речами
Марить брама у тривожнім сні,
Де сторожа брязкає ключами
І скриплять ворота затісні.

Привиди з кривавими мечами
У накидках чорних, ніби ніч,
Граються безформними м'ячами —
Головами, знесеними з пліч.

Кров стіка під флегматичні мури,
Зойки захололі на губах —
Сотні літ наруга і тортури
Мертвих повертають у гробах.

І не бачить місто в ніч похмуру,
Як сторожа (вже не при мечах)
Нову жертву кидає під мури
З тряпкою брудною на очах.

1956

МЕЖА

Давить душу це осіннє олово,
Тож не дивно, що самі собі
Ми пускаєм кулі часом в голови,
Закусивши зойки на губі.

Шлях у всіх кінчається труною,
Кожному призначена межа,
Де порветься тихою струною
Муками натягнута душа.

18.I.1957

Лаються, і плачуть, і сміються,
 Дорікають, просять і кленуть
 В час, коли над нивами зів'ються
 Пахощі в прозору каламуть.

Ходять заціловані до болю
 З криком божевільним на устах,
 Бо ж проснулась то весняна воля
 В стомлених і змучених серцях.

Бо, напнувши сонячні намети,
 Що весна дурманом налила,
 До струмка припала вся планета,
 Упилася і в танок пішла.

26—27.III.1957

КРИВЛЯКАМ

Не вигадуйте муки і драми,
 Не видавлюйте з себе сліз,
 Правді в очі дивіться прямо,
 Не відводьте погляду вниз.

Не вимучуйте з себе сміху,
 Коли серце стогне від мук,
 Не благайте у долі лиха,
 Коли щастя іде до рук.

Будьте схожі самі на себе —
 Чи розумні, чи просто дурні.
 Будьте чортом чи ангелом з неба,
 Тільки не будьте штучні й смішні.

31.III.1957

Ви плачете? У вас, напевне, горе,
І ваші сльози варті співчуття,
Та хай ніколи смуток не поборе
Нестримної любові до життя.

І хай чужа усмішка в ту хвилину,
Кому сьогодні щастя розцвіло,
Не здасться вам тупим ударом в спину
І не пробудить в серці зло.

8.IV.1957

ТИША

Не розірвати цю холодну тишу,
Вона міцна й похмура, мов граніт,
Хоч в ній пробив мікроскопічну нішу
Наш галасливий і бездарний світ.

І бурі, й шторми — то дитячий лепіт,
То відчайдушний виклик німоті,
То безнадійний крик у безконечнім склепі
І непокірність вічній самоті.

Зловісна тиша. Холодно і млосно.
О, чим її, прокляту, розірвать,
Щоб зашуміло щастя стоголосне
І не дало нам більше спать?!

1.IX.1957

Я тут один, мов у чужому краї,
Ніхто мене, як друг, не привіта.
Постійно туга щире серце крас
І самота постійно огорта.

Чужі мені ці ідоли надуті,
І псалми їм складатиму не я,
Бо не втонула в пошлій каламуті
І не заснула молодість моя.

11.IX.1957

* * *

Хто у тому винен, я не знаю,
Та й шукати винних не піду.
Тільки думка думку обганяє —
Як мені звести їх до ладу?

Може, так написано від роду
(Та чи в цьому втіху я знайду?) —
Що в житті моїм одні незгоди,
Іншим теж несучи одну біду.

Може, так судилося од віку
І даремно я шукаю лік —
Хай розбите серце, мов каліка,
Стугонить у грудях цілий вік.

І нехай на голову бездари
(Дурневі — навіщо голова)
Упадуть, як безпощадна кара,
Синові докірливі слова.

Я не жду і не прошу пощади —
Хай життя не балує мене —
Що ж робити, коли поруч з гадом
Батькове ім'я він пом'яне?

І нащо йому, малому, знати,
Що печаль сосе, немов змія,
Що для мене найлютішим катом
Стане совість змучена моя.

8.III.1960

* * *

Може, ти зі мною надто строга,
Та й чого б ти ніжною була?
Але ти в життя моє убоге
Зіркою яскравою ввійшла.

І нехай проміння те не гріє,
Що послала зірка здалека,
Та до неї лине й лине мрія,
Ніби світло, тиха і легка.

І не треба долі дорікати,
Всіх не може обігрить вона:
Нас до тебе горнеться багато,
Але ж ти одна.

12.III.1960

* * *

Я і в думці обняти тебе не посмію,
А не те, щоб рукою торкнутися смів.
Я люблю тебе просто — отак, без надії,
Без тужливих зітхань і без клятвених слів.

Навіть в снах я боюсь доторкнутись до тебе,
Захмелить, одуріти від твого тепла.
Я кохаю тебе. Мені більше не треба,
Адже й так ти мені стільки щастя дала.

21—22.IV.1960

МУЗА І РЕДИСКА

Знов на лірику тягне. І знову,
Тільки виповзе вірш з-під пера,
Заведе моя жінка розмову,
Що за розум узятись пора.

І почне гомоніти й повчати,
Дорікати і лаять щодня:
В голові в тебе тільки дівчата,
Ну, хіба ж ти людина? Свиня.

Де ти взявся мені на досаду?
Глевтяки в тебе, видно, в душі!
І немає ні грому, ні граду
На твої недотепні вірші.

Без пощади, вагання і жалю
Кожне слово б'є в ціль мов снаряд.
Посадить мене треба на палю
Зо страшними злочинцями вряд.

О домашній страшний Торквемадо!
Не спіши ти мене розпинать.
Я і сам був би сонячно радий,
Коли б віршів не вмів римувать.

Чом, як клали мене у колиску,
Не втовкмачили «жисті» суть:
Вигідніш продавати редиску,
Ніж поетом на світі бути.

30.VIII.1960

* * *

Моралісти нас довго вчили,
Вибивалися з кволих сил,—
Мов, людині потрібні крила,
Їй ніяк не можна без крил.

Я плюю на слова ці завзято,
Я обурений ними без меж —
Кури й гуси завжди крилаті,
Горобці і синиці — теж!

Я готовий кричати щосили,
Надриваючи голос свій:
Непотрібні людині крила,
Серце й розум потрібні їй!

4.III.1961

* * *

Я хочу быть несамовитим,
Я хочу в полум'ї згоріть,
Щоб не жаліти за прожитим,
Димком на світі не чадіть.

Щоб не пекли дрібні образи
Дрібненьку душу день при дні,
Я згоден вибухнуть відразу,
Неначе бомба на війні.

І диву дивному даюся,
Що з того користі катма:
Чомусь не лопаюся, не рвуся —
Напевне, капсуля нема.

8.III.1961

* * *

Стільки в тебе очей,
стільки рук і мозолів,
скільки крапель в Дніпрі
і у небі зірок.
Ти не падав од вітру,
з біди не безволів,
не насунув на душу
ганьби козирок.

Не шукав я до тебе
ні стежки, ні броду,
бо від тебе узбіччям
ніколи не брів —

я для тебе горів,
український народе,
тільки, мабуть,
не дуже яскраво
горів.

Тільки, мабуть, не міг,
як болід, спалахнути,
щоб осяяти думкою
твій небозвід,
щоб устать, ніби зірка,
сіянням окута,
твоїх подвигів гордих
й незлічених бід.

Скромна праця моя —
то не пишна окраса,
але в тому, їй-богу,
не бачу біди —
щось у мене було
і від діда Тараса,
і від прадіда
Сковороди.

Не шукаю до тебе
ні стежки, ні броду —
ти у грудях моїх,
у чолі і в руках.
Упаду я зорею,
мій вічний народе,
на трагічний і довгий
Чумацький твій Шлях.

14.XII.1961

* * *

В букварях ти наряджена і заспідничена,
Поворозками зв'язана, ледве жива,
На обличчі тремтить в тебе радість позичена,
На губах скам'яніли казенні слова.

Україно! Тебе я терпіти не можу,
Я тебе ненавиджу чуттями всіма,
Коли ти примітивна й на лубок похожа,
Коли думки на лобі у тебе нема.

Я люблю тебе іншу — коли ти бунтуєш,
Коли гнівом під кручі клекоче Дніпро,
Коли думаєш ти, коли бачиш, і чуєш,
І несеш од криниці вагоме відро.

Україно, мовчи! Україно, затихни!
Не така ти багата, щоб тратить слова.
Хай брехня твоє слово дугою не вигне,
Хай не вірить твій розум в убогі дива.

Україно! Яка в тебе мрія шалена!
Ти не кліпай очима на мрію чужу.
Притулися горбами й устами до мене,
Перетни в моїм серці криваву межу!

Ти здави моє серце своїми руками
І угледиш, що в ньому немає води.
Не сиди в пелюшках над чужими віками,
Але гордо крізь смерть до безсмертя іди!

21.XII.1961

ДЕРЕВ'ЯНИЙ ІДОЛ

Я побачив, що в тебе згинаються ноги,
І від подиву ледве не вмер.
Дерев'яний мій ідоле, це ж задля кого
Ти дугою зробився тепер?

Ти замовкни, рипуча істото,
Упади на коліна і нишком тремти!
Все одно до кінця не відкриєш підлоти,
Що ховаєш у черепі ти.

Я від тебе в екстазі, я пальці гризу:
Як ти дуба в собі поєднав і лозу?

В тебе честі нема, тож немає і стиду.
Процвітай і живи, дерев'яний гібриде!
Будеш, ідоле мій, ти міцний і здоровий,
Доки буде живить тебе дощ паперовий.

31.XII.1961

НУДНИЙ КАРНАВАЛ

Ходжу. Сиджу. Лежу. І скнію.
Мовчу. І часом шаленію
Від власних гадок і гидот.
Не задавлю у серці змія —
Він ссе і ссе собі помиї
З моїх бездонних нечистот.

О, чому я такий порожній,
Такий дурний і «невозможний»,
Що сам себе убити рад?!
Чи не тому, що мускул кожний
Із тиші рветься в світ тривожний
Під вітровій і зорепад?

Де ж ті одні-єдині руки,
Що в час досади і розпуки
Мене сховають в свій овал?
Немає їх! Лиш вітер грюка,
Та Смуток мій, Нудьга і Мука
Ведуть свій звичний карнавал.

12.I.1962

СІРИЙ СОЛДАТ

Жаль було маленького солдата:
Карбував по вулиці він крок
І вітав начальників завзято,
Руку тицьнувши під козирок.

Крізь холодну стриманість мундира
Рвалася покора із грудей.

— Не людина ти, а лялька сіра,—
Бризкало у декого з очей.

Дуже мудрі і занадто вільні,
Втиснуті у дудочки штанів,
Зиркали поблажливо цивільні
На убожество його чинів.

Йшов солдат. І раптом вкляк на розі:
Де роззяви задавили брук,
Дівчина у відчаї й знемозі
Боронилась од зухвалих рук.

— Що ж ви тут? — заматюкався круто
Несподівано співучий альт...
Бився тім'ям одчайдушно й люто
Хуліган безсилий об асфальт...

Йшов солдат у сірому мундирі —
І йому позаздрили чи ні
Душі боягузливі і сірі
У своїм строкатому вбранні?

19.I.1962

* * *

Ви, що складали псалми і оди,
Світ оглядали крізь щілини рам —
Як ви боїтеся, що вийде в люди
Ваш заношений крам!

Говоріть голосніше, ридайте більше,—
Може, й прилипне комусь до рук.
А ні — то зав'яжуть пояс тугіше,
Ідіть і глитайте брук.

31.I.1962

ЧЕКАННЯ

Мерехтять у тумані огні,
Впали роси на заспані трави...
Ти прийди, усміхнися мені,
Ластів'ятко моє кучеряве.

Тихо вечір тумани пряде,
І не чути й не видно нікого,
Лиш чекання моє молоде
Одиноко стоїть край дороги.

У весняному сумі ночей
Я чекаю тебе, моя мила,
Щоби полум'ям синіх очей
Ти тривогу мою погасила.

Жовтень, 1962

УКРАЇНСЬКИЙ ЛЕВ

Бубнявлють думки, проростають словами,
Їх пагіння бринить у завихренні днів —
Цілий тиждень живу і ходжу між левами,
Недаремно ж і місто взивається — Львів.

Є міста-ренегати, є просто байстрята,
Є леви, що мурликають, наче коти,—
Божевільно байдуже облизують ґрати,
І пишаються з власної сліпоти.

Але думать про них я сьогодні не хочу,
Бо мені, видно, трішечки повезло —
Я побачив у Львові Міцкевича очі,
Кривоносіві плечі й Франкове чоло.

Сивий Львово! Столице моєї мрії,
Епіцентр моїх радощів і надій!
Вибухає душа — я тебе зрозумію.
Але, Львово, хоч трішки мене зрозумій.

Я до тебе прийшов із захопленням сина.
Од степів, де Славута легенди снує,
Щоби серце твоє одчайдушно левине
Краплю сили хлюпнуло у серце моє.

1962

* * *

Заспані сні оточили мене,
Щуляться з холоду, бідні.
І в кожного личко таке чудне
І очі — холодні, мідні.

В солодкій синіють втомі
Їх постаті сірі й дурні...
Невже ви мої знайомі?
Невже ви снились мені?

30.I.1963

ПРИРУЧЕНИМ ПАТРІОТАМ

Обмивши губи в нарзані чи каві,
Дожовуючи свіжий бутерброд,
Ви стаєте великі й величаві
І любите Вітчизну і народ.

Ви чуєте народні віщі думи,
Його тривоги берете в серця,
Коли потієте у черзі за костюмом,
Затиснувши в долоні гаманця.

Ні, ви не блазні, ви не лицеміри —
Нікчемного презирства не убить,
І свій народ ви любите без міри,
Коли у міру вигідно любить.

За плату ви закохані в ідею
І зморшки морщите на ситому чолі...
Кому ж ви служите, приручені Антеї,
Відірвані від матері-землі?

Хто ваш народ? Яка у нього доля?
Куди його коріння проросло?
Чиї могили стогнуть серед поля,
Забрівши здичавіло у село?

Хоч раз почуйте, грамотні руїни,
Нікчемні слуги чорного добра,
Як, обіпершись вітрові на спину,
Кричить Тарасова гора:
— Нема на світі України,
Немає другого Дніпра!..

26.VI.1963

ХУЛІГАНСЬКА ІЛІАДА, АБО ПОСОРОМЛЕННЯ ГОМЕРА

Ах, ти ж моя пташечко, Музо-щебетухо,
Що там ти Гомеру бевкнула на вухо?
Не могла хіба ти звіритись нікому,
Що пішла звірятися старцеві сліпому?
Та були ж в Елладі писарі й поети,
Чесні та цнотливі, як тепер газети,
Та за тую, Музо, витівку погану
Ми б тобі на зборах всучили догану,
Ми б зібрали збори і веліли зборам
Вислухати соло і гукати хором:
— Як тобі не соромно! Як тобі не сором! —
Дав би тобі чосу всенародний форум,
Щоб не потурала маячінням хворим.
Старця відшукала, то воно й не диво,
Що підніс трудящим він потворне читиво,
Де усе — неправда, де усе — фальшиво,
Де не видно зовсім ролі колективу.
Все поперекручував той старий дивак,
А воно насправді все було отак:

I

Прийшов до Греції Парис,
Вхопив Олену і поніс...

II

Проснувся рогатий Менелай,
Гукнув щосили: — Переймай!

III

Бігали в погоню греки-сороходи,
Але злодій хитрий мов упав у воду.

IV

Сумували греки гірко, без упину:
— Нащо він поцупив громадську дружину?
За таку образу, гіршу від розбою,
Зберемося разом та зруйнуєм Трою!

V

Виступала грізна рать
Кляту Трою покарать —
Що мечами, що списами,
Богатирськими щитами.
Всі дороги аж дзвенять.
Всі завзяті, всі крилаті,
Всі щасливі, мов на святі,
Ще й «ура!» кричать.
Грає напис на знаменах:
«Смерть або Олена!»

VI, VII, VIII, IX

Десять літ на стіни Трої
Лізуть ордами герої,
А троянці щедро й щиро
Вгонять їм в лоби сокири
Та на втіху милих Муз
Випускають кишки з пуз.
І прямисінько з калюж
В рай чухрають сотні душ,
Щоб дивитися із раю,
Як дурного Менелая
Ошукав красунь Парис,

Як Олена його лає
Та вигукує «на біс!».
От де кривда, от зажура,
От де ялівці біда!
Недаремно ж бо під мури
Кров дзюркоче, як вода!

X

Троя впала, Троя сіла,
Троя стоячи згоріла.
Менелай поміж кісток,
Між обсмалених жінок
Відшукав свою любов
Та й до Греції пішов.

XI

У завітчаній Елладі
Всі були Олені раді,
Прославляли знову й знову
Її цноту вірні вдови,
Танцювали гордовито
Матері синів убитих,
З щастя сироти й батьки
Всі пішли у жебраки,
Менелай великодушно
Брати з них звелів подушне,
Щоб Оленчині кнурі
Не страждали при дворі,
Щоб від голоду не хляли
І Олену вдовольняли,
Бо від кволого супруга
Накивати може вдруге.

XII

От на цьому і кінець,
От на цьому й крапка.
Є в сусіда гаманець,
А у мене шапка.
А я в шапку зірку впіймаю,

Та на квартиру білої промінню,
Та гукну Гомера до хати,
Та почну з ним пити-гуляти.
А як він уп'ється,
То нехай сміється,
Що залізо
В душу лізе,
А душа не гнеться.

1—3.IX.1963

* * *

Маленьке — не смішне,
Адже мале і зерно,
Що силу велетням і геніям несе.
Мале тоді смішне,
Коли воно мізерне,
Коли себе поставить над усе.

Але скажіть, хіба такого мало,
Хіба такі випадки не були,
Коли мале, як прапор, піднімали
І йшли за ним народи, мов осли?
І чи тоді мізерне та смішне
Не оберталось раптом у страшне?

19.IX.1963

ВОРОН

Очі розпечену магму лють,
Губи тремтять потворно —
Сліпа та безсила лють
Прийшла і взяла за горло.

І став я малим та чорним
Голодним вороном.
І сиджу на березі та каркаю,
Докоряю, караю й кричу,

І людей проклинаю та картаю,
Що не можу наїстися досхочу,
І чорнію, марнію та худну,
І благаю щодня про одне:
— Пожалійте, змилуйтесь, люди,
Нагодуйте мене!..

19.IX.1963

КУРДСЬКОМУ БРАТОВІ

Борітеся — поборете

Т. ШЕВЧЕНКО

Волають гори, кровію політі,
Підбиті зорі падають униз:
В пахкі долини, зранені і зриті,
Вдирається голодний шовінізм.
О курде, бережи свої набої,
Але життя убивців не щади.
На байстрюків сваволі і розбою
Кривавим смерчем, бурею впади.
Веди із ними кулями розмову:
Вони прийшли не тільки за добром,
Прийшли забрати ім'я твоє, мову,
Пустити твого сина байстрюком.
З гнобителем не житимеш у згоді:
Йому «паняць», тобі тягнути віз.
Жиріє з крові змучених народів
Наш ворог найлютіший — шовінізм.
Він віроломство заручив з ганьбою,
Він зробить все, щоби скорився ти.
О курде! Бережи свої набої —
Без них тобі свій рід не вберегти.
Не заколисуй ненависті силу,
Тоді привітність візьмеш за девіз,
Як упаде в роззявлену могилу
Останній на планеті шовініст.

1963

СУД

Параграфи присіли біля столу,
Примітки причаїлись по кутках,
Очима гострими підсудну прокололи
Цитати із багнетами в руках.

І циркуляр дивився в окуляри,
І грілися роззяви біля груб,
І вказівки скакали, як примари,
Із телефонних мудрих труб.

— Вона чужа,— параграфи сказали.
— Вона не наша,— мовив циркуляр.
— Нечувана,— примітки пропищали.
І в залі знявся лемент і базар.

І циркуляр на них поглянув строго,
І зал заворушився і затих...
...І розп'яли її, небогу,
В ім'я параграфів товстих.

Вона даремно присягала слізною,
Що не чинила і не чинить зла.
Була у суддів логіка залізна:
Вона ні в які рамочки не лізла,
Вона — новою думкою була.

1963

* * *

Є тисячі доріг, мільйон вузьких стежинок,
Є тисячі ланів, але один лиш мій.
І що мені робить, коли малий зажинок
Судилося почать на ниві нерясній?

Чи викинути серп і йти байдикувати,
Чи долю проклясти за лютий недорід
І до сусід пристать наймитувати
За пару постолів і шкварку на обід?

Коли б я міг забути убоге рідне поле,
За шмат цієї землі мені б усе дали...
До того ж і стерня ніколи ніг не коле
Тим, хто взува холуйські постолі.

Та мушу я іти на рідне поле босим,
І мучити себе й ледачого серпа,
І падати з втоми на покоси,
І спати, обнявши власного снопа.

Бо нива це — моя! Тут я почну зажинок,
Бо кращий урожай не жде мене ніде,
Бо тисяча доріг, мільйон вузьких стежинок
Мене на ниву батьківську веде...

1963

* * *

У душі моїй —
Місця немає туманам.
У душі моїй —
Сонце червоне буя,
І регоче, й гримить
Голубим океаном
Нерозтрачена радість моя.

У душі моїй —
Шторми, і грізні прибої,
І тривога,
Мов хмара грозова,
Встає.
Я вродливий з тобою,
Розумний з тобою,
У тобі — моя ніжність
І серце моє.
Облягли нас тумани.
У їхньому клоччі
Піднімаються сумніви,
Мов комиші.

Ти не бійся дивитись
В мої розтривожені очі,
Очі —
Вікна моєї душі.

* * *

Як хороше радіти без причини,
Коли на місто сутінь опада
І чується, як тихо, безупинно
Дзюрчить у стоки весняна вода.

І сну нема, і спокою немає,
І відчаю, і певності нема,
Тебе ж у далеч владно закликає
Напосна надіями п'ятьма.

І хочеться всю землю обійняти,
І йти шукать нечуваних пригод...
О, скільки музики натхненної багато
У шумі каламутних вод.

* * *

Осінній вечір морозом дихав,
У небі місяць, немов п'ятак...
Вона прийшла непомітно, тихо,
Голівку мило схиливши так.
Вона пройшла — і мені ні слова,
Лиш на хвилину звела брову...
І сіяв вечір густу полову
На пережовклу суху траву.

* * *

Зимовий вечір,
Закуривши люльку,
Розсипав зорі,
Неначе іскри,
Пустив хмарки,
Мов кільця диму,

І, проскрипівши чобітьми,
Шепнув морозам,
Щоб готували вікна,
Ліси вбирали
У білий іній
Та готували
Йому постіль.

МАЛЕНЬКІ СОНЦЯ

Минула ніч, і сонце білогриве
Несе на тросі огненному день,
І блискітки, швидкі та метушливі,
Стрибають на асфальті де-не-де.

Мовчать каштани, стомлені і мляві,
Та ось під них, у царство тишини,
Ввірвалися чорняві і біляві,
Блакитноокі дочки і сини.

І вже каштанам ніколи дрімати,
І сонце не надивиться згори
На їх носи, рум'яні і кирпаті,
На витівки, на ігри дівчорі.

І небо теплотою глибиніє,
І радість наливається в серця —
Сміються, бігають, пустують, мріють
Малесенькі замурзані сонця.

Я...

Він дивився на мене тупо
Очицями, повними блекоти:
— Дарма ти себе уявляєш пупом,
На світі безліч таких, як ти.—
Він гримів одержимо і люто,
І кривилося гнівом лице рябе,
Він ладен був мене розіпнути
За те, що я поважаю себе.

Не стала навколішки гордість моя...
Ліниво тяглася отара хвилин...
На світі безліч таких, як я,
Але я, їй-богу, один.
У кожного Я є своє ім'я,
На всіх не нагримаєш грізно,
Ми — це не безліч стандартних «я»,
А безліч всесвітів різних.
Ми — це народу одвічне лоно,
Ми — океанна вселюдська сім'я.
І тільки тих поважають мільйони,
Хто поважає мільйони «Я».

ОДУРЕНА

Він байдуже потис її руку
І не чув її милих докорів,
І так довго стогнали по бруку
Перестуки її підборів.
І стояв він, тупий, плечистий
І байдужий, немов колода.
І здалося — на ціле місто
Заридала вона на сходах.

* * *

Не лицемірити, не чванитись пихато,
Не дуракам пускати в очі дим,
Не з мудрим виглядом зазубрені цитати
Вигукувати голосом худим,—

Я не цього бажаю, не папуга,
Щоб віддаватись цьому ремеслу.
Я хочу правді бути вічним другом
І ворогом одвічним злу.

* * *

Заграє смерть іржавою трубою,
Та я, забувши, що минає строк,
На край світів блукати за тобою
Піду у жовтій куряві зірок.

Піду блукать по Всесвіту широкім,
Незваним гостем побуваю скрізь
І десь знайду невблагану, жорстоку
Тебе, богине радощів і сліз.

І під шатром розписаного неба
Я поцілую очі твої злі —
Візьму я все, о блуднице, від тебе,
Чим ти людей обходиш на землі!

* * *

Все було. Дорога закричала,
Блиснули байдужі ліхтарі.
Ти пішла від мене до причалу
І згоріла в полум'ї зорі.

Вибухали дні незрозуміло,
І життя котилося моє...
Але там, де ти тоді згоріла,
Кожен ранок сонце устає.

* * *

Я юності не знав. Нудотно і похмуро
Пройшли мої, можливо, кращі дні
У тісноті і сутінках конури

З думками власними наоднині.
Я не шукав хвилиної утіхи,
Бо соромітними здавалися мені

Вульгарні танці і розмови тихі,
П'янке тепло дівочої руки
І губи, скорчені від сміху.

І все було у мене навпаки:
Коли гриміли духові оркестри
І шарпали підлогу каблуки,

У мене в роздумах проходили семестри.
Були зі мною сум, і самота,
Та ще нудьга, й доука, ніби сестри.

Тепер смішні — дитяча прямота,
І аскетизм, і холодність уявні,
Бо сонне серце сполох калата.

І та моя відчуженість недавня
Мене залишила — і я бажаю жить,
Відкрить на вікнах посірілі ставні,

З людьми сміятись, плакати і любить.

* * *

У маленьких очах відбивається світ —
Гамірливий, гучний і великий —
Буйна радість зелених віт,
Білі хмари і срібні ріки.

В них — червона печаль зірниць
І світанків краса незабутня.
Із маленьких лукавих зіниць
Поглядає на нас майбутнє.

В них відіб'ється простір без меж,
Тиха вулиця й синє поле,
Але клекіт страшних пожеж
Хай у них не тремтить ніколи.

Хай в маленьких очах відбивається світ
Од маленьких ромашок до стартів великих,
Хай в них світиться синій Zenit,
А не жах од побоїщ диких.

БЕЗСМЕРТНІ ПРЕДКИ

Раби будували замки й храми,
Сіяли й жали — раби.
Труд їх стоїть над віками —
Свідок життя й боротьби.

Із кожного купола й брами
Крізь роки темряви й злоби
Вони промовляють словами
До нас, до моєї доби:

«Люті кати поглумились над нами,
Скільки лягло нас у чорні гроби,
Та перемога — дивіться! — за нами:
Смерть — не кінець боротьби.

Ті, що життя прогуляли без діла,
Що у народній купались крові,
В землю лягли і безслідно зотліли —
Ми ж і понині живі!»

Чую ваш голос простий і ласкавий,
Предки безсмертні мої:
Праця людини — окраса і слава,
Праця людини — безсмертя її!

* * *

Ні перед ким не станеш спину гнути,
Не віддасися ворогу в ясу,
Якщо ти зміг, товаришу, збагнути
Свого народу велич і красу.

* * *

Верби й тополі, діброви й гаї,
Стежка між нивами плідними,
Гордо я вас називаю — «мої»,
Щиро вважаю вас рідними.

Ваша краса, ваша врода нерушена,
Ваше буяння, сади,
Владно ввійшли в моє серце зворушене
Та й залишилися в нім назавжди.
Вам воно звітне у кожнім ударі,
Та пробачайте за правду мені,—
Мабуть, якби народився в Сахарі,
То полюбив би степи піщані,
Так би їх пестив руками і мріями,
Так і ступити без них би не міг,
Так би із ними ділився надіями,
Мов наречену, беріг.
Рідні, не будьте за правду озлоблені,
Тим ви для мене миліші од всіх,
Тим дорогі, що ви потом покроплені
Прадідів бідних моїх.
Тому між нами кохання і щирість,
Спільне і щастя й жалі,
Я ж разом з вами підвівся і виріс
Із однієї землі.

ПОВЕРНЕННЯ

Я йшов і йшов по синім узбережжі,
Мовчали гордо скелі кам'яні.
Лиш паморозь осіння на одежі

Та сутінки і марення нічні
Мене назад вернути закликали
У місто, де світилися вогні.

Я не вертав. Я йшов собі помалу,
Бо щось так владно кликало мене
Туди, де гори ввечері палали,

Окутані у сяйво чарівне.
А нині зорі, лагідні і тьмяні,
Лили проміння рівне і сумне,

Я був один, як тріска в океані,
Навколо мене — тишина і ніч.
А спогади пливли, мов на екрані,—

Я був тоді з собою віч-на-віч...
Та раптом громом розколело тишу
І я почув суворий, владний клич:

— Куди ідеш? — Спинився і не дишу,
А серце як не вирветься з грудей,
І я кричу у відповідь скоріше:

— Не йду я, а тікаю від людей
Шукать собі спочинку і спокою
У тишині і маренні ночей...

— Верни назад! — одгримує луною.—
Тобі однак од дня не утекти.
Верни назад і не жартуй зі мною!

— Не жартувать? А хто ж то будеш ти,—
Волаю в темінь гордо і завзято,—
Що смів мене вночі остерегти?!

— Тут мало слухать, говорить — багато.
Я той, хто крізь скривавлені віки,
Крізь млу жорстокості, нелюдську і прокляту,

Вам передав огонь робочої руки,
Гарячу кров пустив у сині вени,
Окрилив і підняв людські думки.

Я вічний трудівник. Прислухайся до мене.
І повернися раз і назавжди
Туди, де труд і пісня на знаменах.

— Я праці не боюся, підожди,
Але боюсь, що в справ людських потоці
Мої безслідно згубляться труди.

— Іди назад і май собі на оці:
Твоє життя і щастя між людьми,
Бо правда і любов на їхнім боці.

Ти знидієш в обіймах ночі й тьми,
А той, хто стане краплею народу,
Вже не злякається ні смерті, ні чуми,

Не пропаде в озлоблену негоду.
Твого життя ніхто не відбере,
Коли воно доручено народу.

Бо знай: народ ніколи не умре,
Іди туди, де люди творять світло
І ставлять хрест на темне і старе.

Стояла мла, та промені, як мітли,
Змітали з неба зоряний пісок...
А вдалині казкове місто квітло.

І я пішов, прискорюючи крок,
Назустріч людям і навстріч світанню
Нового дня, нових ідей, думок,

І в серці місця не було ваганню.

* * *

Встає над нами сонце, як вставало,
Гудуть вітри в розгойданих дротах.
Зелені верби руки заламали,
І заніміло сонце на вустах.

Приходять ночі. Електричний пояс,
Немов зміюка, місто обвива.
Я лиш тоді, мій друже, заспокоюсь,
Як опустіє зовсім голова.

Як я люблю — давать не буду звіту,
Переді мною два десятки літ,
І в мене серце, мов несамовите,
Вистукує любов у білий світ.

О друже мій, попереду розлука,
А зустрічі — чи трапляться вони,
І наші спільні радощі і муки
Чи впливуть із серця глибини?

Я не скажу того, що сам не знаю,
І лиш бажання щире вироста,
Щоб, як життя наблизиться до краю,
Я міг почати так тобі листа:

«Встає над нами сонце, як вставало,
Гудуть вітри в розгойданих дротах.
Зелені верби руки заламали,
І заніміло сонце на вустах».

І ми такі ж, як всі на світі люди,
І я від тебе клятви не беру,
Та лиш тоді я молодість забуду,
Тоді замовкну, як помру.

* * *

Щось нове у серці забриніло,
Мов сп'янило запахом суцвіть,
Будить думку і бадьорить тіло,
Але що — не можу зрозуміть...

* * *

Мені здавалась пошлою й бридкою
Бравада напускна безвусих юнаків,
Що вечорами, пригасивши світло,
Несли в кімнатах плітки еротичні,
Розповідали про сумнівні вчинки
І смакували голосно й цинічно
Свої любовні втіхи й насолоди.
Я їх не слухав. Сплющивши повіки,
Про тебе думав і зітхав нечутно.
В кімнаті тхнули прілі сигарети
І різав носа неприємний дух.

А мені ввижались білі ниви,
Знайомі образи витали наді мною,
І ти мені на плечі клала руки,
І обпікала дотиком гарячим,
І я мовчав. Я не хотів про тебе
Розповісти завзятим брехунам,
Які б моє кохання осміяли.

МОЯ МОВА

Все в тобі з'єдналося, злилося —
Як і помістилося в одній! —
Шепіт зачарований колосся,
Поклик із катами на двобій.

Ти даєш поету дужі крила,
Що підносять правду в вишину,
Вченому ти лагідно відкрила
Мудрості людської глибину.

І тобі рости й не в'януть зроду,
Квітувать в поемах і віршах,
Бо в тобі — великого народу
Ніжна і замріяна душа.

* * *

Снігу, снігу сиплеться довкола,
І садів травнева білизна.
Тільки плаче на морозі гола
Під холодним вітром бузина.

Тільки діти витягли санчата
І, б'ючи підборами об сніг,
Мчать веселі весну зустрічати,
Розсипаючи щасливий сміх.

ВИШИВАЛЬНИЦІ

Вигаптуй на небо райдугу-доріжку,
Простели до сонця вишивку-маніжку,
Щоб по тій доріжці з лебедями-снами
Плавати до щастя білими човнами.

ТІНЬ

Біг чоловік через поле дике,
Біг чоловік через темний ліс,
Повну вулицю лементу й крику
У легенях набряклих ніс.
Біг чоловік через сонні луки,
Вибився з сили від голосінь.
Тенором, повним черстої муки,
Допитувався:
— Де ж моя тінь?
Тиха, сіренька, на мене схожа,
Завжди зі мною ходила тінь —
Жити без неї не можу,
Ніби дерево без корінь.
Вона мене в скрутї завжди виручала,
Зі мною ходила і спати лягала.
Як день — то казала, котра година...
Бувало, до сонця повернеш спину,
І прямо перед тобою стелиться власна тінь —
Милуйся до ночі, якщо не лїнь.
І раптом втекла.
Я один залишився.
І відразу ж без неї у дурні пошився,
Бо не второпаю, котра година,
Куди повертати потилицю й спину
І як узнати — чи день, чи ніч...
Раз тінь моя пурхнула прїч...—
І побїг чоловік по світах блукати,
Знемагати від слїз і квилїнь,
Спотикатись, шукати, благати:
— Поверніть мені тінь!..—

А тіні байдуже. Живе сама.
І видає себе за людину.
І хоч нічого людського в ній нема,
Ніхто не помітив зміни.

БАЛАДА ПРО ЗАЙШЛОГО ЧОЛОВІКА

На свято Зелене з густих заплав
Прийшов чоловік і надію посіяв:
— Мене, люди добрі, пан Бог послав,
Щоб я вам зачав Месію.
Гріхами задавлене ваше село,
Брехня розлилася, як море,
Та встане мій син і лукавство та зло
За Божим велінням поборе.
Ведіть мені дочок сімнадцяти літ,
Я виберу суджену Богом,—
Сказав і присів біля шинку на пліт,
Припикши всіх поглядом строгим.
Коли ж привели перед нього дівчат,
А він лиш хита головою:
— Ну, що ж, доведеться наступного року
чекать:
Нема поміж ними святої.

І хто тільки міг, той прибуді служив,
Ніс їсти і пити до хати,
Щоб їх визволитель безжурно дожив
В селі до наступного свята.
І знову ведуть перед нього дівчат,
А він лиш хита головою:
— Гай-гай, доведеться наступного свята
чекать:
Нема й поміж цими святої.

І зими біліють, і весни дзюрчать,
Роки пропливають, мов хмари,
А він подивляє паради дівчат,
Та все не знайде собі пари.

Лиш сумно щоліта кива головою:
— Нема й поміж ними святої.

І люди принишкли, покірні й сумні,
І моляться, хто тільки може:
Як треба, життя укорочуй мені
Та шли йому суджену, Боже.

На свято тридцяте слухняні осли,
Втомившись присуду ждати,
Навшпиньки до зайди у хату зайшли,—
Він мертвий лежав серед хати.

Коли ж, проклинаючи грішних дівчат,
Оमितь його люд позбігався,
Побачили раптом: безплідний кастрат
Месію зачать нахвалявся.

[1963]

ПІШЛА

Довго будуть сумніви долати
І морочить голову мені,
Хоч і знаю — назавжди пішла ти,
Назавжди розтала вдалині.

Щастя знов довірилось примарі,
Знов за ним у сіру ніч бреди...
На холоднім білім тротуарі
Білий сніг притрушує сліди.

* * *

Я не бував за дальніми морями,
Чужих доріг ніколи не топтав —
В своїм краю під буйними вітрами
Щасливим я і вільним виростав.

Мене ліси здоров'ям напували,
Коли бродив у їхній гущині,
Мені поля задумливо шептали
Свої ніким не співані пісні.

Коли не вмів ще й букваря читати,
Ходив, як кажуть, пішки під столом,
Любить людей мене навчила мати
І рідну землю, що б там не було.

Чужих країв ніколи я не бачив,
Принад не знаю їхніх і окрас,
Та вірю серцем, щирим і гарячим:
Нема землі такої, як у нас.

* * *

Я не помру від розпачу і муки,
Лиш в самотній ночі навесні
Все будуть снитися милі, теплі руки
І оченята, сині і ясні.

І будеш ти у кожному диханні,
І будеш ти навіки при мені
Гасить зірки очима на світанні,
Палить мене в безжальному вогні.

І буду ждати кожної години
В далекому чи близькому краю
Одну тебе, тебе єдину,
Маленьку милу дівчинку мою.

* * *

Ти до мене прийшла не із казки чи сну,
І здалося мені, що стрічаю весну.
Ти явилась мені — і здалося, що світ
Помолодшав навколо на тисячу літ.
Скільки ніс я для тебе тривоги і тепла,
Але ти, як весна, стороною пройшла.

* * *

Сниться мені невідома Італія,
Сонце палюче та кремені гір,
Платтям принадно охоплена талія
І на вустах — медозбір.
Сняться мені твої плечі оголені,
Ніжна покора натомлених рук,
Губи твої переможно подолані,
Серця стривожений стук.
Палять мене твої фосфорні очі,
Перса солодкі й тісні,
Диханням пристрасним сповнені ночі —
Сняться, прокляті, мені.

* * *

Понеси мене на крилах, радосте моя,
Де на пагорбах і схилах сонця течія.

Де стоять в обновах білих, в чистому вбранні
Рідні хати, білі хати з хмелем при вікні.

Де замріяні дівчата ходять до криниць,
Де послались шовком ниви обіч ґрунтовиць.

Де мене, рум'яне диво з прутиком в руці,
Ухопив гусак сварливий за нові штанці.

Благослови, добра доле, вередухо вперта,
На цій землі мені жити та на ній і вмерти.

* * *

На білих конях пронеслися роки,
Забризкали водою з-під копит —
І десь далеко дзвонять їхні кроки
І крешуть іскри із камінних плит.

Так молодість безцільно пролетіла,
Її, бездумну, в далеч понесло.

О, чом я не схопився за вудила
І на пусте не вискочив сідло!
І не помчався в дикому алюрі,
Повітря розриваючи грудьми,
Назустріч сонцю, радошам і бурі,
Назустріч смерті — чорт візьми!

* * *

Не бажаю я нічого, хочу тільки одного:
Стуку серця дорогого біля серденька мого.
Хай мене, немов пилину, носить доля по землі,
Подаруй мені хвилину — і забудуться жалі.
І минуле зло розтане, ніби привиди сумні,
І лице твоє кохане буде сяяти мені.

* * *

Цвіла ромашка в полі на межі,
До сонця й вітру бісики пускала,
Аж доки руки лагідні, чужі
Ромашку для букета не зірвали.
Ромашко! Ти п'яніла від тих рук,
Ти цілувати їх була готова,
Для них за біль своїх образ і мук
Ти не знайшла докірливого слова.
Благословляла тихо мить ясну,
Коли в його потрапила тенета,
А він тебе і не любив одну,
А лише як прикрасу для букета.

* * *

Повертався пізно з косовиці,
Йшов собі, як і завжди ходив.
Дівчину зустрів біля криниці,
Попросив напитися води.

Подивилась, не сказала й слова.
Падав вечір на луги, ліси...
Ой, напивсь води, але любові
Я водою в серці не згасив.

* * *

Між думками зчинилися галас і бійка,
Вгамувати несила їх пристрасть і шал.
Я вважав: ти пряма, як лінійка,
Загадкава й байдужа, немов інтеграл.

Ніби формула точна. Ніби формула груба.
Ти схиляєшся сухо над жовтим столом.
Та чому ж в інтеграла є очі і губи,
А від формули віє дівочим теплом?

Сім годин ти сидиш у премудрій конторі,
До місцевості в'яжеш будівлі й доми,
Жваві цифри стрибають в зіницях, як зорі,
І думки кудись плинуть, мов ранні дими.

І яка там у біса уже проблематика —
Я не бачу й не хочу ніяких проблем!
Від знайомства з тобою,
чорнява моя математичко,
Спалахнула душа моя синім вогнем.

І в собі я не маю ніякої певності,
І чого мені треба — не відаю й сам.
Прив'язала ти душу мою до місцевості,
Де стоїть ваш незграбний і теплий вігвам.

ПІСЕНЬКА

Ой дівчино, дівчино,
Не дивися скоса —
Полюбив тебе давно
Та й люблю ще досі.

Полюбив та й не сказав,
Може, побоявся.
Під вікном твоїм стояв,
Та й не дочекався.

Не виходила сама
Ти до мене з хати.
В мене ж смілості нема
І двох слів сказати.

СИНІЙ КОНВЕРТ

Знову з пошти в синьому конверті
Друзі лист бажаний принесли.
Довго йшов він — літери затерті
Про його шляхи розповіли.

Десь у вечір зірка мерехтлива
Задивлялась, певне, неспроста,
Як дівчина вперше несміливо
Відправляла милому листа.

Він ішов через поля замріяні,
Через ріки дальні і мости,
Щоб слова, розлукою навіяні,
Хлопцю в гуртожиток принести,

Щоб крізь рівні літери затерті
В душу очі глянули сумні...
Гарний лист у синьому конверті
Друзі принесли... та не мені.

ЖЕБРАК

Пристал ко мне нищий дурак...

А. БЛОК

Шапку дід поставив на коліна.
— Змилуйтеся, — жалібно веде...
Хто мине, а хто копійку кине
Й з видом благодійницьким пройде.

Підійду, хай дивляться прохожі...
— Родичі з тобою, діду, ми!
Забери, будь ласка, в мене гроші,
На додачу молодість візьми.

Йди собі і десь поснідай нишком,
Я ж прийму отут твої діла...
— Дайте, люди, ласки мені трішки,
Крапельку вділіть мені тепла.

Заховайте мідяки в кишені,
Золота добудьте із душі —
Болі в серці у моїм скажені,
Поможіть мені, товариші!

Мабуть, всі б від реготу помліли,
До крові б кусали кулаки:
Бач, мовляв, до чого знахабніли —
Ласки захотіли жебраки!

Хай трясли б мене, як дику грушу,
Був би я щасливим все життя,
Коли б ти в мою голодну душу
Кинула копійку співчуття.

* * *

Я не люблю зими — вона така убога,
Одноманітна, барвами скупа,
І місяць білий — круглий, як лупа,—
Втопає в царстві мертвого й німого.
Я не люблю зими — вона така убога.

Усе важке й безмовне, мов каміння,—
Сама ж господарка на колії доріг
Зсипає зорі пригорщами в сніг,
Купаючи в їх сонному промінні
Усе важке й безмовне, мов каміння.

І знову сам воюю проти себе —
 Два чорти схарапудились в мені.
 Один волає: «Зупинись! Не треба!»
 Штовхає інший: «Не впиняйся, ні!»

І я іду, і падаю, і знову
 Спішу вперед або плетусь назад.
 Мені дарма, що брехні і обмови
 Об мене торохтять,
 Як об гостинець град.

Мені дарма, плюю на остороги,
 Топчу улесливості мох.
 Мої чорти беруть мене на роги,
 І щоб мені не збитися з дороги,
 То треба дослухатися обох.

* * *

Сам собі підспівувать не стану,
 Нізащо себе не проклену —
 Буду славить голубі тумани,
 Гіркоту приємну долину.

Буду шаленіти від любові
 До моїх прозорих сіл і міст
 І шукати в кожному людському слові
 Потаємний і великий зміст.

* * *

Нашої заслуги в тім не бачу,
 Нашої не знаю в тім вини,
 Що козацьку бунтівливу вдачу
 Нам лишили предки з давнини.

Нам і те не добавляє слави,
Що вони од чужоземних сил
Заступили землю кучеряву
Горами високими могил.

Бо коли, закохані в минуле,
Прокуняєм свій великий час,
Наша лінь нікого не розчулить,
Слава ж та відмовиться від нас.

Спогади докучливі, як нежить,
Що тій славі принесуть нове?
Тільки тим історія належить,
Хто сьогодні бореться й живе.

* * *

Прости мені, земле, дурість мою.
Прости, коли щось не вмію.
Я дурість ледачу працею вб'ю,
Під зливою дум змужнію.

Літа не чекають. Мій шлях нелегкий,
Спішу все пізнати й збагнути.
Прости мені, земле, коли не такий,
Як треба синам твоїм бути.

* * *

Прощай, мій зошите!
Спасибі тобі, друже,
Що ти думок моїх
Не відцуравсь,
Що ти свої клітини
Тепло мружив,
Коли над римами
Я потом обливавсь.
Ти їх сприйняв

Без жодної огуди,
Єдиний мій читач
І шанувальник мій.
Чи сприймуть їх колись
І прочитають люди —
Побачимо.
Прощай, товариш мій.

ЦАР ПЛАКСІЙ ТА ЛОСКОТОН

ЦАРЕВЕ СІМЕЙСТВО

Там, де гори і долини,
Де гуляє вітровій,—
Там цвіте краса-країна
З дивним ім'ям Сльозолий.
І колись в країні тій
Був на троні цар Плаксієй.
Голова його — мов бочка,
Очі — ніби кавуни.
В Плаксієй було три дочки
І плаксивих три сини.
Старша звалася Нудота,
Середульшая — Вай-Вай,
Третя донечка — Плакота,
Всі сльозливі через край.
А цареві три сини
Так і звались — Плаксуни.
Отака була сім'я
У царя, у Плаксієй.
Цілі дні вони сиділи,
Голосили, та сопіли,
Та стогнали, та ревли,
Сльози відрами лили.
Цар Плаксієй велів сердито:
«Хай із ними день при дні
Плачуть всі в країні діти,
Бо сміятись і радіти
У моєму царстві — ні!
Хто всміхнеться — в часі тим
Я того негайно з'їм!»
Ще була у Плаксієй
Грізна гвардія своя:

В ній служили молодці
Забіяки-сльозівці.
Хто сміявсь — вони хапали
І нагайками шмагали,
Так що в царстві тому скрізь
Вистачало плачу й сліз.
Цар любив, як плачуть діти,
Бо любив їх сльози пити.
Отакий був цар Плаксій
У країні Сльозолий.

ДЯДЬКО ЛОСКОТОН

Але в тому диво-царстві,
Зневажаючи закон,
Жив у мандрах і митарстві
Добрий дядько Лоскотон.
Він приходив кожний вечір —
Хай чи дощ іде, чи сніг —
До голодної малечі
І усім приносив сміх.
Мав він вдачу теплу й щиру,
Ще й лукавинку в очах.
І була накидка сіра
В Лоскотона на плечах.
Лоскотливі мав він вуса
І м'якенькі, наче пух,
І м'яке волосся русе
Розсипалося до вух.
Він як прийде, залоскоче,
То сміється, хто й не хоче.
Тільки де він появлявся,
Зразу плач там припинявся
І приходив до усіх
Голосний та щирий сміх.
Не любили Лоскотона
Цар Плаксій і Плаксуни,
Видавали заборони
Проти лоскоту вони.
І за дядьком Лоскотоном
Із нагайками в руках
Охоронці злих законів

Полювали по хатах.
Але дядько Лоскотон
Не боявся цих заслон:
Він ходив по всій країні
І носив з собою сміх
В розмальованій торбині,
В пальцях лагідних своїх.

АРЕШТ ЛОСКОТОНА

Розізливсь тоді Плаксій —
Цар країни Сльозолий.
Гнівno він гукнув із трону:
«Гей, ледачі сльозівці!
Хто впіймає Лоскотона,
Буде муж моїй дочці!
Хто його посадить в льох —
Вибирай одну із трьох!
Бо уже цей Лоскотон
Скоро нам розвалить трон:
Що тоді ми будем пити,
Як не будуть плакати діти?»
І завзяті сльозівці
Понеслись у всі кінці,
Щоб скарати по закону
Баламута Лоскотона.
Довго скрізь його шукали,
У всі шпари заглядали,
Перерили всі двори,
Обходили всі бори,
Час потратили дарма:
Лоскотона скрізь нема,
Бо його завжди і всюди
Од ловців ховали люди.
Опівночі Лоскотон,
Коли всіх колише сон,
Йшов собі в бідняцькі хати
Їхніх діток розважати.
Був тоді у Плаксія
Лютий посіпака,
Віроломний, як змія,
Капітан Макака.

Так хотілося йому
Царським зятем стати,
Що ні разу в ту зиму
Не лягав і спати.
Все ходив, усе він слухав
І нарешті все рознюхав.
На світанку Лоскотон,
Насмішивши діток,
У міцний поринув сон
Між кленових віток,
А лукавий капітан
Підікрався змієм
Й Лоскотонові аркан
Зашморгнув на шиї.
Руки вивернув назад.
Міцно спутав ноги
І мерщій у Плаксоград
Рушив у дорогу...

ВЕСІЛЛЯ В ПАЛАЦІ

Лоскотона посадили
За вузькі ґрати,
А в палаці порішили:
— Час весілля ґрати...—
Гей, зійшлися царенята
І придворних свита
Наречених шанувати,
Сльози діток пити.
До вінця веде жених
Висохлу Нудоту,
Та дивитися на них
Зовсім неохота.
Хоч Макака був бридкий,
А вона ще гірша,
Їм поет один гладкий
Присвятив ще й вірша.
Стільки там було хвальби,
Так скрасив їх вроду —
Навіть жаби від ганьби
Булькнули у воду!
Але цар ходив, пишався,

Він із зятем цілувався,
Похвалявся: «Ну, тепер
Лоскотон, вважай, умер!
Недоступним став для всіх
Голосний та щирий сміх.
Тож від радості стрибайте!
Тож від радості ридайте!
Ми тепер встановим скрізь
Віковічне царство сліз!»
Так розхвастався Плаксій —
Цар країни Сльозолий.

ЗВІЛЬНЕННЯ ЛОСКОТОНА

Та поки гуло весілля,
То п'яниці вартові
Напились якогось зілля
Та й поснули у траві.
А вночі йшли до в'язниці
Батраки й робітники,
Щоб звільнити із темниці
Лоскотона навіки.
Рознесли всі перепони,
Гнули ґрати, мов пруті:
— Гей, веселий Лоскотоне,
Це прийшли твої брати!
Йди до нас, веселий брате,
В нашу здружену сім'ю!
Підемо разом догравати
Ми весілля Плаксію...

ПРОДОВЖЕННЯ ВЕСІЛЛЯ

У палаці кожен скаче
Та від щастя гірко плаче,
Ллються сльози, як ріка,—
Бачте, радість в них така!
Раптом цар упав на трон:
— Ой, рятуйте — Лоскотон! —
Всі відразу «ох» та «ах»,
Жах у кожного в очах.

А веселий Лоскотон
До царя стрибнув на трон
І сказав йому якраз:
— Насмієшся ти хоч раз!..
Став царя він лоскотати,
І Плаксій став реготати.
Так сміявсь — аж заливався,
Аж від реготу качався,
Кулаками очі тер —
Потім лопнув — і помер.
Ох, була ж тоді потіха —
Цар Плаксій помер од сміху!
З ним придворні одубіли,
Бо сміятися не вміли.
А цареві три сини,
Три завзяті Плаксуни,
Так сміялись-реготали,
Що штани з них поспалили —
Тож всі троє без штанів
До чужих втекли країв.
Три царівни теж навтьоки
У чотири бігли боки.
Кровопивці-сльозівці
Стали п'явками в ріці,
А Макака-забіяка
З'їв себе із переляку.
Так веселий Лоскотон
Розвалив поганський трон.
Сам же він живе й понині,
Дітям носить щирий сміх
В розмальованій торбині,
В пальцях лагідних своїх.
Схочеш сам піти в цей край,
То маршрут запам'ятай:
Треба йти спочатку прямо,
Потім вправо завернуть,
А тоді поміж дубами
Поведе наліво путь.
Після цього вже помалу
Чимчикуй куди попало:
Як од втоми не впадеш —
В цю країну попадеш.

ПОДОРОЖ У КРАЇНУ НАВПАКИ

Лесик, Толя й два Володі
Сумували на колоді.
Лесик скаржився: «Хлоп'ята,
Страх як тяжко жить мені —
Слухай маму, слухай тата,
Умивайся день при дні.
Ох, і тяжко жить мені!»
Толя теж сидить бідує,
Вилива жалі свої:
«Дуже Тоня вередує,
Розважай весь час її...»
А Володя скиглить: «Тато
Змусив квіти поливати...»
І зітхає вся четвірка:
«Як нам тяжко!
Як нам гірко!»
Раптом трісь — і перед ними
Бородань малий з'явивсь,
Хитруватими очима
На четвірку він дививсь.
І сказав до них суворо
Цей химерний чоловік:
«Я почув про ваше горе
Й через доли, через гори
Свою бороду волік —
Поспішав мерщій сюди
Виручати вас з біди.
Недалеко звідсіля
Є чудна одна земля —
Там ні дня нема, ні ночі,
Кожен робить там, що схоче...»
Тут всі четверо до нього:
«Поможіть нам, допоможіть!
Як пройти в оту країну,
Розкажіть нам, розкажіть!» —
«Поможу я вам охоче, —
Каже власник борода, —
Ви на мить заплющіть очі —
Я відправлю всіх туди».

Тільки так усі зробили,
Всіх як вітром підхопило,
Закрутило, завертіло,
Заревло і загуло
Й над степами,
Над лісами,
Аж під небом понесло!
Як розплющили всі очі,
Закричали:
«Тру-лю-лю!
Я роблю тепер, що схочу,
Що захочу, те й роблю!
Ми потрапили-таки
У країну Навпаки!»
Ну, а цей чудесний край
Для малечі просто рай:
Там в річках тече чорнило,
Там ніхто й не чув про мило!
Всі замурзані по вуха,
Галасують всі щодуху,
Оком чують, вухом бачать,
Догори ногами скачуть.
Сажотруси хати білять,
Землеміри небо ділять,
Косарі дерева косять,
Язиками дрова носять.
Взявши торби, малюки
Ходять в небо по зірки.
Наберуть їх повні жмені,
Ще й напхають у кишені
І додолу з неба — скік! —
Хто на скирту, хто на тік.
Лесик, Толя, два Володі,
Як малі телята в шкоді,
Цілий день брикали, гралисьь,
Реготали і качалисьь,
То з якимись хлопчаками
Воювали галушками,
То в густих чагарниках
Танцювали на руках.
І кричали:

«Тру-лю-лю!
Що захочу, те й роблю!»
Потім, стомлені й щасливі,
Спали, висячи на сливі.
Одіспавшись, ласуни
Рвали з дуба кавуни
І з кущів серед левад
Смакували шоколад.
Якось їх біля млина
Стріла гвардія чудна —
Ці вояки в штанях синіх
Верхи їхали на свинях.
«Хто такі? — спитав похмуро
Найстрашніший мацапура. —
Це перевертні, не діти!
Гей, хапайте їх, в'яжіте!»
І вояки той наказ
Так і виконали враз,
Та й погнали неборак
До палацу Невмивак.
Ждав їх в будці для собаки
Цар Великий Невмивака —
Він найстаршим тут вважався,
Бо сто років не вмивався.
Як побачив цар малих,
Закричав, завив на них:
«Що це в біса за прояви?
В них праворуч руки праві?!
Чом вони очима бачать?
Що це, слуги мої, значить?
Треба їх обмить чорнилом,
Бо від них одгонить милом.
Потім всім їм для науки
Треба викрутити руки,
Ще й відтяти треба вуха
Та навчить очима слухать.
Лиш тоді ці диваки
Зможуть жити в Навпаки.
А тепер цих недотеп
Замуруйте в темний склеп!»
Так, зіпершись на ломаку,

Гаркнув грізний Невмивака,
І дітей всіх чотирьох
Слуги кинули у льох.
У льоху в холодній тиші
Шаруділи сонні миші,
Од стіни та до стіни
Сновигали таргани
І, забившись в кутки,
Пряли пряжу павуки.
Пронизав усіх хлоп'ят
Страх нечуваний до п'ят,
Тож всі четверо щосили
У тюрмі заголосили,
І від тих солоних сліз
Льох увесь по швах поліз:
Спершу стіни тануть стали,
Потім двері з цукру впали.
І щаслива дітвора
З криком радісним «ура!»
Задала стрімкого дьору
Од царя страшного з двору.
А вояки в штанях синіх
Мчали назирці на свинях,
І кричали, й докоряли,
Й помідорами стріляли.
Ось-ось-ось були б спіймали,
Але свині раптом стали
Й повернули до лози
Смакувати гарбузи.
Як вояки не галділи,
Свині й слухать не хотіли —
Тільки рохкали й хрумтіли,
Гарбузи все їли, їли.
А наївшись, як одна,
Всі чкурнули до багна.
Тож вояки всі чимдуж
Мчали слідом до калюж
Та благали:
«Любі паці,
Вже пора вставать до праці!»
Свині добре все те чули,

Та й бровою не моргнули
І пролежали в багні
Дві секунди ще й два дні.
А тим часом наші діти
Мчали, мов несамовиті,
Через поле й сінокіс
Та й потрапили у ліс.
Тут, у лісі на поляні,
Квіти бавились рум'яні —
Грали в гилки, в коперка,
Танцювали гопака.
Як побачили малих,
Прудко кинулись до них,
Застрибали, заскакали,
У листочки заплескали:
«Йдіть до нас!
До нас у коло —
Потанцюєм, як ніколи!»
Квіти діток гратись кличуть,
А вони стоять, кигичуть:
«Там вояки в штанях синіх
Доганяють нас на свинях.
Хочуть ці лукаві круки
Повикручувать нам руки.
Ой! Ой! Ой! Де наші мами,
Що без них тут буде з нами?»
Квіти з жаху стали сині:
«Нас також потопчуть свині!..»
Тут до них підскочив дід —
Кущовик Червоний Глід:
«Не сумуйте, не кричіте,
Я поляну оточу,
І свиней топтати квіти
Відучу!»
Глід, Шипшина й Терен дикий
Вмить без галасу і крику
Всю поляну оточили,
Нашорошили голки
Й заганяли їх щосили
Свиням в ноги і боки.
І воякам шматували

Пишний одяг і тіла —
Впало ранених чимало,
Кров з них ріками текла.
Вже вояки як не брались,
Тільки геть пообдирались —
В колючках, усі в крові
Повтікали ледь живі.
Розізлився Невмивака,
Що зірвалася атака,
І звелів поставить, клятий,
Круг поляни вартових,
Щоб зухвальців упіймати —
Хай чи мертвих, чи живих!
Він сказав:
«Дітей схопіть
І в чорнилі утопіть!»
І вояки в штанях синіх
Сновигали скрізь на свинях,
Доглядали, щоб малечі
Не було шляхів до втечі.
Ну, а діти, бідні діти,
Стали худнути, марніти,
Стала їх бороти втома,
Закортіло всім додому.
І зітхала вся четвірка:
«Як нам тяжко!
Як нам гірко!»
Раптом трісь — і перед ними
Бородань малий з'явивсь.
Хитруватими очима
На четвірку він дививсь.
«Хто із вас додому хоче,—
Каже власник бороди,—
Хай лишень заплющить очі —
Віднесу його туди...»
Тільки всі отак зробили,
Всіх їх вітром підхопило,
Закрутило, завертіло,
Заревло і загуло
Й над степами,
Над ярами

Попід небом понесло!
Як розплющили всі очі,
Гульк — уже в своїм дворі!
Їх стрічають, обнімають
І бабусі, й матері.
І кричать мандрівники:
— Нас тепер ніяким дивом —
Навіть бубликом красивим! —
Не заманите віки
У країну Н а в п а к и!

*Ти знаєш, що ти — людина?
Ти знаєш про це чи ні?
Усмішка твоя — єдина,
Мука твоя — єдина,
Очі твої — одні.*

*У маленьких очах
відбивається світ —
Гамірливий,
гучний і великий...*

Василько-школяр.

Вростаю у небо високе...

На Тарасовій Горі
(Симоненко —
крайній ліворуч).

*Чую, земле, твоє дихання,
Розумію твій тихий сум...*

Студенти Київського університету імені Т.Г. Шевченка
на бульварі Тараса Шевченка.

Василь Симоненко із двоюрідним братом Олексієм Щербанем.

Біля намету
у військових таборах.

*І мрій дитинних
плеса голубі...*

Анатоль Перепадя і Василь Симоненко у військових таборах.

*Здрастуй, сонце, і здрастуй, вітре!
Здрастуй, свіжосте нив!
Я воскрес, щоб із вами жити
Під шаленством весняних злив.*

*Хай заляжеться тиша навколо
Й знову стану, як ви, німим,
Але в серці моїм ніколи
Не замовкне весняний грім.*

*Земле рідна! Мозок мій світліє,
І душа ніжнішою стає,
Як твої сподіванки і мрії
У життя вливаються моє.*

Стоять утрюх з відкритою душею...

Милий Славутич, свіжий вітер...

Як він ішов!..
(Василь Симоненко з
перекладачем Анатолем Перепадєю).

У дружньому колі добрих людей.

*Я — твій ровесник, пролісок надії,
Розтоптаний жорстокістю нікчем,
Я — син краси і голубої мрії,
Я — автор ненаписаних поем.*

Виростеш ти, сину, вирушиш в дорогу...

Мовить журналіст: пиши правду, тільки правду...

Інтерв'ю на буряковій площі.

Світ за минулий день...

Хто завітав до редакції, тому пощастило.

На Божу дорогу...

Мати біля вічної
синової оселі.

*На світі безліч таких, як я,
Але я, їй-богу, один.
(Хата-музей Василя Симоненка у рідних Біївцях).*

КАЗКА ПРО ДУРИЛА

Отож воно й почалося з того,
що одружився дурний Петро —
тільки до хати привів небогу,
зразу ж топитись пішов у Дніпро.
Стрибнув у воду — в воді не тоне,
почухав тім'я дурний, а тоді
почав серед річки —
хай Бог боронить! —
ходить на руках по воді.
Походить трохи та ляже полежить,
на хвилю закине ноги брудні —
і хоч би тобі що!
Схопив, правда, нежить
та рибалок до смерті злякав у човні.
Йому все байдуже —
ходить та чхає
та грайливо моргає до риб,
а небога із кручі рукою махає:
— Вернись, чоловіче,
бо з'їм твій хліб! —
Почув те Петро та бігом додому,
що запопав — то усе перегриз,
добре, що жінка спалила солому
та в глечиках поховала дрова і хмиз.
Наївся Петро:
— Ну, стели постелю,
горличко ніжна моя,
та сама лишень лізь під стелю,
а на долівці приляжу я.—
Отак і жили без нужди і горя,
сусіди шепталися як один:
— Від чого товстіє Петрова Федора? —
аж гульк — у Федори син.
І такий собі хлопець, що далі нікуди,
і такий тобі хлопець, що — ну.
На другий рік вже навчився бігати,
а на шостий — виматюкав старшину.
Прийшли тоді до Петра пузаті
та кажуть:

— Ти знаєш чи ні,
що виродок твій губатий
сказав, ніби ми дурні? —
Розізлився Петро:
— Отак тобі й на!
Та я ж його витурю з дому,
щоб не балакав малий сатана
того, що усім відомо... —
Узяв і прогнав.
А що дурному?
Тільки приказував, як проганяв:
— Іди, лобуряко, з дому —
ти з мене останню сорочку зняв!
Іди собі, зла личино!
Може, десь виб'єшся у пани,
то гляди не поскупися, сину,
матері справить картату хустину,
а мені — кисет і штани...
Ну, йди вже, клята рахубо,
бо дома з голоду вріжеш дуба... —
І пішло хлоп'я із убогої хати
кращої долі собі шукати.
Де воно не ходило, де воно не було!
Спало, де впало, їло, що мало,
та мов трава росло.
Та хлопця й вигнало — слава Богу:
не менш сажень в ріст,
кулаки — мов горщата,
мов обаполи ноги —
і де те здоров'я бралось в нього,
коли ж все життя безконечний піст?
А люди про хлопця так говорили:
— Чому б не рости, коли він — Дурило! —
Отож, як Дурило уже зміцнів
і огидло хлопцеві байдикувати,
раптом ні сіло ні впало він захотів
навідатися до рідної хати.
Спакував у кишеню речі,
доброго костура в руки взяв —
і, як говорять, ноги на плечі
та й пішов, куди знав.

Іде та й людей питає:
— А де тут дорога до Рідного краю? —
А люди говорять:
— Кругла Земля,
так що прямої дороги немає:
сонце сходить онно звідтіля,
а тамечки он сідає.
Спитай у нього. Воно
біга довкола Землі давно,
то, певно, тобі щось розумне порадить.—
Махнув рукою Дурило
та й пішов навпростець,
добре, що сонце у спину гріло,
а в груди віяв вітерець.
Іде та й іде. Аж у ногах занило,
присісти хотів, та ба —
з-за кущів до Дурила
вибігла враз галаслива юрба.
— Ти куди йдеш?
— Додому.
— А де ж домівка?
— У Ріднім краю.
— А край де?
— Їй-богу, не знаю,
я, люди, шукаю вітчизну свою.
— А навіщо шукати?
Лишайся, хлопче, у нас —
у нас не життя, а свято,
щасливим зробишся враз.—
І вмить та юрба оточила Дурила
І дружно до нього отак говорила:

РЕЧИТАТИВ СТАРШИН РАЮ

Порода наша мудра від природи,
ми знаєм все, бо осягнули все.
І глипає на нас зворушено і гордо
щасливий предок — щирий шимпанзе.
Йому гойдатись на гіллі рипучім
і на тропічних тішитись вітрах,
а ми підем і цілий світ научим,

як у чорнильних плавати морях.
У нас до того мудрі всі та вчені,
що лімітуємо чорнило і папір.
Вулкани діють дужі і скажені
в хребтах висотних паперових гір.
Ми знаєм все! Для нас усе відоме!
Що буде завтра? Запитайте нас.
Як живить вогнища руда суха солома,
так нас годує мудрість повсякчас.
Ми пронесем, ми підведем і підем,
ми дійдемо, ми сягнемо висот!
Ми стільки істин вам за мить націдим,
що подив назавжди заціпить рот.
Чого ж тиняєтесь по світу, ніби п'яні,
чого шукаєте, коли ми все знайшли,
коли ведуть дороги осіянні
під наше сонце з вашої імлі?
У нас давно ніхто й не чув про горе
та інші несенітниці й бридню.
Одна турбота чола наші оре —
а що, як в мудрі паперові гори
раптово влучить іскорка вогню?
Чи вистачить чорнила, щоб залить?
А більше нам нічого не болить...
Дурило, звичайно, розвішує вуха,
Дурило аж рота роззявив та слуха,
Дурило гукає:
— Зрікаюся Рідного краю!
Візьміть мене, друзі, до вашого раю! —
І друзі Дурила під руки беруть,
І друзі Дурила до себе ведуть.
А хлопцеві думка сидить в голові:
— Чого, люди добрі, в вас ноги в крові?
— Та це, — йому кажуть, —
така у нас звичка:
до щастя дорога веде через річку —
та річка із крові та трішки зі сліз,
але ти не бійся.
Не втопишся. Лізь.
Вона неглибока —
либонь до колін...
— А кров там чия? — не гамується він.

— Чия? А відомо чия — тих людей,
що підло не визнали наших ідей...
Ми їх, значить, трішечки, зовсім помалу
кого задавили, кого зарубали.

— А це хто висить? —
питається в них.

— Це дурень один із отих навісних,
що пруться на острів...

— На острів? За чим?

— Та, правду сказати, либонь, ні за чим:
там щастя закуте в печерах німих —
не те, що для нас,
а оте, що для всіх...

— То нащо ж повісили?

— Так, для годиться:
якби не повісили, міг би втопиться...

І далі Дурило по Раю іде,
круг себе очима дурними пряде.

— А це що за ідол? —
питається знов.

— Це той, хто закон наймудріший знайшов:
навчив нас хапати,
навчив убивати,
навчив людям в вічі оману пускати,
навчив нас, як жити годиться на світі, —
читай заповіта його на граніті.

ЗАПОВІТ ЗАСНОВНИКА РАЮ

Що кому на роду написано,
то й конем не обскачеш того.
Одному доля дарує лисину,
другому шляпу з широкими крисами,
а третього причастовує батогом.
А четвертому, п'ятому,
шостому і дев'ятому
цілісінський довгий вік
стільки добра обіцятимо,
що врешті з четвертого, п'ятого,
шостого і дев'ятого
поробить стандартних калік.

А найкраще тому, кому доля багата
не захоче нічого дати —
ані честі, ні глузду, ні сорому —
нічогісінько.

Ось цьому

ми з нікчемства свого п'єдестала створимо,
та освятим в кадильнім диму,
та сипнемо під ноги квітів,
та у лаври чоло вберем,
та, щоб весело жив на світі,
приведем панну Музу в гарем.
А самі заживем без гризоти,
бо відомо й дитині малій,
що у Музи цієї цноти
вже не більше, ніж у повій.
Стільки бідною торгували,
стільки вже продавалась сама,
що назвать її лярвою мало,
а сильнішого слова нема.

Ну, а нам що до того?

Ми люди тихі.

Нам би повне корито бурди,
теплу ковдру, затишну стріху
та цукерку вряди-годи.

Бо таке на роду написано:
від Адама до наших днів
будуть людям світити лисини
величаво мудрих вождів.

Думав, думав Дурило,
аж йому голова заболіла,
та ніяк собі не збагне:

куди і до чого той ідол гне?

Якщо йому правда — ріднесенька мати,
то нащо ж йому п'яти лизати?

А якщо йому любя лизня,
то тоді його ненька — брехня?

Так замислився,

що аж присів,

сім днів не пив і не їв,

а на восьмий устав і каже:

— Якесь дуже дивне те щастя ваше!

Не хочу такого, щоб я вмер!
Сходжу ще на острів до тих печер...—
Та й ну Дурило
від друзів нових тікати,
а ті йому в спину кілки метати.
Добре, що наш Дурило водою не брів —
він, як і батько,
ходить по воді умів —
отож він першим став у печері
і давай своїм костуром бити у двері.
За третім ударом упали двері,
і враз ніби сонце сяйнуло в печері.
І вийшло звідти дівча,
і всміхнулося мило:
— Спасибі за поміч тобі, Дурило!
Я долю тепер не мину і твою —
жду тебе, парубче, у батьківській хаті,
у твоєму Ріднім краю...—
Сказало і щезло.
Озирнувся Дурило —
дивиться:
гори вогнем охопило
і кривава ріка змеженіла,
а там, за рікою,
на тихій Зеленій горі
біліє батькова хата,
а під нею засмучена мати
пасе сонячних зайчиків у дворі...

4.IX.1963

БАЙКИ, САТИРИЧНІ ТА ГУМОРИСТИЧНІ ВІРШІ ЕПІГРАМИ І ПАРОДІЇ

МУДРА ПАЛЯНИЦЯ

Пухка, рум'яна Паляниця
Колись у кошику на ферму забрела
(Ясніш сказать — Петрова молодиця
Її поснідати взяла).
От поки поралися люди,
Хлібина, щоб розширить кругозір,
Грайливо випнула пшеничні груди
Та й стала оглядати двір.
І раптом — жах який!
Якраз перед собою
Побачила велику купу... гною.
— Тьху! — скрикнула. —
А що це за проява?
Чому отут розлігся у дворі?!
Либонь, тебе не для забави
Вивозять від зорі і до зорі.
Обридло всім тебе тут обминати,
Морочитись з тобою день при дні...
Ох, як ще гною в нас багато —
Аж соромно мені!..—
Тут Кошик обізвавсь:
— Чого ти усіх ганиш?
Від того розумнішою не станеш!
Забудь свої чванливі болі,
Вгамуй свої дурні жалі —
Бо як гнойку не буде в полі,
То й паляниць не буде на столі.

Не Паляниця в байці хай шукає зміст,
А ті, хто паляниці їсть.

ХМІЛЬ НА ДУБІ

Довився якось Хміль аж до верхів'я Дуба
І, зиркнувши на світ з такої висоти,
Надувся вельми, закопирив губу
Та й став ректи:

— Хвала мені!

Тепер я вже при чині —

Не те, що вивсь раніше по тичині.

Тепер я на такій височині,

Що неможливо вже не заздрити мені.

— Мовчав би ти, базікало ледаче,

Ціна твоєму росту — гріш.

Куди б не вибравсь ти, одначе

Нікчемою zostавсь, як був раніш.

Який би виріс ти, охота подивитись,

Коли б не мав по чому витись?

Це, певне, Дуб сказав. А жаль,

Я б ці слова поставив за мораль.

ДВА ОСЛИ

На ринок до сусіднього села

Повіз господар продавать осла.

І так втомився, що на півдорозі

Прип'яв осла та й захропів на возі.

Прокинувся під вечір, глянув і заквиснув:

Осла давно якийсь бродяга свиснув.

Та дурень став себе втішати:

— Як добре все-таки, що ліг на віз я спати!

Якби заснув на ішаку своїм,

Мене б украли також разом з ним.

ЛЕВ ІМ'Я ЗМІНИВ...

Жорстокий Лев на ліс наводив жах,

Всі мешканці його трусилися в кущах,

Коли в своїм свавіллі дикім

Виходив він на промисел із риком.
А безліч звірів, кинувши кубло,
Шукать притулку в інший ліс пішло.
І Лев задумався: «Як далі мені бути?
Це ж скоро нікого вже буде й проковтнуть!..»
І ось його наближені шакали
На цілий ліс гуртом загвалтували:
«Гей, звірі! Слухайте, радійте і співайте,
До Лева всі в обійми повертайте,
Хай кожен сумніви від себе проганя,
Бо Лев — уже не Лев!
Бо Лев — уже Ягня!
Ягня це кожному горлянку перерве,
Хто Левом ще хоч раз його назве!»
Та звірі всі тікали в дику хащу,
Бо Лев ім'я змінив, та не змінив він пащу.

1955

ВОВК-МИРОТВОРЕЦЬ

Голодний Вовк, що лиш розбій творив,
Якось вночі Вівчарці говорив:
«Нема за мною й крапельки вини.
Я зовсім вже не той, що був допіру,
Я з вівцями давно бажаю миру,
Аби лишень погодились вони.
Отож прошу — пусти мене в кошару,
Бо з ними я сьогодні віч-на-віч
Бажаю повести правдиву річ...»

Вівчарка, хитрість бачачи наскрізь,
Сказала Вовку: «Ти в кошару лизь,
Але, як хочеш говорити любо,
Залиш надворі пазурі і зуби».

«Говориш ти зовсім не до ладу!
А як же без зубів я правду доведу?» —
Промовив кисло Вовк
Й пішов кричать по світу,
Що Вівці з ним не хочуть в мирі жити.

1955

ВОВКАМ НА ЗЛО

— Чому в тебе куций хвіст?
В Зайця запитали.
— Бо не хочу, щоб вовки
Його одірвали.

ОДНОМУ САТИРИКОВІ

Господь на смерть його прирік,
Велів камінням привернути
За те, що прагнув чоловік
В калюжі глибоко пірнути.

ГАВРИЛОВА АГІТАЦІЯ

Гаврило нап'ється сивухи щодня
І б'є себе потім у груди:
— Ну, чим я сьогодні, скажіть, не свиня?
Дивіться і кайтеся, люди!
Не пийте горілки — це зілля дурне!
Ви ж бачите, як я бідую:
Собака зустріне — і та обмине,
І гавкнуть на мене гидує...—
Хто тільки почує Гаврила слівце,
То й в рот не бере самогону.
Недавно, говорять, Гаврило за це
Одержав подяку з району.

СЕБЕ Ж НЕ ВИДНО

Олень із Барана хотів покепкувати:
— Який же ти, — сказав йому, — рогатий!

ДВА ДУРНІ

Зустрілися два дурні незнайомі.
Після розмови думав кожен з них:
«У того теє... видно, не всі дома,
Бо розкусити він мене не зміг».

ДИВНИЙ ХАН

Прийшов великий Хан і так сказав Муллі:
— Я неба син і господар землі,
Тебе озолочу, віддам аж півкраїни,
Лиш вимоли мені в Аллаха сина.—
Мулла засяяв і, зігнувши спину,
У хана запитав ім'я його дружини.
Та Хан розгнівався: — Якби була,
Чи я б прийшов до тебе, о Мулла?!

СТОРОЖ

Біля воріт стоїть він на сторожі,
Без пропуску не ввійдеш — не благай,
А зовсім поруч — дірка в огорожі,
Сюди хоч і тритонкою в'їжджай.

І марне він дере біля проходу рота,
Бо злодії вже втямили давно,
Що стереже він заводські ворота,
А не майно.

ДАРИ БОГДАНА

В Стамбул посол приїхав від Богдана,
Привіз уклін та грамоту султану.
І на прийомі серед паш та візирів
Спитав султан: — Чому ж нема дарів? —
Посол всміхнувся і сказав ехидно:

— Дари тут є, хоч їх тобі й не видно.
Наш гетьман щедрий (свідок Бог на небі)
Тобі, о повелитель ясноликий,
Дарує ту образу превелику,
Що був колись невільник у тебе.

ПРИЧИНА УСПІХУ

Сорока з радості була готова вмерти
— Всі валом валять на мої концерти!.. —
А звідки ж знать їй, що завклуб-ключник
Та відчиняє клуб аж двічі в рік.

* * *

«На мене Пес отой досаду наганя,—
Осел у стайні мовив до Коня,—
Нащо нам сторожі? Дали б мені свободу,
То я б нізащо не поліз у шкоду!»
А Кінь йому сказав: «Пора б тобі збагнуть,
Що то тебе від Вовка бережуть!»

8.IX.1960

ЧАРОЧКА

Ти сьогодні знов приліз
І зарплату не приніс —
Нализався у компанії.
Не подумав тільки ти,
Як нам місяць протягти
Без зарплати довгожданої.

Чарочка, чарочка,
Дітям на кашу нема.
Чарочка, чарочка —
Біла чума.

Біс тебе тоді не взяв,
Як ти квіти дарував,
І не пахло в хаті сваркою,
А жили, як люди, ми,
Утішалися дітьми.
Доки ти не знався з чаркою.

Чарочка, чарочка,
Дітям на кашу нема.
Чарочка, чарочка —
Біла чума.

КАНДИДАТ У НАУКУ

«І як воно отак,— писав Іван Петрові,—
Були колись малі — тепер уже здорові?»
Іван, звичайно, має рацію,
А не додумався про це
Черкнути дисертацію.

16—17.X.1962

ВКАЗІВКА МУЗИ

Оце й усе. Кінчай на цьому.
Василю, думку не терєб:
Ця лірика — ні анікому,
Хіба що дідові старому,
Та й то для деяких потреб!

12.I.1962

ВИНЯТОК З ДІАЛЕКТИКИ

«Усе міняється»,— докучливо і сонно
Бурмоче він, уп'явши в графин.
І люди думають, що мудрому закону
Не піддається лектор лиш один.

27.VI.1958

МУДРИЙ ВИХОВАТЕЛЬ

Татусь навчав свого синочка так:
— Будь скромним, пий горілку — не коньяк.

7.XI.1960

ЕПІТАФІЯ НА МОЇЙ МОГИЛІ?

Єдиний був, хто пив горілку
І не проліз крізь чарку в Спілку.

26.XII.1961

БІОГРАФІЯ ОДНОГО ПОЕТА

Він в мареннях не раз вершини слави
Сягав і досягнуть ніяк не міг —
Замість вінків лаврових для забави
Йому череп'я кидали до ніг.

Він світ не раз збирався здивувати,
Але пригода трапилась така,
Що не зумів пегаса осідлати
І пересів тоді на ішака.

Тепер стоїть похмурий край дороги,
В душі погас честолюбивий жар —
Він слави не бажає вже, їй-богу,
Йому потрібен тільки гонорар.

СКАРГА

Казна за що усі люди,
Де б я тільки не ступив,
Дорікають мені всюди...
Я ж нічого не робив!

Обіймав собі посаду,
Був завклубом років два,
Їздив навіть у бригаду
В тому році на жнива.

Говорив культурні речі,
Клуб щоденно відчиняв
І терпляче кожен вечір
Наодинці там куняв.

А тепер я від скорботи
Зовсім спокій загубив...
За що вигнали з роботи?
Я ж нічого не робив!

1959

ЛИСТ ДО ВСЕСВІТНЬОГО ОБИВАТЕЛЯ

Не люблю я вас, дурнів приручених,
Ваш елеїний холопський тон.
Часто в грудях моїх намучених
Вибухає сто мегатонн.

Чи ви чуєте, чи не чуєте?
Будьте прокляті ви усі,
Ті, що нині в перинах ночуєте
Й не купались ніколи в росі!

Вас тривога не будить ранками,
В мозок ваш не впивається піт,
Ядовитими диво-фіранками
Ви закрили од себе світ.

Ви премудрі, багато знаєте,
Ви умієте геть усе,
Анекдотами позіхаєте,
Коли вибухом землю трясе.

З почуттями, немовби гирями,
У турботах своїх дурних
Трясетесь над своїми шкірами,
Ніби хтось зазіхає на них.

Не трясіться, умріть з обидою,
Начадивши, як мокрий гніт,
Що дивився на вас з огидою
Мозолястий і чесний світ.

Та чи вас ужалити докорами,
Скам'янілі, цинічні дуби?
Ми врятуємо Всесвіт од сорому,
Од брехні, боягузтва й ганьби.

Жаль залізаних вас і приручених,
З мозком куплених за капрон...
Тому в грудях моїх намучених
Вибухає сто мегатонн!

5—16.I.1962

ДОГМАТИКИ

Втюпили в землю порожні очі,
На тім'ях — сивіє рілля.
Мозок не родить.
Піт неохоче
Випаровується з-під бриля.

Позичте їм зерна засіять ниви,
Полийте рілля їх дощем думок,—
Може,—
Чому б не повірить в диво? —
Вродить якийсь колосок.

ТОЛОКА

Поезія безплідна, як толока.
Усе завмерло, мов пройшла чума,—
Немає Брюсова, немає Блока,
Єсеніна і Бальмонта нема!

Біля керма — запроданці, кастрати
Дрижать від жаху в немочі сліпій...
Коли б оту толоку розорати,
Шевченко міг би вирости на ній!

28.X.1955

СУЧАСНА ЛІРИКА

(Чи не пародія, бува)

По лузі травами зеленими
З газетою зім'ятою в руках,
Натхнений рішеннями пленуму,
Я лину на побачення, мов птах.

Для нас обох на даному моменті
Нові можливості указує ЦК,
Щоб цілуватися, як в цьому документі
Велика партія нас заклика.

1955

М. СОМУ

Думки, думки, мов рання сивина.

М. СОМ

У спогадах дитинство вирина,
Коли над віршем, п'яний, соловієш —
Якщо думки — це рання сивина,
То, видно, ти повік не посивієш!

31.IV.1956. Чорногородка

МИКОЛІ СОМУ

Ти схожий на батька дуже —
В житті воно так і треба,
Та в віршах, шановний друже,
Будь схожим завжди на себе.

14.VIII.1958

* * *

Усе на світі бути може,
І в Сома буде немовля,
Очима буде на Миколу схоже,
А іншим всім — на Симоненка Василя.

ІВАНОВІ ДРАЧУ

Іржавіє в сонці ніж,
Протуберанець росте, мов дичка.
Сонце — кавун: ти його ріж,
А з нього тече водичка.

ЩОБ ЗНАЛИ ЯК...

Хто метнув «ножа у сонце»
Жестом диким і крутим?
Де дружинники? Ей, хлопці!
Краснодонці! Волгодонці!
Не допустим! Захистим!

М. МАСЛО

Тліє в попелі гніву жар.
Ходять мислі під сонцем босі:

Де дружинники? Де перукар?
Чом Драча не остригли досі?

Бачте: он він іде з ножем...
Не знесу я такої образи!
Не допустимо! Острижем!
Не послухає — скрутимо в'язи!

В мене зовсім чітка позиція,
Закликаю завзято всіх:
Відпроваджуйте тих у міліцію,
Хто віршів не читає моїх!

22.1.1962

* * *

Тихіше, оратори балаганні!
Одчайдушно і люто кричу:
Сьогодні я зізнаюся в коханні
Кострубатову Вані Драчу!

Ваню! Моє довір'я
Занадто сліпим стає,
Я хочу собою змірять безмір'я,
Безмір'ю серце віддять своє.

У мене натура, мабуть, жіноча:
Такий я ніжний, немовби чорт,
Я часом тебе цілувати хочу
Й плювати словами в букети морд.

Яка ти в біса мені опора?
Які в тебе, Йване, чини?
Ходить досада моя прозора,
Стукає в душу твою:
— Одчини!

Іване! Візьми й закохайся в мене!
Хіба тобі важко?
Візьми й полюби!

Хай сяде щирість,
Проста й шалена,
На наші хохлацькі лоби!

2.II.1962

ЛУЧУК

Я слави для себе хочу по чину
(Читав я брошуру про
«Гек і Чук»!) —
В Росії, кажуть, була лучина,
А на Україні —
Лучук.

О. ЛУПІЙ

Не треба отак — аби стук та грюк!
До слави — сила клієнтів.
Наприклад,
Мені заявив Тендюк:
— На Землі — аж п'ять континентів!

А в мене пальців —
Їй-богу, п'ять.
А серце моє — то мікроб у моментах.
Гляди ще збагнуть,
Що не вмію писать,
На всіх п'яти континентах!

ГУЦАЛО

Я їхав. Я йшов. Потім рачки ліз.
Мене це пекло і мучило.
А потім до дядька скочив на віз:
— Вези! Бо прославлю! Гуцало.

В. ДІДЕНКОВІ

Автору збірки «Зацвітай, калино»

Калина зацвіла — стоїть казково біла,
І соловей пісні свої плете...
Про що ж тоді писатимеш, Василю,
Коли калина одцвіте?

18.VII.1958

ПАВЛИЧКО

Я вийшов з комбайном на лан,
Посіяв буряк і гичку —
Стояв там Франко і Галан,
А я поміж них... Павличко.

ДЗЮБА

Не варто сикать, мов колібрі,
У молодих почесна роль:
Тут смисл не тільки у верлібрі,
Для них Поезія — пароль!

19.XI.1961

МАСЕНКО

Мені подобається тон,
Та не подобається фон,
Тому одне моє стремління:
Взаємошана й розуміння.

19.XI.1961

ПРОЗА,
ЛІТЕРАТУРНА
КРИТИКА

ВИНО З ТРОЯНД

На неї задивлялися навіть дідугани, і вже рідко який хлопець не міряв очима з голови до п'ят. В одних у зорі світилося захоплення, в других — неприхована хіть, а треті милувалися нею, як шедевром краси. Коли вона кидала чорні коси на пружні груди і пливла селом з сапкою на плечі, хлопці божеволіли. Приходили боязко до її воріт і натхненно говорили про кохання, а вона тільки слухала і мовчала. Ніхто не насмілювався торкнутися її, мов боявся осквернити дотиком красу. Вона ніким не гордувала і ніколи не ганила, а тільки прохала прощаючись:

— Не ходи до мене більше. Добре?

І в тернових очах було стільки благання, що ніхто не зважувався їй заперечувати. Минало в хлопців оп'яніння від краси, закохувалися вони в звичайних кирпатих і гостроносих дівчат, а Ольга ставала для них приємною згадкою.

Андрій ніколи не зважувався підійти до неї. Та й куди йому, кульгавому горбаневі, було сікатися, коли й не такі, як він, од неї гарбузи качали. Вона часто ловила його погляд на собі і завжди у відповідь світилася привітністю, але він вбачав у тому образливу жалісливість.

Хлопці ставали трактористами і шоферами, йшли в льотчики і моряки, а він і мріяти про це не міг. Він копирсався в колгоспному саду, а вдома розводив квіти.

До квітів принадився, відколи померла мати. В його садибі не росла ніяка городина, лише виноград, яблуні, вишні і квіти, квіти. І могила матері з ранньої провесни аж до бабиного літа квітувала, мов клумба.

Він дарував розкішні букети нареченим, і всі були йому вдячні, і всі шанували його, а йому ж хотілося випити хоч краплю кохання.

— Чи й мені ти подаруєш букет на весілля? — запитала якось Ольга, коли в саду трусили яблука.

Він мало не отерп від несподіванки, але мовив:

— Ти вибереш сама, які захочеш.— Потім він посміливішав і сказав: — У мене їх дуже багато. І ще, коли захочеш, до твого весілля я зроблю вино з пелюсток троянди.

— Вино з троянди? — здивувалася дівчина.— Таке й вигадаєш.

— Не віриш? — захвилювався він.— Те вино — як ніжність. Коли прийдеш по квіти, покуштуєш.

І він зашкутильгав до куреня, куди його кликав сторож.

Андрій чомусь вірив, що Ольга приїде по квіти. Він виглядав її кожен вечір. Його збентеженість помітили навіть сусідські хлопчачки, які щовечора щебетали на подвір'ї. Це були вірні Андрієві друзі і надійні охоронці його квітів та саду. Того, хто насмілювався зірвати без дозволу бодай гроно винограду чи квітку, піддавали безпощадному остракізмові. Його цькували так настійливо і жорстоко, як це можуть робити лише діти.

Ці голомози квітникарі вечорами, як мухи, обсідали Андрія. Він розповідав їм, що бачать у снах квіти, як вони перешіптуються з сивими зорями, вигадував казки про дивовижні краї, де квіти не тільки пахнуть, але й розмовляють, і ходять, і граються в піжмурки, а в'януть лише тоді, коли в тій країні з'являється хоч одна нещаслива людина.

— Квіти люблять щасливих. У нас від нещастя вони не в'януть, а плачуть. Ви бачили, скільки вранці на них роси? Ото їхні сльози. Хто росяного ранку знайде незаплакану квітку, той буде дуже щасливий.

— А ви знаходили незаплакану квітку?

— Ні, я не знаходив та, мабуть, і не знайду...

Висіло над ними добре і щире небо, і малюкам здавалося, що всіяне воно не зорями, а квітами і що посадив ті дивовижні квіти дядько Андрій.

Ольга прийшла в неділю зранку. Вона була така прекрасна, що відразу якось похнюпились квіти, а господар відчув себе нікчемою і не знав, де подітися.

— Це правда, що суха квітка, знайдена росяного ранку, віщує щастя? — запитала вона в Андрія.

Язик у хлопця прикипів до піднебіння, очі застигли від подиву.

— Хто... Від кого ти чула про це?

— Я приходила до тебе вчора ввечері і слухала, що ти казав дітям. Так то правда чи ні?

— Ні. То я сам вигадав.— Андрій заховав очі в куцх півоній.

Ольга зітхнула.

— Жаль, що я не вмію так гарно видумувати.

«Для чого тобі це? — дивувався хлопець.— З тебе досить тієї вроди, якою наділила мати. А в мене... Що я робитиму, коли зрадять мене ще й ті химерні вигадки?»

Перегодом вони сиділи в заплетеній хмелем і диким виноградом альтанці і смакували вино з троянд.

— Ти дуже гарний хлопець, Андрію,— мовила Ольга.

— Ти хотіла сказати, що я непогана людина? — перепитав.

— Я хотіла сказати те, що сказала,— засміялася Ольга і без усякого зв'язку стала побиватися: — Мені багато кажуть, що я гарна і тому мене люблять. Гадають, мені приємно від того. А хіба я винна, що я гарна? Хіба моя врода — це я?

Вона грайливо перекинула коси зі спини на груди.

— Я хочу, щоб хтось полюбив мене, а не мою красу, чорні брови та рожеві щічки.— Вона помітила, що Андрій хоче вклинцювати своє слово, і заговорила ще швидше: — Що та краса? Вітри видублять шкіру, дощі змиють рум'янець! Натягаєшся ящиків на токах, попогнеш спину на буряках — де та й врода дінеться...

Вона замовкла, і Андрій не знав, що сказати.

— Ну, скажи, Андрію, коли висушить мене праця та негода, чи буду любою для того, що спокусився красою?

— Не знаю, Ольго,— щиро зітхнув хлопець.— Не знаю, хто б тебе зміг не любити отаку!

— Я не весь вік такою буду, Андрію,— мовила сумно.— Так мені можна нарвати квітів?

Андрій кивнув головою, і дівчина побрела в барвісте живе озеро. Вона ходила між квітами, а за нею ходили його закохані очі. Ольга прискіпливо обдивилася чи не кожну пелюстку і вернулася до альтанки з порожніми руками.

— Мені жаль рвати їх,— соромливо зізналася.— Вони такі гарні. Краще я зайду іншим разом. Добре?

Він іде з нею до хвіртки і мовчить. Дівчина виходить на вулицю і, дивлячись у синій неспокій його очей, тихо каже:

— А до весілля ти неодмінно приготуй вино з троянд...

КУКУРІКАЛИ ПІВНІ НА РУШНИКАХ...

В Ониськи дерев'яніли ноги, коли десь поруч дзвенів його голос. Вона завжди йшла повз нього ледве жива і не сміла повести навіть бровою в його бік.

А Віктор кричав:

— Онисько! Коли ти скажеш, що я для тебе найкращий?

— Як надоїш од цапа повну дійницю молока,— шмагонула дівчина.

— Я не буду бігати за тобою,— кепкував парубок.— Я просто прийду сватаця.

— Приходь, гарбузи вродили добрі,— мов крізь цідилку, пропускала слова, тамуючи за білизною зубів і образу, і біль, і надію.

Іноді дояркам уривався терпець, і вони починали заступатися за Ониську.

— Ти її мізинця не годе! — казали йому.

— Ов-ва! Аби тільки сказав «ціп-ціп», то прибійить, мов квочка,— не вгавав обліковець.

— Гляди, щоб не довелось самому на яйцях сидіти,— рубала Ониська під загальний регіт.

Тільки татові могла Ониська довірити, чого коштувала їй та розв'язність. Тато був зовсім юний. Він

пішов на війну тридцятилітнім і таким залишився навіки. Онисьька часто хотіла побачити його сивим і вусатим. Не виходило. Мати поздоровкалася зі старістю, а тато залишився молодим. Час уже втратив над ним владу.

— Ой, як мені важко, тату,— казала Онисьька, опускаючи до пояса чорну тугу своїх кіс.— Як я його люблю і як... ненавиджу! — тупала маленькою ніжкою.— Що мені робити, тату?

Але батько мовчав, і тоді дуги дівочих брів сповзалися до кирпатого носа, а вії швидко-швидко кліпали, заганяючи назад неслухняні сльози.

Осінні світанки тривожні, як марення. Онисьька заспанними очима обмацувала їх сиву бездонність і пірнала в їхню тривогу. По дорозі до ферми вона дивлялася свої дівочі сни.

Одного разу її розбудив Віктор.

— Чого йдеш, мов лунатик? — засміявся він біля самого вуха, і Онисьька знов відчула, як терпнуть ноги. Але голова і язик у неї ніколи не терпли.

— Скажи краще, а чого ти так рано з пелюшок виліз?

Він змовчав, а потім якось несміливо взяв за руку. Онисььці зовсім не хотілося випрочувати її.

— Ніколи не думав, що в тебе такі тендітні руки...

— Мужик не повірить, поки не помацає,— сховала досаду в посмішці.

— Підеш за мене? — раптом ні сіло ні впало запитав Віктор.— Підеш?

— Може, й піду за тебе... обліковцем працювати.— Вона таки випрочила руку і йшла немов по гострих лезах.

— То я прийду сватаця,— сказав, ніби не чув її слів, і так само раптово, як з'явився, розтанув у сивій прозорості.

Цілий тиждень за Онисьькою, куди б не йшла, повзли перешіптування та хихоньки. Під неприховано цікавими поглядами її плечі сутулилися, а думки гнітила образа: «На все село розцвірінькав». Мука туги стискувала груди.

Віктор прийшов у суботу. В кепці набакир, у начи-

щених до блиску хромовиках, вродливий і прилизаний, мов плакат. Він розсівся на лаві, закинув ногу на ногу, ніби виставляючи напоказ нові чоботи. І відразу ж завів якусь порожню розмову з матір'ю. Говорив довго і одверто хизувався, а потім, наче між іншим, мовив:

— Я оце, тітко, прийшов сватати вашу Ониську...

Мати здивовано звела голову і сказала ображено:

— Хіба, Вікторе, тепер про це з батьками торгуються? В Ониськи своя голова на в'язах.— І, ніби підкреслюючи свою непричетність до того, що діється в хаті, повільно видибала на подвір'я.

Вони довго сиділи вдвох у хаті і мовчали. Курікали півні на рушниках, і од їхнього мовчазного співу дзвеніло у вухах.

— То що ж ти скажеш мені, Онисько? — здалеку хлюпнув тривогою Вікторів голос.

— А ти в мене нічого не питаєш.

— Ти ж знаєш, чого я тут.— Він дивився так благально і винувато, що в неї все тіло сповнилося лінивою жагою.

— Ти ще не втоптав стежки і до моїх воріт, а вже стукаєш у серце,— струснула з себе млявість.

— Але ж ти кохаєш мене...

— Звідки ти знаєш? — насмішкувато підвела очі.

— Про це говорить усе село...

— Але одна людина цього не говорить.— Ониська відкинула на покуть вишивання і не знала, що робити зі своїми руками. Гнівом спалахнули карі зіниці.

Віктор немов уперше побачив її.

— І ти осоромиш мене на все село? — зразу ж збagnув безглузду жалюгідність свого запитання.

— Який ти, Вікторе...— не слова, а сльози текли з її вуст.— Іди звідси геть і можеш набрати на грядці скільки завгодно гарбузів. Хоч підводою приїжджай.— Ониська глумилася над своєю мукою.— Одного тобі мало, бери цілий віз і годуй ними свою пиху...

Він пішов згорбившись, ніби й справді ніс на своїх плечах підводу гарбузів.

Ониська ридала над вишиванням.

ЧОРНА ПІДКОВА

Хмари повзли так низько, що перехожі несподівано виринали з них і так само несподівано тонули. Дівчина задерла голову, ніби хотіла протаранити очима їх клубчасту похмурість. Довгими віями вона торкалася країв хмар, а її очі були єдиними синіми цятками серед передгрозової сірості.

— Я не люблю тебе,— сказала дівчина, дивлячись у небо.— Ти брехав мені...

— Я не брехав тобі...

— Ти не любив мене.

Він дивився в землю і не бачив, що коїться над ними.

— Я люблю тебе.— Хлопець нервово човгав черевиком по зеленому горбику і вже вибив на ньому чорну підкову.— Я люблю тебе...

— Ти просто боїшся втратити мене і залишитись самотнім.

— Дурниці! — раптом загарячився він.— Коли я став байдужим тобі, то...

Вона метнула на нього дві сині блискавки.

— Чому ти весь час дивишся в землю?

Він важко, мов гирі, підняв свої очі і спідлоба глипнув на неї, але за мить його очі знову впали в траву.

— Це не має значення, куди я дивлюся.

— Ти ніколи не дивився мені в очі. Ти завжди був жадібним і нетерплячим,— розстрілювала вона його сумніви.— Ти не хотів бути щасливим зі мною, ти просто хотів ощасливити мене.

Вона раптом заплакала і ледве втрималася, щоб не припасти йому до грудей.

— Я теж хочу бодай одну людину зробити щасливою,— сердито ввігнала підбор у глевку землю і прожогом кинулася геть.

— Почекай! — він рушив за нею.

Тягуче закашлявся грім, і об листя запорошчали великі, мов боруб'яхи, краплі. З хмар виринули двоє. Вони трималися за руки і бігли прямо під клен. Зупи-

нилися захекані і мокрі, щасливі, що знайшли таку густу крону.

— Дивися, підкова! — вигукнув хлопець.

Вони присіли біля чорної дуги, впаяної в зелене божевілля. І якось несподівано зустрілися їхні очі, потім руки і губи.

— Підкову знаходять на щастя, — прошелестіли її вуста.

Ті, що знаходять підкову, ніколи не думають про того, хто загубив її.

ВІН ЗАВАЖАВ ЇЇ СПАТИ

Інколи його за груди хапав довгий і тягучий кашель. Від куріння.

— Гнате, мені обридло твоє бухкання! — кричала вона тоді зі спальні.— Ти заважаєш спати.

Він винувато дивився на коричневі портъери і казав:

— Добре, Лі, я не кашлятиму.

— Взагалі ти міг би йти на кухню і кашляти там хоч до ранку! — солодко тягнула слова та, котру він називав Лі.

Світло разом з ним переходило до тісної кухні. Перед світом воно втомлювалося і гасло. Мабуть, втомлювався і він. Короткий нервовий сон сповнювався химерними видовиськами. Колись він глузував над позитивними героями убогих романів. Позитивним завжди снилися верстат або трактор. А йому тоді снилися всі дівчата, крім Лі. А як не хотілося розлучатися з нею навіть уві сні!

Тепер йому снилися формули, снилися паралельні жирні лінії і вуса головного конструктора. Правда, в Якіма Івановича зроду над губами не було щетини, але Гнат у сні чомусь твердо знав, що то все ж його вуса. Одного разу він сказав про це Якимові Івановичу.

— Добре, намотаю це на вус, — відбувся той жартом.— А взагалі такі сні спроста не сняться. Ти, мабуть, виснажився.

Яким Іванович любив Гната, але не виявляв своїх почуттів, щоб не було зайвих розмов. Як-не-як, а Гнат був його зятем. Того разу несподівано для самого себе він запитав:

— Ви часто сваритеся з Лідою?

— Ні, ми ніколи не сваримося...

— І вона ніколи не сичить на тебе?

— Буває. Але тільки тоді, коли я заважаю їй спати...

— Я так і знав, що ти заважаєш їй спати,— кинув Яким Іванович, і його добрі карі очі раптом стали сивіти. Так було завжди, коли він сердився.

— Боже мій, що ти зробив з кухнею! — щоранку жахалася Ліда, оглядаючи купи недопалків.— Ти сам скоро перетворишся в пунктирну лінію...

А Гнат любив свої прокурені ночі. Він любив свої сигарети, свій кашель і свої креслярські знаряддя. Звісно, без кашлю він міг би обійтися, але без таких ночей — ніяк! Він любив свою втому і свої химерні сні. І ще любив сонне бурмотіння дружини.

— Як ти насмалився цих смердючих сигарет...

Ліда не розуміла ні його сигарет, ні його кашлю, ні його снів. І не любила його втому і його ночі.

Коли Гнат зв'язав докупи всі свої думки, коли його безсоння втілилося в химернім павутинні креслень, він прибіг у спальню і схопив Ліду за плечі:

— Лі, як усе здорово вийшло...

— Ну, чого ти? — крізь сонну ліню запитала вона.

— Лі, я знайшов те, що шукав!

— Але ж, милий, хіба через це треба будити все місто?

Він до ранку сидів на кухні і заїдав тютюновим димом її байдужість. Ранком він складав речі в чемодан і говорив їй образливі слова. Вона плакала і відповідала йому тим же.

А потім він стояв у кабінеті тестя, чи то пак головного конструктора, і виливав йому свою образу.

— Я пішов од неї, щоб не заважати їй спати. Я поїду на Північ і ніколи звідти не вернуся...

У Якіма Івановича очі були сиві, а голос байдужий.

— Іди й сідай за роботу. Нічого нюні розпуска-
ти,— сказав Яким Іванович. І замовк.

Увечері він сам прийшов до Гнатового столу:

— Ліда приходила до мене...

Гнат відкинув з чола чорну чуприну і немов з ями
глянув на тестя.

— Що вона говорила?

— Тільки те, що завжди кажуть жінки в таких ви-
падках.— Він обмацував очима незграбну постать зя-
тя і думав, мабуть, про щось дуже далеке.— Я сказав
їй: коли люблять — не носять своїх сліз до посеред-
ників.

Гнат одягався і ніяк не міг всунути лівий черевик
у калошу. Потім вони спускалися з третього поверху
і курили сигарети.

На вулиці реготав осінній вечір. Вони йшли крізь
його регіт.

Несподівано Яким Іванович вхопив Гната за плечі
і повернув лицем до себе:

— Я сказав їй, що ти, може, повернешся до неї,
коли вона проснеться. Тоді ти не заважатимеш їй
спати.

Він пішов, майже побіг од Гната.

Гнат прийшов у готель і дуже рано вклався в
ліжку. Йому снилися Ліда, паралельні лінії і неісну-
ючі вуса головного конструктора.

ВЕСІЛЛЯ ОПАНАСА КРОКВИ

Ніхто не розумів, що гелготів довготелесий та су-
хоребрий каратель. Але всі бачили, як з його рота ви-
повзали гадюки. Вони довго сичали у вухах, а потім
їхнє сичання перекладав на людську мову переляка-
ний учитель з сусіднього села.

— Він каже, що під вашим хутором вчора застре-
лено троє солдатів. Якби це трапилося тут, вони б за-
били всіх до одного. А так хочуть повісити лише тих,
у кого в сім'ях є партизани. Якщо ж ви не видасте
партизанських родичів, то будете знищені всі.

Двісті дідів, бабів, жінок та дітей стояли під божевільно гарячим сонцем, але їм було холодно. Цівки морозу струменіли з чорних отворів автоматів і кулеметів, націлених у всіх разом і ні в кого зокрема. Над натовпом висіли переджнивна спека і передсмертне мовчання. Потім знову з есесівського рота поповзли гадюки.

— Він каже, що ви можете мовчати ще десять хвилин, а тоді він звелить стріляти.

Десять хвилин бігали зморшки по чолах, десять хвилин стікало мовчанням сонце, десять хвилин задубілими очима вдивлялися в закручений шпориш, ніби хотіли віднайти в ньому який порятунок. Потім натовп заворушився і озерце людей вихлюпнуло наперед тисячолітнього Опанаса Крокву. Він забув навіть уклонитися людям, а пішов прямо на вчителя.

— Скажи цьому кнурові, що то мої сини забили тих вилупків. І ще скажи, хай не сміють мене бити, бо я коростявий. Хай просто вішають.

— Скільки ваших синів у лісі? — переклав учитель запитання есесівця.

— Та всі до одного.

— А хто у вас є дома?

— Була баба, та вмерла.

— А щоб тобі язик не відсох! — висунулася з юрби сива жіноча постать, хіба на яке століття молодша від Опанаса. — Живою мене до могили кладе, та ще й прилюдно. Не втечеш ти від мене, іроде, і на той світ!

Есесівець реготав довго і смачно, коли вчитель переклав йому цей монолог старої.

— Це ваша баба? — спитав Опанаса.

— Угу. Моя. А чия ж іще?

— Правду казав дід, що ваші сини в партизанах? — допитувалися в баби.

— А правду. Хіба такий збреше? Усі соколята наші в лісі гніздяться...

Їх повісили на гігантському в'язі біля колишньої церковки. Здивованими очима дивилися вони на врятованих ними людей і показували вслід карателям свої сині, прикушені язики.

Опанас Кроква зроду не мав дітей, а баба Орися, що поєдналася з ним вірвовкою, ніколи не була його дружиною. Кажуть, у юності вони дуже кохалися і хотіли побратись, але батьки не дозволили. Видали Орису за багатшого.

Може, це правда, а може, людська фантазія творить нову легенду про велику любов, яка вже на смертному одрі зачала життя.

ДУМА ПРО ДІДА

Сиджу під клунею, а дід нанизу змагається з сонцем — хто першим закінчить свої денні турботи. Довга тінь од горба вже облизує його ліву ногу, а права ще ступає по сонячній смужці. Гостра коса аж висвітує — так не терпиться дідові докосити останню ручку і нарешті спочити. А тінь уже сягнула дідових колін, потім раптово підскочила до пояса, поповзла на груди.

Я підвівся з місця і став навшпиньки.

— Іванку! — доноситься до мене дідів голос. Він стоїть уже по шию в тіні і жмутком сіна витирає кошу.— Чуєш, Іванку?

— Ні, не чую,— кричу, склавши долоні човником.

— То чого ж озиваєшся, ледащо? — Голос у діда лагідний, і я знаю, що він зовсім не сердиться на мене.— Принеси кисет, бо комарі з'їдять.

Це дід, звичайно, лякає мене. Комарі ніколи не з'їдять його, бо він дуже великий і в сто разів сильніший від усіх комарів, що живуть на нашому болоті. Але мені приємно зробити послугу дідові. Я притьмом біжу через грядку до дідового піджака, добуваю з кишені кисет, вибігаю на сінокіс і, стрибаючи через покоси, мчу до діда.

— Ноги не поколи,— чую його настанову.— Летиш, мов заєць переляканий.

— А хіба перелякані зайці швидко бігають?

— Та вже ж що швидко.

— Так, що й ви не доженете?

— Не знаю, не пробував.

— А чому не пробували?

Дід слинить цигарку і лукаво посміхається у вуса.

— Бо за це трудоднів не пишуть.

— А якби писали?

— Однак не взявся б. Не люблю дурне діло робити.

Відповідь не влаштовує мене, і я, мов з торби, висипаю перед дідом купу запитань.

— Гей-гей,— сміються його пожмакані вуста.—
Бери краще косу та неси її до клуні.

Ми йдемо через сінокіс, і темніє над нами небо, і дзвенить земля на тисячу ладів, і я слухаю. Слухаю небо, і слухаю землю, і слухаю дідову мову. І в серце моє вливається якась незрима сила, що на віки вічні прив'яже мене до цієї землі, до співучої тихої мови.

...Чим густіша паморозь падала на дідову голову, тим більше він любив мене і щедріше розкривав свою душевну скарбницю. Він старів на моїх очах, і йому здавалося, що сила його і навіть саме життя його переливаються в мене, бо не було в діда синів — покосили їх пошесті та кулі...

— Безсмертячко ти моє кирпате,— шепотів дід, коли я засинав під музику його слів.

То були дуже гарні слова, бо поганих дід не говорив мені.

Я часто ображав і кривдив діда то своєю нетямучістю, то жорстоким дитячим егоїзмом. Але дід великодушно пробачав мені, як уміють пробачати великі люди. А дід був великим і простотою своєю, і тим, що не канючив од життя більше, ніж заслужив.

Любив дід читати історію та географію, а ще любив Шевченка та Горького, бо Шевченко — це, мовляв, селянський письменник, а Горький — городський.

— Правди такої, як у них, ні в кого немає. Інші теж розумні, але не такі. Не селянський і не робочий розум у них. Якщо я не зрозумів їх, то попроси у них за мене пробачення, коли виростеш.

Що ж, пробачте йому, графе Толстой і Антоне Чехов, не ображайтеся на нього, могутній Франко і ніжна Лесю, не гнівайтесь, Олександрє Блок, Володимире Маяковський і Олександрє Довженко. І ще й ще

інші. А ті, хто бачив, як сам відривав від рота, оддавши останню зернину фронтові, як годував на трьохсотграмовий трудовень своїх внуків,— ті, що бачили це і мовчали або цвірінькотіли римами про кохання, нехай самі підуть до його могили і попросять у нього пробачення. Не збагнули вони ні сили, ні краси, ані роботи його. І якщо не простить він їх, то нехай сплять свої книжки і візьмуться за іншу працю, щоб не була їх старість убогою.

...Я ходив тоді в восьмий клас. Дев'ять кілометрів було до школи. Як на мої чотирнадцять років, то це не так вже й мало.

В неділю дід цілий день читав. Географію, мабуть.

— Іване, піди врубай дров,— сказала мати.

— Чого це саме я?

— Бо я вже не можу,— промовив дід.

— Ви самі книжки читаете!

— Не пащекуй, Іване! — гримнула мати.— Тільки на язик і проворний.

Я цюкав сиру лозу біля дровітні. Дід повз мене пройшов у клуню. В нього в руці теліпався цупкий конопляний налигач. Я цюкав лозу, а в клуні було тихо.

Раптом ніби обухом хтось гепнув по серцю. Я кинув сокиру в сніг і кинувся в клуню.

— Ді-дусю!

Він стояв і робив мішанку для корови. А від ясел за кожним його рухом жадібно стежила прип'ята цупким налигачем Лиска. Дід глянув на мене і, забачивши переляк на обличчі, стурбувався й сам.

— Що з тобою, Іване?

— Ви йшли з налигачем, і я подумав...

Я припав до його древнього кожуха і ревів, мов дитина, і просив прощення. Увечері дід сказав:

— Ганно, нехай Іванко завтра не йде в школу.

— Чого?

— Раз кажу, то треба.

— Добре, Іванко не піде.— Мати здвигнула плечима.

Але то не була примха. В понеділок діда вже не було. Суворий і прекрасний, він лежав у домовині на

старезній дубовій лаві. А надворі світило сонце, скрипів сніг і кукурікали півні на відлигу.

...Я нікого так не люблю, як дідів. Це жива мудрість, написана історія нашого народу. На своїх зігнутих плечах несуть вони стільки краси і ніжності, що може позаздрити їм будь-хто.

І коли в автобусі я бачу сідоглавого предка мого з в'язанкою бубликів, я чомусь думаю: зараз прийде в хату, добуде свій нехитрий гостинець і скаже своєму Іванкові:

— А глянь, що я приніс від зайця...

Він посадить на коліна своє чорняве чи біляве безсмертячко, і воно, роззявивши ротика, слухатиме його простодушні оповіді, в яких переплетуться дійсність і фантазія. І колись обов'язково проснеться в його душі дідова краса і живитимуть його дідова мудрість і дідова мова.

НЕЙМОВІРНЕ ІНТЕРВ'Ю

Ранком Шворня розбудив телефонний дзвінок. Опанас узяв трубку.

— Слухаю.

— Шворень? Це з редакції «Поетичний дріб'язок». Зараз до вас прийде наш кореспондент. Зустріньте його у всеозброєнні.

Опанас кинув трубку і зарядив пугача.

Скоро в кімнату ввалився незграбний і заяложений юнак. Його руда морда була обдерта і вкрита вуграми. Дивився спідлоба полохливо, але нахабно.

— Добрий ранок! Ягоди поспіли. Не ждали? А я от — ніжним тілом у віконце вліз і став.

— Хто ти?! — дико вигукнув Опанас, спантеличений появою цього суцільного виродка.

— Я репортер. Я гібрид поезії та прози і газети незаконний син. Ясно? Я мислю образами. Все сказане тут ви можете знайти в моїй збірці «Лакований бруд». Спробуйте зрозуміть.

— Ви з «Поетичного дріб'язку»? — нарешті вибрав паузу Шворень.

— Я скроплюю там поетичну палітру. Питання перше: де, коли, яким чином ви народилися?

Шворень розкрив рота, але виродок не вгавав:

— Мене мати не родила, я родився сам. Мій талант — це мускули машинні, голова — лабораторний лабіринт. Я останнє слово науки. Стою край шляху в жовтій молочаї — відсидів за ділом я в калині. Да, бувало. Ех, летить жирафа понад житом. До речі, де пройшло ваше дитинство?

— Я народи...

— Ага. Я й забув. Біля хати я серцем порожнім напуваю голодних гусей. Кажуть, каламбур. А дозвольте запитати вас, що таке талант? Не знаєте? Ну, от. Талант — це... Стривайте, я відхилився. Отже, де ви навчалися?

Балакучий виродок навіть не збирався замовкнути:

— Я знаю, що прийде мій час і на мою сорочку тріпотливу ручища покладе. Що? Мене дивує ваша нескромність. Ви не смієте перебивати гостя, особливо мене. Ага! Я взнав тебе по голосу і звуку. Крокую рибною землею, скидаю чоботи сушити. Гарно? Сам собі задрю. А ви знаєте: сіно пахне космосом і бронзою, що мені на пам'ятник кують. До вас не дійде.

У Шворня трусилися руки, він гарячково виробляв план дій.

— Над чим ви зараз працюєте? — захлинався «терорист». — Я очима чую, вухами я бачу, на моїй долоні Всесвіт спочиває.

Він підійшов до дзеркала, глянув у нього і здивовано запитав:

— Це що за злодій? Вбивця? Грабіжник?

— Геній, — просичав Шворень.

— Справді? А я гадав, що тільки я...

— Дайте йому руку, — порадив Шворень.

«Терорист» повернувся до дзеркала і простягнув руку... Шворень стукнув його карафкою по тім'ї і жбурнув гостя за двері.

Хвилину було тихо. Потім під міцними ударами двері затріщали і в свіжі щілини ввірвався життєстверджуючий вірш:

Зорі кукурікають в kwasолі,
Сіріус присів на перелаз.
В ковдрі неба в зорянім наколі
Віз я Київ милій напоказ.

У Шворня не було вибору. Він кинув писати вірші.
Двійник більше не з'являвся.

ПОСМІШКИ НІКОГО НЕ ОБРАЖАЮТЬ

Дерева цілий день вимітали небо своїми зеленими мітлами, і надвечір з-за хмар таки виглянуло сонце. Воно було велике і засоромлене. Гроза обмила втому не лише з вродливої природи — я майже фізично відчував, як у грудях забрунькувала радість. Якась безпричинна і вже зовсім нестатечна радість.

Я сів на лавку в скверику і усміхався деревам, сонцю, пошматованим хмарам і перехожим. Потім поруч зі мною сіла дівчина. Вона, теж радіючи всім еством, жадібно впивала очима красу надвечір'я. На її безпроглядно темних бровах втомлено присіли невидимі клаптики вологи, і від того брови стали трішечки сивуватими і неймовірно красивими.

— Чому ви посміхаєтесь?

Вона здивовано глянула на мене і відповіла:

— Хіба я знаю?

Ми сиділи і посміхалися всім і всьому, а я — трішечки — посміхався лише до неї, і вона — трішечки — посміхалася лише для мене. І нам було прекрасно і весело, і між нами не було нічого, крім німої щирості.

А потім на нашій лавці сів сивий-сивий чоловік і теж заходився дарувати всім і всьому свою вечірню посмішку. Він не заважав нам, а ми не заважали йому — простору для посмішок вистачало.

— Боже мій, до чого тепер безсоромна молодь! — зупинився біля нас перехожий, сповнений гніву. Це був такий дисонанс у надвечірній радості, що різонував навіть мої немусикальні вуха. Але я посміхнувся йому й мовив:

— Це ви, мабуть, не про нас кажете...

— Ні, я про вас! — Перехожий аж тупнув ногою.

— Даруйте, але ми нічого не робимо.

— Хіба можна так зухвало показувати всьому світу своє щастя?

— У нас немає ніякого щастя, — посміхнулася йому дівчина. — У нас є тільки радість.

— І до того ж у кожного своя, — докинув я.

— Ви ображаєте людей, ви своєю поведінкою наводите тінь на теперішню молодь, — вичитував нас перехожий.

— Хіба посмішка може когось образити або накинути тінь? — допитувався я, хоч не сподівався ніякої відповіді.

Я знав, що він повчатиме нас, доки не зіпсує настрою і мені, і дівчині, і вечорові. А потім піде, задоволений собою так, ніби й насправді утнув щось дуже гарне.

— Ну, чого ви сидите перед очима у всіх і шкірите зуби? — дошкульпувався він. — Хіба для вас мало закутків?

— Чого це посмішки треба шукати по закутках?

— Бо треба поводитись пристойно.

— Ви, певне, думаете, що ми... закохані? — раптом запитала дівчина.

— У всякому разі, якісь там фіглі-міглі між вами є, і не треба ними муляти очі порядним людям.

— Та ми навіть незнайомі! — засміялася дівчина.

Від несподіванки він ледве не став кам'яним монументом.

— Як? Ви навіть не знайомі? І ви сидите поруч і посміхаєтесь одне одному перед очима цілого міста?

Мені здавалося, що він репне від гніву. Він так заходився шпарувати нас банальностями, що навіть сонце спіткнулося і нахромилося на вістря тополі. Я хотів уже заткнути вуха і сторчма кинутися куди влучу, але тут озвався отой сивий-сивий чоловік.

— Якого дідька ви прилипли до цих молодят? Нехай собі посміхаються, це ображає тільки бегемотів.

— Через таких потуральників, як ви, і молодь у нас розбещена, — з жовчю напереваги ринув захисник цнотливості на сивочолого.

— Та йдїть геть, бо покличу міліціонера,— втомлено відповів той.— Зануда.

— Це вас треба в міліцію! Безсоромники! — зарепетував образений, але таки ушніпився йти, і за хвилиню його постать, сповнена обуренням і прописними істинами, зникла за остріхом кущів.

А ми знову сиділи і посміхалися. І небо реготало так, що аж видно було його червоні ясна.

СІРИЙ ПАКЕТ

Коли поїзд смикнув вагони і Слава скочив на підніжку, ми збилися докупи і скандували щосили:

— Славі — слава! Славі — слава!

Слава махав нам на прощання якоюсь брошурою, щось кричав, але ми не чули і не хотіли чути.— Тоді він висолопив язика і скорчив таку гримасу, що йому могла б позаздрити мавпа.

Таким він і пішов з мого життя, а якщо повернеться,— то, я певна, таким самим. У мене в сумочці лежав сірий пакет. Цю коштовність Слава вручив мені вже на пероні і попрощав:

— Прочитаєш, коли поїзд удаль загуркоче...

Чудний, милий кривляка цей Слава. Я через нього набралася стільки лиха і неприємностей, що повинна б ненавидіти його, як кажуть, усіма фібрами душі. Передусім він недолюблював мою маму, а вона платила йому тією ж монетою так щедро, що навіть при ньому казала мені:

— Коли вже ти віднадиш оце опудало?..

Слава реготав і дражнився:

— Ображаючи мене, тьоха Зінет, ви ображаєте майбутнє. Ми — ваша зміна. Коли ви гратимете в шахи з Магометом або Ісавом, я ще швендятиму по землі і вноситиму посильний вклад у розвиток цивілізації...

— Боже мій, цей дикун базікає про цивілізацію! — драматично вигукувала мама.

У мене на столику стоїть Славине фото, яке я сама в нього попросила. Мама ненавидить цей відбиток, бо Слава на ньому ніби живий. Лукавим поглядом

спідлоба оглядає він наше житло, і здається, що з його великих губ ось-ось зірветься насмішка. Невеличку бородавку біля носа я перетворила на симпатичну коричневу мушку, і від цього Слава став ще чуднішим.

...Ми поверталися з вокзалу, потім довго ще в нашій квартирі харчала радіола і дзвеніли чарки, але все було не так, як раніше. А може, це тільки мені було не так, а всім іншим — так. Може, інші попрощалися з Славою навіки ще на вокзалі. Може, інших він не образив так, як мене, отією мавпячою гримасою. Я чекала, що він хоч попрощається зі мною по-людськи. Кривляка!

Коли всі нарешті розповзлися по домівках, я, стомлена, сіла на канапу і роздерла пакет. Роздерла зубами, бо ніколи було шукати ножиці. Роздерла і дістала з пакета... конверт! Звичайнісінький поштовий конверт з маркою в чотири копійки. Мені хотілося побити вчителя, котрий навчив Славу так красиво, ка-лі-гра-фіч-но писати. На конверті були слова: «Розкрити лише в тому разі, якщо кохаєш». Жахливим каліграфічним почерком написав Слава цю засторогу. Жоден раз його рука не здригнулася. Філолог!

Спочатку я кинула конверт на підлогу і люто топтала його ногами. Я мстила тому кривляці за чотири довгих роки, що він забрав у мене. Забрав свавільно, віроломно і кат його знає для чого. Чотири порожні, нікчемні роки! Тисячу чотириста шістдесят один день морочив мені голову, щоб піднести в дар оцей жалюгідний конверт вартістю в п'ять копійок!

Потім я вхопила конверт і розірвала його. Ні, звичайно, не на шматочки, я просто дістала з нього мікроскопічно малий аркушик паперу і прочитала:

«Ще цілий рік ти колекціонуватимеш у залікову книжку дорогоцінні автографи екзаменаторів. Я чекаю тебе цілий рік (Нахаба! Я чекала чотири роки! Одну тисячу чотириста шістдесят один день), хоч не знаю, чи зважишся ти кинути Київ задля якогось прищелепкуватого баламута. Але я чекатиму. Я кохаю тебе до божевілля. Слава».

І все. Більше ні слова. Навіть клякси не знайшла я на цьому холодному клаптикові паперу. Він таки

справді божевільний. Завтра ж куплю гамівну сорочку і відправлю йому терміновою посылкою. Нехай носить на здоров'я!

Невже зараз він уклався на свою плацкарту і спить?..

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОЄДИНОК

В Опанаса Шворня завжди збиралася літературна публіка. Невизнані генії всідалися за круглим столом і починали дискусії. Ці словесні поєдинки були такі гарячі, що за якихось півгодини кімната наповнювалася димом. А диму ж без вогню не буває.

Одного разу, коли письменники вже порозкривали роти, щоб здивувати світ новими великими думками, Шворень схопився з свого (точніше, позиченого в сусідки) стільця і закалатав:

— Товариство! Я пропоную влаштувати конкурс.

— Як? — підвів голову гуморист.

— Гм,— чиркнув сірником послідовник Ремарка.

— Що? — перепитав сатирик.

— Коли? — недбало кинув поет, готовий у будь-яку хвилину виявити своє обдарування.

— Валяй,— підвів підсумок реаліст.

— Ну, то слухайте.— Шворень хотів стати на стілець, але сусідка з дверей показала йому електричну праску, і Опанас змушений був продовжувати з підлоги.— Вчора я підслухав прощання двох закоханих. Як ви думаєте, що говорила дівчина юнакові? Певен — не вгадаєте: вона просила, майже благала, щоб він не їхав автобусом, а йшов пішки. Так от: нехай кожен логічно обґрунтує це її прохання. Хто буде найближче до істини, той переможе.

— А хто буде арбітром? — не втримався від запитання реаліст.

— Я дівчину приведу,— роз'яснив Шворень.— Хто перший?

Усі замовкли. За хвилину поет підвівся з місця і закотив очі під лоба. Він належав до новітньої школи,

ака, — на заздрість тим, що відмовилися від розділових знаків, — творила красу, користуючись лише останніми.

Риска, дужка, знак окличний,
Знак питання симпатичний,
Три тире, чотири коми —
От вже й істина відома.

— Геніально! — вигукнув Шворень і так заплескав у долоні, що на смерть перелякав рудого kota, який дрімав посеред столу і був його єдиною прикрасою.

Після цього взяв слово послідовник Ремарка:

— Вона знала, що в той вечір він випив багато вина і пива. Отже, йому на кожній зупинці доводилося б вискакувати з автобуса. Тим паче що в нього слабкий сечовий міхур.

Сатирик теж не примусив себе довго чекати:

— Він не мав постійної прописки і до того ж був п'яний. Дівчина боялася, що в автобусі його затримає міліція. Вона, по-моєму, спекулянтка.

Реаліст, почухавши тім'я трохи більше, ніж слід було, випалив одним духом:

— Вона ревнувала його до кондукторші.

Не встиг він знову піднести руку до тім'я, як затапаторив гуморист:

— Вона працювала з ним в одній установі. Була дуже скупа. Вона боялася, що юнак потрапить під автобус. В такому разі з усіх працівників збирали б по карбованцю на вінок, а дівчина не бажала розлучатися з карбованцем.

Цей феноменальний дотеп так розсмішив Шворня, що на нього напала гикавка. Нарешті, зібравши всі сили, щоб подолати регіт, Опанас звернувся до сусідки:

— А тепер, Пашо, скажи, хто з них був найближче до і-і-і-стини?

— Найближче до стіни сидить оте опудало, — сказала Паша на замріяного поета. — Але я не розумію, для чого таке дурне запитання?

— Я питаю, хто з них найближче був до правди?

— Та всі плели чортзна-що! А я просила хлопця, щоб він не їхав автобусом, бо хотіла, щоб стояв він зі мною до світанку. А останній автобус відходить дуже рано — всього о першій годині ночі. Дійшло? — відповіла Паша і, показавши язика невизнаним геніям, вибігла геть.

БІЛІ ПРИВИДИ

Білі привиди заходили до вестибюля, гупотіли незграбними ногами, ляскали долонями, і молочні хітони осипалися з них на підлогу.

— Оце так зима! — вигукували одні, бо фантазії на більше в них не вистачало.

— Привіт від Прадіда Мороза! — намагалися жартувати інші, кидаючи вологі пальта через бильце гардероба.

Ліна автоматично посміхалася їм, бо треба ж бути ввічливою. «До чого всі вони нудні і невиразні», — прялася думка. Нудні і невиразні піднімалися в танцзал і приймалися монотонно шліфувати паркет, залицятися до таких самих нудних і невиразних дівчат або збивалися табунцями і страшенно бездумно патякали бозна про що й для чого.

Ні-ні, Ліна не зневажає їх, просто їй страшенно жаль оцих бундючних гиндиків, що з дня на день тринькають свій час та енергію на танцюльках. Так, саме на танцюльках, бо вона не сміє кощунствувати і називати танцями оце шаркотіння.

— Про що задумались, міледі? — рве Лініне прядиво занадто вкрадливий голос. Ага, це той самий, що вчора і позавчора намагався полонити її дотепами й мімікою, взятими напрокат з індійських фільмів.

— Ви знову забули цигарки? — обминає очима його цукеркову посмішку.

— Ви вліпили прямо в десятку, мем.

— Номер? — Збагачена його інформацією, Ліна добуває з правої кишені дешевого імпортного півпальта замусолену пачку «Казбеку». Немає сумніву, що цей

галантний джентльмен смалить звичайнісінькі гільзи, котрі щовечора набиває якимось дешевеньким тютюном. Але з якою помпою він стукає мундштуком цигарки об коробку! Як велично чиркає сірником!

— Може, ви підніметеся зі мною на один танець?

— Ні, я не опущуся до цього.

— О, ангел показує зуби! Але все-таки?

— Слухайте,— каже вона роздратовано,— це гардероб, а не колекціонерня компліментів з позаторішніх фільмів.

— Громадяни, будьте взаємно ввічливі,— метає лозунг чемний кавалер.

— Відвідувачі, не заважайте працівникам виконувати свої службові обов'язки,— ультрарачемно посміхається Ліна.

— Може, леді назвуть своє ім'я?

— Макбет.

— Я чекатиму вас біля виходу.

— Якщо балеро мають зайвий час, вони можуть скоротати його в товаристві однієї з балерин.— Ліна показує пальчиком угору.

— Ты меня не любишь, не жалеешь...

— Гурток художнього читання працює у вівторок і п'ятницю після третьої,— дає йому безплатну довідку. Хвала Всевишньому, заграли прощальний фокс, і тоненька цівочка людей потягнулася за одягом.

Ліна ненавидить свою «професію», але їй страшенно подобається одягати і роздягати людей. Щось є в цьому магічне й незрозуміле, і коли вона нарешті підшукає собі справжню роботу, їй ще довго ввижатимуться букети людських облич, сміятимуться, сумуватимуть і проситимуть очі. Кінець кінцем сюди, крім професійних шаркунів, знічев'я забивається і чимало гарних хлопців та дівчат. Куди не зажене нудьга! Може, і їй колись доведеться марнувати свої вечори в отакому танцзалі, і помирати від нудотних та порожніх розмов, вислухувати комісовані компліменти і танцювати, «як поведе партнер»...

Хух!.. Нарешті останнє пальто, останнє «до побачення». Можна й додому, але в тьоті Паші сьогодні жах скільки роботи — нанесли снігу, багна, накидали

недокурків біля урн. Ліна пурхає по вестибюлю, а тьотя Паша бурчить і проганяє її додому.

— Може, тебе хтось ще й чекає...

— Хто чекає, той дочекається.— Ліна торохтить совком, шастає віником і обстрілює тьотю Пашу кулеметними чергами вражень, а та докоряє їй за нерозсудливість.

— Колись і кортітимає, щоб залицялися, та ніхто не захоче... Дівування, воно стече, як вода навесні...

Ліна похапцем одягається і водночас переконує тьотю Пашу, що вона зроду-віку і не подумає виходити заміж, бо тепер тільки й чути, що про розлучення, а путніх хлопців дуже мало.

— Та йди вже додому, мороко ти моя гостроноса!.. А в хлопцях ти тямиш, мов коза в рогозі...

Біля виходу її справді чекає білий привид. Він іде поруч, і від його розв'язної галантності не лишилося й сліду. Мимрить щось про погоду і неоковирно жартує. Лініне роздратування дримає в найтихішому за капелку душі.

— Мені подобається, що ти не ламаєшся і не кривляєшся,— каже білий привид.

— То чого ж сам граєшся в денді?

— А так...

— І мене чекав «а так»?

— Трішечки «а так», а трішечки не «а так».

— Мені не треба твоїх трішечок!

— А мені треба!

— Слухай, ти негідник чи ні? — ставить вона питання руба.

— Може, й негідник, але не дуже,— зітхає хлопець, і вони замовкають, і йдуть поруч, і думають про своє.

— Можливо, я дурень,— раптом каже Недуже-негідник.

— Дійсно, це ймовірно,— погоджується Ліна.

— А ти розумна?

— Хтозна. Мама каже, що я злюка.

— Твоя мама — великий чоловік!

І вони йдуть, а місто спить, а сніг валить і валить, і ліхтарі від снігу такі чудні й казкові, що Ліні

здається, ніби вона ступила на іншу планету. І скільки загадок і несподіванок чекають її в цьому дивному, незнайомому, білому, рідному місті!

Він так і не посмів узяти її під руку і попрощався біля під'їзду, не прохаючи, як інші, постояти з ним «хоч хвилинку».

Ліна впала на біле як сніг простирадло і зітхнула тривожно й легко. У сні в неї з очей росли фіолетові квіти.

БЕНКЕТ НА ТОКУ

Омелько Гужко, сухорлявий балакун, скаржився на току вантажникам:

— Що в тих інститутах, ідрі його навиворіт, тільки думають? Понавчають усяких дівок, а тоді маєш з ними рахубу. Ні побалакають, ні виматюкати-ся.

Кучерявий секретар сільської Ради Трохим Канівець, якого в жнива одірвали від паперів, повчально замітив:

— Положим, без матірщини прожити можна. Оно жінки ж не матюкаються...

— Так то ж баби,— скорчив порепані губи Омелько.— А в нашому чоловічому ділі без цього важко. Прийдеш рано до тракторів, зразу ж тебе обступають з усіх боків — того дай, цього дай, отого дістань. А де його візьмеш? З носа ж не всякаєш... Пошлеш їх усіх к такій матері, і якось мов легше стане. А хлопці дадуть тобі здачі, то й самі підбадьоряться.— Він пихнув цигаркою, вивалив густу хмару диму.— В нашому ділі без цього ніззя.

Парубки дружно загиготіли. Данило аж навприсядки зайшовся. Омелько обминав оте капосне «ніззя», мов турок сало. І якщо воно таки випурхувало з його рота, всі знали, що бригадир тракторної бригади чимось дуже клопочеться. «Ніззя» — то його вуличне прізвисько, і Омелько вже не одну пляшку самогону ставив, щоб його так не дражнили. На тому латалося чимало любителів заправитися на дурняк.

— Чого іржете? — вилаявся Омелько. — Однак тепер самогону не сискать. А балакав я оте до чого? Прийшла сьогодні до мене агрономша та й каже: «Ви думаете що-небудь, коли трактори на оранку пускаєте?» — «А що?» — питаю. «А те, — вона мені, — що ондечки ваш Федько посеред борозни «рятуйте!» кричить. Трактор зупинився». — «Е-е, баришня, — поясню їй, — тут не думки потрібні, а запчасті». — «Ти диви, — прикидається янголом, — а я думала, що до трактора, крім запчастин, ще й голова не зашкодить». Ну мене й заїло. «Багато таких премудрих тут вештається, — одказую агрономші, — та тільки за весь їх розум копійку нову жаль дати». Ну, а потім зірвався язик з цепу, і я, значить, закрутив їй кілька обичаїнок. Вона попервах рака спекла, а потім оговталася і каже: «Матюкаться можна й ворону навчити. А трактор заправляти ворона не втне. А вам треба вміти. То везіть Федькові пальне. Механізатори мені!» Я ледве не провалився від сорому, а вона сміється очима і промовляє: «Як будете матюкатись, то поскаржусь, що поле засмічуєте. Від матюків же бур'ян росте».

— Ну це вже вона заливає! — вигукнув Трохим.

— Я теж казав їй таке, — провадив своє Омелько. — Вона гомонить, що про це і в книжці написано.

— А може, й правда, — озвався лінивий на слова здоровань Данило. — Мені батько теж казали, що земля любить усе чисте — і зерно, і слово, і совість.

— То, може, до неї треба й руки печатним милом мити? — пирснув Трохим.

— Для чого? — щиро здивувався Данило. — Хіба то брудні руки, якщо в них земля в'їлася?

— Руки треба мити до їжі. Гігієнічно. — Трохим вставив учене слово.

— А бідова ж дівка і на язик клепана, — захоплювався Омелько. — Щоб скинуть оце років п'ятнадцять, оддав би жінку сусідові і до агрономші підсипався б. Але ніззя, — зітхнув чоловік, і знову звалився на нього мішок парубоцького реготу. Все село знало, що бригадир любив свою Олену шалено й несамовито. Колись посмів її вдарити, вона забрала руденьких близнят й майнула до матері. Він благав її повернутися,

став навколішки, але марно. Тоді Омелько ліг під ворітьми й сказав, що не встане і ріски в рот не візьме, доки Олена не простить йому.

— А не простиш, то вмру. Тільки перед смертю собі кулака відрубую.

Він лежав колодою біля воріт два дні і дві ночі,— добре, що літо було,— а третього дня сипонув дощ. Змилювалась тоді Олена й забрала його в хату.

— Ой, скажу тітці,— давився реготом Трохим,— доведеться вам язика рубати.

— Ну, вона не така дурна, як ти, і розуміє, де жарт, а де до діла,— насупився бригадир.— А на твоєму місці я не ловив би гав. Таку дівку, як агрономша, не зустрінеш, хоч три дні пішки шмаляй.

— Що це ви, дядьку, мене тут висватуете? — сполохав тиху балачку грудний дівочий голос.— Ще подумують, ніби я вас найняла.— Вона стояла перед хлопцями і грала карими очима. Губи ясніли посмішкою, а ніс задиркувато стирчав угору.

— Та це я не про тебе,— огризнувся Омелько.— Яка з тебе краля, коли ти підстрижена?

Примхливість відразу як вітром здуло, і на її рожевому обличчі вже малювався інший клопіт:

— Чи йтиме ще машина в село?

— Та ждемо ж оце. Тут хіба на одну ходку лишилося,— сказав Данило.

Всі почули себе ніяково і мовчали. Сонце з-за обрію прощально махало червоною косинкою, і дівчина впивалася тим прощанням. Вона втомлено присіла на ручній каламашці та й засумувала під перехресним вогнем парубочих зіниць.

— А в якій же книжці написано, що від матюків бур'яни ростуть? — порушив мовчанку Данило.

Дівчина повела бровою на Омелька. «Ич, старий брехун, а казав — не про мене теленькав», — торжествував її погляд.

— Забула, як зветься. Дуже давно читала.— Вона знову була весела і жвава, і ніхто не повірив би, що дівчина взагалі сумувала колись.— А чого ви, хлопці, такі похнюплені? Не обідали, може? Так у мене цілий

вузлик ласощів усяких.— Вона спурхнула зі свого сідала, блискавично послала газету і припрошувала:— Хто не боїться, що причарую, їжте! Тільки щоб потім називали мене Тамарою, а не агрономшею. Добре?

Вони відщипували від окрайця дрібні шматочки, кидали їх у роти і дякували їй очима не за їжу, а за щирість.

У небі вже проростали перші зорі, а в душах крізь кірку настороженості проштрикувалися перші пагони довір'я. І капосні цвіркуни підгледіли те проростання й розплескали про це по всьому полю, а коники не вірили їм і спросоння виплигували на тік, щоб на власні очі пересвідчитися в тому.

Коли довгождана машина намацала своїми довгими віями каламутний тік, бенкет каламашки вже закінчився, і Омелько Гужко подавав на десерт щось дуже легке й приємне, бо всі наввипередки пред'являли йому паспорти щирості — посмішки.

НАЇВНЕ ДІВЧИСЬКО

Вітер лагідно підштовхував її в спину. Вона вимахувала сумочкою і заgravала з вітром — підставляла йому рум'яні щоки або раптом обкручувалася на одній нозі, і він грайливо окреслював її непорочний стан. Дівчина відчувала, що на ній схрещуються цікаві погляди, і їй це явно подобалося. Може, вчора, а може, тільки-но ранком вона відкрила в собі жінку і трепетно переживала це відкриття.

Вона ніби вдруге народжувалася на світ. На сіруватих великих очах раптом заіскрилася блискачча вогка поволока, конопляні пасма волосся чомусь поніжнішали і прищувалися до лобика, а тіло стало таким легким і слухняним, що вона й сама дивувалася, як це вітер не вхопить її на свої легкі лапаті крила і не понесе кудись далеко-далеко.

Дівчина була об тій порі, коли кожного манить щось загадкове, незбагненне і таємниче. Вона ще не знала, що то звичайна потреба юності кохати і бути коханою. Вона тільки знала, що прагне чогось дуже

гарного і ще не звіданого, чогось такого, без чого й жити не варто.

Дівчина йшла на роботу. Цілий вечір і ранок мати начиняла її інструкціями і годувала повчаннями, а вона дослухалася лише незрозумілої бентеги свого ества. Ну й що, коли вона вперше йде на роботу? Колись вона й до школи йшла вперше, а потім це стільки разів повторювалося, що аж обридло.

— Тато насилу підшукав тобі місце, — наставляла мати. — Тримайся його. Робота чиста, і люди там гарні.

Подумаєш, люди там хороші! Ніби в іншому місці немає ще кращих. Ось вона стоїть в автобусі, і всі на неї дивляться такими добрими очима. Хіба в поганих людей бувають добрі очі? І, взагалі, хіба погана людина стане дивитися на гарну?

Вона випурхує з автобуса і, заграючи з білим сніговієм, біжить до заводууправління.

— Де тут завком? — довірливо запитує в вахтера.

— Це дочко, на третьому поверсі праворуч, — каже він їй цілком серйозно, як і личить вахтерові говорити з дорослою людиною.

— Я прийшла на роботу. Мене звуть Оксана Оришечко, — на повному серйозі доповідає вона вже підтоптаному чолов'язі з темними очима і галявиною серед чорної чуприни.

— Ага. Дуже приємно, — відповідає той і міряє її лінивим поглядом. — Я голова завкому Крекотень. Для відвідувачів товариш Крекотень, для вас — Микола Панасович.

Він запалює цигарку і не дуже доречно запитує:

— Де вчилися друкувати?

— У мами. Вона друкарка.

— Сідайте за машинку.

Він диктує їй метрів сорок бездумності з протоколу чи газети, а потім безбарвним голосом підбадьорює:

— Добре. Молодець. Зрідка це нам ставатиме в нагоді. А тепер підшійте газети, бо тут справжній кавардак. — І простує до свого кабінету.

Оксана мугиче пісеньку про сніг і вітер, газети

тріпотять в її руках сірими крилами і слухняно лягають одна на одну. Вона з легеньким вихилясом огинає стола з підшивками і заходить до кабінету.

— Миколо Панасовичу, газети підшиті.

— От і добре.

Якусь хвилину чути лише його важке дихання.

— Якщо будуть відвідувачі, кажіть, що прийматиму з другої години. Зараз зайнятий.— Перед ним лежить розгорнутий журнал, у голосі його лінь і втома.

— А що мені робити? — вихоплюється в неї.

— Не спіши поперед батька в пекло,— несподівано переходить на «ти».— Будеш потрібна — скажу.

Знічев'я вона гортає підшивки газет, друкує листа знайомій у село, скорботно заглядає в маленьке дзеркальце. Часом її викликає Микола Панасович:

— Надрукуй список заочників.

— Зніми копію з цього листа. Два примірники.

Стікає день. Проповзає тиждень. На незриму вісь часу намотуються одноманітність і нудота. Шурхотять папери, і стукає серце.

— Коли вже я почну щось робити? — питає вона одного разу.

— Ти прекрасно справляєшся з обов'язками.

— А хіба в мене так і не буде справжнього діла?

— Справжнього діла? — Микола Панасович навіть осміхається.— Наївне ти дівчисько. Кожне діло — справжнє. Так нас учать.

Вона починає щось палко доводити, а він поблажливо і докірливо хитає головою. Йому смішно чути її докази. Він — син свого часу. Колись якимось висунувся, його підняли і посадили в це крісло. І він сидить. І сидітиме без жодних нарікань, доки не пересадять в інше. Як це завжди буває з людьми низької культури і убогої душі, совість його не турбує. Він навіть зверхньо дивиться на людей, особливо неспокійних, і вважає себе незамінимим. Порожнечу справді нелегко замінити чимось.

— Знаєте, Миколо Панасовичу,— несподівано для самої себе каже Оксана,— завтра я не прийду на роботу...

Вона не чує, що він бубонить їй услід. Вона вже

біжить по східцях, сумочка викреслює кола, а в грудях оживає щось незмірно дороге і ніжне, відвойоване в байдужості.

Оксані знов хочеться, щоб на неї дивилися. І справді, в автобусі вона ловить чийсь погляд. Ага, це он той чорнявий. Він зводиться з місця і пропонує:

— Сідайте, будь ласка.

— Я зараз сходжу,— прямує дівчина до виходу, почувавши на собі його незвичайний погляд. Перед тим як зійти, вона озирається, раптом показує парубійкові кінчик язика і виплигує на асфальт.

Вітер підхоплює Оксану на свої білі крила, вона кокетує з ним і зовсім не думає про те, що мама страждатиме від її нерозважного вчинку.

ОГУДА

Не привітавшись, він повісив на стілець сірого піджака і заходився долонею витирати піт з лоба.

— Ти давно працюєш з Сергієм?

— Другий рік,— відповів я.

Він довго тарабанив пальцями по столу.

— Я знаю його з дитинства. Він був моїм другом, а тепер став ворогом. Я не знаю, чи він простить мене.

— Люди часто стають ворогами без причини,— сказав я, аби не мовчати.

— Він має право ненавидіти мене.— Я бачив, як важко Борисові зізнатися в цьому. Він добув з кишені кілька жовтих, наче настояних в нікотині, аркушів і поклав їх на стіл.

— Це історія вашої сварки? — зацікавився я.

— Ні, це зойк його душі і, коли хочеш, історія моєї підлості.

Мене коробило це одверте самобичування, бо хіба щирий падлюка здатний на щире каяття? Підлість завжди певна своєї сили і правоти.

— Я не вірю тетральним жестам,— сказав я і побачив, як забігали тіні по Борисовому чолу.— І, крім того, чим я можу зарадити? Я не беруся мирити вас, бо Сергієві не потрібні такі друзі.

— У Сергія мало друзів, я знаю. Він не вірить нікому. Ні, ні, ти не заперечуй,— він дивився мені в очі не блимаючи.— Я вбив у ньому віру в людей, ти можеш повернути її,— вгадавши на моєму обличчі досаду і протест, він схопився з місця.— Не відповідай нічого. Спершу прочитай.

Кленучи себе за слабохарактерність, я все ж розгорнув жовтий рукопис і мляво занурився в читиво.

I

Хтось легко доторкнувся мого плеча, відхилив край ковдри.

— Спить.

— Буди його.

Голоси були знайомі, але ранкова млість і дрімота не дозволяли мені зосередитися. Я навіть не збирався впізнавати цікавих. Та перегадом ковдра сковзнула на підлогу, а слідом за цим хтось почав реготати. Потім регіт затих, і до болю знайомий голос забубонів над вухом:

— Серьюга-двонога, побійся Бога...

Я зірвався з ліжка.

— Борис? От чортяка! Де ти взявся?

— Ага, впізнав-таки. Але перше, ніж лізти обніматися, піди вмийся.

— І вмиюся,— я позіхав і посміхався, безрезультатно шукаючи ногами нічні туфлі.— Все-таки як ти потрапив прямо сюди? Я іноді сам тут блукаю.

— Ну, це не дивно. З твоєю розторопністю... Швидше повертайся, я приїхав до Києва тільки на два дні. Тобі доведеться стати моїм екскурсоводом.

— Ого, яка нудота!

Мій однокурсник Віктор, з яким я наймав кімнату, спантеличено дивився на цю зустріч і завзято кліпав очима.

Борис три роки тому кінчав зі мною школу, і я знав його досить пристойно для того, щоб не заперечувати його примхам. Київ його цікавив не більше, ніж Древній Рим. Але в ньому вистачило запалу

доїхати до Софійського собору. Спостережливість у нього була диявольська, і після десятихвилинних оглядин він самовпевнено проголосив:

— Ручаюся, що бані позолочені. А це, очевидно, Богдан.

Як і всякий провінціал, для повної гармонії почуттів Борис збагатив свої враження порцією дешевого морозива, проковтнув його з фантастичною швидкістю і, облизуючи губи, заявив:

— У Києві дуже мало вродливих дівок. В наших Лубнах і то більше. Ходім на пляж.

І ось ми на пляжі. Мій кмітливий супутник по дорозі встиг підмітити, що Дніпро ширший від Сули, сказав, що така маса води викликає в нього підозру і тому він купатися категорично відмовляється.

— Буду вартувати твій одяг і мружити очі дівкам. Це я вмю. Та й, признатися, я без трусів.

Це було більше, ніж до речі. Я чомусь не дуже радів його товариству, але давнє знайомство не дозволяло безцеремонно попрощатися з ним.

Я плавав один і не звертав жодної уваги на те, що діялося довкола. Мою насолоду перервав стурбований голос:

— Не пливіть туди, там вир! Я знаю.

Остерігала дівчина. Я оглянувся, і наші погляди зустрілися.

— Там вир,— повторила вона.

Я вдячно посміхнувся їй, пірнув і вплив прямо перед нею (я дивлюся у воді, тому цей фокус був для мене дрібницею).

— Спасибі.

— Ні за що. А ви купаєтеся, мабуть, рідко?

— Навпаки. Просто цей вир нестрашний.

— Чого ж вернулися?

Ми пливли поряд, і я чув, як вона легко дихала.

— Ви непогано плаваєте,— зробив я сміливий висновок.

— Ви теж. Знаєте що, давайте позмагаємося, хто більше пробуде під водою.

— Згода. Тільки я не вірю дівчатам. Особливо ру-

сјавим. Візьмемося за руки — хто перший смикне, той програв.

Ми грічі повторювали цю затію, і я виграв.

— Ви не щадите мого самолюбства,— образилася вона.

— У мене є своє.

Течія зносила нас униз, і ми повільно наближалися до широкого затону.

— Я вас побачу коли-небудь? — спробував я реставрувати розмову.

— Звичайно.

— Де?

— На екрані. Я актриса.

— Актриса? До побачення,— і я повернув убік.

Вона засміялася і швидко догнала мене.

— Ви розсердилися? За що?

— Та ні. Просто знайомство наше недоречне.

— Чудний. Але чому?

— Я такий собі студент. Що може бути спільне в нас? Хіба трохи побавитися.

— А хоч би й так? Ви нічого не втрачаєте.

— Нічого і не виграю. Та й, зрештою, я не цяцька.

Ми виходили на берег. Незрозуміле роздратування будила в мені ця на диво вродлива дівчина. Вона була така струнка і крихітна, і від неї віяло чимось несказанно ніжним.

— Ви актриса чи русалка? — з удаваною грубістю запитав я і з удаваною байдужістю застрибав на одній нозі, витрушуючи воду з вуха.

— І те й інше.— Вона спокійно стежила за моїми анархічними діями.— Ви, може, нарешті захочете взнати моє ім'я?

— Можливо, але не зараз. Почекаю, доки станеш зіркою.

— Тоді я скажу сама! І негайно.

— Не треба. Однак затулю вуха.

— Ви неможливий. Але я не відстану, доки не визнаю, хто ви такий.

— Якщо вам це вдасться, я зумію оцінити ваші міліцейські здібності.

— Ви занадто ввічливий,— бідна Русалка ледве не

влякала. Очевидно, жінок ніщо так не допікає, як байдужість. Мене охопила неждана радість, але я все-таки знайшов сили, щоб флегматично відповісти «дякую», і попрямував до пляжу. Русалка йшла поруч, бренькала пальцем об губи і зрідка зиркала на мене. Слово честі, в її очах світилася не тільки образа.

— Серьога-двонога, де тебе носить? — ще здалеку закричав темпераментний сторож майна.— Я скоро загину від нудьги.

— Вода сьогодні така приємна,— сухо і невдоволено відповів я, вмоцнюючись на піску. Русалка відважно сіла поруч.

— Хто це? — не стримав своєї цікавості Борис.

— Не знаю. Певне, водяна царівна. Я впіймав її у Дніпрі.

Русалка гордо мовчала і зосереджено пересипала пісок.

— Ти міг би познайомити нас.

— Я сам її не знаю.

Я перевернувся на спину, закрив очі долонею і прикинувся, ніби мені чхати на їхню присутність. Скоро вони стали перешіптуватися. Доносилися окремі слова з розмови моєї дивної компаньйонки і периферійного Дон Жуана, але про що вони гомонять, я так і не втямив. Я вирішив помститися і прикинувся, що сплю. «Отямився» я від легкого дотику. Наді мною стояла Русалка і сміялася:

— Боже мій, до чого все-таки нечемний. Він спить!

— Хто? — роздратовано запитав я і, щоб посилити ефект, покосився на Бориса. Він самовдоволено та розуміюче посміхався.

— Ходімо купатися,— люб'язно запросила Русалка. Я мовчки встав і пішов за нею в Дніпро.

II

Через кілька днів я отримав листа і був страшенно здивований.

«Сергійку! Ручаюся, що це послання буде для тебе

несподіваним і, можливо, дасть підстави гадати, ніби я чіпляюся до тебе. Ну й думай що завгодно. Ти вже думав, що я ніколи не визнаю, хто ти, а вийшло навпаки. Твій земляк дуже балакучий і розповів мені все. Я навіть знаю, що в школі ви підстрелювали за однією дівчиною, і вона віддала перевагу йому. І правильно зробила — ти такий дурний і недогадливий, чи, може, злий? Якщо в тебе є совість, знайди коли-небудь або напиши.

Зіна-Русалка».

Далі йшли адреса і повний титул автора, а потім інформаційне повідомлення: «У нас дзвінок не працює, так що ти стукай».

Мені дуже сподобався тон і стиль. Я спробував якомога стриманіше і веселіше відповісти їй:

«Русалонько! Я не прихильник епістолярної творчості, але хочу віддати тобі належне — ти молодчина. Більше того, я покохав би тебе, коли б ти була років на п'ять молодша. Але, на жаль, двадцятилітніх актрис майже не буває. До речі, твоя дитяча безпосередність досить мила, вона пасує тобі. Ні дзвонити, ні стукати мені не доведеться. Лїнь. Бувай.

Рибалка».

Відповідь прибула негайно.

«Я вчора одержала твого зухвалою листа і півдня вартувала біля університету, щоб надавати ляпасів автору. Але ти досить спритно уникнув заслуженої нагороди. Думаєш, я не бачила, як ти шмигнув у тролейбус? Я не настільки примітивна, щоб не здогадатися сісти в наступний і мчати на вокзал. Жаль, що електричка відійшла перед самим моїм носом.

Тільки ти здатний думати, що мені аж двадцять п'ять літ, бо насправді їх всього вісімнадцять. Можеш приїхати, і я покажу тобі метрику. Між іншим, дзвінок уже справний.

А твій Борис — дурень. Він прислав мені плаксивий реферат про мою красу і запевняє, що я гарна, мов медом помазана.

Русалка».

Це вже було занадто. Люті і досада так і рвалися з мене. Я написав гнівного, але плутаного листа і відправив їй. Ось ця бездарна писанина:

«Шановна! Твої байки мені добряче огидли, і я хочу покласти їм край. Не стану заперечувати, що ти прекрасно зіграла дитячу роль у цій комедії, але досить. Завіса падає. Я не настільки тупий і обмежений, щоб дозволяти бавитися зі мною вродливим лялькам. Якщо маєш хоч мізерні останки порядності і сорому, відстань. Не здумай писати ще — читати і відповідати не буду».

III

Я живу в невеличкому робітничому селищі під Києвом. Тут немає міської беззмістовної суєти, але немає і сільського сонного спокою. Вечорами шумить сосновий бір, і тривожні гудки паровозів не порушують його величавої байдужості. Я люблю слухати його мову, але вона не чарує мене — така монотонна, поважна, горда. Я ходжу далі, в яри, де, мов крізь сон, марять видіннями столітні дуби, безтолково сваряться осики і клени — безнадійні песимісти — зітхають за молодістю. Це єдина моя розрада і розкіш.

У мене немає друзів, кого б я безтямно любив і кому б беззастережно вірив. Я не зневажаю людей, але чомусь прагну триматися осібно. Це, мабуть, тому, що я бачу всіх наскрізь. Я хочу, щоб люди були щасливими, але для цього їх треба зробити спершу розумними.

Сьогодні в лісі мене чекала несподіванка. Якись диваки в музейних шароварах, розшитих жупанах та чорних і сивих папахах метушилися в яру, качали доісторичні гармати і неймовірно галасували. Десятки роззяв сиділи на деревах, сотні щільним кільцем стояли навколо яру.

Повертатися додому не хотілося, і я став походжати між збудженими неробами. Коли я спустився до греблі, мені заступила дорогу кумедна проява у старомодному платті.

— Я знала, що побачу тебе. Не впізнаєш?

— Русалка! Для чого ти нарядилася в це ганчір'я?
— Хіба не бачиш — іде зйомка.
— А-а, я й забув. Ти ж актриса.
— І ніяка я не актриса. Просто в мене хвора мама і я знімаюся в масовках. Тоді я просто похвастала. І чого ти так на мене в'ївся?

— Не дійшло, значить?

— Я тебе, Рибалко, ненавиджу! Мені охота відлупцювати тебе.

— Спробуй.

— Трохи жаль,— зітхнула середньовічна красуня.— Якби ти знав, як мене дратує твоя флегматичність!

— Я можу звільнити тебе від моєї присутності.

— Та ні, вже так не буде. Зйомка кінчається, і я не відійду від тебе, доки ти не поясниш все до цурки.

— Що ж тобі пояснювати?

— Чого ти злишся?

— Я просто був роздратований і написав, можливо, зайве. Ти образилася?

— Ні, я була задоволена.

— То чого ж тобі ще треба?

— Зараз я піду переодягнуся. Ти почекай. Я швидко.

— Я не ждатиму.

— Тоді я прийду додому!

— Я можу там не бути.

— Все одно колись прийдеш. Я дочекаюся!

— Ну, гаразд. Іди переодягайся.

І чого я так ламався, що тепер аж самому противно згадувати?

Ми довго гуляли в лісі. Русалка так багато говорила, що запам'ятати все зміг би хіба досконалий кібер. Хилилося за північ, коли ми спохватилися і побігли до електропоїзда. Здається, в нашому вагоні ми були тільки вдвох. Заспаний кондуктор ехидно глипав на нас, але і Русалку, і мене це турбувало менше всього.

Місто спало тривожним електричним сном. Ми вдвох ішли безлюдними вулицями, і коли над нами височіли склепіння мостів, здавалося, ніби ми спусти-

лися в катакомби, а Зіна сильніше стискувала мою руку і шептала:

— Тут водиться шантрапа. Ти не боїшся?

Скоро ми справді зустрілися з годованцями ночі. Флегматичний юнак грубувато попрохав у мене припалити. Він зробив глибоку затяжку, артистично сплюнув і спокійно заявив:

— Така молода, а вже бл...дь.

— Ти кретин! — несподівана лють кров'ю ударила мені в скроні.

— О! Ти, здається, лаєшся? Це нечемно. Доведеться для першого разу відпустити тебе в самих трусах.

Я помітив, що ззаду до нас наближаються ще дві постаті.

— Зійди з дороги, — я впритул підійшов до вдячного курія. — Зійди з дороги!

Він спокійно витяг фінку і не без презирства процідив:

— Роздягайся. Ви, мамзель, також.

Я, очевидно, здорово перетрусився, бо тільки тепер згадав про Зіну. Ні, так осоромитися я не міг! Боксер з мене був непоганий, і скоро пасинок ночі з розчавленим носом повалився на асфальт. Я схопив Зіну за руку:

— Тікай, дурна!

Бідна Русалка ледве переставляла ноги. Ми відбігли всього метрів тридцять, поки наші благодійники встигли отямитися. Позаду почулися погрози, густо пересипані емоційним матом.

Але ми вже виграли час. Зіна нарешті зрозуміла, в чому справа, і страх надав їй такої легкості, що я ледве встигав за нею. Шантрапа відстала, бо ми вибігли на освітлену вулицю.

Ішли мовчки, поки відсапалися. Зіна зблідла, руки її тремтіли, але балакучість знову повернулася до неї.

— Ти шикарно його стукнув. Я навіть не зрозуміла як. Ти боявся? Їх було з десяток.

— Їх було троє.

— Справді? А мені здалося... ну, це пусте... На вокзал тобі доведеться йти іншим шляхом. Я покажу.

— На вокзал мені йти не треба. Остання електричка відійшла півгодини тому.

— Ну, тоді залишайся в нас. Справді, як я раніше про це не подумала?

— Перестань плести нісенітниці. Ти сама прекрасно знаєш, що я в тебе не залишуся.

— Дурень! Але чому?

— Просто негарно.

— Ну й що? Шантрапи не боявся, а спати зі мною в одній кімнаті хіба небезпечніше?

Вона й сама зрозуміла комічність цього запитання. Ми засміялися і пішли повільніше. Так і проходили по вулиці до ранку.

IV

Зіна цілком заволоділа мною. Тепер я не дивився на неї з погордою і все частіше знаходив привід, щоб на хвилину-другу забігти до неї. Ці приводи були найвніми і немудрими, але вона з дитячою щирістю вірила, що без її порад я кроку не можу ступити. Між іншим, вона не дуже й помилялася.

Зіна була милою дитиною, безпосередньою, просто-душною, і фальшивила тільки тоді, коли самовіддано пробувала гніватися на мене. Особливо її дратував мій нігілізм. Здебільшого вона й затівала ці розмови.

— Минулого разу ти говорив, — починала вона, кусаючи пухленьку губу, — що жорстокість завжди злочинна. А якщо вона в ім'я майбутнього?

— Бачиш, Русалко, — відповідав я глибокомудро, — там, де пахне кров'ю, щастя і радість інших нагадують мені варварські вакханалії над сплюндрованим Римом і Грецією. Варвари в ім'я майбутнього знищили рабство, але вони не пощадили і багатющої культури. Вони прирекли людей ціле тисячоліття лишатися дикунами і кретинами. Цей шлях нерозумний. Люди повинні знайти інший. Для цього і жив Ленін.

— Але ж і Ленін умів бути жорстоким.

— Це брехня! — кричав я. — Він був безпощадним,

а не жорстоким. І це природно — правда завжди безпощадна. Ні, крові на ньому нема.

— А революція, а громадянська війна?

— Він не вбивав,— уперто продовжував я.— Він тільки скинув у могилу те, що вмерло й смерділо.

— Ти вмієш викручуватися,— скаржилася Русалка.— А я не вмю. Але чого ж ти хочеш?

— Я просто не бажаю, щоб моє життя залежало від уміння дипломатів-канатоходців балансувати над прірвою. Вони ожиріли і кожної хвилини можуть зірватися. І тоді рватимуться атомні бомби. Це страшно.

— Ти розумний,— дорікала мене супротивниця.— І я тебе люблю, хоч ти вредний і дурний.

Ця логіка здавалася мені розумнішою від найстрункіших умовиводів геніальних мислителів. До чого я тоді був премудрим, аж згадувати соромно.

Через два місяці, коли я був на практиці, Зіна прислала листа.

«Сергійку, мені дуже нудно без тебе, навіть посваритися і то ні з ким. Мама зараз лікується в Кисловодську, а я сама, і мені страшно, бо твориться щось неправдоподібне. Передусім докучає приставанням твій Борис, що вже влаштувався тут на роботу. Він дурний і самовпевнений. Що він проти тебе?

З ним би я справилася, так трапилася ще одна халепа. Ти, певне, не забув тих бандитів, що хотіли роздягти нас під мостом? Їхній отаман Маятник (ти йому здорово розквасив носа) впізнав мене, і з цього все почалося. Сергійку, він хоче, щоб я стала його коханкою, і сказав, що вб'є тебе, коли я цього не зроблю. Я сказала, щоб він навіть не думав про тебе, коли чекає моєї згоди. Нічого іншого вигадати я не могла. Для міліції він недосяжний, вона марно полює за ним вже кілька років.

Сергійку, я нічого не боюся і ладна вмерти, ніж належати іншому. Приїзди, і ми одружимося. Адже ти теж нічого не боїшся, правда?

Якби ти знав, як я тебе люблю, то приїхав би сюди, і ми б убили цього бандита або вмерли, як Ромео

і Джульєтта. Тільки не називай мене дурною за те, що я прошу тебе поцілувати цей папір, бо його цілувала я. Ти такий добрий і не будеш гніватися на свою навіжену Русалку, еге ж?»

Я тоді не повірив, що це серйозно, і вирішив, що Русалка, як завжди, гіперболізує. Я написав їй веселого листа, спокійно діждався кінця практики і повернувся до Києва тільки на початку вересня.

Зіна зустріла мене на вокзалі і довго дорікала за байдужість та безпечність.

— Він так мене вимучив. Він і сьогодні обов'язково підійде до нас і повторить погрозу. Я боюся.

— Якщо це справді так страшно, ми не зустрінемося з ним. Я візьму таксі, і ми під'їдемо прямо до будинку.

— Таксі неймовірно дороге...

— Дурненька, хіба для мене є що-небудь дорожче від хорошого настрою моєї Русалочки?

Зіна вдячно стиснула мою руку і зітхнула.

— Ти такий брехун, Рибалко!

— Бачиш, он він стоїть біля кіоску? З сигаретою. Я ж говорила, що він ждатиме нас.

Ми від'їхали метрів п'ятдесят, і я попрохав шофера зупинити машину.

— Почекайте мене хвилин десять.

— Ти куди? — Зіна тримала мене за руку, я чув, як вона тремтіла.

— Піду привітаюся з Маятником. Ти не хвилюйся, все буде гаразд, — я з силою звільнив руку і пішов до суперника.

— Хелло, Маятник, Як твій ніс? Я колись мав щастя стукнути по ньому. Надіюся, ти і надалі дозволятимеш мені цю маленьку розкіш. Впізнаєш мене?

Маятника трохи спантеличила моя нахабність, але відповів він стримано:

— Пригадую. Удар був на славу. Але ж ти, мабуть, прийшов не того, щоб просити прощення?

— Ти маєш рацію. Я просто прийшов сказати тобі, щоб ти більше не стояв тут. Зіна — моя дружина.

— Брехня! — Маятник виплюнув сигарету і повторив: — Брехня! Вона цього ніколи не зробить. Вона знає мою вдачу.

— Не хвастай, Маятник. Твоя карта бита. І якщо ти цього не хочеш зрозуміти, мені доведеться добити й тебе.

— Чудак, як би ти зміг?

— Це вже мій клопіт. А зараз — гуд бай. Мене чекає дружина. — І я попрямував до таксі.

— Я так перетрусилася, — говорила Зіна в перервах між поцілунками і сльозами. — Ти такий відчайдушний і не жалієш мене. Що ти йому сказав?

— Нічого, тільки збрехав, що ти вже моя дружина.

— Він уб'є нас, уб'є, Сергійку. Але раніше я стану твоєю.

Хитаючись, Русалка підійшла до вікна і розпустила фіранку.

— Ти не думай, що я бравую. Але навіщо берегти від тебе те, що цей гвалтівник може забрати силою?

Вона линула до мене, плакала і лаяла за нерішучість.

V

Маятник на деякий час облишив свої переслідування, і ми стали забувати про його існування. Тільки в жовтні Зіна одержала від нього листа, по суті адресованого мені.

«Мамзель! Вам ще не обрид цей божевільний забіяка? Передайте йому, що моє терпіння лопнуло. Я хочу негайно говорити з ним. Я благородний чоловік і не люблю конфлікти на любовному ґрунті розв'язувати ударом ножа в спину. Хай він післязавтра о дванадцятій ночі з'явиться під міст, де ми зустрілися вперше. Зі мною будуть два моїх хлопчики — тільки на всякий випадок. Він може також захопити з собою кількох колег. Попереджаю, що в разі провокації церемонитися не буду. Сподіваюся, мамзель, ви зуміли оцінити моє терпіння і мої почуття до вас».

Зіна застосувала всю свою владу наді мною, щоб тільки я не йшов на це побачення. Але я не хотів, щоб мене вважав боягузом навіть мерзотник. Тоді вона поставила ультиматум: взяти з собою хоч Бориса. Довелося згодитися.

І ось ми під мостом. Залишаю Бориса, стискую кулаки і наближаюся до Маятника. Він стоїть і курить. Позаду дві тіні підпирають колону.

— Ти прийшов? — Маятник спокійний.— Гадаю, ти вже порозумнішав і ми швидко дійдемо згоди.

— Це залежить від тебе,— закурюю, щоб не хвилюватися.

— Отже, почнемо з того, що ти відмовляєшся від Зіни.

— Почнемо з того, що цього ніколи не трапиться,— механічно поправляю я.

— Непогано,— Маятник усміхається.— Деякі мої хлопчики можуть повчитися в тебе. Але мені цього не треба.

— Да, Маятник, ти бандит закінчений. Однак ми тут не для того, щоб обмінюватися компліментами.

— Ти не дурак і не боягуз,— Маятник знов демонструє свої зуби.— Але я буду змушений підсадити тебе на небо, якщо лишишся таким упертим.

— Це не так легко, Маятник,— поспівчував я.

— Не думай, що нас тут троє. Я знаю твій характер. На всякий випадок стоїть ще по два хлопчики з обох боків мосту. Це добре, що ти взяв з собою молодкососа. Він викличе міліцію, і твій труп не валятиметься до ранку.

— Значить, я в сільці?

Маятник милостиво кивнув головою.

— Спасибі за щирість. Тоді доведеться зробити потвоєму,— я підійшов ближче, простяг йому руку, а наступної миті двома ударами в здивовану морду і шию повалив негідника на асфальт.

Потім у моїх зіницях затанцював хаос. Я чув лемент і прокльони, і це було останнє, що я пам'ятаю. Вже коли з діркою між ребрами я лежав у лікарні, слідчий сказав, що Зіна привела міліцію дуже вчасно. І ще він сказав, що я осел і що мене дуже мало вчили.

З лікарні мене передали в обійми Миколи Винокура. Очевидячки, він добра людина, але краще б я не знайомився з ним. Він довго обнюхував мене з усіх боків, вивернув душу, мов кишеню, і не знаю, чи поживився чим-небудь з неї.

Раз я не стерпів і сказав:

— Чого ви хочете? Невже це такий злочин, що я не доповів нікому про своє рандеву з Маятником?

Він окинув мене явно співчутливим поглядом, вилаявся і проспівав своїм камерним тенором:

— Чого я хочу? У мене руки сверблять, щоб виставити тебе в три шиї на вулицю.

— То зробіть це. Бога ради!

Він знову глянув на мене, як на закінченого ідіота, і раптом запитав:

— У тебе є вороги?

— Немає.

— Жодного?

Я трохи покопирсався в пам'яті.

— Якщо ви маєте на увазі особистих ворогів, то дійсно їх у мене немає. Крім Маятника, звичайно.

Він довго-довго штрикав мене своїми сірими сердитими очима, потім взяв з шухляди папірця і перед тим, як тицьнути його мені в руки, продзвенів:

— Цікаво, хто з твоїх друзів написав оце?

Я читав ту шпаргалку, відцокану на машинці, і голова моя йшла обертом. Якийсь падлюка писав, що я «знайшов помилку» в марксизмі і тепер мізкую, як би накивати п'ятами за кордон. Маятник нібито взявся доправити мене туди, але в останню хвилину ми посварилися. Ще там було написано, що я зоологічно ненавиджу радянську владу і навіть пробував створити підпілля.

Я не втримався і зареготав. Слідчий вихопив у мене з рук папірус і кинув його в шухляду.

— Ану вгамуйся ти, осел!

— Ви вірите, що там є хоч зернина правди?

— Допитую тут я,— гримнув він, а потім додав

м'якше: — Коли б вірив, то не показав би його тобі. Взагалі ти не бачив цієї гидоти, — він зиркнув у шухляду.

Він довго мовчав, потім поскаржився:

— Ти влізь у мою шкіру. Я веду не слідство, а чортзна-що. Мені не треба доводити твою вину. У мене немає і не буде жодного доказу, крім отієї шпаргалки. Але ти... ти маєш докази, що невинен?

— Але ж це очевидно!

— Дуже ти розумний, хлопче. Ти не намагався створити підпілля? Де докази, де свідки, що це й справді так? Ти знайдеш людей, які посвідчать, що ти і не думав і не гадав про втечу за кордон?

— Але такі ж звинувачення можна висунути першій-ліпшій людині!

— Йдеться не про першого-ліпшого, а про тебе.

— Мене знають на курсі...

Винокур презирливо поморщився і махнув рукою:

— Я говорив з твоїми однокурсниками. Всі кажуть, що ти відлюдкуватий і замкнутий. Тільки один — Віктор... як його... ну, отой, що жив з тобою, заявив прямо: Сергій — чесний хлопець, хоч і з заскоками. Він написав петицію, бігав збирати підписи, але ніхто не захотів його слухати.

Він знову довго мовчав, а я колупався в черепі: що б йому відповісти?

— Що трапилося з твоїм дідом? — раптом ввірвався він у мою задуму.

Я здригнувся.

— Діда забрали в тридцять сьомому. За що — ніхто не скаже. Він був комуністом з тринадцятого року. Батька розстріляли німці. Він партизанив.

Не знаю, чому мене раптом ніби прорвало. Я розповів йому все-все про себе і маму і сказав, що мій арешт доб'є її.

— Напишіть їй, що мене кудись послали... ну, у відрядження... кудись далеко... або з делегацією... Що завгодно, тільки ... не правду...

Я раптом розхникався, мов школяр, сльози лилися з очей, як вода з несправного крана. Я сидів, і хлипав, і не міг взяти себе в руки, бо по всьому тілу ка-

чалися судороги. Чорти б того забрали, хто вигадав сльози і всяку рідню! Коли б я був з інкубатора, мов курча, то жив би собі, як трава, і ні про кого не думав, і про мене ніхто не думав би.

Може, мені так здалося, але Винокур теж ледве не розрюмсався. Він відійшов у куток і довго стояв спиною до мене. А може, йому було гидко дивитися, як нюняє такий бугай. Нарешті він повернувся до мене і сказав:

— Ну, досить. Як тобі не соромно? Іди і спочинь. Мене відвели в камеру.

На другий день він сказав мені найстрашніше:

— Нам треба думати про тебе. Про маму вже пізно.

Я скочив мов ошпарений і благально дивився йому у вічі. Він схилив голову і майже прошепотів:

— Так. У неї розірвалося серце, коли взнала... Їй написав Віктор. Це було тиждень тому.

— І мені не дозволили навіть... попрощатися з мамою?

Він був страшенно білий. Мов чортзна-що. Він не міг дивитися не те що мені в очі, а навіть у мій бік. А що він винен? Це той вишкребок, що заклав у машинку свій брудний папір, убив мою маму. А може, і діда? А може, той самий вилупок з розбовтька продав і мого тата?

— Осколок її серця стримить у моїх грудях,— чувся далекий тенор Миколи Винокура.— Я повішуся, якщо не визволю тебе з цієї клітки.

«Повіситися — це гарна ідея. Спасибі, що підказали», — це я подумав, а вголос мовив зовсім інше:

— Тепер мені однаково.

Потім тижнів зо два мене допитував один сухар з головою, немов більярдна куля. Він розставляв мені стільки пасток, що я врятувався тільки тому, що не боявся в них попасти. Хотів запитати, де Винокур, та спохватився. Для чого кидати тінь на добру людину?

Уже на волі я дізнався, що Винокур заради мене їздив у Москву до якоїсь великої шишки. Мене випустили після того, як посадили одного гада-міністра. Жаль, що тільки одного.

На волі мене чекали Віктор і лист від Зіни. Вона писала, що я покидьок і їй краще ковтати кактуси, ніж бачитися зі мною. Щоб ти вдавилася тією слиною, що виплюнула мені в душу! Зрадниця!

На курсі всі стали такими запопадливими і чемними, що блювати хочеться...

Я сиджу в кухні за непривітним столиком, і, коли пишу, він рипить в такт моїх рухів. Весняні ночі короткі, особливо остання ніч у житті.

Мотузок лежить у шухляді. Через кілька хвилин я візьму його звідти, а на його місце покладу оцей лист. Кому потрібне моє життя, коли воно не потрібне мені? Я стомився. Кінчаю.

VII

Я відірвався від паперів і глянув на Бориса.

— Цьому позерові дійсно довелося не солодко, але причому тут ти?

Він добув з кишені ще один неймовірно потертий аркуш і мовчки віддав мені.

«Гадюко! — прочитав я. — Ти пам'ятаєш, як прийшов увечері до мене і сказав:

— Сергія перевели з лікарні у в'язницю...

— За що? — стрепенулася я.

— Ми його не знали, Зіно, — скрушувався ти. — Він був зовсім не такий...

— Що він зробив? Кажи і не вимотуй жил!

Ти довго м'явся, а тоді оперіщив мене по серцю.

— За розпусту і бандитизм. Він — колега Маятника. Всі оті «зіткнення» — лише трюк, щоб заволодіти тобою... У нього було безліч таких, як ти...

Мене теліпала малярія, я ревля і проклинала тебе за брехню, але ти... ти «був» у слідчого, «розмовляв» з прокурором, нарешті, «бачився» з Сергієм.

— Сергій не захотів навіть говорити зі мною. Я запитав: «Що передати Зіні?» — «Скажи їй, — засміявся він, — що в своєму гаремі я відводив їй третє місце. Може пишатися», — ти говорив це чи ні, мокрице?

Як я повірила тобі? Боже мій, що я за нікчема! Сьогодні прийшов до мене Микола Винокур — це той слідчий, що вів Сергійкову справу. Він ледве не впав з несподіванки, коли дізнався, чому я порвала з Сергієм.

Жалюгідний інтригане! Ти хотів пробудити в мені якийсь почуття до тебе. Ти досяг мети: я гидує тобою!

Я йду до Сергія і плазуватиму перед ним навколішки, доки він не простить мене, ідіотку. Але ти... ти знаєш, які в нього кулаки. Якщо ти завтра ще будеш у Києві, то післязавтра будуть твої похорони. Винокур сказав, що він вестиме слідство і ніколи не доведе його до кінця.

Гидує! Гидує! Гидує!»

Я вивчав листа, ніби хотів прочитати щось ненаписане. Тільки тоді, коли мовчанка начинилася динамітом, я люто запитав:

— Хіба не ти писав на нього анонімку?

Він скорчився, скривився і квакнув:

— Сергій ладнав петлю, коли до нього ввалилися ти і Зіна...

— Ти хочеш йому повернути віру в людей?

Він закивав головою, і мені здалося, що в нього во-рушаться вуха.

— А звідки ти взяв, що він не вірить у них? — Цим запитанням я розстріляв його впритул.— Він ладнав петлю тому, що зневірився в собі.

Він довго вовтузився і, мабуть, намагався думати, бо я чув, як скрипів його мозок. А втім, то скрипів стілець.

— Знаєш,— сказав Борис,— не можна ж каратися все життя. То все було через Зіну. Зараз вона мені байдужа, а Сергія я люблю по-старому...

Дикий регіт навалився на мене.

— Знаю, що це смішно,— провадив Борис.— Але справді я люблю його.

— Тоді піди і порозумійся з ним.

— Сергій, може, і не підозрює, що я стільки завив перед ним. Але Зіна... вона витурить мене. Якби ти переговорив з нею і взяв, чи вона сказала йому...

— Слухай, Борисе,— сказав я,— давай говорити начистоту. Що ти хочеш від мене?

Він знову довго вовтузився і шукав потрібних слів, мов нитку в коконі.

— Мені обридло жити в закапелку. Я хочу бути з людьми. Ну, я винен. Але ж...

— Словом, ти хочеш мати гарантію, що Сергій мовчатиме, якщо ти знову появишся в Києві?

Він вивчав і вивчав паркет. Я ледве почув його «так».

— То для чого вся ця мелодрама з каяттям. Навряд щоб Сергій захотів бруднити об тебе руки,— мені чомусь дуже хотілося стати прокурором.— А взагалі тобі краще в закапелку сидіти. Сергій погидус, але я і Зіна... Ми ніколи не забудемо, як витягали його з петлі. Та я кричатиму на всіх перехрестях, що ти гадюка...

Він схопив піджака і пустився втікати, а я, мов одержимий, кричав йому вслід:

— Я ходитиму по всіх усюдах і гвалтуватиму: «Люди! Між вами плазує гадюка. Не повірте їй знову!»

Мені привиділося, що тролейбус, в якого він пірнув під моїм вікном, скривився від огиди.

1956—1962

ОДНОРУКИЙ ЛІСНИК

Він прийшов з війни з партійним квитком, чотирма орденами, однією рукою і двадцятьма ребрами. Коли відбухкав у хаті бубон, ухекався хтозна колишній баян, а гості перепили й переїли все, що недожувала війна, і розійшлися, Петро сказав матері:

— Передай Мотрі — нехай виходить заміж...

Мати сплеснула репаними долонями:

— Вона ж тебе як Бога ждала!

— Ну й що... Хай виходить заміж,— повторив голосом, сповненим безпросвітної досади і терпкого полину.

— Ти думаш, вона не знає... який ти? — ледве не

заголосила мати.— Та вона ж, голубка моя сизокрила, любити тебе всякого.

— Не треба, мамо,— жорстко обірвав син.— Не хочу про це й слухати.

Другого дня прибігла Мотря. Великими, повними чорного горя та образи очима заглядала в його сині льодинки і питала:

— Ну чого ти, любий, так? Ну, не бери мене, але ж не гидуї...

— Я не гидую тобою, Мотре. Але...

— Ну, то залишимося просто друзями...

— Це неможливо,— глухо вичавив з себе, дивлячись кудись обіч неї.

— Ну, чого? Ну, скажи — чого?

— Це неможливо,— стиснув єдиного кулака і повторив: — Це зовсім неможливо, бо я люблю тебе...

Вони балакали довго, важко й гнітюче. Опівдні вчителька несла свою біду і незаслужений сором крізь допитливість підсліпуватих вікон. Вона йшла, і плакала, і не ховала своїх сліз.

На третій день в селі вибухнув ще один вулкан. Петро прийшов до контори і сказав голові:

— Дайте якусь роботу.

— Та що ти, парубче! — майже сахнувся той.— Ти ж учитель, а в нас нікому навчати дітей навіть до пуття писати.

— Я не хочу працювати в школі.

— Бог з тобою, Петре,— звівся старий Лимар зі своєї археологічної табуретки.— Чого ти не хочеш у школу?

Петро дивився кудись повз нього.

— Я не піду в школу. Якщо ви людина, то призначте мене лісником.

Він раптом розридався і кволо присів на лавку.

Петро став лісником. Обходив усіх, особливо малечу, десятою стежкою. Днював і ночував у лісі. І хоч лісник видався з нього путящий, в селі боялися його. Одні запевняли, що, крім руки, він втратив на війні ще й клепку; інші казали, що йому замість ребер вийняли серце.

Петро не дослухався того патякання. Він занурився в лісницькі справи по самі вуха і мав з усіма тільки ділові стосунки. За два роки він засадив дубами, кле-нами, липами та вербами ледве не всі колгоспні яру-ги та приярки, що десятиліттями вигривали під сон-цем свої безплідні жовті лисини.

Хтозна-що поріднило його з дідом Омельком, кот-рого в селі прозивали Хетезе. Може, те, що після чо-тирьох похоронок із фронту дід також став цуратися і людей, і хати, і навіть ледве живої баби своєї. Одно-рукий гевал і миршавий, прибитий старістю та не-стерпним горем дід Хетезе блукали селом і лісом, не-мов два закоханих привиди. Чи розмовляли вони ко-ли — того ніхто не міг сказати, не взявши гріха на ду-шу. Може, розмовляли, а може, й ні.

Тільки коли Петро та дід випивали чарку-другу, навколо них збиралися цілі табуни дітей. Дід тоді ста-вав справжнім заводом. Він за якийсь окраєць часу поспівав обділити босоногих телепнів свистками з ли-пи, сурмами з ліщини, сцикавками з бузини, набрид-ливими деренчалками. І тоді в кожній хаті свистіло, сурмило, цвіркало, деренчало, і матері не відали, що чинити, — дякувать чи клясти діда.

Доки дід майстрував, Петро розказував дітлахам такі історії та казки, що вони навіть не помічали, як безжально тнуть їх комарі. Та наставало похмілля, і знову все поверталось до нудотного сірого річища. Знову щось роковане гнало їх від людської мови, сміху та співу, і вони, мов приречені, нишпорили по лісі, шукаючи роботи для рук, а можливо, й зілля для розп'ятих мукою душ.

Я був тоді ще пуп'янком. Але я добре запам'ятав, які на смак хліб із жолудів та млинці, вчинені на висівках і молодому липовому листі...

Коли зайшли жнива, ми бігали з рогозяними ко-шиками на стерню і збирали колосок до колосочка, терли їх у долонях, виминаючи пшеничне золото. Виснажені матері видобували з того зерна пригорщі борошна, а ранками частували нас неймовірно смач-ними перепічками.

Та якось увечері мати сказала мені:

— Приїздив хтось із району. Казав, щоб не збирали колосків. То ти, Грицю, не йди завтра в поле.

Проте ми... пішли в поле. Все було добре, але ополудні на нас наскочив об'їждчик Привітний. Старші хлопці встигли чкурнути до яру, а мені він заступив жеребцем дорогу:

— Ану, байстрюк, чухрай до сільради. Узнаємо, чий ти, та матері мозку вставимо.

Лаючись і цвяхкаючи нагайкою, він погнав мене по стерні перед конем на шлях. Не знаю, скільки я біг. Стерня кусалася, піт градом лив мені в очі, кошик бив по ногах, а тіло сповнилося тваринним жахом і втомою. Я біг і почував, що ось-ось упаду і вже не встану, а над вухом сопів кінь.

— Ти що ж це робиш, гаде?!— раптом щось стороннє ввірвалося в мою свідомість. Я зупинився й відірвав очі від стерні. Переді мною страшний, мов чорт, верхи на коні гарцював Петро.

— Дя-дечку, я-а не бу-ду,— заскиглив я.

Але Петро не чув мого благання. Він ринув повз мене. Я відскочив убік і, вже падаючи навзнак, побачив, як він рвучко опустив нагайку на голову Привітного.

— Ти що, здурів? — заверещав той. Але Петро другим ударом збив його з жеребця і гамселив довго, люто й нещадно. Привітний спершу назвав лісника одноруким сатаною, потім благав, а перегодом зовсім ущух.

Непритомного, Петро привіз мене додому. Понад рік водили мене до різних бабусь виливати переляк. Що було потім, розкакую з чужих слів, бо весь той рік я ледве животів і мало що проривалося в закамарки моєї пам'яті.

Петра хотіли оддати під суд за знущання над людиною, що виконувала службовий обов'язок... Але перед тим його вирішили привселюдно, щоб іншим була наука, виключити з колгоспу. Збори проводили на вигоні, бо прийшли на них усі, хто міг рухатися. Лементували жінки, мовчки смалили самосад чоловіки, і навіть підлітки не вибрикували, як завжди.

Представник з району — отой, що в «підштаниках», взяв одразу вола за роги:

— Петра Підошву треба судити.

— Що? — вирвалося з гуці й положливо сконало.

Представник же запропонував вислухати Петра.

— Що я вам скажу? — звівся той. — Якщо ви за те, щоб глумилися над дітьми, то женіть мене з колгоспу і з партії під три чорти. Доки сам не пішов. Я не за це воював. У мене немає руки, у мене на четверо ребер менш, аніж в інших людей. Війна вбила і моїх ще не народжених дітей, — останні слова він сказав пошепки, та їх почули всі. Петро раптом обернувся й гукнув у схвильований натопт: — Мотре, ти тут?

— Тут, — наче з того світу озвалася дівчина.

— То перед усією громадою прошу в тебе прощення за кривду...

Він майже впав на траву, і разом з ним упала мовчанка. Її роздер білоштанний з району:

— Спекулюєте заслугами? Сльозою свій злочин змити хочете? Не вийде!..

— А щоб ти сказився! — підскочив дід Хетезе. — Дайте я скажу.

— Ви, діду, безпартійний й не маєте першочергового права говорити...

— Це я не маю права? А цього не хочете! — він тицьнув у повітря свою мізерну дулю. — У мене чотири похоронки на синів-комуністів. То я не маю права?

— Хай дід каже. Намовчався вже, — загули люди.

І дід забалакав:

— Ти мене в должності не понизиш, бо нижчої, як у мене, немає. Ти й кривди мені не заподієш, бо страшнішої біди від моєї не знайдеш. Отож слухай і не перебивай. Були в мене чотири сини — Яків, Іван, Василь та Прокіп. Люди збрехать не дадуть. Осиротив мене Гітлер, і нікому поховати старого. Знайшов собі п'ятого сина — Петра. Не добив його фашист, так свій вчепився. — Дід раптом знову накинувся на приїжджого: — Та чи ти хоч нігтя його вартий? Може, ти, стерво, і убієнних синів моїх із колгоспу виключиш? Кажі мені правду, бо спуцу з тебе підштаники і кропивою шмагатиму...

Діда насилу втихомирили. Петрові сказали, щоб не давав рукам волі, а білоштанного попросили більше не потикатися в село.

Після зборів до Петрової хати прийшла Мотря. Вона живе в нього й донині.

БАЛЬЗАМ

Раптом у їхній медовий місяць ввірвався біль. З опухлою щогою, з каламутними, повними безсилою відчаю очима тинявся він всю ніч по кімнаті і не знаходив собі місця. Здавалося, щелепа дробилася на тисячу клаптиків. Тупий, одноманітний і безугавний біль. І що найжахливіше — так це те, що тут нічим не зарадиш. Не допомагали ні примочки, ні найпалкіші заприсягання не зважати на всю оцю «зоологічну нісенітницю».

— Ти не турбуйся, спи, — раз по раз намагався він заспокоїти Тоню. — Зараз все пройде.

Але ніщо не проходило, а інтелектуальна істота продовжувала божеволіти від примітивного зоологічного болю. Іноді хотілося застосувати електродіагностику — самому повибивати собі зуби цим нікельованим, образливо холодним утюгом.

— Ну, спи, малеча, спи, — благав Микола, наче хотів позбавитися свідка своїх страждань.

Але малеча не спала. Під її шестимісячною завивкою кожен хвилину народжувалися ідеї. І тоді спалахувало світло, Микола бачив себе в дзеркалі і бринів од ненависті, а вона чаклувала над якоюсь домашньою мікстурою.

— Ось приклади ще це. Тьотя Ната каже, що це бальзам.

Бальзам, звичайно, не допомагав, і хотілося нагодувати ним тьотю Нату, яка вигадала таку нікчемність.

Паузи між ідіотським цоканням маятника були хіба трішки коротші, ніж тисячоліття. За цей час, мабуть, встигали народжуватися і зникати з лиця землі могутні імперії. Словом, цієї ночі Микола пережив усі

геологічні епохи, пройшовши шлях від бактерії до мислячої істоти. Він готовий був уже повторити всю еволюцію з початку, коли нарешті ранок викотив з-за пагорба свій червоний обруч.

Але Тоня так і не вичерпала всього арсеналу домашньої медицини. Чим більше мучився він, тим жвавіше працювала її фантазія. Тепер вона знову готувала на кухні якесь чергове вариво. Микола чув, як хряпнули сусідські двері, і ще чув, як, позіхнувши на весь рот, хазяйка запитала:

— Чого ви цілу ніч товклися і палили світло?

— У нас болить зуб,— простодушно відповіла Тоня.

«У нас»,— іронічно подумав Микола.

І раптом біль зник. Тільки голова гула від безсоння.

— Тоню! — гукнув він, падаючи на ліжку.— Кидай свою ворожбу. Наш зуб уже не болить!

27.11.1962

ДРУГ СІМЕЙСТВА

Я три місяці зітхав за однією особою жіночої статі. Любов була такою блискавичною, що мені пророкували швидку і легку смерть. Це дуже збентежило мого колегу по роботі. Він вирішив за всяку ціну вирвати мене з обіймів кістлявої карги і кинути в обійми платонічної коханки.

— Забудь ти її,— благав мене схвильований друг.

Я мовчки стогнав і продовжував повільно вмирати. Колега долонею витер вологі очі і зробив останню спробу відвернути мою згубу.

— Слухай, безталанний коханцю,— співчутливо шептав він,— дозволь мені діяти від твого імені.

Я дав згоду.

Друг почав свою діяльність просто. Він щодня надсилав їй мої записки, супроводжуючи їх власними до-тепами.

— Ну як справи? — через кожні півгодини довідувався я.

— Як по маслу, — відповідав колега і прохав паперу на записки.

Щовечора він робив поширений огляд подій минулого дня, докладно розповідаючи, як вона зашарілася при згадці про мене. В окремий блокнот він занотовував кожне її зітхання і кожну посмішку.

— Ще день-два — і вона твоя, — сяючи від щастя, запевняв мене агент мого серця.

Ви, звичайно, не здивуєтесь, якщо я скажу, що через день-два моя кохана і мій приятель одружилися. Убитий горем і знесилений коханням, я хотів умерти. Проте миттю передумав і став другом їхньої сім'ї. Зараз усі раюємо. Правда, останнім часом колега зовсім втратив розум. Він погрожує розлученням. Але хай тільки спробує! Я на профспілкових зборах — а без них не обійдеться! — виступлю і скажу, що він за людина. І не подивлюся на те, що він мій друг.

ПІДСЛУХАНА РОЗМОВА

Опанас Шворень знав: усі моралісти схожі на папуг. Ще в античні часи вони твердили, що підслухувати розмови нечесно. То було давно, бо навіть Опанасів дідусь не пам'ятав тих часів. Але моралісти й до наших днів не втомилися повторювати ці примітивні істини.

Дідусь Опанаса Шворня погоджувався з ним, бо ніколи не був поетом. Але ж психологія людей найповніше розкривається в інтимних розмовах, а яка ж поезія без психології?

Щовечора Шворень ховався в найгустіших кущах якого-небудь парку і весь перетворювався на слух. Закохані ходили туди-сюди. Говорили пошепки, і здебільшого дурниці. Перед ранком, покусаний комарами, з обдертим лицем, повертався Опанас зі свого полювання. Тільки щасливий випадок врятував його талант від неминучої загибелі.

Одного разу під кущем, в якому талановитий поет вивчав життя, зупинилася парочка. Дівчина була вродлива й жорстока, він — кислий і переляканий.

— О, не знищожуй мене,— благав хлопець сопливим голосом.

— Не кривляйся,— чулася неблаганна відповідь.

— О, не губи моєї молодості...

Хлопець не стримував сліз. Він пробував стати на коліна, але ноги не згиналися.

Щасливий Шворень вискочив зі своєї засідки, гаряче потис їм руки і помчав додому.

На ранок вірш був готовий. Коли Опанас прочитав його дебелій касирші в магазині, вона заплакала й сказала:

— Харашо. Особливо останні рядки: «Жизнь моя не варта і монети — без ножа зарізала мене ти». Ту пахне кров'ю.

Через місяць вірш надрукували в журналі.

Подальші події розгорталися в шаленому темпі.

Жорстока красуня подумала, що автором був не хто інший як її нещасний коханець. Вона негайно відповіла йому взаємністю.

— О мій Овідій,— прилипла вона до його грудей.

— Який Овідій? — витріщив очі хлопець.

— Хіба це не ти написав? — розгорнула журнал поклонниця муз.

— Ні... вперше бачу...

— Ах так...

Вона вдарила його в перенісся важким прес-пап'є.

Злочинницю затримали в довідковому бюро, де вона знавала адресу Опанаса Шворня. Так міліція врятувала нам його самотній талант.

ПОЧАТОК ДОРОГИ

Зараз, коли вже вгамувалися полемічні пристрасті, а читачі одержали можливість познайомитися не лише з критичними сентенціями, а й з творчістю Івана Драча,— зараз уже рідко хто сумнівається в тому, що поріг храму української поезії переступив своєрідний та багатообіцяючий талант. Якщо музу Івана Драча не заколисає поблажливість критичних няньок і не оглушить майже базарний лемент деяких любителів бачити у всьому сенсацію, ми матимемо поета, книги якого збагачуватимуть наш мозок і розширюватимуть духовні обрії літератури та читачів. У всякому разі його перша книга «Соняшник», яка щойно вийшла у Держлітвидав і вже зникла з полиць книжкових магазинів, дає всі підстави для таких надій.

Незважаючи на те, що І. Драча раз у раз зараховують до одної «школи» з М. Вінграновським, я особисто не бачу ніякої схожості між ними. Крім тієї, зрозуміло, що обидва вони талановиті поети. Поезія М. Вінграновського стихійніша, емоційно енергійніша і, можливо, тому багатослівніша, ніж Драчева. Іван Драч у своїх творах досить-таки врівноважений, ріка його почуттів глибока і часто-густо могутня, але стихійними повенями загрожує дуже рідко. А в таких віршах, як «Небо моїх надій», вона закута в бетонні береги.

Ті критерії, з якими молодий поет підходить сам до себе,— високі і багато до чого зобов'язують. Вимогливістю і усвідомленням своєї відповідальності перед культурою рідного народу дихає, скажімо, його симфонія «Смерть Шевченка».

Поет став морем. Далеч степова,
 І хмарочоси, й гори — ним залиті.
 Бунтують хвилі — думи і слова,
 І сонце генія над ним стоїть в zenіті...

Коли домовину з прахом українського гіганта беруть на плечі Шекспір, «буряний Бетховен», «гарячомудрий Пушкін» та Гойя і йдуть з нею в кругосвітній похорон, то це зовсім не від бажання автора похизуватися своєю ерудицією чи намагання створити так званий «інтелектуальний колорит». Це, по-перше, гарячий протест проти спроб принизити Кобзаря і зробити його домашнім, хатнім пророком. А по-друге, — і це не менш важливо! — поетичний і сильний протест проти хуторянства в мистецтві взагалі і в поезії зокрема. І, можливо, саме через це історичний твір звучить сьогодні так по-сучасному і являє інтерес не тільки для шевченкознавців, а й для широкого загалу любителів поезії.

Іван Драч багато й охоче пише про мистецтво, науку, літературу. Це добре, але в цьому ж може приховуватися і загроза «зенциклопедитися». В тих віршах, які торкаються згаданих тем, Іван Драч передусім цікавий як гарячий опонент літературного снобізму і палкий проповідник гуманістичних начал мистецтва і науки.

Атомні сльози течуть в імлі
На чистий пензель солоною правдою...
Він сам — геніальна сльоза землі
В штанях, замурзаних райдугою!

Це — про Пікассо. І, по-моєму, краще про цього художника навряд чи скажеш. Принаймні досі я не чув. Про Врубеля І. Драч сказав теж вагомо і опукло:

Він суть пізнав. Він розтинав основу,
Відкинувши ледачу простоту,
І барви дихали п'янким болиголовом,
І бризки сонця стигли на льоту.

Звичайно, не можна звужувати ідейний виднокіл цих творів тільки отим «про Пікассо», «про Врубеля». Це і про смисл мистецтва, і про значення творчості, і

проти ледачої простоти, що на протилежність простоті великій і справжній породжується лінивим розумом. В «Етюді поколінь», що присвячений світлій пам'яті академіка О. І. Білецького, ми бачимо І. Драча замисленим над тим, що завжди хвилювало і хвилюватиме юність, — над сутністю скороминущого життя людського, над обов'язком індивіда перед народом і часом:

Умирають майстри...
Сплять монархи труда.
Зріє черга велика
До незайнятих тронів
крізь думи густі.
Підмайстри мого віку!
Я ваші ридання
покликав,
Щоб на цвинтарі чолами підрости...

Навряд чи такий заклик вихопився б з уст запеклого реформатора і ворога всяких традицій, хоч саме це інкримінують Іванові Драчу деякі суворі судді. Коли людина іде «підростати чолом» до великих людей, до вірних синів і слуг народу, підозрівати її в тому, що вона хоче зруйнувати зроблене ними, просто комічно. Коли поет жадібно п'є з келиха знання, коли він до шаленства любить культуру рідного народу і закохано милується її здобутками, то який же він в біса «новатор» в тому фальшивому значенні слова, яким наповнили його зараз.

Новаторство, коли воно справжнє, ніколи не було і не буде руйнівною силою. Воно — глибоко природне і закономірне, як естафета поколінь. На досвіді митців минулого виростають праці попередників. Так не тільки в мистецтві. У фізиці Ейнштейн і Курчатов не вчинили ніякої диверсії проти Архімеда, хоч і не стали в двадцятому столітті відкривати закон Архімеда.

В сучасній українській поезії є Тичина, Рильський, Плужник, Малишко, Сосюра. Впевнено штурму-

ють її вершини Ліна Костенко і Дмитро Павличко, а за ними цілий батальйон молодих та завзятих. В першій шерензі цих «атакуючих» іде й Іван Драч.

Боятися цієї «навали» смішно, бо в літературі немає крісел, штати в ній не затверджуються, і ніхто не посяде в ній чужого місця. А те, що молоді поети «не такі», як інші,— то це ж якраз і добре!

Приємними несподіванками були для мене в книзі І. Драча «Балада про випрані штани», «Балада про дівочі перса», «Солов'їний етюд», які спростували уявлення про одноплановість його поетичної палітри. Глибока людська драма постає у прекрасному вірші «Дві сестри» — розповіді про двоє обікрадених життів.

Стань!
Подумай!
Скільки доль забутих
Навіть не спиналося на ноги.
Непомічена прийшла людина,
Непоміченою тихо вмерла.
Стань! Тяжка провина безневинна
Над тобою крила розпростерла.

Ці слова, повні болю і муки, може підказати лише чиста громадянська совість, глибоке усвідомлення своєї відповідальності за все, що діється на нашій землі, і, зрозуміло, такі слова нашіптує ще й любов до людей.

У книзі Івана Драча «Соняшник» надибалося кілька слабких віршів, але — всупереч прогнозам критиків — жодного безнадійно туманного чи просто незрозумілого.

Ще хотілося сказати тут кілька слів не про самого поета, а про тих, що мітингують навколо його імені і нікого, крім нього, не визнають. Те, що Іван Драч — хороший поет, безсумнівно, як і те, що до нього теж були поети, які сяк-так писали геніальні вірші. Той, хто «не визнає» їх, може поспівчувати самому собі. Не тільки тому, що він обкрадає себе, а й тому, що його «пристрасна любов» до Драча не викличе

взаємності. Глибокомисляча людина, яка любить поезію і мистецтво, а не лише свої вірші, ніколи не дозволить крикунам поставити себе в смішне становище божка. Не дозволить цього й Іван Драч — поет, в якого є важливіша робота, ніж ворожба над тим, яке місце відведеться йому в поезії.

ДЕКОРАЦІЇ І ЖИВІ ДЕРЕВА

Кажуть, чукчі знають сорок «сортів» снігу. Зате в їхній мові немає узагальнюючого поняття сніг. Є сніг рипучий, є сніг сизий, є сніг лапатий і навіть гарячий, і кожен з них існує осібно, уперто відмовляючись об'єднатися зі своїми братами в слово-федерацію, тобто в узагальнююче поняття. Не зрозуміло, як чукотські поети миряться з таким неподобством. Адже їм, бідолашним, треба знати всі оті сорок «сортів». І це в той час, коли, як засвідчує наш досвід, варто запам'ятати, що сніг білий, і можна пересипатися ним у віршах скільки заманеться.

Безперечно, кожна високорозвинена мова має безліч узагальнюючих понять. Нарікати на це було б нерозумно, але мені здається, що письменнику чи художнику треба згадувати про них вряди-годи. Принаймні, малюючи ліс, не слід малювати дерево взагалі, а краще взяти на олівець певну конкретну породу, скажімо, липу. Тим паче, що це прекрасне дерево згадують лише тоді, коли в кулуарах обговорюють чиясь дисертацію чи статтю. Коли їдять мед, то забувають, що й він буває липовим.

Мені часом здається, що в нашому літературному гаю, особливо в поезії, «проізростає» дуже багато синтезованих рослин, котрі, маючи всі ознаки дерева (зелені, і таки ж дерев'яні), не мають ні своєї крони, ні свого глибинного коріння. І ще мені здається, що найкращим ґрунтом для таких диво-рослин є наша непомірна, прямо таки безмежна любов до загальних слів і понять. Візьмемо хоча б таке священне для всіх нас поняття, як праця, і краєчком ока глянемо, як ми поводитимось з ним.

Те, до чого старші письменники йшли через творчі муки, з людськими болями і ваганнями, що для них було відкриттям і знахідкою, ми з самовпевненістю і настирливістю дилетантів перетворюємо в банальність. Коли ми пишемо про працю, то твердо знаємо, що вона буває фізичною і розумовою. Якщо оспівуємо фізичну — «дайош» мозолі і піт, якщо розумову — замислене чоло і натхненні очі. Висновків ми не шукаємо. Висновок уже давно готовий, відкритий ще Адамом «на другий день живота свого»: всяка праця возвеличує людину, всяка праця потрібна суспільству, отже, спасибі тобі, Марійко, за мозолясті руки, за недоспані ночі і за кухню смачної моні.

Все це дуже правильно і дуже благородно. Але все це не поезія, а тільки інтелігентське сюсюкання, тільки профанація літератури. Та й чи може бути поезією бездумне одописання, позначене «школярським підлим прагненням зробити все гладенько-правильним»?

В теперішній пересічній молодій поезії відбувається парадоксальне явище — відокремлення праці від людини. Якщо вже вірш «трудовий», то оспівується в ньому не індивідуальність, а якийсь середньоарифметичний трудар, що перевиконує виробничі завдання, кохається в своїй справі, а вертаючи додому,

Каже Тоня гордо:
— Попрацюю від душі,
Буду мати орден.

Не знаю, якими словами можна дошкульніше образити людину. Мабуть, автори подібних шедеврів забувають, що не всяка навіть потрібна праця може бути предметом захоплення. Зрештою, працюють і воли, правда, про ордени вони не мріють. Людська праця має свій внутрішній зміст, і коли поет не бачить його, а милується механічними рухами, які виконує, скажімо, токарь біля верстата, то він пише не про людську працю, а кат його знає про що. Виробничі

процеси можна і треба механізувати, але поезія була, є і буде творчістю, а не механізованим процесом віршування.

У Максима Рильського є невеличкий цикл «В ковицю». Написаний він настільки людяно й сердечно, що після першого знайомства я буквально марив ним.

Одспівала коса моя,
Сохнуть теплі сіна.
Переходжу лісами я —
Тишина, тишина...

Коли читаєш цей цикл, якась несамоविта, пристрасна, шалена радість рокоचे в душі, просинається в ній щось незрозуміло ніжне і прекрасне. Поет не придивлявся, як хто з косарів вивертає п'ятку, а вихлюпнув на папір свій сонячний настрій — і диво дивне сталося! Слова задихали хмільним ароматом сіна, терпкою радістю і солодкою втомою від праці. І тоді заразом стільки бачиш, чуєш і відчуваєш.

Ти цілий день в густі валки гребла
Напоєне вином і медом сіно.
Жарота без жалю тобі пекла
Відкрите без лукавості коліно.

І навіть оте граціозне «люто», що так несподівано постає в середині третього рядка («ЖАЛЮ ТОбі») — яке воно тут доречне і скільки говорить! Дозволю собі процитувати ще заключний акорд цієї невеличкої симфонії.

Ой зелена земля моя,
Голубі береги!
Велетенською плямою
Вітер кинув луги.

В праці радісній тону я —
Сотні радісних кіс...
Від хустини червоної
Вітер пісню доніс.

Це про людську працю, бо це згусток емоції і мислі. Про косарку так не напишеш, як би не пнувся. Можна ще нагадати, що згаданий цикл написаний майже 30 років тому, але час не торкнувся його, та й не торкнеться. Бо це — справжнє, а не підробка. Таку поезію не можна не любити, з такою поезією треба по-хорошому змагатися.

Дуже радісно, що найталановитіші молоді поети підходять до себе з великими вимогами, з усвідомленням тієї елементарної істини, що вони не починають українську літературу, а розвивають її. Кажучи це, я думаю про поезію Ліни Костенко, котра позначена печаттю зрілості, вишуканою, майже віртуозною простотою почерку та глибиною думок. Не крикливий, але щедрий і потужний талант поетеси — дуже вдячний матеріал для сенсації, і, очевидно, саме через це критики майже не помічають його, хіба часом галантно піднімають капелюхи та ввічливо розкланюються або затівають безґрунтовні балачки про «камерність» і «відірваність» від сучасності таланту поетеси. Зокрема це силкувався нещодавно довести критик Равлюк. В полемічному запалі він закреслив геть усе, зроблене поетесою, і навіть «довів», що вона... не любить Батьківщини. Даруйте, а про що ж тоді поема «Чайка на крижині»? Очевидно, критика вразила відсутність тих зовнішніх атрибутів, що, на думку декого, є ознаками громадянського пафосу. Але це невелике горе, бо Л. Костенко робить те, що повинен робити кожен поет, — вводить нас у світ людських почуттів і роздумів. Щоб пересвідчитися в цьому, варто прочитати хоч би вірш про нічних вогників, що ранком перетворюються в людей, чи вірш про робітницю, котра, вертаючи зі зміни, схилилася на плече сусідки по автобусу і заснула. Скільки тут любові до людей праці, наших сучасників, зодчих майбутнього. Мене дужче турбує те, що багато молодих поетів усе ще в полоні загальнодекларативних понять і, пишучи про працю, обмежуються вигуками та закликаннями, на зразок: «Головка, стор. 18». Дуже багато меду точиться там, де його не гріх було б еконо-

мити. Скільки, наприклад, славослів'я про доярок та свинарок довелося перечитати мені за своє куце життя! Зворушені та розчулені поети бачать щастя цих чесних робітниць у тому, що вони вдосвіта приходять на ферму, а повертаються звідти вже присмерком. А, якщо подумати, може, цим і не варто захоплюватися? Може, краще було б, якби вони мали більше часу?

Безперечно, праця доярки — подвиг. Але ж не треба забувати, що подвиг — це майже завжди самопожертва. Іноді те, що ми називаємо подвигом, є великою людською драмою. Чесна трудівниця, мати, дружина — де вона бере сили і часу годувати сім'ю, створювати домашній затишок, півдоби клопотатися на фермі та ще й зрідка цікавитися, що пишеться в книгах і показується на екранах? Захоплюватися тим, що в наш час на жінці ще висить такий тягар, по-моєму, блюзнірство. Захоплюватися треба людиною. Більш того, треба бути їй вдячним. Але разом з тим треба дивитися правді у вічі, а не в потилицю.

Саме безкомпромісною чесністю припали мені до душі «Дві сестри» та «Похорон голови колгоспу» Івана Драча. Він тверезими очима подивився на ті речі, якими часто захоплюються люди з ледачим мозком. І головне в них все-таки не формальне новаторство, а новаторство духовне. Бо якби поезія Івана Драча несла в собі лише формальну новизну, повторюючи сто разів спожиті думки, то вона навряд чи когось захопила б.

Певен, що кращі поезії Ліни Костенко, Івана Драча, Миколи Вінграновського, Роберта Третякова, Віталія Коротича та деяких інших молодих поетів можна і треба цінувати без жодної знижки на молодість. Та й взагалі поблажливості не місце в літературі, вона тільки псує письменників. Потрібна сувора і нещадна критика. Така критика, яка б розвивала і збагачувала наш мозок, а не самолюбство. Повірити в свою геніальність можна без улесливості рецензентів. Для цього особливих розумових задатків не треба. А вчинити суд над самим собою може далеко не кожен. Якщо ж поет уміє тільки ображатися на критику, він уже не поет.

Дуже багато розмов точиться про чутливу, тонку, вразливу душу письменника, яку, мовляв, треба оберігати від усяких неприємностей. Але що ж то за чутливість, коли вона не чує, де правда, а де базікання? Що то за духовна тонкість, коли вона у чесній критиці вбачає лише прикрощі? Ображатися не обов'язково навіть тоді, коли тебе хочуть образити. Не треба забувати, що від надмірного споживання цукру людина втрачає зуби.

Про все це кажу тому, що, на мою гадку, критика для письменницької праці має величезне значення. Тільки тоді, коли в літературному гаю частіше працюватиме гостра критична сокира, у нас менше «проізростатиме» дерев невизначених порід.

ЩОДЕННИК, АВТОБІОГРАФІЇ

ОКРАЙЦІ ДУМОК

Читати без дозволу чужі щоденники —
Еверест підлості.

*Невідомий афоризм простака
Вільсона*

18.IX.1962

Зачинаю цей щоденник не тому, що хочеться побавитися у великого. Мені потрібен друг, з яким я міг би ділитися геть усіма своїми сумнівами. Вірнішого і серйознішого побратима, ніж папір, я не знаю.

Земля вже двадцять восьмий раз несе мене навколо Сонця. Мало встиг я зробити за цей час гарного і доброго. Зате навчився я пити горілку, смердіти тютюном, навчився мовчати і бути обережним, коли слід кричати. І найстрашніше — навчився бути нещирим. Брехня, — мабуть, моя професія. Талант брехуна у мене вроджений. Є три категорії брехунів: одні брешуть, щоб мати з цього моральну чи матеріальну вигоду, другі брешуть, аби брехати, а треті служать брехні, як мистецтву. Вони, власне, вигадують або домислюють логічні кінцівки до правди. Ці брехуни, з моєї брехунівської купини, видаються мені благородними. Вони — художники. Вони — резерв літератури. Без них нудно було б жити, без них і правда стала б кучою та побутовою, нудотною і дріб'язковою. Благородна брехня возвеличує правду.

Керуючись цим, я частіше всього вдавався до третьої брехні.

Я розумію, що поет з мене такий собі. Але бувають і гірші. Такі, як я, теж необхідні для літератури. Ми своїми кволими думками угноїмо ґрунт, на якому виросте гігант. Прийдешній Тарас або Франко. Жду його, як віруючий прищестя Христового. Вірю, що мені пощастить почути радісну осанну на честь його приходу. Хай тільки не зневажає він нас, маленьких чорноробів поезії. Він виросте з нас.

Я міг би прислужитися літературі більше, якби

природа не обділила мене слухом і очима. Я не бачу всіх відтінків і не чую всіх звуків. Музика — моя мука. Ніколи не доросту до того, щоб глибинно розуміти її. Ніколи я не побуваю на такому святі барв, з якого не повертається щасливий Сар'ян. Я не можу навіть по-справжньому заздрити Сар'янам і Шостаковичам, бо ж неписьменний не може заздрити Льву Толстому. Він заздрить сусідові, який уміє розписатися.

19.IX.1962

Діти часом несвідомо говорять видатні речі. Пригадую: рік тому ми з Олесем гуляли біля Казбецького ринку. Уздрівши пам'ятник деспота, він запитав мене:

— Тату, хто це?

— Сталін.

Одну мить він дивиться на нього і ніби між іншим запитує:

— А чого він туди виліз?

Справді, Сталін не зійшов на п'єдестал, не люди поставили його, а він сам виліз — через віроломство, підлість, виліз криваво і зухвало, як і всі кати. Тепер цей тигр, що живився чоловічиною, здох би від люті, коли б дізнався, якою знахідкою для збирачів металолому стали його бездарні, лубкові пам'ятники.

Це страшно, коли прижиттєва слава і обожествлення стають посмертною ганьбою. Це взагалі не слава, а тільки іграшка, якою тішаються дорослі діти. Не розуміють цього тільки убогі душею і мозком.

27.IX.1962

Сьогодні проїздом у наших Черкасах мелькнув Микола Вінграновський. Вперше я зустрівся з ним у 1958 р. Мабуть, у вересні, бо на другий день ми сиділи в кімнатці, яку він наймав на площі Калініна*, і ласували виноградом. Ми майже подружилися, але потім — розлука. Він зовсім забув про цю зустріч за

* Тепер майдан Незалежності — Ред.

чотири роки. Я — ні. На мене він ще тоді справив глибоке і сильне враження. Я повірив у нього з першого знайомства і, гадаю, не помилився.

Будьте прокляті ви, нікчемні гроші! Ви зробили мене рабом газети, і я не зміг поїхати разом з Миколою до Канева. Давно в мене не було такої втрати, бо, по правді кажучи, нікого було втрачати.

8.X.1962

Три дні і сто вражень. Вінграновський, П'янов, Коломієць і грішний аз вчинили кавалерійські наскоки на Кривий Ріг і Кіровоград. Хоч жодного разу не вдалося виступити перед численною аудиторією, я лишився задоволений. Микола, безперечно,— трибун. Слова у його поезіях репаються від пристрасті і думок. Поруч з ним глибинієш душею.

З П'яновим ми сперечалися про «Троянди в траурі». Мені здається, що не можна плутати Мадонну, створену митцями, і суто релігійну Матір Божу. Лицеміри в рясках прекрасного Ісуса і його матір перетворили в насильників людської плоті і духу. Коли навіть найпрекрасніша легенда (а Ісуса і Діву Марію я вважаю витворами геніальними) стає засобом духовного пригнічення, тоді вже про «дійових осіб» легенди я не можу судити безвідносно до того, що роблять бузувіри, прикриваючись їх іменами. Ніякі високоблагородні і високогуманні настанови будь-якого вчення не можуть прислужитися поступу, коли вони стають еталоном. Непорочна Пречиста Діва варта захоплення, але, даруйте,— не наслідування. Зречення плотських радостей протиприродне, а тому жорстоке і реакційне.

До того ж у «Трояндах в траурі» я зовсім не мав наміру «повалити богів». Я виступаю в них проти нової релігії, проти лицемірів, які не без успіху намагаються перетворити марксизм у релігію, в прокрустове ложе для науки, мистецтва і любові. Сумні приклади з кібернетикою, генетикою, бурхливе проростання поганок в літературі і живопису, вічні заклики до жертвування і безкінечні обіцянки «раю на потім» — хіба

це таке вже й далеке від трагедії Бруно і Галілея, від псалмів та іконописання, від монастирів і царства небесного?

Якщо марксизм не вистоїть перед шаленим наступом догматизму, він приречений стати релігією. Ніяке вчення не сміє монополізувати духовне життя людства. Все-таки Ейнштейн не був моїм політичним однодумцем, хоч і зробив відкриття, які потрясли науку.

16.X.1962

Немає нічого страшнішого за необмежену владу в руках обмеженої людини.

Голова колгоспу з Єременкового села кричав на зборах від безсилля і люті:

— Я вам зроблю новий 33-й рік!

Звичайно, ніхто навіть не подумав взяти за комір цього негідника. А цей же дурень однією своєю ідіотською фразою знищить наслідки роботи десятків розумних людей. Якби в наших вождів було більше глузду, ніж є, подібні крикуни милувалися б небом крізь ґрати.

21.X.1962

До безтями ненавиджу казенну, патентовану, відгодовану мудрість. Якими б цитатами бездари не підпирали свою розумову стелю, вона, однак, занижка для нормальної людини. Як простір немислимий без руху, так поезія немислима без думки. Що то за простір, коли в ньому не можна рухатися? Яка то поезія, коли вона не мислить? Поезія — це прекрасна мудрість.

До чого змілів наш гумор, як зубожіла сатира! Стиляги, перекупки, вузькі штанчата і модні зачіски — чи варто серйозним людям тратити на це нікчемство не лише слова, а й нерви? А скільки вже назубоскалили з поганих літконсультантів! Я ніколи навіть не пробував писати ґрунтовні і глибокі відповіді на мілкі твори. В калюжі глибоко не пірнеш, будь ти хоч японським шукачем перлів.

Дуже мало знаю про генетику. Брошури, що випадково потрапляли до рук, безнадійно поверхові. Хто б порадив, що слід почитати?

Треба написати поему про Герострата. Це зараз дуже актуально. Земля кишить Геростратами.

9.1.1962

Минули святки, і мені соромно згадувати свою вчорашню поведінку. Я вів себе як покидьок — навіть ображав людей. Як жаль, що ніхто не розквасив мені носа! Треба якось брати себе в руки і менше теленькати язиком, а більше ворухити мозком.

Запізніле каяття завжди схоже на позерство, але у мене немає іншого виходу. Треба вчитися бачити себе збоку.

21.VI.1963

Майже півроку я не заглядав до цього зошита, хоч деякі події, що трапилися впродовж цих шести місяців, треба було б якось зафіксувати.

Ледве не задихнувся в пороховому диму ідеологічних баталій. Реалізм одержав чергову вікторію, не творами, правда, а адміністративними заходами. Взагалі, небезпека формалістичного безумства, здається, була позірною. Принаймні на Україні я не зустрів жодного уболівальника абстракціонізму чи якогось неофутуризму. Реальною залишилася, як і була, загроза формалістичного недоумства в літературі. Бо хіба не формалізм, коли сотні писарчуків за наперед заготовленими схемами обсмоктують десяток-другий так званих вічних ідей — люби працю, поважай тата і маму, не дивись косо на сусідів. Формалізм починається там, де кінчається думка.

Якщо поет не приносить нових думок та емоцій — він формаліст, як би не рекламував свою мниму належність до реалістів. Холуйським реалізм не може бути. Є реалізм, якому служив Шевченко, і є реалізм, що користується послугами Дмитерка. Різні речі! Не дмитерки спадкоємці великих традицій нашої велико-

мученицької Літератури. Вони живуть з неї, а не для неї.

Навряд чи мені можна закинути формалізм, а не друкують нічого.

16.VII.1963

Не знаю, чи це кожному властиве, чи тільки зі мною таке буває. Часто сумніви нищать будь-яку впевненість в своїй мужності. Я не знаю, як триматися, коли посиплються на мою голову справжні випробування. Чи лишуся людиною, чи жах засліпить не лише очі, а й розум? Втрата мужності — це втрата людської гідності, котру я ставлю над усе. Навіть над самим життям. Але скільки людей — розумних і талановитих — рятували своє життя, поступаючись гідністю, і, власне, перетворювали його в нікому не потрібне животіння. Це найстрашніше.

Душа прагне потрясінь, а розум боїться їх.

Минулої неділі ми були в Одесі, де місцеві твердолобі натішили нас своїм ідіотичним жахом: аби чого не сталося. Фактично нам заборонили виступити на Шевченківському вечорі. Виходить, Тараса дехто боїться досі. Обивателі від революції.

22.VII.1963

Мабуть, почалося моє згасання. Фізично я майже безпорадний, хоч морально ще не зовсім виснажився. Думаючи про смерть, не почуваю ніякого страху. Можливо, це тому, що вона ще далеко? Дивна річ: я не хочу смерті, але й особливої жадібності до життя не маю. Десять років — для мене більше ніж достатньо.

З іронією оглядаюся на пройдене: мені двадцять дев'ять скоро стукне, а що я зробив, чи бодай почав, значне? Не життя, а низка дрібних клопотів, дрібних невдач, дрібних розчарувань і дрібних успіхів!

Ні, не так я мріяв жити, як живу. Щасливий той, хто хоче мало від життя, — він ніколи не розчарується в ньому. Найпростіший і найкоротший шлях до так званого щастя — стати обивателем. Мозок, здатний породжувати мислі, не здатний зробити його власника щасливим.

3.IX.1963

Літо, начинене фізичним і моральним безсиллям, — позаду. Осінь стала на поріг, і я з надією дивлюся в її ще прозорі очі. Убога, скупа осінь цього літа! Чого я дочекаюся від такої жебрачки? Вона ж вигадує навіть на шматку хліба.

Ціле літо я справді сидів на дикому острові. І якби не поїздка в Канів до «Жайворонка», то й згадати нічого було б. У Каневі я познайомився також з художницями А. Горською та Г. Зубченко. Особливо легко вирізалось взаєморозуміння між мною та А. Горською.

Друзі мої прикинули, про них не чути й слова. Друковані органи стали ще бездарнішими і зухвалішими. «Літературна Україна» каструє мою статтю, «Україна» знущається над віршами. Кожен лакей робить що йому заманеться. Як тут не світитися вдячністю, як не молитися щовечора й щоранку за тих, хто подарував нам таку вольготність. До цього можна ще додати, що в квітні були зняті мої вірші у «Зміні», зарізані у «Жовтні», потім надійшли гарбузи з «Дніпра» і «Вітчизни».

Ай, ай, ай весело! Всі ми під пресом.

Так воно треба задля прогресу.

5.IX.1963

Вчора написав «Казку про Дурила». Написав одним подихом, хоч дещо було заготовлено раніше. Сьогодні казка ще подобається мені, жаль, що нікому її почитати.

Тепер я став у Черкасах ще самотніший, бо немає і того колективу, що був у «Молоді Черкащини». Приятельські стежки між мною та Негодою і Оглобліним, можна сказати, позаростали буйним спорисем. Одному з них я був потрібен, доки міг щось допомогти, другий виявився звичайнісіньким флюгером. Не сумніваюся, що він цькуватиме мене з таким же запалом, як раніше вихваляв. Та він це й сам продемонстрував з кількох трибун на різних нарадах. Але — нам своє робить.

Коли я говорю про «дикий острів» і свою самотність, то в цьому немає ніякісінької зневаги до людей. Те, що в Черкасах я майже не маю друзів, зовсім не означає, що я вважаю всіх нікчемами, не гідними моєї уваги і т. ін. (це закидає мені дружина). Просто не зустрів я серед них духовної рідні, а дружба, як відомо, не може триматися лише на рацію.

Недавно познайомився з Богданом Горинем.

Здається, я став писати гірше, ніж рік тому. Зледачили мозок і серце*.

ЗАПИС 1956 РОКУ

Сучасна література — своєрідна артіль незрячих: старші письменники осліпли в 20-х роках від надмірно яскравого світла, молодші (моє покоління) і народилися сліпими.

ІНТЕРВ'Ю КОРЕСПОНДЕНТОВІ РАДІО ПІСЛЯ ВИХОДУ ЗБІРКИ «ТИША І ГРІМ»

Що я можу сказати про себе?

Ще так мало прожито і так мало зроблено. Хочеться бути людиною, хочеться робити гарне і добре, хочеться писати такі вірші, які б мали право називатися поезією. І якщо це мені вдається рідко, то це не тому, що я не хочу, а тому, що мало вмю і мало знаю.

Найбільше люблю землю, людей, поезію і... село Біївці на Полтавщині, де мама подарувала мені життя.

Ненавиджу смерть.

Найдужче боюся нещирих друзів. Більше мені сказати про себе нічого. Зараз працюю над другою збіркою. Хочу, щоб вона була кращою від першої.

1962

* На цьому щоденникові записи обриваються.— Упоряд.

АВТОБІОГРАФІЯ ПОЕТА

О. Каліхевичу

Лесь, не приймай за чисту монету,
як це було з тобою вчора.

В. СИМОНЕНКО

Я в мареннях не раз вершини слави
Сягав і досягнув ніяк не міг —
Замість вінків лаврових для забави
Мені череп'я кидали до ніг.

Я світ не раз збирався здивувати
І заслужити славу співака,—
Але не зміг Пегаса осідлати
І осідлав простого ішака.

І на Парнас збирався заповзято,
Ллючи потоки поетичних слів,—
Та через сили непомірну втрату
Я під Парнасом у калюжу сів.

Тепер стою похмурий край дороги,
В душі давно погас юнацький жар,
Я слави не бажаю вже, їй-богу,
Мені потрібний тільки гонорар.

АВТОБІОГРАФІЇ

1952

Я, Симоненко Василь Андрійович, народився 8 січня 1935 року в селі Біївцях Лубенського району Полтавської області в сім'ї селянина-колгоспника.

В 1942 році вступив до Біївської початкової школи, де закінчив 4 класи в 1946 році. В цьому ж році поступив у 5 клас Єньківської семирічної школи. В 1947 році закінчив 5 класів. В 1947 році поступив у

6-й клас Тарандинцівської середньої школи, де й учусь по цей час. Живу на утриманні матері.

Під час тимчасової окупації наша сім'я була на окупованій території. Батьки ніякого зв'язку з фашистськими властями не мали.

Беру участь в добровільному товаристві сприяння армії, авіації й флоту та фізичному, математичному і літературному гуртках.

Бажаю бути (закреслено: військовим) журналістом.

15.VII.1952

Я, Симоненко Василь Андрійович, народився 8 січня 1935 року в селі Біївцях Полтавської області Лубенського району в сім'ї селянина-колгоспника. Мати моя не була одружена з батьком.

В 1942 році поступив до Біївської початкової школи, де в 1946 році закінчив 4 класи. В 1946 році поступив у 5-й клас Єньківської семирічної школи, де в 1947 році закінчив 6 класів. В цьому ж році поступив у 6 клас Тарандинцівської середньої школи, де й навчався до останнього часу. В 1952 році закінчив 10 класів при Тарандинцівській середній школі.

З 1950 року член ВЛКСМ. Навчаючись в школі, поповнював свої знання в літературному, історичному гуртках. Був членом редколегії літературного журналу та членом учнівського лекторію.

До Великої Вітчизняної війни рідні мої працювали в колгоспі на різних роботах. Під час тимчасової окупації я разом із сім'єю був на окупованій території. Співробітництва з окупаційними властями не мав і не брав участі ні в яких антирадянських організаціях.

Мої рідні теж не мали ніяких стосунків з німецькими властями, працювали в спільному дворі.

Тепер працюють на різних роботах в колгоспі.

9.11.1957

Я, Симоненко Василь Андрійович, народився 8 січня 1935 року в селі Біївці Полтавської області Лубенського району в сім'ї колгоспника.

Батько мій — Симоненко Андрій Леонтович; мати — Щербань Ганна Федорівна.

В період тимчасової окупації я разом з матір'ю жив на окупованій території. Ніхто з рідних із окупаційною владою не співробітничав.

У 1942 році поступив до 1-го класу Біївської початкової школи.

В 1947 році поступив у 6-й клас Тарандинцівської середньої школи, де й закінчив 10 класів весною 1952 року. В цьому ж році поступив на перший курс факультету журналістики Київ[ського] д[ержавного] університету ім[ені] Т. Г. Шевченка, де й навчаюся до цього часу.

Зараз мати працює в колгоспі. Про батька точних відомостей не маю. Знаю тільки, що в перші післявоєнні роки він був військовослужбовцем.

Член ВЛКСМ із 1950 року.

ІЗ ОСОБОВОЇ СПРАВИ СИМОНЕНКА ВАСИЛЯ АНДРІЙОВИЧА (Спілка письменників України)

Анкета

Чл. КПРС — з 3. VIII. 1960 р. 09094294

Українською, російською, погано французькою і польською.

1952—1957 — студент КДУ ім. Т. Г. Шевченка, м. Київ.

VIII. 1957—II. 1960 літпрацівник газети «Черкаська правда», м. Черкаси.

II. 1960 — зав. відділом пропаганди газети «Молодь Черкащини», м. Черкаси.

Мол. лейтенант запасу. Командний заг. військ.
Дружина — Людмила Павлівна, 1937 р.
Син — Олесь, 1958 р.
Мати — Щербань Ганна Федорівна, 1910 р.
м. Черкаси, вул. Шевченка, 337, кв. 129.

27 жовтня 1962

В. Симоненко

В Президію Спілки
письменників України
Симоненка Василя Андрійовича

Заява.

Прошу Президію, коли того варта моя творчість,
прийняти мене до Спілки письменників України.

До заяви додаю два примірники збірки «Тиша і
грім», анкету та автобіографію

27.X.1962

Вас. Симоненко

Рекомендація

Василь Андрійович Симоненко мало друкувався до
появи його першої збірки «Тиша і грім». Тому поява
цієї збірки була для мене, як і для багатьох читачів
поезії, справжнім радісним відкриттям.

Вірші Василя Симоненка світлі, оригінальні по
своїй суті, по мислі. Думки — щирі, пристрасні, ба-
чення світу глибоке, своє! Бажаю Василеві Симонен-
кові великого творчого щастя.

Рекомендую прийняти Василя Симоненка до
Спілки письменників.

19.XI.1962

Платон Воронько

Публікації на час вступу до СПУ

- Книги: 1) «Тиша і грім». Держлітвидав, 1962, с. 159
2) «Цар Плаксій та Лоскотон». Казка. Дитвидав, с. 1963, с.18

Окремі твори:

- 1) Монархи. «День поезії»; Рад. письм., 1963. С. 178
 - 2) Дума про діда. «Зміна», 1963, № 1, с. 3
 - 3) Вино з троянд
 - 4) Кукурікали півні на рушниках
 - 5) Чорна підкова
 - 6) Він заважав їй спати
 - 7) Весілля Опанаса Крокви
 - 8) Головешка
 - 9) Мечі
- «Дніпро», 1963, № 1, с. 92—100
- «Дніпро», 1962, № 10, с. 122

ЛІСТІ

До нареченої Людмили Півторадні

№ 1

Малюся!

З Черкас я поїхав ображений і злий. Чому ти не прийшла — таємниця. В міру наближення до Києва мій гнів вивітрювався. [...]

Вчора цілий день мотався по Києву. Хотілося дуже спати, але я поклявся вгамуватися тільки після 11 ночі. Тут дуже багато хороших дівчат, але, на жаль, жодної схожої на тебе не бачив.

Люсь! Мені охота подратувати тебе, але в черепі немає жодної хохми. Ти вредне дівча, і я всю надію покладаю на того собаку, що він збереже тебе від спокуси. Отого білявого, що випав на картах, ще не передбачається? Дивися.

Живу здорово. Тим більше, що мій закадичний Юрка одружився (а клявся, босяк, одружуватися після 30 років).

Люся! Я вже встиг солідно скучити за тобою. Всі дівчата в темно-голубих пальтах здалеку чомусь дуже схожі на тебе, а зблизька — ні. Жаль. Люблю тебе дико. Ніколи ніхто так ще не морочив мені голови. На папері цілуватися не дуже смачно, але я цілую мою маленьку Люсю мільон разів. Губи не заболять — не бійся.

Напиши пару рядків. [...]

Жду. Люблю. Скучаю. Цілую.

Твій Вася

21.1.1957. Київ

P.S. Завтра починаються заліки. Мороки багато. Надіюся, що все буде гаразд. Думаю про тебе, Малюся!

Василь

Цілую мою вредну Малюсю.

Я вже komponую, мабуть, четверте послання, а від тебе не одержав ще жодного рядочка. Ти лінуєшся чи не хочеш писати? А може, з'явився той білоголовий в'юноша, що випадав на картах? Зроду не вірив у забобони, а тут уже починаю побоюватися. Скучив за тобою страшенно. Бог зна, що ти за вредна дівчина — ніяк не можу хоч на годину забути тебе. Спочатку всі маленькі дівчата здалеку були чомусь схожі на тебе. Я навіть підозрівав, що у мене щось із шариками не в порядку.

Зараз уже пройшло, але думаю про тебе неймовірно багато. Навіть зло бере — треба ж готуватися до екзаменів, а тут «світять в душу сині-сині очі, мов фіалки перші навесні».

Твердо вирішив писати тобі рідко, але щось воно так не виходить. [...]

Люблю дико. Цілую твої пальчики, щоб вони скоріше взялися за ручку і написали мені хоч двоє слів.

Твій Вася

30.I.1957

Моя маленька дівчинко!

Якби ти знала, як я чекав від тебе хоч якої-небудь вісточки. Чесне слово, ходив як помішаний. Було обідно і боляче, що ти відносишся до всього з таким олімпійським спокоєм. Мовчиш, мов води в рот набрала. Через тебе ледве не завалив екзаменів. Вірю і знаю, що все це не випадково і не тимчасово. Бо такі дівчата, як ти, вдруге не зустрічаються. Аби тільки ти була розумною і не викидала ніяких коників — буде в нас все дуже гарно. Бо я люблю тебе. Може, тобі обридло це слухати, але це правда. Те, що Сашко пише тобі листи, то його справа. Хай собі пише на здоров'я. На те його й грамоті вчили.

Малюся! Я одержав твого скупого листа і, признатися, не все в ньому зрозумів. Загадкою лишилася, наприклад, така фраза: «Може, ти й справді знайшов, що шукав, але знай: ніколи не буде того, що ти думаєш». Не можу зрозуміти, що ти маєш на увазі. Багато в листі натяків і двозначних фраз. Але це, як кажуть, «дрібні причіпки», а я не хочу бути схоластом. Через шість днів після того, як опущу цей лист в ящик, в Черкаси власною персоною з'явлюся і я. І хоч на вокзалі мене не стрічатимуть з квітами і музикою, буду щасливий, бо побачу тебе. Це трапиться 20, а до того я рахуватиму дні і думатиму про тебе, мою єдину, мою крихітну Малюсю.

Шукав хороших відкриток з гарними квітами, щоб написати на них вірші, але нічого путнього не знайшов. А поганих відкриток послати тобі не можу. Краще вже написати їх на звичайному папері. Тільки ти не ображайся, якщо вірш не сподобається, я ж не Шевченко. Пишу, як умію.

Малюсі

Нехай слова ці скучні і бездарні,
Та як мені не написати їх —
Я в них прийду до скромної друкарні
І буду знову втоптувати сніг.

І буду знов у вікна заглядати,
Брехати, що не холодно мені,
Твої нечутні кроки впізнавати
В морозній монотонній тишині,

І цілуватися в провулку до безтями...
Чого б тепер я тільки не віддав,
Щоб тільки знову все було так само,
Як я у вірші цьому пригадав.

Щоб знов були ті суперечки марні,
Щоб від кохання знову я дурів...
Нехай слова ці скучні і бездарні,
Та я їх кров'ю власною зігрів!

Мила моя дівчинко! Не будь дуже суворим критиком і не лай нещасного поета за незграбність. Я ж так старався. Я так люблю тебе, що навряд чи можна знайти повноцінні слова, щоб передати це.

16 числа до мого Юрки приїжджає дружина. Я на весіллі буду чимось на зразок боярина, буду репетувати «гірко» і дивитися, як інші цілуються. Сам собі не завидую. Ми з Юркою трохи гарикнулися, бо я мав необачність переконувати цього жонатого лобура, що ти в сто разів краща від його дражайшої половини. А він обідився і сказав, що я просто-напросто «тронутий суб'єкт». Я відповів йому, що він також «тронувся» б, якби побачив тебе. Ця суперечка, правда, не мішає нам спати «валетом» і тинятися вдвох по місту. Але ця благодать закінчиться в ту хвилину, як його дружина (між іншим, теж Людмила) вигрузиться з вагона на Київському вокзалі. Мене зараз жахливо цікавить, чи ми й надалі залишимося такими ж закадичними. Чи не помішає нам його одруження.

Моя Малюсічка, чи не обрид я тобі своєю писаниною? «Не печалься и не хмурь бровей». Хотів написати такого листа, щоб багато-багато сказати тобі, а виїшла, мабуть, чепуха.

Чому ти цілуєш мене крапками? Соромишся? А я ні, і цілую мою одну-єдину, мою дорогу Малюсю мільон разів. З голови до п'ят. Люблю. Рахую хвилини до зустрічі.

Твоя полтавська Галушка.

P.S. Куди ти збираєшся працювати йти? Листів не пиши, а хоч пиши — не відправляй. Приїду — вручиш особисто. Готуй всі новини, які ти втаїла, «щоб не тривожити моє закохане серце».

До побачення.

Підожди. Цілую ще раз (тільки один раз). Не гнівайся і жди.

Твій Васька

13.II.1957. Київ

Вітаю тебе, Люсю!

Здавалося мені, що нарешті знайшов ту дівчину, яку так довго шукав. Але твоє мовчання красномовно говорить про інше. Очевидно, мої листи були для тебе непотрібні і зайві, як непотрібний тобі й я. Що ж, в такому разі вибач за те, що потурбував тебе незграбними ніжностями. Я не збираюся вчиняти істерики, бо це не моє амплуа, та, зрештою, і не знаю достовірно, в чому справа.

Обидно тільки, що не можу забуть тебе. Влопався, як пацан. Але це вже не має ніякого відношення до листа. Поки не одержу від тебе якої-небудь звістки, писати не буду.

На цьому бувай здорова.

Василь

Здрастуй, Малюсю!

Через чотири дні останній, найважчий екзамен. Півсотні філософів із своїми хитромудрими концепціями жахливо переплуталися в моєму черепі. Я зараз їх ненавиджу. Здається, що вони жили і мудрствували тільки для того, щоб затримати мене в Києві на 5 зайвих днів без моєї дівчинки. Це просто свинство. Жаль, що вони всі давно стали трупами, а то б я з ними порухувався.

Люба Малюсю, ти, мабуть, про мене ніколи не думаєш, бо мені щось не ікається. Якщо ця прикмета вірна, то ти, певне, вважаєш мене своїм найлютішим ворогом. Тобі повинно ікатися з ранку до вечора, з вечора до ранку. Бо ти завжди зі мною, бо «в душу світять сині-сині очі, мов фіалки перші навесні».

Твого єдиного листа вивчив, мов дипломатичну ноту. Але з тебе державного діяча, мабуть, не буде. Хоч у тебе і є все необхідне для цього. Ти вмієш говорити

загадками, але державний діяч мусить вміти ще й давати обіцянки. А ти, мій маленький міністре, нічого не обіцяєш.

Я дуже побожна людина і вірю в забобони. Сьогодні так зване стрітення, а на вулиці дощ. Значить, зима буде довга, і скоро в свої права вступить твій надійний союзник — мороз. А взагалі мені везе як утопленому. Поки був у Черкасах, було холодно, а приїхав у Київ — почалася «весна». Що я кому завинив — Бог знає.

Мабуть, пора закруглятися, бо ти ще назвеш мене свистуном. [...]

...Головне — люблю Малюсю і дуже скучив за нею. І, крім того, надіюся, що вона за мною теж скучила. Да ж?

Люблю. Цілую.

Твій Василь

15.II.1957

№ 6

Люба Малюсю!

Сьогодні пишу тобі останнього листа і навіть не знаю, чи встигнеш ти його одержати до мого приїзду. Правда, це не дуже важливо. За ці, і три дні нічого не зміниться, хіба скучу за тобою ще більше. Нарешті ти, мабуть, зітхнеш з полегшенням — не буду обридати своєю писаниною.

Хочеться написати багатенько, але немає часу. Стоять хлопці над головою — пора їхати на весілля. Нап'юся, як сапожник. Буду пити, поки не побачу в стакані тебе.

Малюсик! Скучив за тобою жахливо. Жду не діджуся, коли вже закінчатся екзамени і я побачу тебе, мою хорошу.

Цілую тільки один раз, але міцно-міцно. Люблю.

Твій В.

17.II.1957

Люся!

Я пишу, бо як говоритиму, то обов'язково заплутаюся і намелю дурниць. І потім тобі не подобається моя звичка демонструвати свої коряві зуби.

Хочу сказати тобі ось що: будь я останньою людиною, якщо хоч думав тебе обдурити. Я втопився в твоїх синіх очах. Якби інша дівчина посміла про мене подумати так, як ти, запевняю тебе, що в кращому разі я ніколи з нею не розмовляв би навіть про погоду. Але на тебе я навіть образився не дуже, бо ніхто ще мені так не заморочував голови, бо немає такої хвилини, щоб я не думав про тебе, і немає такої ночі, щоб не снилася ти мені. Можеш не вірити, але щоб я здох на цьому слові, коли пишу неправду.

Тій дівчині, що листувався я з нею, відколи знаю тебе, не написав жодного рядка. Лише після того, як одержав її листа і фото, надіслав їй такого вірша:

Я тебе обманювать не хочу
І признаюсь, що давно мені
Світять в душу сині-сині очі,
Як фіалки перші навесні.

Тільки ж ні морози, ні пороша
Тих фіалок зроду не зімне...
Я тебе не зрадив, дівчино хороша,
Але серце кляте зрадило мене.

Ти завжди вигадуєш про мене дивні речі: то я сміюся з тебе, то в мене дівчата якісь є, то говорю не так як слід. Може, й справді я говорю препогано, але я люблю тебе і ні сміятися, ні обманювати ніколи не збирався.

Я вже не хлопчик і прекрасно розумію, як розумієш і ти, що коли на цьому все скінчиться, то, звичайно, згодом ти знайдеш іншого, а я іншу. Але — не знаю, як ти — а я не бажаю іншої. Бо коли я цілуватиму її, буду бачити твої губи, а коли дивитимусь в очі, вони здаватимуться мені синіми, твоїми.

Отже, якщо я для тебе що-небудь значу, облиш усякі видумки і повір мені. Сьогодні друзі вітають мене і дарують різні речі. Але ці подарунки нічого не варті проти того, що можеш подарувати мені ти — бо в твоїх руках моє щастя.

Зрозумій, що я говорю не компліменти — адже було б просто дико, щоб усе пішло догори дном тільки тому, що ти видумала якусь дівчину. Я вмю тримати себе в руках і зубоскалити, сидячи на гвіздках, зрештою, у мене є власна гордість. Коли ти після цього скажеш «ні», я любитиму тебе, може, навіть більше, ніж зараз, але ніколи не підійду до тебе і говоритиму тільки про службові справи.

Відповіді мені не треба — сьогодні о пів на восьму чекаю тебе біля Будинку культури. З'явишся ти чи ні — це і буде відповідь. Це все, що я мав сказати.

Василь

№ 8

Люся!

Я знову пишу, бо говорити не вмю. Тільки на цей раз я не буду багатослівним. Я люблю тебе — не боюся цього слова, бо це правда. Я не винен, що у нас так часто трапляються непорозуміння і що дружба зі мною приносить тобі стільки несподіваних образ і горя. Те, що я втрачаю біля тебе голову, вина не моя. Мене б не зупинило навіть те, якби ціле місто плескало б про тебе різні пошлі дурниці, бо я знаю, хто ти справді, і люблю тебе. Але обридати своїм приставанням не буду. Тим більше в редакції. Прошу тебе тільки, не забувай, що для мене ти значиш більше, ніж всі дівчата на світі. Це — щиро.

Сьогодні о пів на першу я прийду до редакції за відповіддю. Якщо ти пошлеш мене під три чорти, я знайду сили, щоб не видавати своїх почуттів. [...]

Василь

Кланяюся моїй маленькій господині!

Цілую з першого рядка, бо до останнього не втерплю — дуже скучив. Тимчасово на два дні зупинився в Юрки; завтра пошвендю в гуртожиток. [...]

Точно повідомити тобі, коли приїду, зараз не можу, бо ще не ясно, коли будемо підписувати призначення і коли засідатиме кафедра, де я захищатиму свою наукову працю, яку зараз, до речі, ще тільки доводжу до кондиції.

Уявляю, як ти радуєшся, що вередливий чоловік може зайвий день побути в Києві. Маленький тигре, якби міг, то сьогодні б не писав тобі цього непотрібного листа, а з'явився б власною персоною. Чесно кажучи, коли їхав від тебе, то побоювався, що по парубоцькій привичці ще буду кидати на дівчат ласі погляди, але боявся даремно. Тепер для мене існуєш тільки ти. От. Ясно, смугаста? Якщо не подобається тобі, то пожалійся в міліцію.

Одержав листа від матері. Вона проти тебе нічого не має, тільки цікавиться, хто ти за одна, та ще совітує мені взнать, чи ти не будеш ерепениться, якщо мати буде жити з нами. Можу процитувати маму дослівно:

«Мені дуже бажається, щоб ти женився раз, а не так, як ото є, що тут оженився, а тут розходяться. Хай і вона знає, що в тебе є мати, щоб тоді не сказала, що, мов, твоя мати нам не нужна».

Я тут нічого не змінив, тільки розставив коми. В цьому питанні я з мамою згоден від першого до останнього слова, Малюсю. І раджу тобі краще привикати до думки, що будемо жити з матір'ю, а не вигадувати небилець. Мати в мене одна, і я в неї один. Ти повинна її любити, бо вона ж мені й тобі зла не багатиме. Ясно, Люсьок?

Думаю про тебе страшно багато, аж зло бере. Люблю, і скучаю, і обнімаю, і цілую і... і... і...

Жди звісток.

Передавай привіти.

Твій чолов'яга Васильок

№ 10

Думаю про тебе, Малюсю.

Хотів не балувать листами, але не втерпів. Скучаю за синіми очима. Чим менше днів до кінця екзаменів, тим довшими вони здаються. Турбуюся — хто мою дівчинку чекає під друкарнею? Хотів би відморозити ще одного пальця.

Заліки складаю в шаленому темпі — вчора, наприклад, позбувся двох заліків. Наука не лізе в голову. Багато трагікомічних пригод, про які краще розповідать, ніж писать.

Моя крихітна Малюся, мабуть, хоче обриднути мені, бо сниться щоночі. Не мішай, будь-ласка, спать.

Цілую мільон разів.

Вася

Думаю тільки про тебе одну-єдину. Люблю.

№ 11

Здрастуй, малеча!

Якби нас не переслідувала лиха доля, то зараз я б не шкрябав тобі листа, а просто сиділи б з тобою в хаті і цілувалися. Тепер уже майже точно можемо сказати, що прибуду додому 16 або 17. Раніше ніяк не виходить, бо тільки 15 треба підписувати призначення. Отакі-то діла, не дуже втішні, як бачиш.

Настрій у мене такий поганий, що і писати немає особливого бажання. А за тобою так скучив, що аж самому страшно. Перспективи у мене дуже нерадісні. Точно поїдемо на цілий місяць у військові табори, а перед цим ще десять днів будемо загоряти на

військовій кафедрі. Одним словом, моя голубко, дуже багато у нас буде розлук. Та ще й екзамени по-чортячому якось сплановані: перший — 1 червня, другий — 12. Після цього перерив до 25, а там заряджайся на цілих 40 днів. Отакі-то діла, Малюсю.

Ти не злися, що я мало писав тобі — їй-богу, був страшно зайнятий та й зараз роботи по вуха. Від тебе ж ні слуху ні духу. Ніколи чи лінь? Цікаво, чи поміняла ти вже паспорт? Дивися, чарівна дружинонько, щоб твій примхливий чоловік не надув свої гіркі від тютюну губи. Між іншим, вони зараз значно зменшились в розмірах, мабуть, одпухли.

Я дещо купив, але не напишу. Приїду — тоді подивисься. Добре?

Люсь! Бачиш, як я стараюся вгодити малечі — пишу такого довгого листа, що якби не тобі, певне, зроду б не витерпів. Я люблю мою маленьку грішницю. І дуже скучив за нею. От-от приїду. Жди дужче, то скоріше дома буду.

Цілую твої маленькі ручки, ті самі, якими ти рибу чистила. [...]

Гуд бай, Люся.

Привіт рідні.

Твій Симон

13.VI.1957

№ 12

Здрастуй, Кнопочко!

Твій нещасний муж добрався вчора цілком благополучно в Київ і був настільки вредний, що відразу ж не повідомив тебе про цю сумну подію. Ходив я вчора весь день напівсонний і навіть не помітив, що в Києві зараз цвітуть каштани і місто мов казкове. Просто аж дух захоплює. Вчора ж одержав призначення — можеш танцювати од радості — в Черкаси. Додому, мабуть, приїду днів на два пізніше, ніж збирався, бо роботи жахливо багато. Тобі зараз вільно дишеться — ревнивий і клятий чоловік у відлученні в поті лица свого б'ється над дипломною, а ти рада, що повернулося дівування, да? Порося ти!

Відносно гардин консультувався з однією досить компетентною особою. Дані такі: перед травневими святами їх було з'явилось в неймовірно великій кількості, але тепер щезли. Мов корова язиком злизала. Наскільки точна ця інформація — Господь відає, бо по магазинах твій милий і коханий муж ще не ходив. Ноги болять, і бажання немає. Ледачий.

Спеціально, щоб розізнати Малюсю, пишу короткого листа. Свої гнівні вигуки шли на адресу: Київ, Держуніверситет, ф-т журналістики. Симоненку В. А.

Під кінець листа висловлю своє обурення з того приводу, що на конверті вимушений писати не Симоненко, а Півторадні Людмилі. Приїду — обов'язково вкущу за вухо. Відповідь шли обов'язково.

Цілую в носа.

Твій Симон Синьйора

Передавай привіти.

№ 13

Здрастуй, малеча!

Писати багато ніколи і нічого — тільки прибули в чарівну курортну місцевість. Навіть після безсонної ночі в стомлені очі попадаються різні поетичні деталі — запросяться у вірш. Поскільки для вірша бракує натхнення і часу (я ж солдат), то просто цілую тебе і на цьому ставлю крапку. Твоїх ніжних послань чекаю на адресу, ретельно виведену на звороті. Передавай привіти.

Гуд бай, Люсю.

Василь

№ 14

Салют Малюсі!

В перших рядках мого коротенького письма дозволь передати свій чистосердечний привіт досвідченого солдата і побажати тобі хороших успіхів у твоєму

молодому, багатобарвному саодинокому житті. Повідо-
мляю, що я живий, здоровий, молодий і красивий, чо-
го й тобі бажаю від усього серця, що зворушливо тьох-
кає під екстравагантною військовою гімнастською.

Соплива дівчинко! Чи не нагадав тобі цей вітїюва-
тий початок про численні епістолії від колишніх твоїх
поклонників, які марно намагалися придумати щось
оригінальніше?

Я живу дуже добре. Навколо шумить і красується
навдивовижу чудовий сосновий бір, який, звичайно,
не вичерпує всього пейзажу. Його прикрашають білі
палатки, щедро напоєні свіжим сосновим напоєм,
чіткі шеренги воїнів та неймовірно ввічливі і люб'язні
офіцери, яким треба вчитися граціозно віддавати
честь. Інертні творчі сили, які спокійно дрімали в
Черкасах, тут пробудилися від звуків сурми і перетво-
рили мене з ледаря в напрочуд енергійну істоту. Сол-
дати і особливо офіцери — люди з солідною еру-
дицією, і тому їх товариство приємне для кожної тя-
мущої людини.

Думаю (і не без підстав), що через місяць буду «у
ног твоих». Поскілки це не так швидко, то чекай
листів ще, а зараз я обачно поставлю крапку.

Гуд бай.

Вася Симон

6.VII.1957

№ 15

Добрий день, моя манюня мамо!

Днів два тому я написав тобі жахливого листа, а
тепер бачу, що ти ні в чому не винувата. Ти тільки не
дмися, дівчинко. Ти ж знаєш, який буває настрої, ко-
ли довго немає листів. Я ось ще й досі не одержав
відповіді від мами, а твої каракулі прибули тільки
сьогодні. Звичайно, я дуже хвилювався і сердився.
Від тебе лист іде тільки два дні, а в Черкаси звідси чо-
мусь блудить цілий тиждень. Видно, цензура занадто
лінива і неповоротка, як верблюд.

Те, що ти мені написала, мене ніскільки не засму-

чує. Але, Малюсю, не будь дитиною і до вагітності постався серйозно. Я не прошу, а наказую тобі жити не самим зеленцем. Чесне слово, коли приїду, то годуватиму, мов гуску.

За те, що листи сухуваті, — не ображайся. Я солдат і писати все, що в голову збрече, не можу. Устави забороняють. Скажу тобі щось таке секретне, аж гульк — ти виявишся агентом міжнародного імперіалізму. Правда, я зараз знаю стільки ж військових таємниць, як і 20 років тому, але мене, однак, зобов'язують їх оберігати. Для мене це не важко: не треба особливої пильності, щоб не видати те, чого не знаєш.

В господарських питаннях я, як відомо, неабиякий профан, тому командувати тут не хочу. Вважаю, що треба пошити тобі плаття, тільки хороше. Дивися сама, але, мабуть, краще було б, якби ти не зробила чого поспішно, жінко моя мила.

Час у мене обмежений, вибачай, що все так куцо і нудно. Ти ж знаєш, що я взагалі багато писати і говорити не люблю. Це тільки ради тебе так стараюся. Після таборів, напевне, затримаюся в університеті днів на два, поки одержу диплом і знімуся скрізь з обліку.

Скучив я за тобою, як завжди, більше, ніж ти за мною, хоч ти і дурненька. Але говорити про це не буду, щоб ти не задрала свого носика. Він у тебе й так вгору стоїть.

У військовій формі я дуже потішний. Завтра, очевидно, зніму з себе копію в фотоательє, і ти матимеш можливість нареготатися досхочу над своїм воякою. Курю жахливо, ще більше, ніж вдома. Якби ти була тут, мабуть, уже не раз би влаштувала з цього приводу сімейний скандал на півгодини.

На цьому гуд бай.

Моя маленька вертихвістко, люблю тебе, тебе одну-єдину — маленьку, милу дівчинку мою.

Цілую.

Твій Вася

Агов, малеча!

Дізнавшись, що ти там недоїдаєш, недопиваєш, вирішив допомогти тобі вітамінами. Дивись на конверт — там на малюнку безліч смачних ласощів.

Учора послав тобі листа, сьогодні одержав твою (поштову картку) з наріканнями. Мамцю, я ж не можу писати тобі по три листи на добу, ти ж знаєш, який я кволій (на мозок).

Новин немає аніякісіньких. Нудьга. На дівчат воєни гидко дивитися — вони нагадують мокрих курей і стриженых овець. Парубкувати лінь, то я відсипаюся та ріжуся в козла.

Рештки розуму, мабуть, випарувалися з моєї безтурботної голови. Вірші або зовсім не пишуться, або пишуться дуже придуркуваті.

Мати говорить, що коли тобі там нудно і гірко, то повертайся якнайшвидше додому. Я теж так думаю. Тільки захопи з собою півлітра якогось химерного напою, котрого в Черкасах не найдеш — рому, чи що. Після чарки — прощу тобі всі ворзельські фіглі-міглі.

Привіти од всіх черкаських стиляг, а також від рідних.

Бувай.

Василь

21.IX.1962

№ 17

Здоров будь, мій Люсьєн, землі орґан могутий!

Вражений ентузіазмом та енергією, з якими ти пишеш листи і тратиш гроші. Для підтримки святкового настрою сьогодні посилаю тобі 20 крб. 44 копійки. Дрібноту використай на пиво. Тобі треба набрати хоч з півпуда жиру. Я поправився на 1472 кг. Всі штани тріщать по швах. Мабуть, доведеться ходити в спідниці.

Десь там недалеко від тебе дописує свій роман знаменитий Микола Негода. Можеш позалицятися до нього. У мене немає ніякісіньких новин. Страшенно нудно, жахливо-легендарна лінь. Не роблю нічого. Курю та базікаю, коли є з ким.

Мати з Олесем збираються поїхати в село на тиждень. Вирушать у суботу, 8 вересня. Залишуся зовсім один. Коли є бажання, то плюнь на свій Ворзель і чухрай додому. Будемо вдвох варити кашу, смажити картоплю і дудлити чай.

Здається, усьо. Набирайся сил, малеча.

Передаю кошик поцілунків.

Твій Васисуалій де Сімон

5.IX.1962

№ 18

Люсьєн!

Набравши повні груди свіжого черкаського повітря (цигарку тільки що погасив), гукаю тобі з берегів синього моря: Драстуй! Привіт! Салют!

Я живий. Мати жива. Олесь живий. Сусіди живі. Усі знайомі й незнайомі теж живі, крім тих, хто необачно вмер.

Учора одержав твого листа. Сьогодні одержав перші після відпустки гроші. Спішу випити 100-грамівку за розквіт твоїх сил і здоров'я. Другу стограмівку вип'ю за твою нев'янучу вроду. Будьмо!!

У Москву мене ще не дуже просять.

Новин немає і не передбачається.

Я саме пишаюся, мов індик, бо у московській «Литературной газете» про мене маститий критик сказав 10 рядків петитом. У тебе очі на лоба полізуть з подиву, коли ти вчитась там, що я «самостоятельный». Отаке-то.

Хіба у Ворзелі мало хвацьких парубків, що ти нудьгуєш і читаєш ідіотські детективи? Сеньйоро! Ми втратили 14 крб. за путівку не для того, щоб ти повернулася з Ворзеля черницею або баптисткою. Дер-

зай, дєтка, розбивай парубоцькі серця направо й наліво, розколуй їх, мов горіхи. Лушпиння тільки не привозь додому.

Ну, бувай!

Тут стоїть ціла черга твоєї і моєї рідні, а також з сотню твоїх поклонників. Кожен намагається поцілувати тебе. Перший у черзі Ігор. Поцілунки висилаю бандероллю.

Гуд бай.

Твій кволий чоловічок

№ 19

Драстуй!

Пишу тобі прощального листа. Більше не дїждешся, бо поки я здумаю вдруге взятися за ручку, ти вже щебетатимеш біля мене, моя срібночола подруго. Гроші перешлю тобі телеграфом, бо вкладати їх до листа — справа ненадійна.

Дуже радий, що тебе доправлятимуть до Черкас персональним поїздом. Боявся, що перешлють тебе доплатною бандероллю. Грошей у мене — кіт наплакав, а живіт працює на повну потужність. Іноді виникає запитання:

Кому б мені дулю дати,

Бо більше нема нічого?

В «Літ. Україні» блиснуло повідомлення, що виїшла в світ книжка твого першого чоловіка*. У мене ще її немає. До Москви поїду аж у грудні, якщо на комісії не забракують. Кажуть, що тепер пасажирськими поїздами суворо заборонили перевозити кістки, отже, тобі доведеться відправляти мене товарняком. [...]

Мати і Олесь поїхали в село у вівторок. Олесь був щасливий, як теля. Повертатися назад не збирається.

Тобі, видно, солодко живеться у Ворзелі, що не

* Тобто перша книжка твого чоловіка. (Прим. В.Симоненка).

спішиш в обійми свого чарівного чоловіка, схожого на суху онучу, в яку замотано викопний скелет. Ну, нічого

Настане суд! Заговорять
І Дніпро, і гори,
І потече сторіками
Кров у синє море...

Підмости собі подушку до тієї частини тіла, якою зараз сидиш, бо битиму нещадно.

З комсомольським привітом мешканець холостяцької квартири № 129

В. Симоненко

До Валерія Кравця

№ 20

Здрастуй, Валерій!

Твоя мама телефонно повідомила мене, що ти падаєш бажанням привезти мені з Києва якийсь сувенір. Подумав і вирішив скористатися твоєю необачністю. Не дивуйся тому, що прочитаєш далі: якщо зможеш, привези мені електричний утюг. Я помирився з дружиною і для повної гармонії в сім'ї не вистачає саме електроутюга, а в Черкасах його купити неможливо (чесно, звичайно, — по знайомству можна). Хоча сам по собі утюг — голісінька побутова проза, але уяви собі, яку драматичну поему можна побудувати на трикутнику — «чоловік, дружина, утюг»! Якщо привезеш мені одного, подарую тобі сюжет на цю тему. (Крім відшкодування збитків, зрозуміло). Добре?

До зустрічі.

Твій Симон

І тобі, Ілля, не соромно питати, чи забув я Бердника? Чесне слово, сто разів згадував і навіть ображався, що ти ані словом не обмовився про своє місцеперебування. Ти вже, певне, думаєш: падлюка, викручується, а в Боярку не приїхав. Але не спіши з висновками. З 2 жовтня я в Києві не був до цього часу. Твого листа випадково привіз мені Славко Буряченко, який разом зі мною проходив практику в «Черкаській правді». Тут я і зараз. Працюю літпрацівником у відділі культури і маю всі шанси тут залишитись. Так що можеш мене поздоровити: районка не загрожує.

І ще в мене є дві радості: по-перше, я по вуха закохався, а по-друге, мені скоро стукне 22 і нарешті за п'ять років я по-людськи відзначу свої іменини, бо маю за душею кілька копійок.

Іллюшо, я надряпав масу віршів, і вони, по-моєму, непогані, але для друку не годяться. Крім того, я скремсав маленьке оповідання-повістину «Апофеоз безумства». Читали її лише 4 особи. Без перебільшення скажу, що всі прийшли від неї в ажіотаж і захвалювали занадто... Але я бачу, що в ній є ще і недоліки. Жаль, що немає біля мене тверезої голови, яка б допомогла їх усунути...

Про літературну кар'єру не думаю. Але писати буду, поки здохну. Колись, можливо, зустрінемося, і тоді сам зможеш побачити мою роботу і оцінити її (якщо буде що цінити). Два роки тому я написав один вірш, відтоді постарів, але й зараз він хвилює мене, незважаючи на свою незграбність:

Вже два десятки стукнуло хлопчині
І вже під носом є натяк на вус,
Лише для мами я в одному «чині»,
Як був малим, так, певне, і лишусь.

Сусіди кажуть: парубок нічого,
Дівчата кажуть: хлопець так собі,
Якби, мовляв, був білий чуб у нього
Та щоб до чуба очі голубі...

І лиш одна цих вад не помічає,
А інколи, бува, на однині
Вона мене не сміло величає
Найкращим хлопцем в нашій стороні.

І всім я радий вірити охоче,
Бо за похвалами ніколи не женусь,
Чомусь лиш мамі вірити не хочу,
Що я завжди дитиною лишусь.

Добре, що ця одна і зараз є. Якщо обрид, пробач.
Буду тобі страшенно зобов'язаний, якщо не погор-
дуєш і не полінуєшся написати пару слів.

Твій Василь Симоненко

27.XII.1956

Черкаси, «Черкаська правда»,
геру Симону.

До Андрія Махині

№ 22

Добрий день, Андрію Федоровичу!

Я дуже задоволений Вашим листом і щиро вдяч-
ний Вам за нього. Викликає маленький подив тільки
«Василь Андрійович», бо в мене такий титул асоціює-
ться з солідністю та поважністю. А в мене і того, й
іншого ще надто мало. Чомусь досі здається, що я ще
школяр. Видно, з цим почуттям можна буде розлучи-
тися лише після розлуки з університетом. Скільки
дивлюся на світ, ніби все стоїть на місці, а тим часом
наша маленька планета вже встигла 22 рази оберну-
тися навколо сонця. Аж самому не віриться.

Київ за чотири роки, звичайно, змінився. Став ще
кращим. Будується і росте. Я люблю його до безтями,
але разом і боюся. Жити в місті, як Полтава або Чер-
каси, по-моєму, краще. Надто вже нагадують мура-
шок люди в такому котлі. Невільно звучать у вухах
такі рядки:

О, ці міста, мов електричні скати,
З розгоном вулиць, галасом юрби,
Де люди п'ють портвейни і мускати
І наживають гроші і горби!
О, ці жінки розкішні і вродливі,
Очей опущених прихований екстаз.
Рожеві губи, вогкі і примхливі,—
Я вас любив і проклинав не раз!
О, вулиці в шаленій непокорі,
Будинків нескінченний карнавал!..
Куди пливу я в цім безумнім морі,
Куди несе мене стихії шал?

Між іншим, як Вам ці вірші?

Потрапити додому найближчим часом не маю змоги. Зразу ж після екзаменів виїжджаю в Черкаси. Буду працювати і komponувати дипломну. Це не прихоть і не боязнь за кар'єру, але необхідність, викликана матеріальними причинами. Якщо будете писати мені, адресуйте на «Черкаську правду». Київ залишаю 19 лютого.

Наша система вищої освіти все-таки занадто далека від досконалості. У нас читається так багато зайвого і не менш обходиться вкрай необхідного. Ми знаємо старослов'янську мову та історичну граматику і не вміємо стенографувати і тримати в руках фотоапарат. Писати нас навіть і не пробували вчити (правда, цьому навчити, певне, не можна, але хоча б з основами редагування і правки познайомили). Абсолютно безцільна і не практична для газетяра і так звана «дипломна робота». Ми давно вимагаємо дипломної практики, але марно. Цей голос «знизу» не береться до уваги. Чому — Господь Бог знає. А втім, річ тут проста — догма. Не діловий підхід — всі пишуть, а журналісти хіба гірші за інших? От і морочать нам голову і собі теж.

Я зловживаю Вашим терпінням і прихильністю до мене. Але нам уже наболіла ця «комашина в оці».

Буду кінчати, бо лист уже непристойно довгий і до того ж, мабуть, водянистий.

Бажаю всього найкращого.

Щиро Ваш Василь Симоненко

16.II.1957

До Василя Діденка

№ 23

Здоров, Васько!

Виконуючи твоє побажання, шлю не газету, а вирізку. У вірші змінений заголовок та босі ноги перетворилися в прудкі. Кажуть, що в семирічці босонігій малечі не надається громадянських прав. Хоч, відверто кажучи, така правка — просто перестраховка.

Я живий і здоровий. Син мій вже бігає. Оце і все. Бувай здоров!

Привіт Сомові, Сингаю та ін.

Твій В. Симон

[21.Ш.1959]

До Миколи Сома

№ 24

Коля! Здоров!

Бу-га-га-га!

Твою ніжну записку одержав. Прочитав і пустив сльозу. Розчулений, дряпаю відповідь.

Мій безформний череп на диво порожній. Про що тобі написати? Живий, здоровий, чого й тобі бажаю, як висловлюються військовослужбовці.

Дуже тягне в Київ, але можливості потрапити туди не мам.

Коли тобі не лінь і маєш в кишені троячку, купи і вишли мені «День поезії». Я ще не бачив одного, бо до Черкас він не доповз. В бандероль поклади 2—3 пачки сигарет «Новинка» на предмет частування черкаських тубільців. Вони стануть тут сенсацією.

Від. М. П. я ще не одержав ні слова.

Кланяйся Васькові Діденку, темнокароокій Ніні, Сингаю та іншим братам і посестрам.

Нехай живе! З приветом. Жду ответа, как салавей лета. Цьомаю тебе в праву ніздрю.

В. Симон

2/хторого/ XII.1958. Черкаси

Здоров, Миколо!

З okazjiєю передаю тобі привіт.

Чого мовчиш? Може, надувся чогось на мене? То, їй-богу, даремно — я ж в принципі непоганий малорос і більше не буду.

Хтось мені говорив, здається, потомок Симиренка П. Жук, що ти оженився. Га?

На цьому бувай здоров.

Низько кланяється тобі Станіслав Якимович Буряченко — незаконний правнук Богдана Хмельницького, Чигиринського сотника.

Тисну лапу.

Симон

О найсоміший із Сомів!

Прийми сей скромний дар на слави своєї вівтар. У муках разом з гуртом черкаських парубків народив я оцей часопис. Умудрився просунути 2 твої вірші. Резерви мої вже вичерпалися: лишилося тільки твоє прізвище та ім'я. А віршів ніц. Якщо не жаль і не лінь, шли на адресу:

Черкас-град, парубоцька газетка «Молодь Черкащини». Там я дію на ниві пропаганди, літератури і культури. Завом. Тепер по чину належить мені вирікати тільки абсолютні істини. Але не завжди вдається.

Вітаю твою найкращу жінку Ніну. Чи не стали ви вже щасливими предками?

І, нарешті, може, ти зробиш ще одну невдалу спробу свиснути в Стельмах[а] мій рукопис? Бо відновити по пам'яті навряд чи я здатен, а домашні архіви постраждали від агресії юного Симона.

Бувай здоров.

В. Симоненко

Чолом тобі, Миколо!

Обміркував твою пропозицію. Зараз ніяк не можу прийняти її. Треба протриматися тут хоч до 100-річчя Тарасового. Та й по його слідах ще не походив. Замкнутися ж у заводській тираженції — значить зректися найдорожчого для мене — деревні. Я таки селянин по крові.

Хоч і нудоти тут багато, хоч інколи вити на місяць хочеться від самотності, але без цього, мабуть, ще важче буде.

Ти тільки не ображайся за мою дурість.

Приїзди на травневі свята в гості з Ніною і Дідком, якраз вони з паскою збігаються. Сходимо Богу помолимося в церкві, у гріхах сповідаємося. У мене ж церква під боком.

Коля, мені вже незручно тобі нагадувати про свою горе-збірку, але ти якось таки забери її в Михайла Панасовича та хоч мені поверни назад. Буду синові вірші читати. Я ж розумію, що в нього й без мене клопоту вистачає.

Вітаю щиро Ніну, Васька Діденка, Сингаївського та іншу нашу братію.

Бувай здоровий.

Твій Симон

Тов. Сом! Драстуйте!

Низький уклін Сомісі.

Коля, твоя балада «Людина і серце» майже схвалена до друку в нашому часописі. Вона вже стояла на шпальтах, але у шефа викликали жах два рядки:

Мені надоїло, як вони клеять
Розколотий надвое світ.

Власне, його не влаштовує слово «клеять», оскільки за ним можна підозрювати політичний компроміс соціалізму і гнилого капіталізму. Якщо тобі не

лінь, виправ ці рядки, — балада буде опублікована. Я не захотів без твого відома «переклеювати» баладу, оскільки вона в мене не викликала політичного жаху.

На цьому бувай здоров. Якщо згоден — можеш подзвонити, і на слідуєчю неділю вірш читатимуть з сльозами на усах земляки Тараса.

У мене новин нема. Мабуть, скоро загляну в Київ. Привіт Діденку, вождю радянських немовлят.

Твій Симон

До Анатолія Перепаді

№ 29

Апеляція до споживача

Я народився звичайним способом, про що свідчать всі очевидці і офіційні документи, включаючи метричну довідку, яка констатувала цей факт тільки через 17 років. Перші мої кроки були сумними і трагічними. Утиски і несправедливість терпів навіть від рідних, які всіляко попирали мої громадянські права, їх зухвальство дійшло до того, що вони дійшли до того, що вони не дали мені права голосу навіть на тривалій нараді, де фактично визначалася моя доля. Василем назвали мене без моєї згоди, не запитали навіть для ввічливості. Між тим для мене це питання мало принципове значення. Я не бажав бути Василем, я хотів бути Тарасом і носити прізвище — Шевченко. А якби я був Тарасом Шевченком, то мав би «Кобзар» і не морочив би зараз голови над віршами. Тільки завдяки віроломності моїх предків ти, Анатоль, маєш насолоду читати цю римовну й неримовну писанину. Якщо колись я таким же чудернацьким способом потраплю в хрестоматію, то надіюсь, що мудрі нащадки наші тобі, одному з перших моїх читачів, будуть співчувати не менше, ніж ненавидіти мене. Ця вичерпуюча автобіографія написана спеціально для тебе і видана тиражем в 1 екземпляр.

Р. S. Можеш берегти як реліквію на заздрість всім букністам і любителям диковинок.

Твій Симон

Бон жур, месье Анатоль!

Дуже вдячний тобі за листа. Я одержую їх так рідко (не лише від тебе), що кожен з них ніби пучок світла в мою печеру. Звичайно, я зворушений твоїми запросинами до столиці, але про це годі й мріяти. Доживатиму я свій вік у провінції, бо не володію спритністю влаштовуватися, а на моїй тонкій шиї багато всіляких моральних та неморальних обов'язків.

Вдячний тобі та й Поповичу за увагу до моїх писань, а до того ж я згоден з основними вашими завданнями. Мабуть, тільки причину тих вад не вірно розумієте ви. Справа не в провінції. Справа в тому, що зараз я переводжу свій поетичний тепловоз на рейки сюжетності. І відверто зізнаюся, що ще не вмію рухати події лаконічно. Може, й не зумію — адже одного хотіння тут замало. Окрім того, є товариші, яких можна «провести» тільки словесним туманом. Це, між іншим, зробив талановито Іван Драч у своєму «Ножі». Я зробив це в «Голодній симфонії». Цю поему я дуже люблю, бо, можливо, нічого кращого й не напишу. Тож пробач мені чванство.

Протягом першої чверті року буду в Києві. Редагуватиму збірку. Мені телефонували, що вона вже затверджена в плані на 1962. Рецензував її Степан Крижанівський, але його оглядин мені досі не прислали. Оце тобі «переваги» провінції. Коли б я був столичним бебі, то познайомився з сентенціями доктора з місяць тому і принаймні знав би, чого від мене хочуть.

Досі шкодую, що ти не прибув на новорічні святки. Тепер це бажання (побачити і почути тебе) не так хутко здійсниться.

Тисну руку. Поповичу — привіт. Бувай.

Василь

Салют із Брно!

Мрію, що скоро почну такими словами один із своїх постулатів до тебе. Колись це повинно статися, бо земля крутиться.

А зараз — милі Черкаси, молочна мжичка і безтурботний духовний сон. Вечорами — рандеву з Марком Твенном, Блоком, Шевченком і... Л. Костенко.

Я марю

В озарінному морі ночей.

Іноді нудьгую в «пільмі поганенького кіно», а вдень шукаю замовників на свою брошуру. Отці місцевої книготоргівлі розкошелилися на 3 тисячі примірників, половина з них піде в бібліотеки, решта — в роздрібну торгівлю. Вважають, що з 1000 істот одна може придбати книжку. Це наводить на цікаві роздуми: для кого писати — для 999, яким чхать на мене, чи для 1 дивака, котрий хоч із звичайнісінької цікавості перегорне кілька сторінок моєї душі? Все ж хочеться писати для 999, хоч це й нескромно.

Геніальні прокльони знаю майже напам'ять. Дуже вдячний тобі за них.

Весну ненавиджу кожним своїм нервом. Завжди чекаєш від неї чогось великого, особливого і незвичайного. І завжди вона дурить мене. Але я ще не втомився їй вірити і тепер знову здригаюся від красивих передчуттів, хоч і знаю, що вони ефемерні.

Поповичу скажи, що Д. Мордовця кинувся я шукати запізно. Останній його двотомник забрав у мене з-під носа якийсь кістлявий бакаляр. Я намагався спокусити його Сар'яном, але даремно. Бакаляр вигукнув щось націоналістичне і втік.

У нас немає нічого цікавого. Живу і старію потроху. Алкоголю майже не вживаю. Пишу ганебно мало. Курю неймовірно багато.

Щиро вітай Поповичів та всіх твоїх і моїх однодумців.

Очевидно, скоро не втерплю і на день приїду в Київ.

Пробач за велеречивість.

Василь Симоненко

22.III.1962

№ 32

Толя!

Бурхливо тисну твою руку.

На жаль, я ще не маю можливості дарувати тобі свої книги, а тому щедро надсилаю вирізки. Якщо не лїнь, то прочитаєш.

Чому так загадково мовчиш? Розтули нарешті свої губи. Інакше я почну надсилати тобі серії добірних черкаських матюків. Легенду умудрився надрукувати в своїй газеті без жодного виправлення. Може, хіба де помилка трапилась.

Пробач за нав'язливість.

Привіт Поповичам.

Твій Василь Симоненко

№ 33

Агов, Толю!

Я живісінький. Нудота жахлива. Від «Зміни» досі не одержав ні гарбуза, ні підбадьорливих обіцянок. А втім, це не так уже й важливо.

Недавно я вичитав, що ваше видавництво проводить якийсь конкурс. Чи не зміг би ти дістати для мене аркуш з відбитками умов? Надішли мені, — може, я щось устругну.

Нарешті двічі підряд прочитав «Вир». Я впізнав там своїх земляків — у нас на Лубенщині люди розмовляють так, як у «Вирі».

Мабуть, я за кілька тижнів буду в Києві.

Тисну правицю.

Приїзди в гості.

Василь Симоненко

23.VI.1962

Доброго здоров'я, Толю!

Гадаю, що зараз нема потреби пересилати книгу видавничим хлопцям. Сподіваюся незабаром хоч би на півдня прибути до столиці. Можеш втішити їх тим, що одержать вони її з рук самого автора. Крім того, мені страшенно обридло клеїти і перев'язувати пакунки. Це нудна і безбарвна праця. За Києвом занудьгував жахливо. Але поки що не бачу жодної щілини в своєму часі. Служба, служба, служба.

Чи одержав Попович дві бандеролі, які я відправляв йому? Нехай би сповістив листівкою чи переказав тобою.

Ти нічого не сказав про мою другу казку, а для мене ж твій присуд значно важливіший, ніж рецензійні силогізми патронеси дитячої літератури. Хоча з твого листа я зрозумів, що мені варто було б пишатися тим, що впав у вічі такої можновладиці. А втім, казку я писав майже граючись, і всі оці незграбні вимагання компліментів можеш просто ігнорувати.

Якщо побачиш Юрку — ти його назвав, здається, сноуменом, передай йому привіт і скажи, що зовсім втратив його координати, а тому не знаю, як йому сигналізувати.

Бувай щасливий. Привіт.

Василь

10.XI.1962

№ 35

Толя!

Це знову я. Річ у тому, що заволоділо мною бажання похвалитися, Ів. Голубничий умудрився надрукувати «Червоні конвалії». Вирізку додаю до цієї петиції. В поемі є кілька змушених виправок, котрі, по моему, зайві. Але вони потрібні були для того, щоб поема все ж кліпнула віями в газеті.

Що ти робиш і як живеш? Напиши мені щось бодай у телеграмному стилі. Навколо мене тупцює

нудьга. Виручай. Дуже хочу в Київ. Не можу. Чи працює ще Іван Драч у Літгазеті? Я хочу йому щось написати.

Привіт Поповичам, а при можливості і Ю. Ячейкіну.

Бувай.

Твій *Василь Симоненко*

№ 36

Толя!

Дістав твого листа про «Лоскотона» вчора ввечері. Конкурс — то заманлива річ, але, наскільки пам'ятаю, його умови передбачають мобілізаційний характер творів. І до того ж вони повинні відображати цікаве життя піонерів — збір металобрухту, вирощування кролів і т. п. Я ще не почуваю за собою такої сили і хисту, щоб взятися за ці теми.

Але на всяк випадок пересилаю тобі нову казку, скомпоновану тижнів зо два тому. Коли вона підпадає параграфам турніру, передай її кому слід. Я вже не пам'ятаю умов конкурсу, але, Толю, коли це зв'язано з якимись формальностями (скажімо, треба кілька екз.), то візьми, будь ласка, на себе витрати і клопіт. Я віддячу тобі. Якщо ж вона не входить у рамці турніру, то разом з привітом передай її Миколі Лисичу.

До Києва хочу, але не можу. Певне, що до свят не побуваю у вас. Муза моя дримає, сердешна, але зрідка нашіптує мені всяку всячину. Зараз ми з нею сперечаємося про Герострата. Вона каже, що він покійник, а мені ввижається він майже з кожної трибуни.

До Черкас нарешті докотилася хвиля евтушенківщини. 20-тонні молодичі за добу втрачають по центнеру ваги від суперечок. Начальники ховають «вкладиші» «Правди» в сейфі і мовчать.

Оце і всі новини.

Тисну правицю.

Василь Симоненко

№ 37

Толю!

Коли я буду в Києві — загадка. Ти нічого не чув про нараду? Скликатимуть її чи вже відмінили?

Ніяк не дочекаюся, коли нас розженуть. Вожді вагаються. Ніяких рішень і вказівок, а ми продовжуємо псувати папір.

Я в загальних рисах спланував сценарій, навіть чернетково дещо написав. Жаль, що нам ніяк засісти за нього.

Довідки в бухгалтерію перешлю пізніше, а може, й сам загляну.

Писати мені нічого, та й почуваю себе зле — якась кволість у членах і мозку.

14.II.1963

№ 38

Толя!

Напевне, ти вже знову орендуєш на ниві письменства. Жаль, що не здійснив ти своїх замірів — залетіти до Черкас.

З okazjiю пересилаю тобі «Атомні прелюди», а також «Тишу і грім». На жаль, «Атомних прелюдів» мені вдалося роздобути лише два примірники. До Черкас їх доповзло мізерно мало. Напиши мені, чи розійдеться «Тиша і грім» у столиці.

На все добре.

Василь

Р. С. «Кирпатий барометр» уже закінчив. Ще не читав нікому.

№ 39

Агов, Толю!

Разом з цим листом пересилаю на твоє ім'я пакет з рецензіями. Передай їх отій милій жінці, що сидить у Лисичевій кімнаті. Я не знаю її прізвища, тому і обтяжую тебе.

Звісток ще нема ніяких, але, здається, газетка доживає останні дні. Тому пиши мені на домашню адресу.

Настрій у мене бадьорий, хоч підстав для цього замало.

У Черкасах були Вінграновський, Світличний, Сверстюк, Харчук та ін. Вечір в інституті видався не дуже цікавим, бо Миколу тубільці не сприймають. Мені влаштували овацію. Наступного дня приходили інститутки і нарікали на Миколу, що він занадто зухвалий і не поважає публіки.

Тисну руку. Після того як одержу гроші за Лоскотона, мабуть, прибуду до Києва. Зараз у кишені — вітер.

Василь

27.II.1963

№ 40

Толю!

Чи не здається тобі пауза в нашому спілкуванні задовгою? Чому мовчиш? Весна, пташки, сонце, футбол, кохання? Я дримаю в своєму лігві і, як ведмідь, смокчу лапу. Може, щось і висмокчу.

Їхатимеш додому у відпустку, заглянь до Черкас. Потім разом здійснимо вояж до Олександрії — адже це моя парафія, а я там ще не бував.

На клечані свята був у Каневі. Через рік-два його не впізнаєш.

Вітай Поповича, Лисича та ін.

Василь

5.VI.1963. Черкаси

До Івана Світличного

№ 41

Доброго здоров'я, Іване!

За моїми підрахунками, твоя відпустка вже закінчилася, і тепер ти з новими силами заходився каркасувати наше світле майбутнє. Твій покірний

слуга заступив на трудову вахту майже місяць тому. Отже, ми крокуємо пліч-о-пліч. Чому б нам не налагодити трудовий перегук?

Через кілька днів я, очевидно, пришлю тобі свою брошуру — оперативна «Літературна Україна» вже сповістила про її вихід. Втішаюся думкою, що в моїй книжці ти знайдеш вдячний матеріал до твоєї войовничої статті, про яку ми говорили колись у троллейбусі № 17.

Іване, маю до тебе маленьке прохання. Дізнайся, будь ласка, які екзамени і в якому обсязі треба скласти, щоб доскочити звання аспіранта вашого інституту. У наступному році я хочу спробувати свої сили. Певна річ, мене штовхає на цей крок не жаждоба знань чи патріотичне бажання безкорисливо і самовіддано прислужитися дмитеркознавству. Просто чую, як щоденно тупію і висихаю під гарячим черкаським сонцем. Душа міліє, а це вже являє певну небезпеку навіть для моєї поетичної довбанки.

Як ви провели свою відпустку? Чи задоволені мандрями по «нашій не своїй землі»?

Дуже мені хочеться вчинити набіг до Києва, але... на жаль, в українській мові ще зберігся цей капосний сполучник. Мабуть, наші мовознавці забулися, що ми живемо в епоху розгорнутого будівництва комунізму і змогли б прекрасно обходитися без усяких «але».

Ну, бувай здоровий, друже. Зичу тобі всякого добра і... трішки синців од критичних геркулесів.

Привіт Льолі.

Василь Симоненко

13.XI.1962

№ 42

Дорогий Іване!

Якби тебе зрідка не згадувала уважна «Літературна Україна», то можна було б подумати, що тебе вже вислали з Києва. Незрозумілим лишається і той обурливий факт, що естет-рецидивіст Ів. Дзюба досі не виключений з Спілки або спеціальним рішенням Президії не переіменований в Ів. Зуба. Це просто не вкла-

дається у мій провінційно-лояльний мозочок. А як там Євг. Сверстюк: чи вже доскочив класового самоусвідомлення, чи ще досі хибно вважає, що Шевченко був українцем?

До речі, недавно був в Моринцях та Кирилівці. Обшарпані Моринці спішно припудрюють до 150-річчя Тараса, бо інакше туристам не буде що показувати. Оформляють державним (!) коштом центр села. Не вирішено тільки, кому біля клубу ставити монумент — незабутньому Потьомкіну чи Шевченкові. А люди кажуть приблизно таке:

— Що воно за людина отой Тарас?! Навіть мертвий добро нам робить.

Все це — між іншим. Загалом я живу тихо й одноманітно, як завжди. З «Літ. Укр.» видно, що пахне якимось «міроприємством по перевихованню» молодих критиканів і демагогів, до яких належиш і ти. Принаймні П'янов пропонував зробити вас семінаристами. Коли є якісь новини, то напиши, бо аз відірваний від світу. Блукаю в білих папоротниках ілюзій.

Вітаю Льолю і всіх друзів.

Василь

P. S. Чи здійснили свій древній намір загостити до нас у Черкаси?

5.VI.1963

№ 43

Любий Іване!

Твій лист був другою звісткою з волі у мою незагратовану в'язницю. Кілька днів тому я видушив близько 30 слів з мовчазного лінгвіста А. Перепаді. Сей муж, як і ти, має якісь новини, та не хоче покладатися на «епістолярні випадковості». Я заінтригований, і до Києва хочеться, аж жижки трусяться. Можливо, десь під кінець місяця і вирвуся на день-другий.

Можливо, я не знаю ситуації, але твій оптимізм стосовно пагінців не здається мені реалістичним. Літо аж надто вже примхливе та холодне, хмари бігають по небу, мов дикі коні. У всякому разі, краще мати несподівану радість, аніж аналогічне розчарування.

На тім стою і стоять буду. Щоб ти зрозумів мій настрій, перепишу тобі поганенького верлібра.

Я тікаю від себе, від муки і стоми,
Від крикливих окатих міст,
Я самотній бреду
В білу папороть снів.
Я зрікаюся всіх
І цураюся всього,
Бо хочу побути нічим.
Я, натомлений власною дурістю,
Хвалькуватістю власною вбитий,—
Я від себе втечу
В білу папороть снів.
Там — у снах — ніжні тигри
Цілуватимуть губи мої пересохлі,
Леопарди чарівно зніматимуть шкіри
І мені даруватимуть щедро:
— Бери!..—
Я візьму.
І забуду про все на світі,
Стану сном, сновидінням солодким,
Як добре, що я — це сон,
І як погано, що я проснуся,
А біла папороть зазеленіє...

Дійсно, коли прокинешся, то почуваш, як твоїм вухам не вистарчає примітивних силогізмів Світличного, елементарно хибних есе Сверстюка, темперментних абсурдів Дзюби, і німої іронії Перепаді, і засмученої жіночості портативної Ірини, і... і... але можна «ікати» ще цілу сторінку. Іноді хочеться перенести ще одну вівісекцію від скальпеля КостаЛіни.

Господи, нащо ти, створивши нас непорочними жовтенятами, створив і спокуси для нас?! (Риторичне запитання).

Гадаю, що в цьому хаосі ти зумієш розібратися, розставивши розділові знаки та лапки.

Аве, Іване.

Вітай Льолю, і магнітофонно знайому сестру, і всіх наших спільних знайомих та друзів.

Твій Василь

Р. С. Коли здибаєшся з Кочуром, тактовно довідайся, будь ласка, чи він не прокляв мене за переклади. І ще одне — як там справи за ширмою? Уже ж повинно щось у магазинах з'явитися, хоч цитати з роману.

В. Симоненко

18.VI.1963

№ 44

СЛАВА УКРАЇНІ!

Дорогий Іване!

Чому цілісіньке літо не чути твоїх позивних? Чи ти втратив дар мови, чи вже забув про добродія Сімоньонкова, чи виснажився в мандрах, чи якась інша халепа сталася? Я не озивався, бо ж нікуди було адресувати свої вигуки — бозна-де тебе носило.

За все літо я бачив дуже мало живих людей, найяскравішими серед них були панянки Зубенко та Горська. В останню я майже закохався. Никаючи по Каневу, ми зголосилися на тому, що слід ввести таке вітання: — Слава Україні! — Навіки слава!

Агітую тебе приставати до нашого тріумвірату і пропагувати нові радянські обряди та звичаї.

За літо написав дуже мало через хронічну лінь та незвичайну фізичну і моральну кволість. Кореспондентська кар'єра моя вже видерлася на стрімку кручу і, очевидно, перегодом шелесне в прірву: маю попередження, що не можна так безбожно байдикувати і «розкачуватися». Але я продовжую гойдатися на рипучім гіллі газетного красномовства, як наші далекі предки гойдалися на тропічних деревах. З них все-таки вийшли люди, то, може, й з мене щось вийде. Благословен, хто вірує!

Твої вуса скоро матимуть жалюгідний вигляд перед тією буйною рослинністю, що вишумовує над моїм ротом. Тепер мені є про що говорити навіть з тими людьми, які раніше в бесідах зі мною не заходили далі зворушливого «здрастуй!». Вуса виявилися дуже хвилюючою темою, жаль, що про них уже написав безвусий Драч.

Коли б знав, що ти дома і не гніваєшся на мене, то

написав би ще кілька афоризмів, а так змушений поставити греблю перед потоком слів, що пруть з мене.

Вітай Льолю і всіх, кому вітання моє буде не зайве.

Наслідуючи Фучика, кінчаю сей репортаж вигуком:

— Іване, я люблю тебе! Будь пильний!

Твій В. Симоненко

27.VIII. 1963

№ 45

С. Іванові, вусатому естетові

СЛАВА УКРАЇНІ!

Дорогий Іване!

Одержавши твою епістолію, я дивувався з швидкості листообігу. Але ще більше мене здивували твої безвідповідальні заяви, наприклад, про криве ружжо. Запорожці поєдинки на вогнепальній зброї зневажали, віддаючи перевагу чесній шаблі. А ти знаєш, що серед фехтувальників мені важко знайти рівного. Шаблю я володію ще спритніше, ніж пером. Так що краще не задирайся до мене.

Я теж хотів би побачити тебе, але зараз це — фата-моргана. Проте, коли до тебе приїде Мамайсур, то, може, і я загляну на день. Тільки дзвони мені зранку (до 11 години) або ввечері після восьмої. У щілині між цими двома цифрами я, як правило, дома не буваю. А Мамайсура я цитував точно, тільки в редакції там переплутали. Та коли б вони переплутали тільки це, то ще півлиха, а вони ж, по суті, вихолостили суть. Так що ти знайомився з євнухом, який колись був людиною.

У мене є трішки новин, котрі, може, й тобі були б цікавими, та писати про це нудно. Колись ми таки зустрінемося й поговоримо.

Цікаво, де зараз наші хлопці і що вони роблять? Я нічогосінько не знаю, крім того, що був у парку Лесин вечір та що Вінгр. став щасливим татком. Знічев'я до цього листа додаю хуліганську «Іліяду», бо знаю, що

вона не залишить тебе байдужим — викличе при-
наймні досаду. А мені ж так хочеться насолити тобі!

Вітай Льолю.

Простягаю руки для обіймів.

Твій В. Симоненко

3.IX.1963

P.S. Дістав листа від Зілинського з Праги. Мої
вирізки домандрували туди спокійно і сподобалися їм.
Перекладає вірші Г. Врбова, котра й Ліну «очешила».
Зілинський вимагає ще нових віршів, хоч би й недру-
кованих, та хто ж би вчинив таке неподобство?

Бувай.

Сѣменами же злых дел
суть злыя мысли.

Г. Сковорода

№ 46

Безсовісному С. Іванові

СЛАВА УКРАЇНІ!

Німий оракуле!

Не дочекавшись від тебе обіцяного листа, я прига-
дав, що в мене теж є авторучка, і вирішив скориста-
тися оною. Безсовісний ти, Іване, і якщо я буду в
Києві, то або не зайду до тебе, або зайду і говоритиму
тільки з Льолею, а на тебе не зважатиму зовсім.

Був тут Нечерда, котрий намагався вклонитися від
твого імені. Я з ним пробув близько години на при-
чалі, ні про що серйозно не говорили, але мене трішки
здивувала плутанина в його побутових розповідях,
котрі сей одесит виголошував цілком добровільно ще
й на громадських засадах.

Коли б я не був таким ледацюгою, як ти, то
прислав би тобі деякі нові речі, віршованою мовою
писані.

На мене уперто наступає старість і ветхість — по-
начіплювалася сила-силенна різних старечих хвороб:
від бронхіту до радикуліту, не вистачає лише повного

маразму. Нову Заяву нашого уряду про китайців слухав з захопленням. Вона повністю відповідає всім нашим надіям.

А статтю Дзюби я досі не бачив, бо у всіх підшивках № газети з нею повидирали болільники.

Вітай Льолю, Сверстюка і всіх спільних знайомих.

Василь

22.IX.1963

До Миколи Негоди

№ 47

Добрий день, дорогий Миколо!

Спасибі тобі за листа, він вніс розраду в моє нудотне парубкування. Зараз усі мої роз'їхалися, і я став повноправним самодержавцем на 33 м². Не вистачає скіпетра і корони. Трон я спорудив з подушок і, вилежуючись на ньому, керую своєю імперією. Порядок у мене не гірший, ніж у будь-якій солідній державі, — уже тиждень не заміталось. Сьогодні, правда, має приїхати Люся, так що я знову стану сателітом.

Пишеться мені дуже важко, бо заїдає ота газетна текучка, яка легко робить людину автоматом. Будь вона неладна!

Можна порадіти за Колю Єременка — він одержав дуже втішну відповідь з видавництва. Наступного року якась його книжка таки виплунеться з ротації. Але дивитися на нього мені боляче. А втім, на мене збоку теж, мабуть, не дуже приємно зиркати. [...]

Ми народились в муках, щоб родити,
Синами обезсмертити свій рід,
Щоб квітував на диво всього світу
Козацький геніальний родовід!

Дерзай, Колю, в світлі цієї цитати, яку я вишкріб з своєї писанини. Бо, незважаючи на те, що мене щоднини грабує газета, я таки примудрився вшкварити поганеньку поему.

Якщо побачиш Крижанівського, то, будь ласка, запитай у нього адресу. Я хотів би порадитися з ним в одному ділі. Це відносно аспірантури. Все-таки газета — це смерть, а мені не дуже хочеться побувати на своїх похоронах.

Малярійно комплектую другу збірку.

Що тобі ще написати? Хіба нову передачу вірменського радіо.

Арменський радио отримав запитання: «Коли люди будуть жити однією сім'єю?» Арменський радио відповідає: «Коли на землі залишиться одна сім'я...»

На жаль, цей хмурий гумор має ґрунт під собою.

Ну, бувай, Миколо.

Нехай тобі легко дишеться і легко пишеться.

19.IX.1962

Василь

Р. С. Чомусь твій лист дринзав до мене аж п'ять днів. Я одержав його лише вчора. Ти там у столиці, то скажи міністрові зв'язку, що так не годиться.

До Бориса Антоненка-Давидовича

№ 48

Дорогий Борисе Дмитровичу!

Нарешті Ваш роман доповз і до Черкас. Вчора, оббігавши півміста, я ледве придбав для себе одного примірника. Мені було дуже радісно, що книга, котру я так полюбив, зникає з книгарень майже блискавично.

Кажуть, що найсильніше перше враження. Але то, мабуть, правдиве тільки тоді, коли твір мілкуватий і тримається на зовнішніх оздобах. «За ширмою» я не перечитував, а читав захоплено, відкриваючи ті грані і вловлюючи нюанси, що при першому знайомстві лишилися чомусь поза увагою. Можливо, це сталося тому, що в журнальному варіанті не було останнього розділу. Прекрасного розділу!

Сердечно дякую Вам за чудову книгу, за ті години творчої і естетичної насолоди, котрі Ви подарували

своїм твором і мені, і багатьом-багатьом читачам. З синівською шанобою схилию голову перед Вашим талантом і зичу Вам довгих і плідних років життя.

Щиро Ваш *Василь Симоненко*

10.VIII.1963

До Григорія Кочура

№ 49

Дорогий Григорію Порфировичу!

Щиро дякую Вам за Тувіма. Це для мене була справжня радість — і те, що Ви згадали мене, і те, що такий поет з'явився на українському небі. Коли б я не знав Вашої доброти, то був би певен, що Ви не раз згадували мене незлим тихим словом. Все ж Фельдека я переклав, хоча дуже боюся за ті переклади. Адже якщо не зважати на кілька дилетантських препаратів над Блоком і деякими білорусами, то можна сказати, що я в цій справі іще навіть не допризовник. [...]

Я не прошу поблажливості, а хочу тільки, щоб Ви не втрачали в мене віри остаточно, — можливо, я ще й зроблю щось путнє. Буду Вам дуже зобов'язаний, якщо Ви напишете кілька слів про те, чого варті мої переклади.

Я дістав листа від О. Зілинського з Праги. Прохає нових віршів для антології, котру вони компонують. Але Ви, мабуть, це знаєте.

Живу дуже тихо, без новин. Вітайте спільних знайомих і друзів, бо я саме нікому не пишу.

З пошаною *В. Симоненко*

4.VI. 1963. Черкаси

№ 50

Дорогий Григорію Порфировичу!

Пересилаю Вам переклад, котрий мені видається ліпшим від попередніх. Якщо ні, то розвійте мої ілюзії. А втім, знаючи Вашу зайнятість, не вимагаю від Вас листа.

Позавчора умовив діячів з Облкниготоргу замо-

вити кілька примірників антології, пообіцявши, що сам придбаю 2 екз. Натхненних пропагандистів української літератури це підбадьорило, і вони на всю Черкащину збираються зажадати 10—15 штук.

Вітайте своїх рідних.

Ваш В. Симоненко

18.VII.1963

№ 51

Дорогий Григорію Порфіровичу!

Я завдав Вам стільки клопоту, що вже незручно і за ручку братися. Тим паче, що «моє ярмо» не таке солодке, як кусове. Через це і переклад з Кайнера відправив Вам без жодного словесного ескорту.

Ваші зауваження до перекладу «Іконоборської пісні» сприйняв і врахував. Останню строфу переробив зовсім, щоб більше наблизити зміст до оригіналу.

Очевидно, в майбутньому значну частину своїх скромних сил і здібностей я віддаватиму перекладам. Якщо це не тимчасова хвороба, то хутко без них мені просто нудно житиметься, їй-богу! Спробую з осені засісти за чеську мову. Але Ви мені дали тільки півпоради, бо не сказали, де можна добути словник і граматику: в Черкасах — це химера.

Я послав О. Зілинському в Прагу близько 20 своїх віршів (вирізки з газет), але не знаю, чи він їх одержав, бо не озивався до мене. Про «молоду українську антологію» краєчком вуха чув.

Дійшли до нас чутки про «вшанування» Лесі в Києві, зокрема про вечір у парку з участю Дзюби, Драча, Вінграновського та Жиленко. Не знаю, чи англійці поводитися так зухвало в Індії, але після візиту до Одеси, після львівської історії та після Лесиної вечірки я недогризки своїх ілюзій можу подарувати кому завгодно.

Чи не доводилося Вам чути що-небудь про Світличного? Чи він у Києві чи в Карпатах? Щиро вітаю Вас і Вашу сім'ю.

Василь Симоненко

2.VIII.1963

Дорогий Григорію Порфіровичу!

Оце пишу Вам листа, та й сам не знаю, чи варто це робити. Як Ви, мабуть, знаєте, я вже 1,5 місяця в лікарні, підправляється здоров'я дуже туго. А тим часом друзі мої та знайомі чи зледачили, чи забули про мене — хоч би хто словом обізвався.

Отож я нічогосінько не знаю про те, що здорові люди роблять зараз (хворі ковтають мікстури).

А більше всього турбує мене доля листа до Зілинського в Прагу. Я додатково посилав йому децицію, а відповіді не дістав. Чи не чули Ви про це? І взагалі, як там справа з молодого антологією, — це коли Ви в курсі справи.

Якщо у Вас буде час і Ви напишете мені доброго листа про київські новини, то буду Вам безмірно вдячний.

Даруйте незграбність письма і думок, а також нав'язливість.

Вітаю Вашу родину.

Щиро Василь Симоненко

17.XI.1963.Черкаси

До Олексія Щербаня

№ 53

Юначе!

Нарешті ти забалакав, немов старий репродуктор. Зараз я стою перед трьома дорогами: Львів, Київ, Москва. По першій підеш — юнкера зустрінеш, по другій — влучиш в обійми редактора збірки, по третій — на всесоюзну нараду жовторотих піїтів уллучиш. Дуже хочеться у Львів. Мов до чужої жінки. Але... якщо в травні не потраплю туди, то візит відкладеться аж до осені. Ти, певне, чуєш мої зітхання.

Перше травня зустрічав у Києві. Туди збіглися всі, кого 5 років тому разом зі мною виплюнув універси-

тет. Було багато сказано, а ще більше випито. Другого травня я вібрував, немов камертон. Зате зараз в кишені і голові свистить вітер, і я ходжу тверезий, як первісна людина. Хай живе тверезість! Ганьба алкоголікам!

Пришли мені рядків два по-німецьки, якщо твоя робота перекладацька просунулася вже так далеко. Ти хочеш віршів? На: [Текст поезії. «Піч». — Упоряд.].

Це про твою і мою матір. Закохуюся зараз я дуже рідко, бо заклопотаний, але іноді з-під мого пера виповзають ліричні байстрята: [Текст вірша «Я дивлюся в твої перелякані очі...». — Упоряд.].

Взагалі такої каші наварив немало, але немає посуду, щоб всю її переслати тобі. Написав ще цикл «Мандрівки по цвинтарю», вірніше, пишу, бо маю намір його доповнювати й доповнювати. Але частина з написаного піде в книжку, якщо добродій цензор не викине. Це низка епітафій (сподіваюся, для тебе це слово — не шифрограма). Ось дециця, щоб мав уяву:

[Текст поезій «Заздрісникові» та «Брехунові». — Упоряд.].

Пардон за велеречивість. Більше не буду. Тисну твої клешні. Якщо шеф благословить вояж на Львів — сповіщу.

Цілую в ліву ніздрю.

Василь

9.V.1962

Р. S. Ага, вітаю з Днем Перемоги, хоч ти й не зробив у неї свого внеску. Гітлер капут!

В. Симон

№ 54

Дон Кіхоте гордого атомного віку!

Б'є тобі чолом літературний Санчо Панса. Передай привіт мілітаристові і прозаїкові Старостіну, а також вручи йому це кастроване оповідання. Свої чисті, мов перли, сльози і брудні матюки за кастрацію нехай посилає на адресу міжнародного імперіалізму, який примушує нас бути пильними.

Мені хочеться, щоб у літературу можна було при-
ходити отакечки:

— Смі-рна! Ша-гом арш! Ать-тьва! Ить-тьва! Шіре
шаг! Р-рью-та, стуй!

Ми вже на Парнасі. Через годину прийдуть спеку-
лянти з Кавказу, і наш товарищ старшина вручить
нам лаврові вінки. Безсмертя, мов слухняний пес, об-
лизує наші волохаті ноги. Музи (голенькі!) витанцьо-
вують модерний там-там, а охриплий Вахх ледве всти-
гає розливати вино і нектар.

На жаль, до цього ще не додули і на Парнас дово-
диться лізти рачки.

Чого ти здумав показувати зуби Сонцю? Виходить,
ще не вмерла твоя Муза? Надішли, що ти там утнув.
Може, й видрукується. Для різноманітності кидаю в
твій жолоб навильник силосу:

Може, так і треба неодмінно,
Як робить давно завикли ми:
Падати слухняно на коліна
Перед геніальними людьми,

Вихвалять, і славити, й кричати,
Роздувати фіміамів дим.
Геніїв між нами небагато,
То чому б не поклонялись їм?

Але я зібрав би всіх титанів
І сказав би, знявши капелюх:
— Я не хочу вам співать пеанів
І хвальбою лоскотати слух.

Ви усі розумні та відверті,
Тож скажіть по щирості мені:
Хто й за що вам дарував безсмертя,
Хто й за що продовжив ваші дні?

Говоріть, кричіть, щоб всі узнали,
Втямили нарешті до пуття:
Смертні вам безсмертя дарували,
Смертні вам продовжили життя.

Щоб надійно крила соколині
Вас у небі вічності несли,
Мудрості своєї по краплині
Смертні вам, як бджоли, віддали.

Вас, як прапор, підніма людина
В боротьбі за правду проти тьми.
Тож, безсмертні! Станьте на коліна
Перед нами, смертними людьми.

Нех жие праця, простота і щирість! Слава людині!
І тобі слава, і мені трішечки!

Вперьод до сяючих вершин людської мислі і
гідності.

Бувай здоровий.

Твій смертний *Симон*

11.VI.1962

№ 55

Здоров, Олексю!

Знову пишу тобі лежачи, — кепські в мене справи, брате. Коли б не Люсьєн та мама, то, мабуть, вже й ноги відкидав би. Більше місяця минуло після операції, а я досі не встаю і ніхто не скаже, коли я вже перебреду оцю калюжу анемії!

А жити, Льошо, хочеться страшно, бо ще ж мозок у мене світлий, і децю Симон зробив би ще, аби тільки хоч трохи сил вернулося. Ну, нічого, будемо виглядати новин з хорошого краю.

Даруй мені, що так багато пишу про себе, але кому ж мені ще поскаржитися, як не тобі? Не думай тільки, що я розхникався і роблю з Комара Крамаря.

У нас саме в гостях Люба з Новаків. Якби ще й ти до неї, то разом поласували б хлібом і білим, і сірим. А чорного, кажуть, хоч греблю гати. Безкінечні черги за іншими продуктами — молоко, масло, крупи і т. п.

На свято в нас теж була химерна новина — різні написи на стінах і парканах.

Ніяких ліків не треба мені, а от якщо у вас є такі речі, як мандарини чи апельсини, то було б не зле одержати їх бодай кілька штук. Зможеш — пришли, тільки швидко. За гроші не турбуйся.

Як Вадим і дружина? Обнімаю їх. Мої домашні теж прилучаються до цього.

Здається, все. Пробач хаос. Тисну клешні.

Твій Вас. Симон

22.XI.1963

В ПРЕЗИДІЮ ПРАВЛІННЯ СПІЛКИ ПИСЬМЕННИКІВ УКРАЇНИ

Шановні товариші і старі друзі!

Звертаюся до Вас у трагічну хвилину свого життя, можливо, завтра мене вже не буде. Звісно, література перенесе цю майже безболісну для неї втрату. Але я не можу піти з життя, не подбавши про долю сім'ї, особливо матері. Мама моя працювала в колгоспі 27 років, але, незважаючи на це, змушена вдовольнятися роллю «утриманки». Перший день моєї смерті може стати першим днем її жебрацького животіння. Від усього серця прошу Вас не допустити цього, коли це можливо, виділити їй з коштів Літфонду бодай мінімальну суму, котра б гарантувала її від голодної смерті.

Всі авторські права на мої писання належать моїй сім'ї: дружині Людмилі Павлівні, синові Олесеві та матері Щербань Ганні Федорівні.

12.XI.1963

«ЩОБ ПРАВДУ БІЛЬШ НЕ КИДАЛИ ЗА ҐРАТИ...»

Василь Симоненко, хоч би як протестувала наша свідомість проти його передчасної смерті, уже став нашою літературною історією, частиною нашої духовності. Богині його долі не були милостивими до нього. Надто тонко прядла його долю Клото, а Лехесіс надто недбало вела його через усі злополуччя буття, і Атропі нічого не залишалося, як на 29 році обірвати нитку його життя.

З глибокого полтавського чернозему виростало коріння Василя Симоненка, і походив він із найдревнішого та найаристократичнішого на землі роду — роду хліборобів, що споконвіку «хліб сіяв і свині пас», «пер соху-плуг», «щоб жерли... булки й сало» титуловані дармоїди — споконвічна ганьба та горе народу нашого. І хоч історія Василювого родоводу обривалася за дідовою хатою, навіть не за прадідовою, — він справді із того роду, що мав славу уже за тисячоліття до Рюрика, до Ромула й Рема.

*Звиняйте за грубе слово —
Я з вами свиней не пас.*

Він всіма нервами відчував злютовану прирослість до свого кореня, співав силу, що йому дарувала рідна земля, відчував радість і гіркоту синівського обов'язку перед рідним народом:

*Я без тебе нічого не значу,
Ніби птиця без крил.*

Так і назвав його Іван Драч — «син мужицький, золоте коріння».

Василь виростав напівсиротою при живому батькові. Батько прийшов до сина уже в Черкаси, коли

про Василя заговорили як про чесного та принципового журналіста і поета. Він уже мав свою міську оселю, батько переночував у Василевій хаті одну ніч, а на ранок син сказав: «Будемо, батьку, прощатися, ти дуже пізно прийшов».

*В мене була лиш мати,
Та був іще сивий дід, —
Нікому не мовив «тату»
І вірив, що так і слід.*

Але про одну деталь варто сказати: хто бував у Василя в хаті, засвідчить, що за його життя ніхто не бачив навіть фотографії батька, а після смерті Василя тоді вже 80-річна його мати поруч із фотографією сина поставила і фотографію Андрія Симоненка. Берегла, не показувала навіть синові, отже — любила.

Наприкінці грудня 1988 р. група письменників і літераторів побувала у Василевих Біївцях на Лубенщині. Було 25-ліття смерті поета.

— І який же був Василь хлопчаком, школярем? — запитую Василю хрещену матір, стареньку бабусю Оришку (Остапенко Оришку Митрофанівну).

— Такий повненький був, жвавий, тільки дуже наврічливий. Як ото хто поганими очима гляне, так уже йому й недобре. Ну, а врем'я яке ж було, самі знаєте.

Поганими очима глянула на нього радянська система — і вкоротила життя.

А хрещений батько — Василь Іванович Канівець більше розповідав про Василевого діда Федора. І ще й ще раз підсвітив факт, що Василь ріс в оточенні самої історії.

Вона була поруч. Дід Федір і мати Ганна Федорівна на відміну від деяких сучасних дідів і батьків, переливали у Василю душу народну свідомість, чари рідної мови, чари пісні, легенди про подвиги народних героїв України — Наливайка, Гуні, Шаули, що вершили своє лицарське діло тут же, поруч, на землі Лубенщини. Мгарський монастир, історичні урочища,

Сомкова долина, Кононівські поля, Криниця — тут виколисувалася українська історія.

Найкращі, найпоетичніші медитації Симоненка про діда Федора.

*...Я вірив, що краще всього —
Пісні, які знав дідусь.
Вмощусь на коліна до нього
І в очі йому дивлюсь.*

*А він вимовляє, виспівує
Гарячі прості слова —
І все давниною сивою
В очах моїх ожива.*

*Мелькають червоні жупани,
Вирує, кипить Дніпро,
І Байда стріляє в султана,
Підвішений за ребро...*

*...І плачу, було, й сміюся,
Як слухаю ті пісні...
Спасибі ж тобі, дідусю,
За те, що ти дав мені.*

Тому такий гострий історичний зір Василя Симоненка, зір, що міг із історичної перспективи і минулого, і майбутнього побачити сучасне йому життя народу.

Не знаю, чи говорять щось сучасному читачеві скупі слова із дитячих школярських автобіографій Василя Симоненка: «народився в сім'ї селянина-колгоспника», «під час тимчасової окупації наша сім'я була на окупованій території. Батьки ніякого зв'язку з фашистськими властями не мали» чи «про батька точних відомостей не маю». А в цих обов'язкових для автобіографій штампах узаконено приниження людини, недовіру і підозру, зафіксовано колгоспно-кріпацьке становище сільської людини, її соціальну приреченість.

Із віконця прибитої сирітством, віковічною українською убогістю хати, вимитого чистою материною

сльозою, із віконця, задивленого в чарівні заудайські простори, виявляється, можна побачити більше і проглянути глибше й далі, ніж із найвищої топографічної точки київського Печерська.

*Ідоли обслінені, обціловані
Ішли величаві в своїй ході.
А поруч вставали некороновані
Корифеї і справжні вожді.*

*Вставали Коперники і Джорджоне,
Шевченко підводив могутнє чоло.
І біля вічного їхнього трону
Лакузи жодного не було.*

Не було жодного лакузи і біля Симоненкового трону.

Соціальні контрасти були сіллю, яку сипало на зяючі рани поетового серця життя. Невідповідність гасел і реальностей. Відверта демагогія і соціальна брехня. Високі гасла про комуністичну працю, найпередовішу найвищу свідомість і цілковите безправ'я, безкорінність, новітня панщина, із 10-денною барщиною на 7-денний тиждень, бо працювали від зорі до зорі за 3—11 копійок на трудовдень.

Мабуть, найсвітлішою порою Василевого життя все-таки була школа. Він закінчив її із золотою медаллю. Що вкладається в цю загальну інформацію? Щоденна дорога за будь-якої погоди в село Тарандинці за 9 км від Біївців. Учителі розповідали, що одного дня в якусь несусвітню завію, коли й тарандинські школярі не прийшли до школи, Василь прийшов, всунувся в коридор обмерзлою кучугурою снігу. Уроки готував дорогою зі школи. За 9 км вивчав все, що треба, чому навіть дід Федір не дуже довіряв і часом авторитетно всаджував рухливого внука до столу.

Але ота 9-кілометрова дорога! Її б варто назвати Василевою і возити, ні, краще водити нею шкільні екскурсії. На ній не тільки Симоненкові сліди на шляху до народу. Обабіч дороги — співоче поле, історичне ярмаркове поле і Криниця, описана Д. Явор-

ницьким, О. Левицьким, Д. Маркевичем, М. Коцюбинським («Як ми їздили до Криниці»).

У 1952 р. пішов у велику науку і в юність Василь Симоненко.

*Юність в інших завжди загадкова,
А своя — проста була чи ні?..*

В університет ідуть шукати мудрість. Василь Симоненко уже в університеті шукав мудрістю. Шукав Правду, шукав коріння лжі, шукав красу і надію. Настирливо, оптимістично, хоча часто знаходив небажання зрозуміти, боязнь правди і відверту нетерпимість, безкінечні демагогічні розмови про потребу в мислячій молоді і в той же час якийсь тваринний жах, коли така мисляча молодь з'являлася, коли висловлювалась нова думка, що не вкладалась в затвержені циркулярами стандарти. Тоді й народжувались такі поезії, як «Суд»:

*Параграфи присіли біля столу,
Примітки причаїлись у кутках,
Очима гострими підсудну прокололи
Цитати із багнетами в руках.*

*...Вона даремне присягала слізю,
Що не чинила і не чинить зла.
Була у суддів логіка залізна:
Вона ні в які рамочки не лізла,
Вона — новою думкою була.*

Важкою була боротьба за право на нове мислення, нову думку. Щоб утвердити це право, потрібно було ще 25 років. Рівно на стільки йшов попереду свого часу Василь Симоненко.

*...Хай ми посинієм од натуги,
Поступ не зупиним все одно:
Нові покоління — не папуги,
Щоб товкти заучене давно!*

Університетською самоосвітою він ствердив прастару, ще біблійну, істину, що в кого більше мудрості,

в того більше і смутку, й хто прибільшує знання, — прибільшує й гризоти. Звідси і висновок із «університетів юності»:

*Юність вчить — наука їй не шкодить,
Але рветься зойк у мене з уст:
Хай до неї й близько не підходить.
Із своєю міркою Прокруст!*

Багатьом і сьогодні важко розстатися із прокрустовою лежанкою, бо в неї легко вкласти стандартне мислення стандартних розумових і духовних калік, вкласти штабелями, а коли чиясь голова вирізниться серед інших, то її негайно ж відтягти або в кращому випадку викинути як нестандартну.

Відпрацьована і перевірена система; Василь Симоненко відчув її на собі від початку до кінця.

На Василевих очах розвіювалися ідеали юності, ідеологічні свічкогаси різними ярликами гасили вогники світлих поривань у юні і фактично виховували пристосуванців, кар'єристів.

Аж ніяк не треба забувати, що на початках другого відродження (перше почалося в 20-х), а точніше — початках першої ще хрущовської перебудови ми мали й інше явище, завезене з далекого Китаю — комсомольське хунвейбінство¹.

Гострий плуг Симоненкового слова на зарослій осотом і пирієм, вкрай забур'яненій графоманами і літературними пристосуванцями ниві ніяким словесним, знову ж таки графоманським плоскорізом не можна замінити. Василь і його літературні ровесники, родом із 30-х, у літературі з 60-х заплатили високу ціну за право бути собою, за право говорити про пекучі болі народу. 60-ті роки дали славному плеяду літературних імен. Вони вистояли самі й нам не дали впасти і по-

¹ Нагадаємо, що хунвейбіни — це групи найагресивнішої партійної молоді, що були створені з вказівки лідера компартії Китаю Мао Цзе Дуна в часи так званої «культурної революції» для розправи з інакодумцями. (*Приміт. ред.*).

чувати себе сьогодні не просто людьми, а й синами та дочками свого народу. Через те не бажано звужувати тему розмови лише до одного Василя Симоненка, вихопивши із контексту доби і з середовища його літературних побратимів.

Василь виступив, коли вже було конфісковано збірку Дмитра Павличка «Правда кличе» (1958), коли зачитувалися «Вітрилами» і «Промінням землі» Ліни Костенко, із професійною майстерністю десантника в поезії з розгону ввігнав «Ніж у сонці» Іван Драч, зазвучали «Вірші лікаря Коротича», щоправда, з діагнозом на «зіркову хворобу», з'явилися твори Миколи Вінграновського, Станіслава Тельнюка, Григорія Кириченка, Бориса Олійника, Василя Стуса.

Сьогодні почали складати реєстр письменників-шістдесятників. Часом це роблять молоді вчені, які народилися вже в 70-х. І це притому, що ще багато із гніздів'я шістдесятників працює сьогодні, вони живі, вони ще самі можуть засвідчити істину і точний реєстр, а волонтаризму молодих немає меж. Одні вводять до шістдесятників і письменників старшого покоління — Максима Рильського, Володимира Сосюру, Андрія Малишка, Олеся Гончара, що є великою помилкою, інші відмовляють у приналежності до шістдесятників Василеві Стусу, Ігореві Калинцю, Василеві Голобородьку, називаючи їх постшістдесятниками, пізнішими шістдесятникам тощо.

Перша хвиля шістдесятників була поетичною і переважно інтимно-ліричною. Це був відруховий спротив засиллю декларативної публіцистичної поезії. Лірична реакція була потужною і зворушливо щирою. Василь Симоненко якийсь час ішов на цій хвилі, як і Микола Сом із «Мрією», Микола Сингаївський із «Чорнобривцями» тощо.

Друга хвиля була громадянсько-публіцистичною, але публіцистичність та декларативність були іншого гатунку, вони теплювалися щирим патріотичним почуттям, були звернені не до «керівної і спрямовуючої» партії комуністів, а до національної історії, трагічної долі народу, звеличували просту людину, яка на своїх плечах несла тягар доби. І тут знову назвемо Ліну Костенко, Василя Симоненка, Івана Драча та ін.

Третя хвиля постала після 1965 р., коли в кінотеатрі «Україна» одночасно В'ячеслав Чорновіл і Василь Стус закликали глядачів встати на знак протесту проти арештів інтелігенції, які відбулися напередодні. Це вже був відвертий спротив, політичне дисидентство, «інакодумання». Василя вже не було, але його поезії ішли на цій хвилі, на його риторичний поклик «Де зараз ви, кати мого народу?» — відповіді давати не було потреби: кати були поруч, навкруг.

«На цвинтарі розстріляних ілюзій» все менше й менше залишалось місця для могил: пішли із життя Олекса Булига, Леонід Кисельов, Василь Симоненко; не витримали тиску життя Віктор Близнець, Григійр Тютюнник; були знищені Алла Горська, Юрій Литвин, Олекса Тихий, Василь Стус, Валерій Марченко, Володимир Івасюк та Іван Світличний, смертельно скалічений в сусловсько-брежнєвських таборах.

Звичайно, список шістдесятників не співпадає із реєстром довідника «Письменники радянської України», бо цілому гурту в 60-х не вдалося видати бо-дай по одній книжці. Занадто пізно вийшли окремими виданнями поезії Миколи Холодного, Надії Кир'ян, Бориса Мамайсура, так і не маємо досі окремої збірки високоталановитого поета Григорія Кириченка. Але, окрім широкознаних Василя Симоненка, Ліни Костенко, Миколи Вінграновського, Дмитра Павличка, Бориса Олійника, Віталія Коротича, Станіслава Тельнюка, шануймо імена теоретиків-літературознавців Івана Світличного, Євгена Сверстюка, Івана Дзюби, Михайлини Коцюбинської, поетів Миколи Сома, Василя Діденка, Тамари Коломієць, Володимира Коломійця, Бориса Нечерди, Віктора Коржа, Петра Скунця, Володимира Мельника, Ігоря Калинця та Ірини Калинець, Атени Пашко, прозаїків Валерія Шевчука, Григора Тютюнника, Євгена Гуцала, Володимира Дрозда, Юрія Щербака, Романа Іваничука. І цими іменами, а їх близько 30, реєстр шістдесятників не вичерпано!

Всі вони, обнадіяні весняними вітрами започаткованої вперше Хрущовим перебудови, виявилися обду-

реними, обікраденими і дорого заплатили за довірливість, за своє прагнення добра та істини, справедливості та Правди.

Не прийдуть живими на свято Незалежності ні Володимир Мельник, ні Василь Стус, ні Валерій Марченко, ні Олекса Тихий, ні багато інших, що кинули життя «історії кривавій під колеса». І ось тут вибухає вулканічна сила Василевого слова:

*Коли б усі одурені прозріли,
Коли б усі убиті ожили,
То небо, від прокльонів посіріле,
Напевне б, репнуло від сорому й хули.*

*Тремтіль, убивці! Думайте, лакузи!
Життя не наліза на ваш копил.
Ви чуєте? На цвинтарі ілюзій
Уже немає місця для могил!*

Шістдесятники заплатили розбитими шевченківськими вітражами Панаса Заливахи та Алли Горської у вестибюлі червоного корпусу Київського університету, розсипаними збірками «Зоряний інтеграл» і «Княжа гора» Ліни Костенко, сконфіскованою збіркою «Правда кличе» Дмитра Павличка, «В князівстві трав» Петра Засенка, невиданими збірками Миколи Саченка, Миколи Воробйова, Віктора Кордуна, Миколи Холодного, Григорія Кириченка, Бориса Мамайсура, сотнями поезій, що й сьогодні відомі як релікти самвидаву 60-х рр.

Василь Симоненко — поет шевченківського звучання. Звичайно, будь-які зіставлення грішать умовністю, неточністю, натяжками. Але ми завжди шукаємо співмірні величини. І перші спроби провести паралелі Шевченко — Симоненко були зроблені після смерті Василя на вечорі його пам'яті 16 січня 1965 р.

Василь — гідний учень і продовжувач традицій Великого Кобзаря. Не зовнішньою подібністю інтонацій, навіть не всепопеляючою любов'ю до рідного народу вони рівні, навіть не величчю і сміливістю дум вони рідні і не тільки вмінням вести сердечну розмову з чи-

захованим у їхній поезії вулканної сили соціальним динамітом, що завжди готовий вибухнути там, де око поета помічає кривду рідного народу.

Звідси його образи:

*В грудях набубнявіла тривога,
Тиха й мовчазна, як динаміт...*

*Тому в грудях моїх намучених
Вибухас аж сто мегатон.*

«Я так її, я так люблю мою Україну убогу, що проклену святого Бога, за неї душу погублю!» — у Шевченка. «Україно — ти моя молитва...», «Хай мовчать Америки й Росії, коли я з тобою говорю!» — у Василя Симоненка. «Народ мій е! Народ мій завжди буде! Ніхто не перекреслить мій народ!»

*Я твоїм ім'ям благословляю,
Проклинаю іменем твоїм...*

*Я тоді з твоїм ім'ям вмираю,
І в твоєму імені живу,—*

ці Симоненкові інвективи без будь-яких натяжок на рівні Шевченкових.

І, нарешті, сміливе введення Шевченкового тексту поруч зі своїм:

*Хоч раз почувите, грамотні руїни,
Нікчемні слуги чорного добра,
Як, обіпершись вітрові на спину,
Кричить Тарасова гора:
— Нема на світі України,
Немає другого Дніпра!..*

Може, здасться комусь парадоксальним, але Василь Симоненко одним із перших забив екологічну тривогу і за всілякі негаразди клав відповідальність також і на своє покоління:

*Ми винуваті, що міліють ріки
І лисинами світять береги,
Що десь духовні лупляться каліки
І виростають наші вороги.
Будь проклят спокій! Досить нарікати
На клопітливий і суворий час!
Грядуть сини — барометри кирпаті,
Вони за все спитають завтра нас.*

Патріотизм поета не замикався лише у національні рамки, біль за гнані й упосліджені народи ятрив його душу, як і за свій («Курдському брату»). Це все «від діда Тараса і від прадіда Сковороди». Важко втриматися від зіставлень. У Шевченка:

*Усі ми в золоті і голі,
До нас в науку, ми навчим,
Почому хліб і сіль почім...*

У Симоненка такий же всеспопеляючий сарказм:

*Ми знаєм все! Для нас усе відоме!
Що буде завтра? Запитайте нас.
Як живить вогнища руда суха солома,
Так нас годує мудрість повсякчас.
Ми пронесем, ми підведем і підем,
Ми дійдемо, ми сягнемо висот!
Ми стільки істин вам за мить націдим,
Що подив назавжди заціпить рот.*

А після всього цього інтимно-сповідальне, написане 8 січня 1955 р. в день власного 20-ліття:

*Не докорю ніколи і нікому,
Хіба на себе інколи позлюсь,
Що в двадцять літ в моєму серці втома,
Що в тридцять смерті в очі подивлюсь...*

І це в віці, коли ще, за його ж словами:

*Любов, як сонце, світу відкриває
Безмежну велич людської краси...*

Як працювалося Василеві? Загляньмо в його «Окрайці думок»: «Друзі мої принишкли, про них не чути й слова. Друковані органи стали ще бездарнішими і зухвалішими. «Літературна Україна» каструє мою статтю, «Україна» знущається над віршами. Кожен лакей робить, що йому заманеться. Як тут не світитися вдячністю, як не молитися щовечора й щоранку за тих, що подарували нам таку вольготність. До цього можна ще додати, що в квітні були зняті мої вірші у «Зміні», зарізані у «Жовтні», потім надійшли гарбузи з «Дніпра» і «Вітчизни».

*Ай, ай, ай весело! Всі ми під пресом.
Так воно треба задля прогресу.*

(С. Тельнюк)

Що робили згадані лакеї режиму? Досить кількох прикладів. У поезії «Земля кричить» редактор-цензор викинув строфу:

*Вони ішли на каторги, на страти,
Дробили кирками кар'єри кам'яні,
Щоб правду більш не кидали за ґрати
І не палили совість на вогні.*

Тут побачили досить прозорі натяки на радянську історію.

Поет подає у видавництво рядки («О земле з переораним чолом»):

*Вкраїнонько! Розтерзана на шмаття,
У смороді й тумані гнойовім,
Кричиш мені у мозок, мов прокляття,
І зайдам, і запроданцям твоїм.*

*Любове світла! Чорна моя муко!
І радосте безрадісна моя!
Бери мене! У материнські руки
Бери моє маленьке гнівне Я!*

Що одержує читач після безпардонного втручання редактора-цензора:

*Вкраїнонько! Гуде твоє багаття,
Убогість корчиться і дотліває в нім,
Кричиш ти мені в мозок, мов прокляття,
І зайдам, і запроданцям твоїм.
Любове грізна! Світла моя муко!
Комуністична радосте моя!
Бери мене! У материнські руки
Бери моє маленьке гнівне Я!*

Як бачимо, із-під редакторського олівця вийшла поезія прямо протилежна і думкою і образами поезії Василя Симоненка. Таких ілюстрацій до отого запису в «Щоденнику» — десятки й десятки.

Уже в середині 60-х років акад. Л.М. Новиченко запевняв, що поняття «національна ідея», «національна свідомість» неправомірні і незаконні, несучасні і немарксистські. Щоправда, тоді ж І. Дзюба радив йому сказати про це китайським, або італійським комуністам чи, врешті, російським, або й самому Карлу Марксу, в якого про «національне почуття, національний «сором» є, особливо в листуванні, такі речі, що як їх процитувати зараз і не попередити, чиї то слова, то багатьох (правовірних марксистів) треба буде водою відливати».

Із появою поезій Василя Симоненка, що підносили національну ідею як частину загальнолюдських ідей, декого із кололітературних чиновників треба було одливати водою уже в 60-х рр.

Один «начальник творчості» писав у 1974 р. у «Літературній Україні» (у державних видавництвах уже 8 років на той час не з'являлося жодного поетового рядка): «Чимало в його доробку було незрілого,

ідейно нечіткого, не раз поет припускався перебільшеного чи спотвореного вияву національних почуттів... Підносити творчість Симоненка як взірць для літературної молоді, міряти Симоненком інших поетів, видавати його за приклад мужності — це треба рішуче відкинути». (М. Шамота). І ще років на 7 відкинув, але, як бачимо, не назавжди.

На жаль, про поета сьогодні мало довідаєшся з літературознавчих досліджень і монографій, літературних портретів, — вони не написані, читач позбавлений можливості створити цільний образ Василя Симоненка за спогадами, — вони не зібрані, «не організовано» ще Василевих сучасників для їх написання, не заявлено у видавництва для публікації. Є лише одним один «Літературний портрет», написаний Анатолієм Ткаченком. Василь Симоненко міг повторити В. Маяковського: «Я сам расскажу о времени и о себе».

Сьогодні про поета найбільше розповідають його твори: кожен вірш — то маленька риска до автопортрета, а щоб вималювався весь портрет, треба покласти на видавниче полотно всі risks — його твори. Скільки їх, ще не покладених?

Тільки за 1988 — 1991 рр. я вперше опублікував понад 100 творів. Дещо мені передав із недрукованої спадщини сам Василь, багато в свій час передав один із найближчих друзів Василя Симоненка — Іван Світличний.

Спадщина поета ще далеко не вся опублікована. Чекають на читача розпорошені по приватних архівах його листи, в яких жива, ніким не відредагована літературна (і не тільки!) історія 60-х років; на сторінках газет покоїться в сховищах його публіцистика, літературна та театральна критика. У черкаській пресі початку 60-х є вірші, підписані іменами С. Василенко, В. Щербань — а це ж псевдоніми Василя Симоненка. А віршів цих нема в жодному з видань його поезій.

Тільки в моєму домашньому архіві у машинопис-

них копіях (а деякі з них мають і авторські правки або поставлені Василевою рукою дати), у магнітофонних записах зберігаються ще близько сотні недрукованих поезій. Думаю, що і не тільки в одного мене. Вірю, що його твори є в інших. Симоненкові поезії треба опублікувати всі, щоб науково засвідчити творче і мислительське зростання одного з найвидатніших поетів нашого часу. Серед опублікованого після смерті поета — твори різних років (творче десятиліття 1954—1963), різних жанрів (сонет, ліричний вірш, епіграми, посвяти, бурлескно-травестійна поема, публіцистичні вірші-послання), широкої тематики. Тут і роздум, і осуд моральних метаморфоз, зумовлених обставинами тодішнього застійного життя («Ще один протест»), непереможна віра в силу творчого духу і творчого горіння, що має спелити лжу і зло, і добросердечна усмішка на адресу Драчевої поеми «Ніж у сонці» і публіцистично-саркастичний вибух на її захист з наступним освідченням у побратимських почуттях до поета. В іншому вірші поет картає споживацький псевдопатріотизм («Прирученим патріотам»). Серед недрукованого за життя поета і далеко неоднозначна, написана за три місяці до смерті бурлескно-травестійна поема «Хуліганська Іліада, або Посоромлення Гомера». За Симоненковою дотепністю ледь приховується ностальгічна туга за національним ім'ям, біля якого хоча б через дефіс можна було написати: український Гомер.

Опубліковані на сторінках газет «Молода гвардія», «Літературна Україна» та журналу «Дніпро» поезії і «Казка про Дурила» Василя Симоненка суттєво доповнили його творчість як поета народного. І чим далі відходитиме в безсмертя Василь Симоненко, тим зримішим поставатиме значення його художньої спадщини для загальнонародного культурного та національного розвитку. Кожна нова зустріч з поезією Василя Симоненка викликає в нас відчуття його фізичної присутності.

Перебудова в 60-х рр. не відбулася. Весняні моти-

ви, що так виразно зазвучали в поезіях Симоненка, у шістдесятих роках свого продовження не знайшли: суспільні вітри подули в інший бік і принесли розчарування, деморалізацію, винародовлення — прискорений рух по нисхідній у прірву, і невідомо, чому це падіння називали застоєм. Вражаючим документом того часу є щоденникові записи Василя Симоненка 1962—1963 рр., опубліковані в журналі «Дніпро» (1988, № 6). Його «Окрайці думок» відомі давно. У квітні 1965 р. вони стали предметом гострої полеміки, різних політичних спекуляцій, ідеологічних звинувачень, мимовільних самовикриттів. Причина? «Окрайці думок» потрапили за кордон і були там опубліковані. Разом із поезіями, які в період застою у нас не могли бути надрукованими, і які уже всі сьогодні опубліковані, «Окрайці думок» були надруковані на Заході у книзі під назвою «Берег чекань». Тому майже п'ятнадцять років творчість його замовчувалася, жодного видання його поезій аж до «Лебедів материнства» 1981 р. не було.

Сформувалося нове покоління молоді, яке про Симоненка і не чуло. Поета треба було відкривати наново. Це відкриття продовжується досі. З другого боку, доморощені зоїли, чи, як їх називав Симоненко, «флюгери», спекулянти від ідеології, не могли пробачити «нешанобливі» відгуки поета про їхнє моральне обличчя і характер діяльності, про їхню безпринципність і брак громадянської позиції. З'явилися просторікування про «манірність, позерство у судженнях» поета, про «бажання стати новоявленим Месією», логіка мислення якого, мовляв, «приводить до запозиченого твердження з старого й заржавілого арсеналу буржуазної пропаганди: «Ніяке вчення не сміє монополізувати духовне життя людства». Ця думка, «окраєць думки» із щоденника, трактувалася як випад проти марксизму. Відчуття краху надій на гуманізацію соціалістичного суспільства, посіяних ХХ з'їздом КПРС, спеціалісти прочитувати думки поета трактували як «безперспективність, зневіру, що

пагубно позначилися на моральному й фізичному стані поета». Мовляв, коли б Симоненко не палив вогнем слова чиновну кололітературну братію, а славословив її, то це позитивно позначилося б на його моральному й фізичному здоров'ї. А втім, вони говорили про те, що знали і в чому їх переконував власний приклад.

І от сьогодні поезії Василя Симоненка та його «Окрайці думок», що були предметом ідеологічних звинувачень, перешіптувань, наклепів, а водночас і здорової, справжньої боротьби за правду, — на столі в кожного шанувальника творчості поета, як і всі поетичні твори, за винятком кількох десятків віршів періоду поетичного учнівства.

Зі сторінок щоденника перш за все звернено до «читача» застереження-епіграф, що «читати без дозволу чужі щоденники — Еверест підлості». «Покривдені» наполягали, що ця воля автора не дає нам морального права ні читати, ні, тим більше, публікувати його роздуми. Безпідставно. Василь Симоненко був свідомий того, що кожне написане ним слово належить його читачам, народові. Не тільки поетичним словом, а й у своєму мемуарно-публіцистичному журналі, на зразок Шевченкового «Щоденника», прагнув передати (і зробив це) наступним поколінням свій неспокій за долю рідного народу та його культуру. Це роздуми людини і громадянина, звернені до свого народу. Те застереження адресувалося іншим людям. Він висловився з усіх найболючіших проблем, які хвилювали нас у 60-х рр. Деспотизм Сталіна був викритий не до кінця. Творився новий культ Хрущова — огидне явище сталінізму. Василеві, як і всім нам, боліли соціальні кривди простої людини, втрата таких понять, як національна гідність, національний сором, вражаюча невідповідність слова і діла, проблеми розвитку літератури і мистецтва, девальвація громадянських настроїв у народному і письменницькому середовищі, постійне погіршення економічної та екологічної ситуації. На відміну від більшості, Симонен-

ко про все це говорив на повен голос, не вдаючись до езопівської мови. Врешті, читач всі акценти Василя Симоненка відчує без труднощів. Можна тільки пошкодувати, що записи, як і саме життя поета, так рано обірвалися. Та безвідносно до обсягу — це не оціненний документ 60-х років і того покоління, яке називаємо «шістдесятниками».

Минуло близько сорока років, як не стало Василя Симоненка. Буде півстоліття, три чверті віку, вічність. Така «віддача» поетові за коротке й трагічне життя.

Пригадую перше і єдине інтерв'ю Василя Симоненка кореспондентові радіо після виходу першої збірки його поезій «Тиша і грім». Тоді він мовив:

«Що я можу сказати про себе? Ще так мало прожито і так мізерно мало зроблено. Хочеться бути людиною, хочеться робити гарне й добре, хочеться писати такі вірші, які б мали право називатися поезією. І якщо це мені вдається рідко, то не тому, що я не хочу, а тому, що мало вмю і мало знаю.»

Найбільше люблю землю, людей, поезію і... село Біївці на Полтавщині, де мама подарувала мені життя.

Ненавиджу смерть.

Найбільше боюся нещирих друзів.

Більше мені сказати про себе нічого. Зараз працюю над другою збіркою. Хочу, щоб вона була кращою від першої...»

Він ненавидів смерть, знаючи, що вмирає. Доля не жаліла його. Кволе від напівсирітського злиденного дитинства його здоров'я тануло в нас на очах. Скільки крові забирали різні зоїли, сліпі до правди, злостиві й заздрісні до таланту. А до всього цього додалося організоване каральними органами побиття поета, що й прискорило його смерть.

Наступної своєї збірки «Земне тяжіння» (1964) він уже не побачив. А десь за три місяці до того невідворотного дня, коли поставлено було останню крапку після другої дати поетового життя, Василь Симоненко занотував у власному щоденнику «Окрайці думок»:

«Вчора написав «Казку про Дурила». Написав єдиним подихом, хоч дещо було заготовлено раніше. Сьогодні казка ще подобається мені, жаль, що нікому її прочитати...» (5.IX.1963). «Сьогодні... ще подобається» — це самосвідчення того, як швидко поет переростав себе, як впевнено утверджувався в недожиті двадцять дев'ять років і доходив до поезії глибокого філософсько-політичного думання, підносив публіцистичність до рівня високої художності.

Публікація казки була відповіддю на запитання, що зробила українська література для здобуття державної незалежності. Перегляд завдань поета й поезії, повернення до істинного гуманізму, осуд сталінсько-беріївського терору, звеличення людини, викриття соціальних негараздів, утвердження національної справедливості, гордості, гідності й національного сорому, втраченого патентованими псевдоінтернаціоналістами, — про все це казав Василь Симоненко на повен голос, з усіх трибун, на які йому тільки вдавалося пробитись. Говорив спокійно, розважливо, без цитат — на віки! Іноді було не обійтися й без художньої умовності казки. Тому й з'явилися «Цар Плаксій і Лоскотон», «Подорож в Країну Навпаки», а незадовго до смерті — «Казка про Дурила». Про що вона і чому саме казка?

Перш за все казка йшла з поетом від дитинства:

*Заглядає в шибку казка сивими очима,
Материнська добра ласка в неї за плечима...*

Василь Симоненко написав страшну казку про шукання Вітчизни у так званому Рідному краю, про щастя втекти із Раю, в якому Батьківщина тільки для вибраних, про трагедію втратити Батьківщину і не отримати навзаєм обіцяного Раю.

Казка є казка, не будемо дошукуватись, на який конкретно-історичний момент натякає поет: чи на царські часи, чи на сталінську епоху беззаконня, чи на період після XX з'їзду партії, коли в суспільно-політичному проломі заяснила обнадійлива мож-

ливість побачити Батьківщину, батьківську хату в Рідному краю, коли почали стягати з п'єдесталів гранітних і бронзових ідолів... Ще тоді мала б розпочатися перебудова. Казка проти тих, хто відбирає в Дурила Батьківщину, відучує її любити, хто зводить хребти висотних паперових гір і розливає чорнильні моря облуди, забирає свободу освідчення в любові до неї і притлумлює історичну пам'ять, свідомість синівського обов'язку сказати про цю любов.

Ще Олександр Пушкін завважив, що «казка ложь, да в ней намек, добрым молодцам урок». Василь Симоненко засобами казки навчає громадянської мужності, синівської любові до свого народу, до його трагічної історії. Поет безмежно вірить, що тільки Свобода, навіть в образі тендітного дівчати, відкриває перед духовним зором людини єдину й неповторну для кожного Батьківщину. І відразу меркнуть віднайдені в темних глибинах чиновницької мудрості словесні замітники — рідний край, мала батьківщина, українська земля, що затуманюють найсвятішу їхню суть — Батьківщину.

В виснаженому тілі Василя Симоненка «просив бурі» і звучав сильний голос, який ніколи не збивався на шепіт, а постійно примножувався силою, бо мав широке поле прикладання: поет жив за високим рахунком, за найвищими людськими критеріями і найгуманнішими, найсвітлішими ідеалами, а тому постійно мудрішав і міцнів. Для Василя ота «мала» земля була найбільша людська цінність, його доля. «Казка про Дурила» підносить високу моральність і громадянську етику, бо такі цінності разом із патріотичними почуттями поет шанував у кожного народу. Разом із своїм народом він прагнув побачити не речі в дзеркалі закону, а Закон у дзеркалі наслідків і щоб, врешті, на тихій Зеленій горі не загубилася батьківська хата, вся в сонячних зайчиках, яких пасе рідна засмучена мати.

Таке було останнє бажання поета і про це його натхненна лебедина пісня — «Казка про Дурила».

1956 року В. Симоненко зробив такий запис: «Су-

часна література — своєрідна артіль незрячих: старші письменники осліпли в 20-х роках від надмірно яскравого світла, молодші (моє покоління) і народилися сліпими». Думка — симоненківська і за суттю, і за формою. У тому ранньовесняному 1956 році він ще не знав, чи прозріє його покоління і чи перетвориться «артіль незрячих» у всевідчуваючий нерв народу, не знав ще, яким буде його особистий внесок у це прозріння.

Василя Симоненка уже нема. Пора захоплено-емоційних вигуків на адресу явища, яке ми звемо Василем Симоненком, має неминуче змінитися науковорозважливим його осмисленням. Нема наукововивіреної біографії, відсутнє наукове опрацювання його спадщини в контексті літературного процесу і його внеску у перебудовчі процеси, які сьогодні знову хоча й на іншій основі так болісно переживаємо і які всією своєю творчістю готував Василь Симоненко. Сьогодні, без найменших перебільшень, він усвідомлюється як загальнонародний поет України, як Шевченко новітньої доби, — але так і залишається неувінчаним його не відлите у бронзі чоло. Сьогодні для вшанування поета зроблено тільки дещо.

Це сумні думки про нашу байдужість, нездатність належно поцінувати вочевидь цінне, увічнити ім'я, яке ставатиме все гучнішим у міру його віддалення у вічність і в міру того, як видані належними тиражами його книжки ляжуть на стіл у найвіддаленішій українській оселі. В тім, що кожна оселя їх прийме, нема ані найменшого сумніву. Це й сповнює нас певністю, що незабаром матимемо повне зібрання його творів, кластимемо квіти біля його пам'ятника і біля меморіальної дошки на університетській стіні.

Творчість поета міцно вростає в нашу свідомість та нашу духовність. Треба було бачити, як морозного вечора 16 грудня 1988 р. йшли Василеві односельці до сільського клубу в с. Біївцях на вечір його пам'яті. Із своїми дітьми й внуками йшли старі, з якоюсь невластивою сільській юні поважністю йшли молоді,

йшли із своїми стільцями, несли з Василевої хати його портрет і рушники. Сільський клуб був переповнений, а люди підходили і з сусідніх сіл. Ішли вшанувати свого поета.

Є в Біївцях, на Лубенщині 8-річна школа ім. В.А. Симоненка, є обласні і республіканські премії Василя Симоненка. Лауреатами уже стали високоталановиті поети, що допомагають розплющити духовні очі сучасникові, вказуючи дорогу високої моральності, національної честі й гідності, дорогу, яка, будьмо певні, ніколи не скінчиться.

Василь ЯРЕМЕНКО

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Життя мов спалах блискавки. Спогади друзів і колег про Василя Симоненка.— Черкаси: Черкаспресфото, 1991.
2. Кошелівець Іван. У хороший Шевченків слід ступаючи...: Передмова // Симоненко Василь. Берег чекань.— Мюнхен: Пролог, 1964.
3. Модрич Верган. Василь Симоненко.— Нью-Йорк: Видання шкільної ради, 1985.
4. Мусієнко Олекса. Василь Симоненко // Літературна Україна.— 1993, 7 січня.
5. Світличний Іван. Василь Симоненко — поет, ангажований народом // Вісті з України.— 1966.— № 35 (421).
6. Олійник Борис. Не вернувся з плавання: Передмова // Симоненко Василь. Поезії.— К.: Молодь, 1966.
7. Сом Микола. З матір'ю на самоті.— К.: Молодь, 1990.
8. Ткаченко Анатолій. Василь Симоненко: Нарис життя і творчості.— К.: Дніпро, 1990.
9. Шевчук Валерій. Поет складної простоти (Слово про Василя Симоненка) // Україна.— 1985.— № 1.
10. Шудря Микола. Василева криниця // Народний лікар.— 1992.— № 5 (29), № 7 (31).
11. Янів Володимир. Українська родина в творчості Василя Симоненка.— Мюнхен, 1971.
12. Яременко Василь. Лебедина пісня Василя Симоненка // Україна.— 1985.— № 22.
13. Яременко Василь. Духовні острови // Дніпро.— 1988.— № 6.

З М І С Т

Гончар Олесь. Витязь молодого української поезії 5

ПОЕЗІЇ

Із збірки

«Тиша і грім» (1962)

Жорна 12

«Я закоханий палко, без міри...» 13

«Можливо, знову заgrimлять гармати...» 14

Баба Онися 14

Піч 15

Прощання Федора Кравчука, колгоспного
конюха, з старою хатою 16

Дід умер 17

Мій родовід 18

Шум полів. (*Над «Кобзарем»*) 19

Леся Українка 20

Косар 20

Перший 21

«Ми думаєм про вас. В погожі літні ночі...» 22

Ровесникам 23

«Юність в інших завше загадкова» 23

Язик. (*Балада*) 24

«Земля кричить. Шинкують кров'ю війни...» 26

Русь 27

«Флегматична зима тротуаром поскрипує» 28

«Вже день здається сивим і безсилим...» 28

Пучок суниць 29

Грудочка землі 30

- Гнівні сонети 31
Ніч в озері 32
Комета і сірник 32
Кривда. (Новела) 33
Ошукана могила 35
Барвари 35
Порада товаришеві з КДБ 36
Запис у книзі вражень 36
Лист читачів поету 37
Годинник 37
Мудра сова 38
Яке зухвальство!.. 38
Ріка й заплава 38
Ю-виляємо 39
Лист 40
Тиша і грім 40
Любов 45
«Десь на горизонті хмара-хустка...» 46
Компаньйонка 46
Суперники 47
Вона прийшла 48
«Буду тебе ждати там, де вишня біла...» 49
«Ти не можеш мене покарати...» 49
«Коли б тобі бажав я сліз, і муки...» 50
«Спади мені дощем на груди...» 50
Море радості 51
Закохана 51
«Берези, в снігу заанімілі...» 52
«Ніби краплі жовті, в темну воду...» 53
«Я дивлюся в твої перелякані очі...» 54
«Є в коханні і будні і свята...» 54
Дупло 55
«І чудно, і дивно якось...» 56
«Ой майнули білі коні, тільки в'ються гриви...» 56
«В грудях набубнявіла тривога...» 57
Русалка. (Легенда) 57

Із збірки
«Земне тяжіння» (1963)

- «Світ який — мереживо казкове!..» 61
Лебеді материнства 61
«Скільки б не судилося страждати...» 63
«Ти знаєш, що ти — людина?» 63
«Я чую у ночі осінні...» 64
Україні 65
Пророцтво 17-го року 65
Монархи 66
«Де зараз ви, кати мого народу?» 67
Покара 67
«Гей, нові Колумби й Магеллани...» 68
«Найогидніші очі порожні...» 69
«О земле з переораним чолом...» 69
Одинока матір 70
Перехожий 71
Помилка 72
«Древній, обікрадений народ!» 72
«Навіщо бундючитися пихато...» 73
«Минуле не вернуть...» 73
Злодій 74
Головешка 75
Герострат 76
Крик ХХ віку 76
«Як не крути...» 78
Некролог кукурудзяному качанові, що згнів
на заготпункті 78
Осінній дисонанс 79
Завірюха 79
З вікна 80
Чари ночі 80
Веселий похорон 81
«Там, у степу, схрестилися дороги...» 82
Чую 82
Лев у клітці 83

- Крапля в морі 83
До папуг 84
Невже? 84
«Земле рідна! Мозок мій світліє...» 85
Старість 86
«Люди — прекрасні» 87
«Торжествують...» 87
Українська мелодія 87
Галасливому менторові 88
«Люди часто живуть після смерті...» 89
«Може, так і треба неодмінно...» 89
Засівна 90
Щедрість 91
Дума про щастя 91
«Сонце впало в вечірню куряву...» 93
До суєсловів 94
Містиків, що неймовірно прудко втікав
од поїзда 94
«Україно, п'ю твої зіниці» 95
Поет і природа 96
Самотність 96
Берег чекання 97
«Чорні від страждання мої ночі» 97
«Всі образи й кривди до одної...» 98
«Виє вітер, довго виє, навіть слухать обрида» 98
«Я чекав тебе з хмари рожево-ніжної...» 99
«Ну скажи — хіба не фантастично...» 100
«Говорю я з тобою мовчки...» 100
Абазури 101
Чадра 101
Ікс плюс ігрек 102
«Дотліває холод мій у ватрі...» 103
Не вір мені 104
«Я тобі галантно не вклонюся...» 104
«Скільки хникають вже коханці...» 105
«Розвели нас дороги похмурі...» 105

Кирпатий барометр	106
Мандрівка по цвинтарю. (<i>Низка епітафій</i>)	112
Бюрократові	112
Не дочекався	112
Брехунові	112
Ледареві	112
Злодієві	113
Плазунові	113
Хабарникові	113
Любителю вказівок	113
Епігонові	113
Кляузникові	114
Кокетці	114
Заздрісникові	114
Роззяві	114
Менторові	114
Холуєві	114
Майстрові засідань	115
Затискувачеві критики	115
П'яничці	115
Вирвався на волю	115
Кривляці	115
Псевдовченому	116
Метушливому	116
Підозріливому	116
Червоні конвалії. (<i>Поема</i>)	117

Вірші з різних посмертних видань,
першодруки

Про поезію	125
Ще один протест	126
Матері	126
Моя вина	127
«Не докорю ніколи і нікому...»	127
Нареченій	128
Переспів з народної	128
«Немає смерті. І не ждять — не буде»	128

- У вагоні 129
«Я в світ прийшов не лише пити й їсти...» 129
Мандрівник 130
Собі самому 130
Пісня 131
Я («Не знаю, ким — дияволом чи Богом...») 132
Посвята 132
Поет 133
«Ти йшла з села дорогою гнилою...» 133
«Проходять дні. Життя стікає...» 134
Розкішні трупи 134
47-й рік 135
Можна 136
Відповідь Сому 136
Брама 137
Межа 137
«Лаються, і плачуть, і сміються...» 138
Кривлякам 138
«Ви плачете? У вас, напевне, горе...» 139
Тиша 139
«Я тут один, мов у чужому краї...» 139
«Хто у тому винен, я не знаю...» 140
«Може, ти зі мною надто строга...» 141
«Я і в думці обняти тебе не посмію...» 141
Муза і редиска 141
«Моралісти нас довго вчили...» 142
«Я хочу бути несамовитим...» 143
«Стільки в тебе очей...» 143
«В букварях ти наряджена і заспідничена...» 144
Дерв'яний ідол 145
Нудний карнавал 146
Сірий солдат 146
«Ви, що складали псалми і оди...» 147
Чекання 148
Український лев 148
«Заспані сні оточили мене...» 149

- Прирученим патріотам 149
 Хуліганська Іліада, або Посоромлення Гомера 150
 «Маленьке — не смішне...» 153
 Ворон 153
 Курдському братові 154
 Суд 155
 «Є тисячі доріг, мільйон вузьких стежинок...» 155
 «У душі моїй...» 156
 «Як хороше радіти без причини...» 157
 «Осінній вечір морозом дихав...» 157
 «Зимовий вечір...» 157
 Маленькі сонця 158
 Я... («Він дивився на мене тупо...») 158
 Одурена 159
 «Не лицемірити, не чванитись пихато...» 159
 «Заграє смерть іржавою трубою...» 160
 «Все було. Дорога закричала...» 160
 «Я юності не знав. Нудотно і похмуро...» 160
 «У маленьких очах відбивається світ...» 161
 Безсмертні предки 162
 «Ні перед ким не станеш спину гнути...» 162
 «Верби й тополі, діброви й гаї...» 162
 Повернення 163
 «Встає над нами сонце, як вставало...» 165
 «Щось нове у серці забриніло...» 166
 «Мені здавалась пошлою й бридкою...» 166 ♦
 Моя мова 167
 «Снігу, снігу сиплеться довкола...» 167
 Вишивальниці 168
 Тінь 168
 Балада про зайшого чоловіка 169
 Пішла 170
 «Я не бував за дальніми морями...» 170
 «Я не помру від розпачу і муки...» 171
 «Ти до мене прийшла не із казки чи сну...» 171
 «Сниться мені невідома Італія...» 172

- «Понеси мене на крилах, радосте моя...» 172
«На білих конях пронеслися роки...» 172
«Не бажаю я нічого, хочу тільки одного...» 173
«Цвіла ромашка в полі на межі» 173
«Повертався пізно з косовиці...» 173
«Між думками зчинилися галас і бійка...» 174
Пісенька 174
Синій конверт 175
Жебрак 175
«Я не люблю зими – вона така убога...» 176
«І знову сам воюю проти себе...» 177
«Сам собі підспівувать не стану...» 177
«Нашої заслуги в тім не бачу...» 177
«Прости мені, земле, дурість мою» 178
«Прощай, мій зошите!» 178

Казки

- Цар Плаксій та Лоскотон 180
Подорож у країну Навпаки 186
Казка про Дурила 193

Байки, сатиричні та гумористичні вірші, епіграми і пародії

- Мудра паляниця 200
Хміль на дубі 201
Два осли 201
Лев ім'я змінив... 201
Вовк-миротворець 202
Вовкам на зло 203
Одному сатирикові 203
Гаврилова агітація 203
Себе ж не видно 203
Два дурні 204
Дивний хан 204
Сторож 204
Дари Богдана 204
Причина успіху 205

«На мене Пес отой досаду наганя...»	205
Чарочка	205
Кандидат у науку	206
Вказівка музи	206
Виняток з діалектики	206
Мудрий вихователь	207
Епітафія на моїй могилі?	207
Біографія одного поета	207
Скарга	207
Лист до всесвітнього обивателя	208
Догматики	209
Толока	210
Сучасна лірика. (Чи не пародія, бува)	210
М. Сому	211
Миколі Сому	211
«Усе на світі бути може...»	211
Іванові Драчу	211
Щоб знали як...	211
«Тихіше, оратори балаганні!»	212
Лучук	213
О. Лупій	213
Гуцало	213
В. Діденкові	214
Павличко	214
Дзюба	214
Масенко	214

ПРОЗА, ЛІТЕРАТУРНА КРИТИКА

Оповідання, новели, гуморески

Вино з троянд	216
Кукурікали півні на рушниках...	219
Чорна підкова	222
Він заважав їй спати	223
Весілля Опанаса Крокви	225
Дума про діда	227

Неймовірне інтерв'ю	230
Посмішки нікого не ображають	232
Сирій пакет	234
Психологічний поєдинок	236
Білі привиди	238
Бенкет на току	241
Наївне дівчисько	244
Огуда	247
Однорукий лісник	266
Бальзам	271
Друг сімейства	272
Підслухана розмова	273

Статті *

Початок дороги	275
Декорації і живі дерева	279

ЩОДЕННИК, АВТОБІОГРАФІЇ

Окрайці думок	286
Запис 1956 року	293
Інтерв'ю кореспондентові радіо після виходу збірки «Тиша і грім»	293
Автобіографія поета	294
Автобіографії	295
Із особової справи Симоненка Василя Андрійовича (<i>Спілка письменників України</i>)	297

ЛИСТИ

До нареченої Людмили Півторадні

№ 1 — 21.I.1957	300
№ 2 — 30.I.1957	301
№ 3 — 13.II.1957	301
№ 4 — без дати	304
№ 5 — 15.II.1957	304

№ 6 — 17.II.1957	305
№ 7 — без дати	306
№ 8 — без дати	307

**До дружини
Людмили Павлівни**

№ 9 — без дати	308
№ 10 — без дати	309
№ 11 — 13.VI.1957	309
№ 12 — без дати	310
№ 13 — без дати	311
№ 14 — 6.VII.1957	311
№ 15 — без дати	312
№ 16 — 21.IX.1962	314
№ 17 — 5.IX.1962	314
№ 18 — без дати	315
№ 19 — без дати	316

До Валерія Кравця

№ 20 — без дати	317
-----------------	-----

До Іллі Бердника

№ 21 — 27.XII.1956	318
--------------------	-----

До Андрія Махині

№ 22 — 16.II.1957	319
-------------------	-----

До Василя Діденка

№ 23 — 21.III.1959	321
--------------------	-----

До Миколи Сома

№ 24 — 2.XII.1958	321
№ 25 — без дати	322
№ 26 — без дати	322
№ 27 — без дати	323
№ 28 — без дати	323

До Анатолія Перепаді

№ 29 — Апеляція до споживача	324
№ 30 — <i>без дати</i>	325
№ 31 — <i>22.III.1962</i>	326
№ 32 — <i>без дати</i>	327
№ 33 — <i>23.VI.1962</i>	327
№ 34 — <i>10.XI.1962</i>	328
№ 35 — <i>без дати</i>	328
№ 36 — <i>без дати</i>	329
№ 37 — <i>14.II.1963</i>	330
№ 38 — <i>без дати</i>	330
№ 39 — <i>27.II.1963</i>	330
№ 40 — <i>5.VI.1963</i>	331

До Івана Світличного

№ 41 — <i>13.XI.1962</i>	331
№ 42 — <i>5.VI.1963</i>	332
№ 43 — <i>18.VI.1963</i>	333
№ 44 — <i>27.VIII.1963</i>	335
№ 45 — <i>3.IX.1963</i>	336
№ 46 — <i>22.IX.1963</i>	337

До Миколи Негоди

№ 47 — <i>19.IX.1962</i>	338
--------------------------	-----

До Бориса Антоненка-Давидовича

№ 48 — <i>10. VIII.1963</i>	339
-----------------------------	-----

До Григорія Кочура

№ 49 — <i>4.VI.1963</i>	340
№ 50 — <i>18.VII.1963</i>	340
№ 51 — <i>2.VIII.1963</i>	341
№ 52 — <i>17.XI.1963</i>	342

До Олексія Щербаня

№ 53 — <i>9.V.1962</i>	342
№ 54 — <i>11.VI.1962</i>	343
№ 55 — <i>22.XI.1963</i>	345

В Президію правління Спілки письменників України	346
<i>Яременко Василь</i> . «Щоб правду більш не кидали за ґрати...»	347
Бібліографія	369

Літературно-художнє видання

ШКІЛЬНА БІБЛІОТЕКА

Серію засновано 1964 року

СИМОНЕНКО Василь Андрійович

У ТВОЄМУ ІМЕНІ ЖИВУ

*Поезії, оповідання,
щоденникові записи, листи*

2-ге видання,
доповнене й перероблене

Упорядкування та післямова
ЯРЕМЕНКА Василя Васильовича

Передмова
Гончара Олеся Терентійовича

На обкладинці портрет роботи
Касіяна Василя Ілліча

✦
Художнє оформлення
Стратілата Миколи Івановича

Упорядкування фотоілюстративного матеріалу
Чередниченка Дмитра Семеновича

Зав. редакцією *О.С. Яремійчук*

Редактор *О.О. Лисенко*

Художній редактор *А.О. Лівень*

Технічний редактор *Т.В. Березанська*

Коректори *Н.П. Романюк, М.З. Волович*

Комп'ютерна верстка *Л.М. Рубан, Л.Г. Шимкевич*

Підписано до друку 5.06.2002. Формат 84x108/32.
Папір офсетний № 1. Гарнітура шкільна. Друк високий.

Умовн. друк. арк. 21,16. Умовн. фарб.-відб. 21,79.

Обл.-вид. арк. 16,15+вкл. 0,6=16,75.

Тираж 10 000 пр. Зам. 3-461.

Видавництво дитячої літератури «Веселка»,
Мельникова, 63, МСП, Київ, 04655
veskiev@iptelecom.net.ua

Свідоцтво про державну реєстрацію № 02473079
від 7 червня 1995 р.

Віддруковано на ВАТ «Білоцерківська книжкова фабрика»,
09117, м. Біла Церква, вул. Леся Курбаса, 4.

Симоненко В. А.

С37 У твоєму імені живу: Поезії, оповід., щоденник. зап., листи: Для серед. та ст. шк. віку / Упоряд. та післямова В.В. Яременка; Передм. О.Т. Гончара; [Обкл. В.І. Касіяна; Худож. оформл. М.І. Стратілата; Упоряд. фотоіл. матеріалу Д.С. Чередниченка].—2-ге вид., доп. й перероб.— К.: Веселка, 2003.— 382 с.: іл.— (Шк. б-ка).

ISBN 966-01-0000-0 (серія)

ISBN 966-01-0153-8

Книга видатного поета-шістдесятника Василя Симоненка (1935—1963) містить не тільки хрестоматійні твори, а й низку таких, що не друкувалися десятиліттями. Здобутком широкого загалу читачів стануть поезії, оповідання, щоденникові записи, добірка листів, біографічні матеріали.

ББК 84.4УКР6

*Шановні педагоги, батьки
і школярі!*

Видавництво «Веселка» в серії
«ШКІЛЬНА БІБЛІОТЕКА» пропонує вам твори, що
вивчаються за шкільною програмою Міністерства
освіти і науки України.
Радимо звернути увагу на нові видання
цієї серії:

Антонич Богдан-Ігор. **ВЕЛИКА ГАРМОНІЯ**
Поезії

Васильченко Степан. **МУЖИЦЬКИЙ АНГЕЛ**
Оповідання, повість, казка, п'єси

Кобилянська Ольга. **ЛЮДИНА**
Повісті та оповідання

Котляревський Іван. **ЕНЕЇДА.**
НАТАЛКА ПОЛТАВКА

Маланюк Євген. **НЕВИЧЕРПАЛЬНІСТЬ**
Поезії, статті

Стефаник Василь. **МОЄ СЛОВО**
Новели, оповідання, листи, автобіографічні та
критичні матеріали

УКРАЇНСЬКИЙ САТИРИКОН
Збірник сатиричних та гумористичних творів

Франко Іван. **ЗЕМЛЕ, МОЯ ВСЕПЛОДЮЩАЯ**
МАТИ... Поезії, оповідання, казки

*Наша адреса: Мельникова, 63, МСП, Київ, 04655.
Тел.: (044) 213-92-65. Факс: (044) 213-33-59*

ISBN 966-01-0000-0 (серія)

ISBN 966-01-0153-8